

USTRZYKI DOLNE

STRATEGIA ROZWOJU GMINY USTRZYKI DOLNE 2015-2025

Dokument przygotowany na zlecenie:
Urzędu Miejskiego w Ustrzykach Dolnych
ul. Kopernika 1
38-700 Ustrzyki Dolne

Opracowanie:
Bieszczadzka Agencja Rozwoju Regionalnego Sp. z o.o.
ul. Rynek 17
38-700 Ustrzyki Dolne
e-mail: biuro@barr-ustrzyki.pl
www.barr-ustrzyki.pl
tel.: 13 461 29 98; fax.: 13 461 21 47

Zespół konsultantów ds. Strategii Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne:

Bartosz Romowicz, Burmistrz Ustrzyk Dolnych

Ewa Sudoł, Zastępca Burmistrza

Joanna Socha-Kotula, Kierownik Wydziału Pozyskiwania Funduszy Zewnętrznych

Bogdan Ferenc, Przewodniczący Rady Miejskiej w Ustrzykach Dolnych

Andrzej Steciuk, Wiceprzewodniczący Rady Miejskiej w Ustrzykach Dolnych

Leokadia Bis, Wiceprzewodniczący Rady Miejskiej w Ustrzykach Dolnych

Spółeczna Rada Doradców Burmistrza Ustrzyk Dolnych:

Bogdan Augustyn

Witosław Bałaj

Paulina Bajda

Bogdan Ferenc

Józef Kołodziej

Piotr Korczak

Przemysław Kruk

Stanisław Leszega

Arkadiusz Lupa

Adam Malinka

Marta Mermer

Anna Metyk

Tadeusz Niedźwiecki

Janina Oterska

Krzysztof Plamowski

Piotr Rusinek

Katarzyna Sekuła

Marian Stebnicki

Wiesław Stebnicki

Andrzej Steciuk

Kazimierz Suchy

Ryszard Urban

Mariusz Zenowicz

Zespół ds. opracowania Strategii Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne:

Agnieszka Ciepluch

Aleksandra Zoszczak

Małgorzata Ruszelak

Spis treści:

I. Streszczenie	5
1. Zakres merytoryczny, przestrzenny i czasowy.....	5
2. Struktura i metodologia.	6
II. Diagnoza rozwoju gminy Ustrzyki Dolne.	8
2.1. Środowisko naturalne, obszary chronione.	8
2.2. Gospodarka.....	18
2.3. Infrastruktura techniczna i dostępność przestrzenna w gminie Ustrzyki Dolne.....	29
2.3.1. Sieć wodociągowa.	29
2.3.2. Kanalizacja.	30
2.3.3. Dostarczenie ciepłej wody.....	31
2.3.4. Usuwanie odpadów.	32
2.3.5. Zasilanie w energię elektryczną.....	34
2.3.6. Sieci komórkowe, telekomunikacja oraz Internet.	35
2.3.7. Komunikacja drogowa i kolejowa.	36
2.3.8. Ruch graniczny. Przejście graniczne w Krościenku.....	43
2.4. Kapitał ludzki i społeczny.	46
2.4.1. Uwarunkowania demograficzne.....	46
2.4.2. Oświata.....	53
2.4.3. Zdrowie.	61
2.4.4. Mieszkalnictwo	65
2.4.5. Kultura.....	67
2.4.6. Sport.....	75
2.4.7. Bezrobocie.	77
2.4.8. Pomoc społeczna.....	80
2.4.9. Bezpieczeństwo publiczne.	82
2.5. Kondycja finansowa samorządu lokalnego.	84
2.6. Analiza strategiczna SWOT.	88
III. Opis wyników badania ankietowego opinii społecznej	93

4.1. Wyniki badań ilościowych.....	93
4.2.1. Charakterystyka grupy badawczej.....	94
4.2.2. Stan infrastruktury technicznej.	96
4.2.3. Stan infrastruktury społecznej.	96
4.2.4. Stan powiązań komunikacyjnych.	97
4.2.5. Estetyka gminy Ustrzyki Dolne.....	98
4.2.6. Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w gminie Ustrzyki Dolne.	98
4.2.7. Stan środowiska naturalnego.	100
4.2.8. Warunki do prowadzenia działalności.	101
4.2.9. Problemy społeczne i bezpieczeństwo w gminie Ustrzyki Dolne.	102
4.2.10. Sytuacja na lokalnym rynku pracy.	103
4.2.11. Edukacja, kultura, czas wolny.....	104
4.2.12. Czynniki kluczowe dla rozwoju gminy Ustrzyki Dolne.	106
4.2.13. Szanse dla rozwoju gminy Ustrzyki Dolne.....	106
4.2.14. Przyszłość w gminie Ustrzyki Dolne.	107
4.2.15. Propozycje mieszkańców w zakresie realizacji działań inwestycyjnych i społecznych.....	108
IV. Wizja rozwoju gminy Ustrzyki Dolne na lata 2015-2025.	108
V Kluczowe kierunki rozwoju gminy Ustrzyki Dolne.	110
5.1. Priorytet I - Turystyka i rekreacja.	112
5.1.1. Działanie I – Rozwój i poprawa funkcjonowania istniejącej infrastruktury turystycznej i sportowej.	112
5.1.2. Działanie II– Rozwój i różnicowanie oferty turystycznej, w tym agroturystycznej i ekoturystycznej gminy w oparciu o zasoby przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz innowacyjne ich wykorzystanie.....	112
5.1.3. Działanie III – Budowa partnerstwa z wykorzystaniem współpracy transgranicznej na rzecz zwiększania ruchu turystycznego, poprawa dostępności terenów przygranicznych.	113
5.1.4. Działanie IV- Rozwój zintegrowanych działań promocyjno-informacyjnych.	113
5.2. Priorytet II - Ochrona środowiska	114
5.2.1. Działanie I – Utrzymanie walorów środowiskowych i racjonalna gospodarka zasobami.....	114
5.2.2. Działanie II – Poprawa gospodarki wodno-ściekowej.....	114
5.2.3. Działanie III - Poprawa zarządzania gospodarką odpadami i energii.	115
5.2.4. Działanie IV - Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.....	115

5.2.5. Działanie V - Zwiększenie bezpieczeństwa przeciwpożarowego w gminie.....	115
5.3. Priorytet III - Poprawa dostępności.	116
5.3.1. Działanie I – Poprawa jakości infrastruktury drogowej.	116
5.3.2. Działanie II - Reaktywacja infrastruktury kolejowej.....	116
5.3.3. Działanie III - Poprawa dostępności cyfrowej.	116
5.4. Priorytet IV – Kapitał Ludzki i Społeczny	117
5.4.1. Działanie I– Rozwiązywanie problemów społecznych i stymulowanie aktywności zawodowej sprzyjającej włączeniu społecznemu.	117
5.4.2. Działanie II– Zwiększenie dostępu i jakości usług publicznych.....	117
5.4.3. Działanie III– Poprawa stanu ochrony zdrowia i dostępu do usług medycznych.	117
5.4.4. Działanie IV – Budowanie i upowszechnianie społeczeństwa informacyjnego.	118
5.4.5. Działanie V- 7 Rozwijanie tożsamości i integracji społecznej.....	118
5.4.6. Działanie VI - Dopasowanie poziomu wykształcenia i edukacji mieszkańców do zmieniających się warunków ekonomiczno – społecznych.	119
5.5. Priorytet V - Przedsiębiorczość.	119
5.3.1. Działanie I - Prowadzenie polityki proinwestycyjnej gminy celem wspierania rozwoju mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw/ Kreowanie przyjaznego klimatu dla rozwoju przedsiębiorczości.	119
5.3.2. Działanie II– Rozwój inicjatyw klastrowych w branży turystycznej.	120
5.3.3. Działanie III – Rozwój przedsiębiorczości w sektorze rolno-spożywczym opartej na certyfikacji lokalnych i tradycyjnych produktów.....	120
5.3.4. Działanie IV - Transfer nowych technologii opartych na kapitale intelektualnym zmierzających do wzrostu atrakcyjności i konkurencyjności sektora usług.....	121
VII. System wdrażania i źródła finansowania.	121
VIII. Spójność strategii z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu.	145
IX. System monitoringu i ewaluacji.	151
Spis załączników:.....	159
Spis schematów:.....	159
Spis tabel:.....	160
Spis wykresów:	163

I. Streszczenie

Jedną z podstawowych metod zarządzania gminną jednostką samorządu terytorialnego jest planowanie strategiczne rozwoju gminy w dłuższym horyzoncie czasowym. Głównym narzędziem wykorzystywanym w planowaniu strategicznym jest natomiast dokument planistyczny w postaci strategii rozwoju gminy, który stanowi wyznacznik kierunków rozwoju gminy w przyjętej perspektywie czasowej.

Strategia Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2015-2025 jest podstawowym i najważniejszym dokumentem samorządu lokalnego, określającym obszary, cele i kierunki interwencji polityki rozwoju, wyznaczającym ramy długookresowej działalności samorządu lokalnego, zgodnie z jego kompetencjami oraz współpracujących z nią jednostek na rzecz rozwoju całej gminy. Niniejszy dokument jest także odpowiedzią na ustawowy wymóg prowadzenia polityki rozwoju w oparciu o Strategię. Obowiązująca dotąd Strategia Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne została opracowana w 2000 r. i w związku z upływem czasu wymagała gruntownej aktualizacji.

Prace nad Strategią Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne rozpoczęły się we wrześniu 2015 r. zgodnie z umową podpisaną 3 września 2015 r. pomiędzy Gminą Ustrzyki Dolne a Bieszczadzką Agencją Rozwoju Regionalnego Sp. z o.o. Konstrukcję Strategii oparto na partnerskim modelu budowy planów strategicznych w pełni oddającym oczekiwania krajowych oraz unijnych instytucji wspomagających rozwój lokalny i regionalny w Polsce. Przedmiotowy dokument stanowi nie tylko element polityki rozwoju lokalnego jest także sumą świadomych opinii i rekomendacji przedstawicieli różnych społeczności tworzących wspólnotę samorządową.

Podczas pracy analitycznej związanej z opisywaniem procesów zachodzących w gminie przyjęto okresy możliwe długie, w wybranych przypadkach nawet dziesięcioletnie. Diagnoza stanu gminy została przygotowana przede wszystkim w oparciu o informacje statystyczne pozyskane z Głównego Urzędu Statystycznego oraz dane przekazane Wykonawcy bezpośrednio przez jednostki/ wydziały zajmujące się konkretnymi aspektami życia społeczności gminnej. Praca nad strategią odbywała się przy współudziale konsultantów, doradców i pracowników gminy Ustrzyki Dolne, co umożliwiło wykorzystanie ich wiedzy i opinii. Partycypacja społeczeństwa za sprawą konsultacji społecznych odegrała również istotną rolę w tworzeniu niniejszego dokumentu.

Dokument składa się z dziewięciu rozdziałów wpisujących się w trzy podstawowe obszary tematyczne: opis stanu aktualnego tj. charakterystyka gminy oraz wnioski z badania opinii mieszkańców gminy (rozdziały II-III), część planistyczna obejmująca m.in. misję-wizję gminy, planowane kierunki działania, przedsięwzięcia o charakterze priorytetowym (rozdziały IV- VI) oraz określenie ram i zasad wdrażania oraz realizacji strategii (rozdziały VII-IX).

1. Zakres merytoryczny, przestrzenny i czasowy.

Okres obowiązywania Strategii Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne wyznaczono na lata 2015 – 2025. Dziesięcioletni horyzont czasowy umożliwi osiągnięcie na maksymalnym poziomie zakładanych

w Strategii celów. Takie podejście do okresu realizacji Strategii wynika z potrzeby dostosowania jej zapisów do terminów planowania na poziomie regionalnym, krajowym i unijnym a jednocześnie do potrzeb maksymalnego wykorzystania w realizowanych działaniach środków finansowych pochodzących ze źródeł funduszy Unii Europejskiej.

2. Struktura i metodologia.

Strategia w części diagnostycznej, bazującej na danych zastanych obejmuje wszystkie sfery działalności gminy i została podzielona na 4 płaszczyzny działania: środowisko naturalne i obszary chronione, gospodarka, infrastruktura techniczna i dostępność przestrzenna, oraz sfera kapitału ludzkiego i społecznego. W tym zakresie cele i przedsięwzięcia wyznaczone w ramach Strategii odnoszą się jednak nie tylko do zadań i obszarów działania gminy, jako samorządu terytorialnego realizowanych przez władze gminy, ale mają swoje odniesienie także do sposobów i kierunków działania innych instytucji/podmiotów, które wpływają na rozwój gminy, jako całości. Prace nad opracowaniem Strategii Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2015-2025 przebiegały zgodnie z poniżej prezentowanym harmonogramem:

Etap I: Prace przygotowawcze .

W ramach prac przygotowawczych przeprowadzono szereg działań zmierzających do zgromadzenia i systematyzacji niezbędnych danych, przedstawionych w niniejszym opracowaniu w ujęciu dynamicznym oraz porównawczym. Zakres I etapu przedstawia się w sposób następujący:

1. Spotkanie konsultantów BARR sp. z o.o. z przedstawicielami Urzędu Miejskiego Ustrzyki Dolne. Podczas spotkania, które miało charakter wprowadzający wyznaczono osoby do kontaktu i wyłoniono Zespół konsultantów ds. Strategii Rozwoju Gminy. Uzgodniono zakres konsultacji planowanych w gminie oraz zakres odpowiedzialności poszczególnych podmiotów zaangażowanych w proces tworzenia Strategii.
3. Diagnoza stanu zasobów gminy Ustrzyki Dolne oraz tendencji rozwojowych w sferze przestrzenno-przyrodniczej, społeczno-kulturowej i gospodarczo-finansowej, zebranie danych o charakterze statystycznym.
4. Budowa planu operacyjnego Strategii na lata 2014-2025.

Etap II: Prace analityczno – diagnostyczne.

W pracach nad dokumentem kierowano się potrzebą umożliwienia wpływu na jej kształt społeczności lokalnej na każdym etapie jej przygotowywania i wdrażania. W tym zakresie w trakcie opracowywania Strategii przeprowadzono cykl 4 spotkań. W spotkaniach udział wzięło w sumie ponad 45 osób. Podczas przygotowywania Strategii wykorzystywano powszechnie dostępne metody pracy grupowej tj. burzę mózgów oraz otwartą dyskusję prowadzoną przez moderatorów zewnętrznych. Na zadania prowadzone w ramach etapu II składało się:

1. Przeprowadzenie badania opinii publicznej – ankietyzacja.

2. Organizacja i przeprowadzenie spotkań informacyjnych z mieszkańcami gminy, organizacjami pozarządowymi, radnymi sołtysami, pracownikami urzędu, przedsiębiorcami. Spotkania zostały przeprowadzone w dniach 29.IX.2015 r. w sali konferencyjnej Bieszczadzkiej Agencji Rozwoju Regionalnego Sp. z o.o w Ustrzykach Dolnych, 2.X.2015 r. w sali konferencyjnej Urzędu Miejskiego w Ustrzykach Dolnych, 5.X.2015 r. w Świetlicach wiejskich w Ropience i Wojtkowej.

Zakres tematyczny spotkań:

- omówienie metodyki procesu budowania strategii rozwoju metodą partnerską oraz znaczenia partycypacji społecznej w planowaniu strategicznym
  - prezentacja wniosków płynących z diagnozy społeczno-gospodarczej stanu zasobów
  - przeprowadzenie analizy silnych i słabych stron gminy Ustrzyki Dolne oraz identyfikacja szans i zagrożeń płynących z otoczenia zewnętrznego – analiza SWOT
  - weryfikacja obszarów priorytetowych dla gminy Ustrzyki Dolne
4. Zbieranie wniosków i uwag. Analiza i synteza zebranych danych, opracowanie raportu z części diagnostycznej.

Etap III – Opracowanie roboczej wersji planu operacyjnego Strategii Rozwoju.

1. Konsultacje projektu Strategii ze Społeczną Radą Doradców Burmistrza Ustrzyk Dolnych - organem konsultacyjno- doradczym (29.X.2015 r.).
2. Udział w wspólnym posiedzeniu Komisji Ochrony Środowiska, Nadzoru Architektonicznego i Zagospodarowania Przestrzennego oraz Komisji Budżetu i Inicjatyw Gospodarczych – konsultacje projektu Strategii (2.XI.2015 r.).
3. Analiza i weryfikacja dokumentu, nanoszenie korekt.

Etap IV – Strategia Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2015-2025 – opracowanie dokumentu końcowego.

1. Redakcja właściwa dokumentu, opracowanie strategii wg założonych ram formalnych, zapewnienie zgodności Strategii z dokumentami strategicznymi poziomu regionalnego oraz scharakteryzowanie procedur wdrażania, systemu monitorowania i ewaluacji dokumentu – praca ekspercka.

Autorzy opracowania pragną podziękować wszystkim pracownikom Urzędu Miejskiego i JST, osobom reprezentującym instytucje i organizacje pozarządowe oraz uczestnikom prac warsztatowych za poświęcony czas, odpowiedzialność w podejściu do spraw publicznych oraz merytoryczne zaangażowanie w proces opracowywania niniejszej Strategii.

II. Diagnoza rozwoju gminy Ustrzyki Dolne.

2.1. Środowisko naturalne, obszary chronione.

Obszar gminy położony jest w obrębie dwóch jednostek geologicznych: północno - wschodnią część obejmuje jednostka skolska natomiast południowo – zachodnią - jednostka śląska. Teren gminy zbudowany jest z fliszu karpackiego w skład, którego wchodzi naprzemianległe występujące skały trzeciorzędowe oraz piaskowce i łupki. W dolinach rzecznych większych cieków występują gliniaste deluwia, piaski i żwiry czwartorzędowe. W najrozleglejszej dolinie omawianego obszaru - Strwiąża i Równianki bezpośrednio na podłożu skalnym spoczywają żwiry rzeczne.

Gmina usytuowana jest w obrębie dwóch regionów geograficznych: Pogórza Bieszczadzkiego oraz Pogórza Strzyżowsko - Dynowskiego. Cechą charakterystyczną rzeźby terenu jest rusztowy układ grzbietów, które są dominującymi formami morfologicznymi obydwu regionów.

Szczególny rys rzeźby oddają przebiegające z południowego wschodu na północny zachód wyniesione i równoległe grzbiety, poprzedzielane obniżeniami o tym samym kierunku, a wypreparowane przez wody płynące (potoki i rzeki). Samodzielne szczyty są najczęściej łagodnymi wierzchołkami. Większe potoki wykształciły w dnie doliny poziomy terasowe. Szczególnie wyraźne w dolinie Strwiąża, Równianki, Jasieńki. W dolinach wymienionych cieków wyodrębniono dwie terasy zalewowe. Zajmują one niewielkie fragmenty i z reguły nie stanowią jednolitych, ciągłych form. Terasa nadzalewowa występuje w miejskim odcinku doliny Strwiąża i Jasieńki; wyniesiona jest od 3 do 20 m ponad koryta cieków. Jej szerokość dochodzi do 250 m.

W Ustrzykach Dolnych stwierdza się ponadto poziomy denudacyjne - świadczące o starych dolinach rzecznych, powstałych przed powstaniem przełomów okolicznych potoków i rzek. Dwa pasma ukazujące powstałe przełomy rzeczne najbardziej widoczne w bezpośredniej okolicy miasta to: Kamiennej Laworty i Kinia, przez które przełamuje się Strwiąż w miejscu dopływu Jasieńki, oraz Karoliki i Gromadzynia przecięte przełomem Równianki powyżej połączenia się jej ze Strwiążem.

Gleby obszaru powstały, jako rezultat wietrzenia skał osadowych, piaskowców, łupków marglistych i ilastych. W dnach dolin rzecznych zostały zdeponowane utwory aluwialne (nanoszone przez rzeki) i deluwialne (zwietrzelina ze zboczy). Cechą charakterystyczną pokrywy glebowej jest odczyn kwaśny lub słabo kwaśny jako efekt silnego odwapnienia. Najczęściej występujące typy gleb to utwory: brunatne kwaśne, wytworzone ze zwietrzliny piaskowców oraz brunatne właściwe - powstałe z łupków, o różnej zawartości szkieletu i miąższości. Gleby płytkie, szkieletowe pokrywają zbocza, strome stoki oraz ostre grzbiety. W kotlinowatym obniżeniu Ustrzyk Dolnych dominują gleby kompleksu biellicowo - brunatnego górskiego o niskich klasach żyzności; najżyźniejsze to gleby poziomu denudacyjnego, miejscami w dolnych partiach Kamiennej Laworty. Mady w mieście związane są - jak w innych rejonach gminy z dolinami rzeczными okrywają terasy zalewowe i nadzalewowe.

Gmina położona jest w zlewni Strwiąża - dopływu Dniestru i Wiaru, który z kolei jest dopływem Sanu. Można zatem zauważyć wyraźny podział, mianowicie południowo - wschodnia część gminy należy do zlewiska Morza Czarnego, pozostały fragment - do zlewiska Morza Bałtyckiego. Układ sieci hydrograficznej wynika wprost z rusztowego układu terenu. Strugi wodne przyjmują więc kierunek zgodny z rusztowym przebiegiem grzbietów i pasm lub rzadziej przecinają je poprzecznie. Rzeki i strumienie mają najczęściej górski charakter, a co za tym idzie bardzo dużą zmienność przepływów. Do ważnych zjawisk wodnych należą źródła zboczowe i podzboczowe, obszary stale lub okresowo podmokłe w dnach dolin i w obrębie spłaszczeń podstokowych. Na terenie gminy stwierdzono trzy poziomy wodonośne, generalnie o niewielkiej zasobności.

Według analizy¹ przeprowadzonej przez Komendę Powiatową Państwowej Straży Pożarnej w Ustrzykach Dolnych na terenie gminy występuje duże prawdopodobieństwo zagrożenia powodzią i podtopieniami. Podtopienia i powódzie występują miesiącach kwiecień – maj oraz lipiec – sierpień i bezpośrednio zagrażają terenom położonym wzdłuż rzek i potoków górskich:

- rzeka Strwiąż (miasto Ustrzyki Dolne: zabudowania wzdłuż ulic Korczaka, Kopernika, Rzeczna, 29-go listopada (Szpital Miejski), Brzegi Dolne (MPGK), budynki za mostem w kierunku Łodyny, zabudowania w m. Krościenko położone wzdłuż rzeki m.in. była Szkoła Podstawowa oraz wzdłuż koryta rzeki w kierunku granicy Państwa)
- rzeka Wiar (miejscowości: Wojtkówka, Wojtkowa, Grąziowa, Trzcianiec)
- potok Jasieńka w m. Jasień (zabudowania wzdłuż ul. Fabrycznej i ul. Dwernickiego)
- potok Hoszowczyk (zabudowania w m. Hoszowczyk)
- potok Stebnik (zabudowania w m. Krościenko)
- małe cieki wodne (w m. Krościenko stwarzają zagrożenie dla budynków wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 890 Krościenko-Kuźmina, linii kolejowej Krościenko –Smolnica oraz placu manewrowego i budynków Przejścia Granicznego w Krościenku)

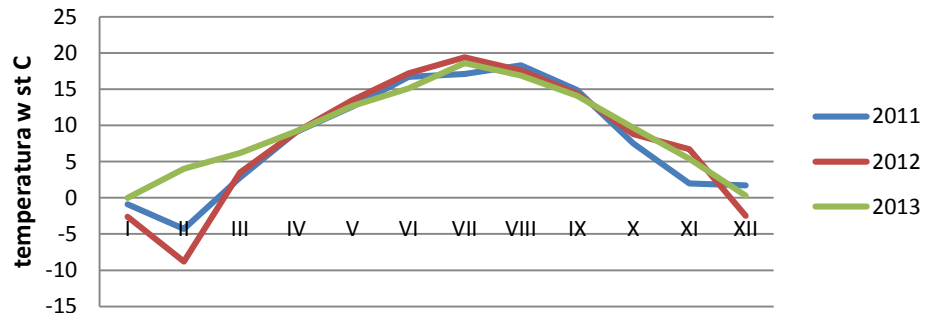
Zgodnie z zapisami przeprowadzonej przez KPPSP w Ustrzykach Dolnych analizy w powiecie nie ma wyszczególnionych terenów zalewowych, brak jest zbiorników retencyjnych oraz wałów powodziowych. Do budowli hydrotechnicznych zaliczyć można jedynie jazy występujące na rzece Strwiąż w okolicy m. Stebnik, Ustrzyki Dolne i Ropienka.

Klimat panujący w gminie Ustrzyki Dolne zaliczany jest do strefy klimatu górskiego i podgórskiego. Nasłonecznienie jest tu dobre szczególnie na wzniesieniach o ekspozycji południowej, zachodniej i wschodniej. Ponadto teren ten należy do obszarów o dobrym przewietrzaniu. Panują tu korzystne warunki zarówno termiczne jak i wilgotnościowe. Mniej korzystne warunki występują w wąskich dolinach, gdzie mamy do czynienia z inwersją temperatury i stagnacją wychłodzonego powietrza często występującą w tych samych miejscach (tzw. zmrzowiska). Cechy klimatu gminy i miasta Ustrzyki Dolne najlepiej prezentują wyniki pomiarów ze stacji meteorologiczno - synoptycznej w Lesku. Z analizy materiałów

¹ Analiza zabezpieczenia operacyjnego Powiatu Bieszczadzkiego, Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Ustrzykach Dolnych, marzec 2015 r.

pomiarowych temperatury wynika, że zimy w ostatnich latach nie są mroźne, a zaleganie pokrywy śnieżnej sukcesywnie się zmniejsza. Wiosny cechują się dużym zróżnicowaniem temperatur. W lecie występują temperatury wysokie, a jesień jest ciepła i długa.

Wykres 1. Roczne temperatury w gminie Ustrzyki Dolne.

Źródło: Dane Urzędu Miejskiego w Ustrzykach Dolnych.

W punkcie pomiarowym opadów w Ustrzykach Dolnych mierzone zasilenie atmosferyczne wynosi 1019 mm średnio w roku. Najmniejsze opady są w styczniu i lutym, maksimum opadów odnotowuje się - w czerwcu i lipcu. Kierunki wiatrów w największym stopniu wykazują zależność od orografii terenu, a ściśle kierunków przebiegu dolin rzecznych.

Fauna i flora gminy jest zróżnicowana i składa się na nią bogactwo gatunków, zarówno roślinnych jak też zwierzęcych. Występują tu głównie gatunki pospolite w kraju, ale znaczący udział stanowią gatunki lub odmiany górskie. Nie bez znaczenia pozostaje występowanie w coraz większych populacjach gatunków chronionych takich jak żubr, ryś, wilk czy niedźwiedź brunatny. Charakter pokrycia terenu decyduje o przewadze zwierząt zamieszkujących lasy. Największe liczebności obserwowane są wśród zwierzyny płowej: sarny i jelenia karpackiego, które mają największe znaczenie w gospodarce hodowlano-łowieckiej. Coraz liczniej reprezentowane są lisy oraz dziki.

Lasy oraz grunty zadrzewione i zakrzaczone stanowią 67% powierzchni gminy (same lasy 61,2% tj. ok. 29.340 ha), grunty zadrzewione i zakrzaczone - 2.578 ha (0,5%). Główne gatunki porastające teren gminy to: buk zwyczajny 36%, jodła pospolita 21%, sosna zwyczajna 16%, olcha szara 16% (pozostałe to świerk pospolity, jesion wyniosły, modrzew europejski). Spośród innych gatunków liczniejsze są: dąb szypułkowy, grab zwyczajny, brzoza brodawkowata. Wśród siedliskowych typów lasu dominuje las wyżynny. W wyższych partiach spotyka się fragmenty lasu górskiego. W dolinach większych cieków rozciągają się niewielkie fragmenty lasu łąkowego. Na gruntach porolnych i na zrębach dominują sztucznie wprowadzone lasy sosnowe, świerkowe i modrzewiowe. Nieużytki rolnicze opanowała olsza szara. Średni wiek drzewostanu to ok. 75 lat. Stan zdrowotny drzewostanów o charakterze naturalnym jest dobry. Gorszy natomiast dla sztucznie wprowadzonych w latach 60 i 70 drzewostanów z przewagą świerka i modrzewia. Głównym zbiorowiskiem leśnym w gminie jest żyzna buczyna karpacka, która występuje tu w dwóch formach wysokościowych: podgórskiej i regłowej. Na terenie gminy Ustrzyki Dolne wyższe partie stoków pokryte są lasami mieszanymi. Lasy te reprezentowane są przez drzewa liściaste (buk, dąb, grab) oraz iglaste (świerki, jodły, miejscami modrzewie). W słabo zwartej warstwie krzewów rośnie kruszyna oraz

jarzębina. W ubogiej warstwie runa i mchów zaznacza się współdominacja roślin kwaśnolubnych. Najczęściej rosną tu: borówka czarna, kosmatka orzęsiona, konwalijka dwulistna, jeżyna gruczołowata. W dolinach górnych odcinków potoków występują smugi łągu podgórskiego oraz nadrzecznej olszyny górskiej. Na skarpach, nasypach dróg i skrajach lasów, również nad potokami spotykane są rzadko samosiewne zarośla akacjowe. Do najcenniejszych zbiorowisk roślinności nieleśnej omawianego terenu należą półnaturalne zbiorowiska łąkowe oraz murawy kserotermiczne. Do interesujących zbiorowisk silnie przekształconych niegdyś przez człowieka należą fitocenozy prezentujące różne stadia sukcesji w opuszczonych zdziczałych sadach, na porzuconych łąkach i polach. Często spotykane są zarośla zdziczałych roślin ozdobnych (np. rdest ostrokończysty) i krzewów owocowych (np. maliny). Gospodarkę leśną, zgodnie z ustawą z dnia 28 września 1991 roku o lasach, na terenie gminy prowadzi Nadleśnictwo Ustrzyki Dolne oraz Nadleśnictwo Bircza i w bardzo małej części Nadleśnictwo Lutowiska. Oparta jest ona o plany urządzania lasu, które opracowywane są na okresy dziesięcioletnie zatwierdzone przez Ministra Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.

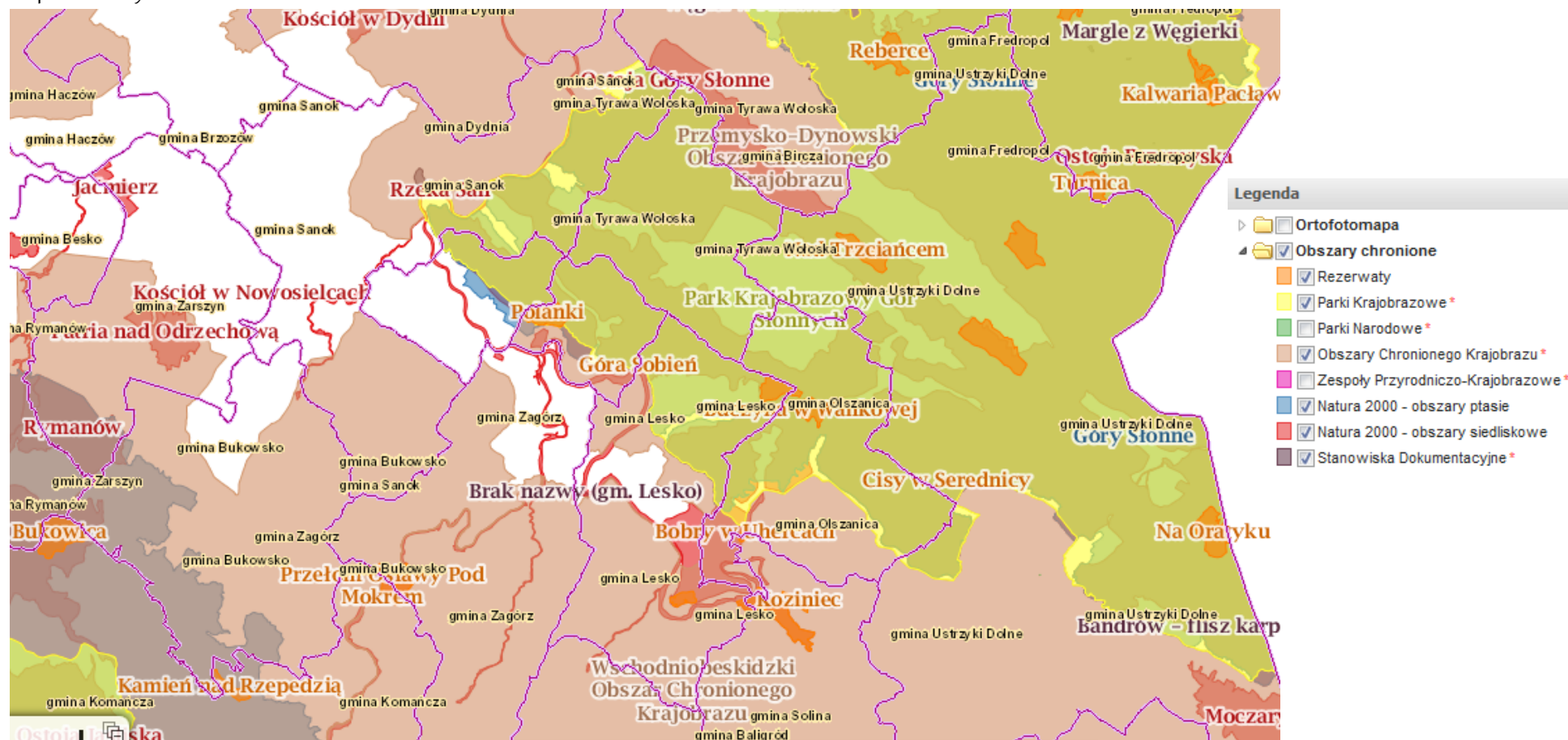
Obszary i obiekty specjalnie chronione.

W obowiązującym w Polsce prawie ochrona przyrody regulowana jest przepisami ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Ustawa wprowadza następujące formy ochrony przyrody: parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów, Polska Czerwona Księga Zwierząt, Czerwona lista roślin i grzybów Polski, Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody.

Na terenie całego obszaru gminy Ustrzyki Dolne obowiązują różnorakie formy ochrony przyrody (mapa nr 1). Ich obecność wiąże się z jednej strony z dużym potencjałem bazującym na walorach przyrodniczych, kulturowych i rekreacyjnych obszaru gminy, a z drugiej – z ograniczeniami bądź zakazami². Na tego typu obszarach działalność gospodarcza podporządkowana jest celom ochrony przyrody, pewne jej formy mogą być wykluczane lub ograniczane. Można, więc przyjąć, że funkcjonowanie obszarów chronionych wpływa na rozwój społeczno-gospodarczy gmin znajdujących się w ich granicach. Dlatego tak ważne jest z perspektywy przeciętnego mieszkańca prowadzenie zrównoważonej polityki w zakresie ustalania i poszerzania obszarów chronionych na terenie gminy.

² Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r., art. 15, art. 17, art. 24, art. 33, art. 45, art. 51.

Mapa 1. Obszary chronione.

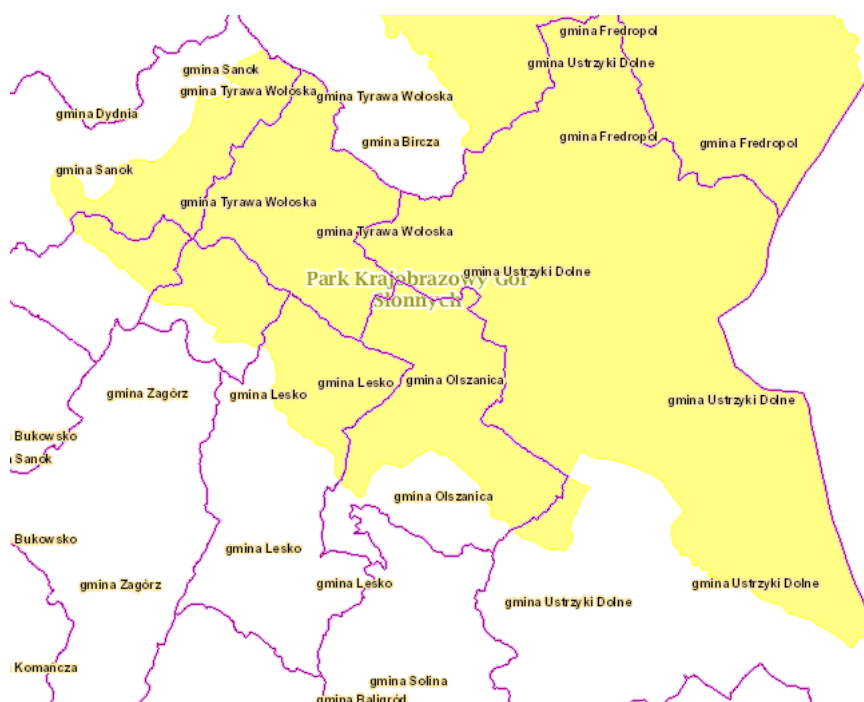
Źródło: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

Park krajobrazowy.

„Park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju³”

Na terenie gminy Ustrzyki Dolne znajduje się Park Krajobrazowy Gór Słonnych. Został utworzony Rozporządzeniem Wojewody Krośnieńskiego z dnia 27 marca 1992 r. (Dz. Urz. Woj. Krośnieńskiego nr 7/92 poz. 53). Posiada aktualny plan ochrony, ustanowiony Rozporządzeniem Wojewody Podkarpackiego z dnia 10 czerwca 2005 r. (Dz. Urz. Woj. Podkarpackiego z dnia 17 czerwca 2005 r., nr 82, poz. 1384). Powierzchnia Parku wynosi obecnie 56.032 ha.

Mapa 2. Park krajobrazowy.

Źródło: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

Rezerwat przyrody.

Rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi⁴. W obrębie Parku Krajobrazowego Gór Słonnych, na terenie gminy Ustrzyki Dolne znajduje się pięć rezerwatów przyrody o łącznej powierzchni ponad 1 tys. ha. Cztery leśne i jeden florystyczny, obejmujący stanowisko cisa pospolitego. Poniższa tabela zawiera szczegółowe zestawienie:

³ Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r., art. 16 ust. 1.

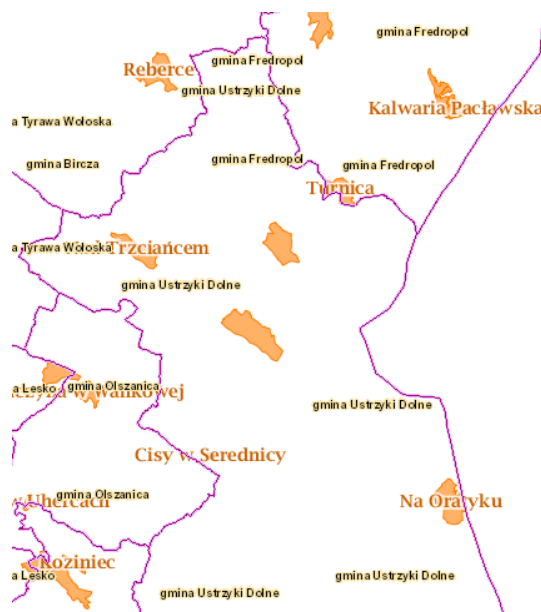
⁴ Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r., art. 13, ust. 1.

Tabela 1. Rezerваты przyrody na terenie gminy Ustrzyki Dolne.

Rezerwat	Położenie	Powierzchnia według aktu powołującego	Dokument powołujący	Rodzaj rezerwatu	Przedmiot ochrony (według aktu powołującego)
Nad Trzciańcem	Park Krajobrazowy Gór Słonnych	182,13 ha	Dz. Urz. Woj. Podkarpackiego 00.29.242	leśny	dobrze wykształcone zbiorowisko buczyny karpackiej w formie regłowej z występującym w jego runie szeregiem gatunków roślin chronionych oraz licznych osobliwości dendrologicznych
Na Oratyku	Park Krajobrazowy Gór Słonnych, na zboczach góry Oratyk (643 m n.p.m.) w Krościenku przy granicy z Ukrainą.	233,15 ha	Dz. Urz. Woj. Podkarpackiego 00.24.197	leśny	dobrze wykształcony zespół buczyny karpackiej w strefie przejścia piętra pogorza w regiel dolny wraz z cennym drzewostanem i stanowiskami licznych gatunków roślin rzadkich i chronionych
Na Opalonym	Park Krajobrazowy Gór Słonnych	217,13 ha	Zarz. nr 687 MOŚZNIŁ z dn. 12 XI 1996 r., Rozp. Woj. Podk. z dn. 9 IX 2003 r. (M.P. 1996.75.687, Dz. Urz. Woj. Podkarpackiego 03.110.1681)	leśny	naturalne zbiorowisko buczyny karpackiej porastającej zbocze poprzecinane licznymi potokami
Chwaniów	Park Krajobrazowy Gór Słonnych, na północno-wschodnich stokach pasma gór Chwaniów	354,71 ha	Zarz. MOŚZNIŁ z dn. 12 XI 1996 r., Rozp. Woj. Podk. z dn. 9 IX 2003 r. (M.P. 1996.75.675 Dz. Urz. Woj. Podkarpackiego 03.110.1680)	leśny	wspaniale wykształcona regłowa buczyna karpacka
Cisy w Serechnicy	Park Krajobrazowy Gór Słonnych	14,48 ha	Dz. Urz. Woj. Podkarpackiego 02.2.6	florystyczny	stanowisko cisa pospolitego

Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 3. Rezerваты przyrody.

Źródło: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

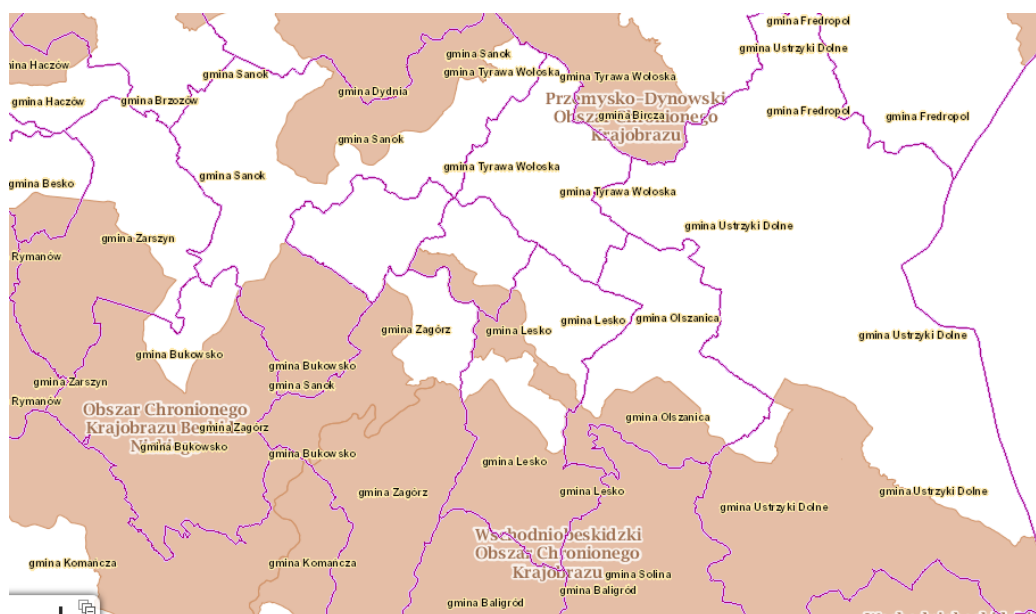
Obszary chronionego krajobrazu.

„Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokojenia potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełniącą funkcję korytarzy ekologicznych⁵”

Południową część gminy, graniczącą z gminą Czarna i gminą Solina - zajmuje Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu, utworzony w 1972 roku.

Interesująca budowa geologiczna związana z urozmaiconą rzeźbą terenu, naturalny charakter leśnych i nieleśnych zbiorowisk roślinnych, bogata flora i fauna oraz liczne obiekty kultury materialnej i zabytki budownictwa sakralnego tworzą atrakcyjny i niepowtarzalny charakter tego krajobrazu.

Mapa 4. Obszary chronionego krajobrazu.

Źródło: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

Obszar Europejskiej Sieci NATURA 2000.

Celem programu jest zachowanie określonych typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków, które uważa się za cenne i zagrożone w skali całej Europy. Wspólne działanie na rzecz zachowania dziedzictwa przyrodniczego Europy w oparciu o jednolite prawo ma na celu optymalizację kosztów i spotęgowanie korzystnych dla środowiska efektów. Podstawą funkcjonowania programu są dwie unijne dyrektywy - Dyrektywa 2009/147/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (zwana dyrektywą ptasią) oraz Dyrektywa 92/43/EWG Rady z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (zwana dyrektywą siedliskową). Jednolite prawo powinno ułatwić współdziałanie wielu instytucji zajmujących się ochroną przyrody stale

⁵ Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r., art. 23, ust. 1.

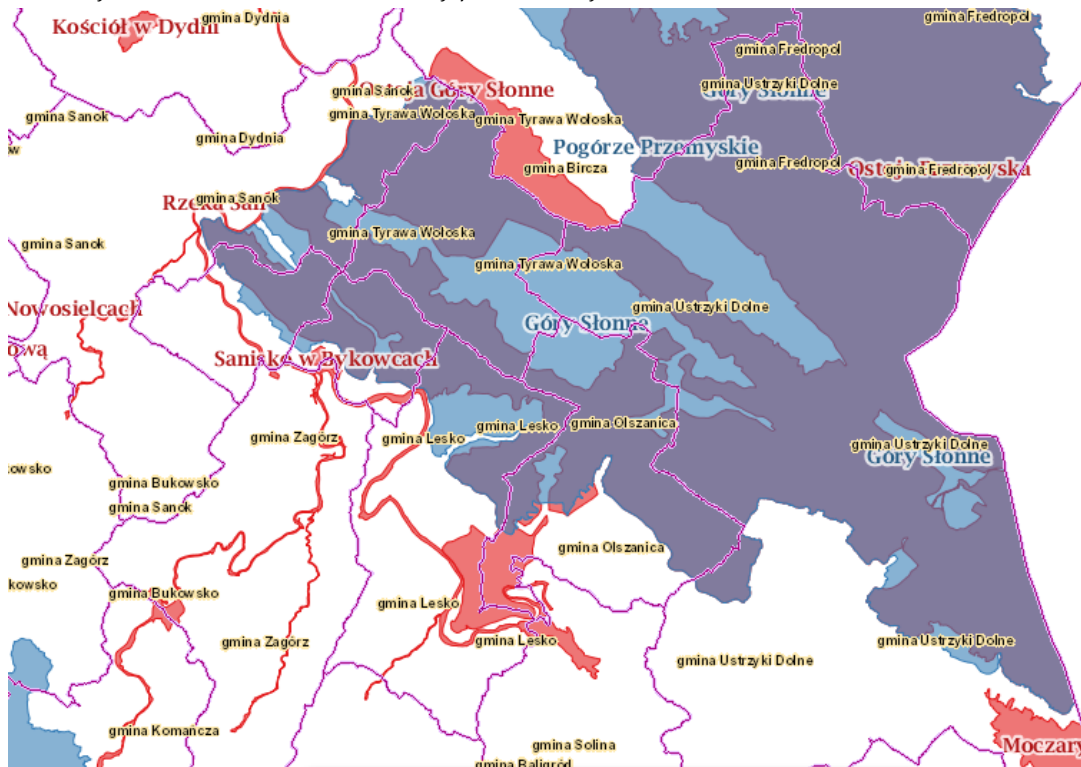
i tych, dla których jest to działanie poboczne. Zadanie i cel rangi europejskiej powinno łatwiej uzyskać powszechną akceptację społeczną, tym bardziej że poszczególne kraje członkowskie są zobowiązane do zachowania na obszarach wchodzących w skład sieci Natura 2000 walorów chronionych w stanie nie pogorszonym, co wcale nie musi wykluczać ich gospodarczego wykorzystania. W myśl dyrektywy ptasiej oraz dyrektywy siedliskowej każdy kraj członkowski Unii Europejskiej ma obowiązek zapewnić siedliskom przyrodniczym i gatunkom roślin i zwierząt, o których mowa w tych dyrektywach, warunki sprzyjające ochronie lub zadbać o odtworzenie ich dobrego (właściwego) stanu, m.in. poprzez wyznaczenie obszarów specjalnej ochrony ptaków oraz specjalnych obszarów ochrony siedlisk. Na terenie gminy wyznaczono następujące obszary:

- Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków: Góry Słonne kod obszaru PLB180003 obejmujący 32.535,6 ha
- Pogórze Przemyskie kod obszaru PLB180001 obejmujący 1,4ha

Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk: Góry Słonne PLH180013 obszar podobny jak w dyrektywie ptasiej, Moczary PLH180026 o powierzchni 1181.8 ha. Obszar obejmuje północne zbocza wzniesień: Żuków (868 m n.p.m.), Na Buczkach (796 m n.p.m.), Górę Kiczarki (626 m n.p.m.) oraz górną część dolin potoków: Królówka i bezimiennego dopływu Mszańca. Ostoja należy do gruntów wsi Bandrów, od strony zachodniej graniczy z łąkami wsi Moczary, od strony wschodniej przylega do granicy Państwa.

Poniższa mapa przedstawia rozmieszczenie obszarów ptasich i siedliskowych. Kolorem fioletowym oznaczono obszary wspólnego występowania.

Mapa 5. Obszary chronione. Natura 2000 – obszary ptasie, obszary siedliskowe.

Źródło: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

Pomniki przyrody.

„Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie⁶”

Ustanowienie lub zniesienie pomnika przyrody następuje w drodze uchwały rady gminy po uzgodnieniu z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska.

W gminie Ustrzyki Dolne znajdują się pomniki przyrody takie jak: lipa drobnolistna, dąb szypułkowy, sosna limba, jesion wyniosły, wiąz górski, klon jawor, leszczyna turecka, sosna wejmutka, daglezja zielona, żywotnik olbrzymi, topola biała i inne.

Stanowiska dokumentacyjne.

Są to niewyodrębniające się na powierzchni lub możliwe do wyodrębnienia, ważne pod względem naukowym i dydaktycznym, miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych, jaskinie lub schroniska podskalne wraz z namuliskami oraz fragmenty eksploatowanych lub nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych. Stanowiskami dokumentacyjnymi mogą być także miejsca występowania kopalnych szczątków roślin lub zwierząt. Na terenie gminy znajduje się jedno stanowisko na terenie miejscowości Bandrów pn.: „Bandrów - flisz karpacki”, w którego skład wchodzi skarpa o długości około 20m i wysokości 5m (Rejestr stanowisk dokumentacyjnych w woj. podkarpackim (stan na 20.06.2012 r.).

Użytki ekologiczne.

Użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania. Na terenie gminy wg Rejestru Użytków Ekologicznych województwa podkarpackiego z 2014r. zespoły użytków ekologicznych zlokalizowane są w: Arłamowie, Grąziowej, Jamnej Dolnej, Jamnej Górnej, Jureczkowej, Kwaszeninie, Nowosielcach, Trójcy, Trzcianicu, Wojtkowej, Wojtkówce.

Ochrona gatunkowa.

Ochrona gatunkowa ma na celu zapewnienie przetrwania i właściwego stanu ochrony dziko występujących rzadkich, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz

⁶ Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r., art. 40, ust. 1.

objętych ochroną na gatunków roślin, zwierząt i grzybów oraz ich siedlisk i ostoi, a także zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej.

Tabela 2. Ochrona gatunkowa zwierząt na terenie gminy Ustrzyki Dolne.

	SSAKI	PTAKI	GADY	PŁAZY
Ścisła ochrona	wilk, żubr, niedźwiedź brunatny, ryś, żbik, nietoperz	orzeł przedni, orlik krzykliwy, bocian biały, bocian czarny, czapla, puszczyk uralski, derkacz, trzmiełojad, dzięcioły, sóweczka, lelek kozodój, dzwonec, wróbel, jastrząb zwyczajny, szpak	gniewosz plamisty /miedzianka/	traszka karpacka, żaba zwinka, traszka grzebieniasta
Częściowa ochrona	bóbr, gronostaj, łasica, wydra, wiewiórka, jeże	czapla siwa, kruk, wrona, sroka, gawron	padalec zwyczajny, żmija zygzakowata, zaskroniec, jaszczurka zwinka	salamandra plamista, traszka górską, ropucha szara

Źródło: Opracowanie własne.

Surowce mineralne.

Na terenie gminy znajdują się tereny roponośne. Obecnie wydobywanie ropy prowadzi Przedsiębiorstwo Górnictwa Nafty i Gazu Oddział Sanok. Na całym obszarze istnieje kilka kopalni, m.in. kopalnia Wańkowa, kopalnia w Brelikowie-Leszczowatem, Ropience oraz Brzegach Dolnych – ilość wydobywanej ropy jest niewielka. Prowadzone jest również wydobywanie gazu ziemnego w kopalniach, złoża są jednak niewielkie. Wydobyty gaz zużywany jest do ogrzewania szpitala oraz odbiorców indywidualnych.

2.2. Gospodarka.

Rolnictwo.

Uwarunkowania rolniczej przestrzeni produkcyjnej wynikające z obszaru i położenia geograficznego charakteryzują się następującymi cechami: gmina leży w IV strefie klimatycznej, okres wegetacji to około 200 dni, roczna suma opadów od 1000 mm. Do głównych form użytkowania ziemi należą: grunty orne, sady, łąki i pastwiska, lasy i pozostałe grunty i nieużytki. Kategoria gruntów orných obejmuje: pola, ogrody, plantacje oraz ugory i odłogi. Wraz z sadami, łąkami i pastwiskami tworzą użytki rolnicze, co stanowi 28% składu powierzchni gminy. „Pozostałe grunty” to tereny osiedlowe, komunikacyjne, przemysłowe powierzchnie wód oraz rzeczywiste nieużytki, stanowią ok. 5% ogółu powierzchni gminy. W strukturze użytkowania ziemi zauważalna jest wyraźna dominacja gruntów leśnych - 66% ogółu powierzchni. Charakterystyczne górskie położenie i niewielkie zaludnienie (37 osób/ km²) mają wpływ na niewielkie użytkowanie gruntów orných.

Tabela 3. Użytkowanie gruntów w 2013 r.

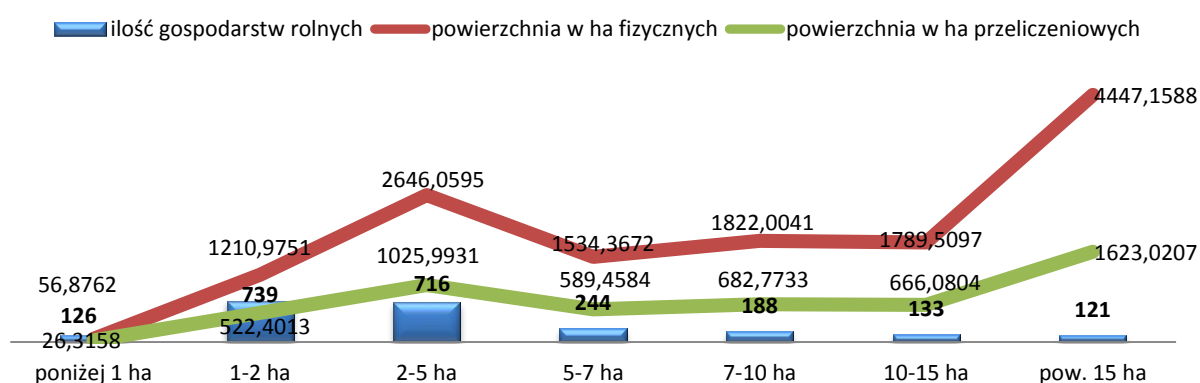
Gmina	Ogółem	Użytki rolne (w ha)				Grunty leśne	Pozostałe grunty
		razem	w tym				
			grunty orne	sady	łąki trwałe		

Ustrzyki Dolne	47867	13737	5842	11	1093	6376	31822	2308
miasto	1679	593	207	1	35	329	780	306
wieś	46188	13144	5635	10	1058	6047	31042	2002

Źródło: GUS, Województwo podkarpackie podregiony, powiaty, gminy 2013r.

Na terenie gminy funkcjonuje ponad 2 tys. gospodarstw rolnych, w tym najwięcej o powierzchni od 1 do 2 ha. Gospodarstwa bardzo małe, to jest o areale do 5 ha, stanowią 69,74% ogólnej liczby gospodarstw w gminie. Gospodarstwa małe, to jest o areale od 5 do 10 ha stanowią 19,06%, natomiast gospodarstwa o powierzchni od 10 ha do 15 ha to 5,87% ogółu. Gospodarstwa o areale powyżej 15 ha stanowią zaledwie 5,34% ogółu.

Wykres 2. Struktura powierzchni gospodarstw rolnych w 2014 r. w gminie Ustrzyki Dolne.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego.

94 % ogółu lasów na terenie gminy Ustrzyki Dolne to lasy publiczne, z czego najwięcej pozostaje w zarządzie PGL Lasy Państwowe. Z pośród własności publicznej w zarządzie gminy pozostaje ok. 1 % przy ogólnej lesistości gminy 61,1 %. Dla porównania lesistość powiatu wg danych GUS za 2014r. wyniosła 70%, a województwa 38%.

Tabela 4. Powierzchnia gruntów leśnych w 2012 r.

Gmina	Ogółem	W tym lasy	Z ogółem - grunty (w ha)					Lesistość w %
			publiczne			własność prywatne	własność gminy	
			razem	razem	w tym w zarządzie Lasów Państwowych			
Ustrzyki Dolne	29537	29231,7	27624,9	27362,9	27281,9	262,0	1912,3	61,1
miasto	677	670	654	635,7	635,7	18	23	40
wieś	28860,6	28561,5	26971,3	26727,3	26646,3	244	1889,3	61,8

Źródło: GUS, Województwo podkarpackie podregiony, powiaty, gminy 2013r.

Wsparcia dla rolników, mieszkańców wsi, przedsiębiorców i samorządów lokalnych udziela Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR). W latach 2007-2013 ARiMR przyznała wsparcie w postaci instrumentów pomocy finansowej z funduszy unijnych, tj. dopłat bezpośrednich: jednolita

płatność obszarowa, płatność dla młodych rolników, płatność do bydła, owiec, krów i kóz, płatność dodatkowa (powyżej 3ha), dopłaty rolno – środowiskowe, klimatyczne, ekologiczne oraz dopłaty za gospodarowanie w warunkach górskich.

Da się zauważyć niewielkie zmiany w ilości składanych wniosków w poszczególnych latach dla dopłat obszarowych i górskich. Widoczny jest natomiast wzrost liczby wniosków dla dopłat rolno-środowiskowych. Na przestrzeni ukazanego w tabeli okresu zwiększył się znacząco w stosunku do roku 2007, który traktujemy, jako rok bazowy. Podobną zależność można zauważyć analizując łączną wartość udzielonego wsparcia. Szczegółowe zestawienie ilości złożonych wniosków oraz wysokości dofinansowań (w zł) przedstawia poniższa tabela.

Tabela 5. Ilość złożonych wniosków przez rolników o dopłaty i wartość wypłaconego wsparcia w Powiecie Bieszczadzkim w latach 2007 – 2013.

OB → dopłata obszarowa, ONW → dopłata za gospodarowanie w warunkach górskich, RŚ → dopłata rolno środowiskowa

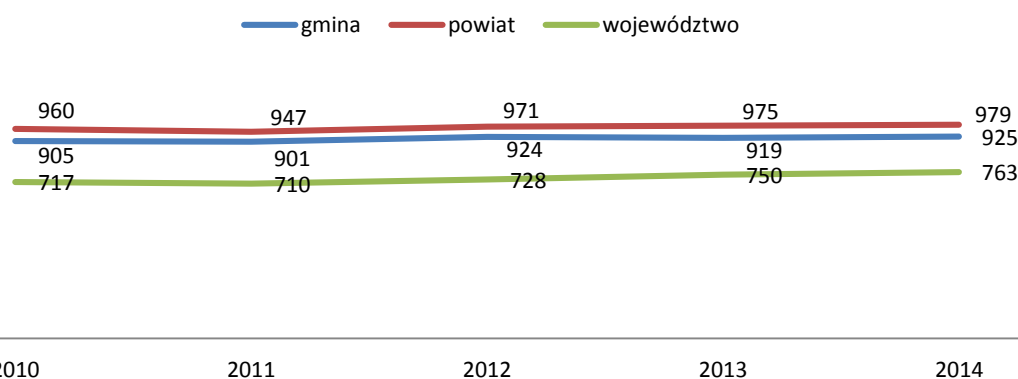
Rodzaj płatności	2007r.	2008r.	2009r.	2010r.	2011r.	2012r.	2013r.	2014r.
OB (szt.)	1525	1530	1533	1509	1485	1495	1502	1504
Wartość (zł)	4937160	6487172	7593431	9951089	11696200	11731321	12237885	b/d
ONW (szt.)	1478	1473	1475	1446	1422	1439	1447	1455
Wartość (zł)	3245938	3276946	3246938	3237900	3258897	3364154	3304567	b/d
RŚ (szt.)	486	591	683	669	628	676	715	729
Wartość (zł)	4354959	4961917	4358236	3641961	1239056	6315814	7439974	b/d
Łączna wartość wsparcia	<u>12538057</u>	<u>1414726035</u>	<u>15168605</u>	<u>16830950</u>	<u>16194153</u>	<u>21411289</u>	<u>22982426</u>	<u>b/d</u>

Źródło: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Ustrzyki Dolne

Działalność gospodarcza na terenie gminy.

W roku 2014 r. na 10 tys. ludności z terenu gminy przypadało 925 podmiotów gospodarczych. W porównaniu do 2010 r. zaobserwować można porównywalny wzrost ilości nowych podmiotów (2,1%), również na poziomie województwa - 6,02%.

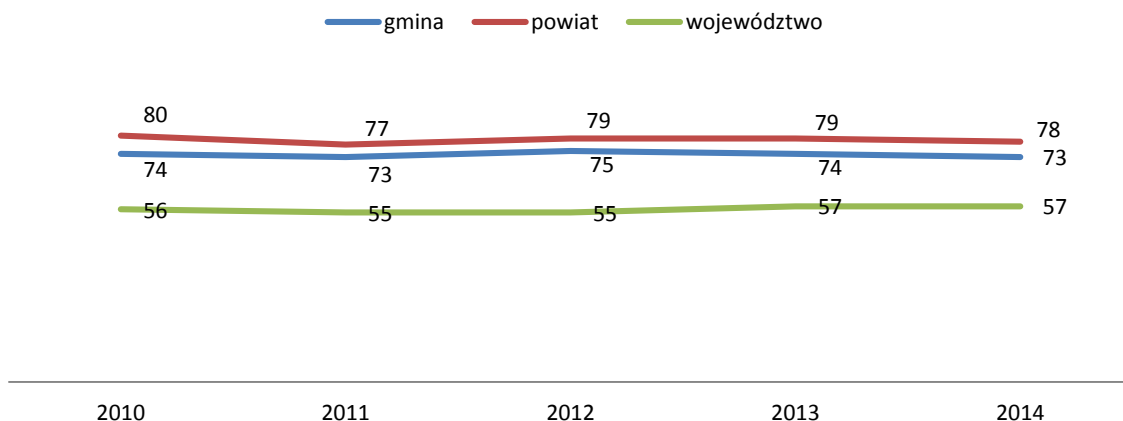
Wykres 3. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności.

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych.

Na terenie gminy Ustrzyki Dolne w roku 2014, na 1000 ludności przypadało 73 osoby fizyczne prowadzące działalność, podczas, gdy w powiecie było ich 78. W porównaniu do roku 2010 ilość osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 tys. ludności nieco spadła.

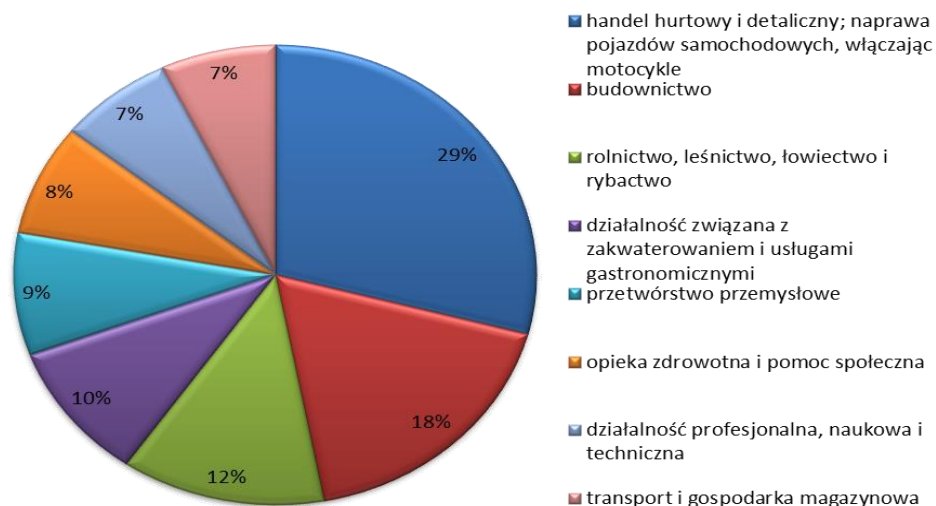
Wykres 4. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności.

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych.

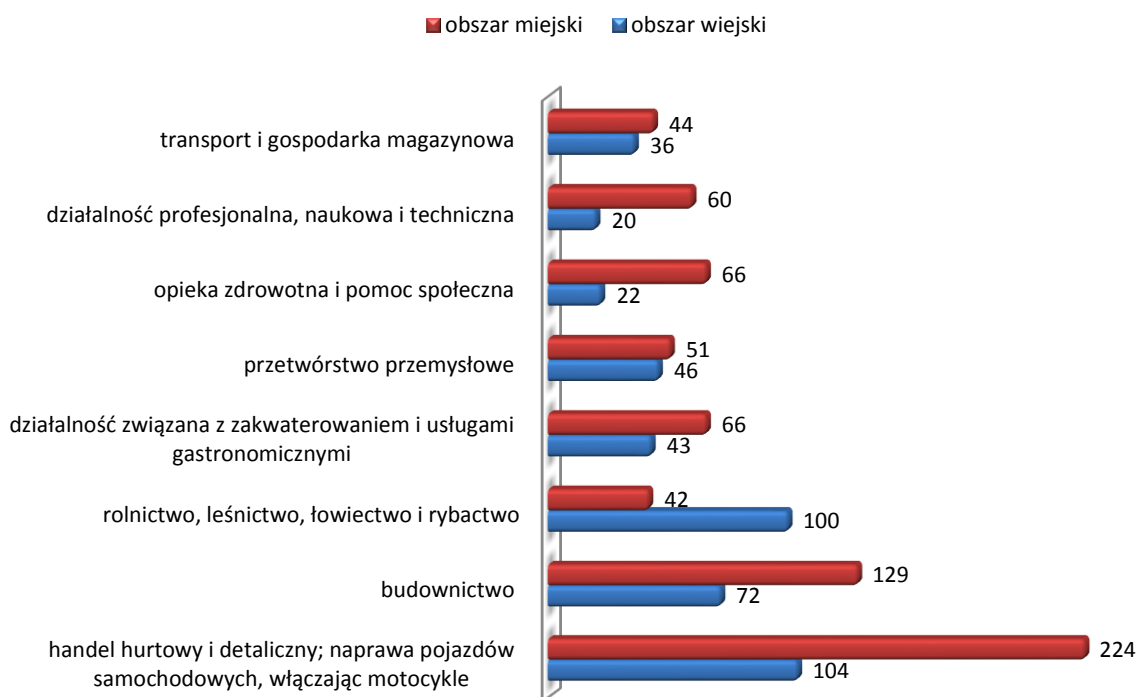
Analizując strukturę zarejestrowanych podmiotów pod względem prowadzonej działalności można stwierdzić, że w 2014 r. dominowały podmioty z sekcji: handel; naprawa pojazdów samochodowych (29%), z czego prawie 75% zlokalizowanych było na terenie miejskim. Tendencja ta utrzymywała się również na poziomie województwa, gdzie wg danych GUS w 2014 r. dominowały oba rodzaje wykonywanej działalności.

Wykres 5. Podmioty gospodarcze ogółem ze względu na rodzaj wykonywanej działalności w 2014 r.

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych.

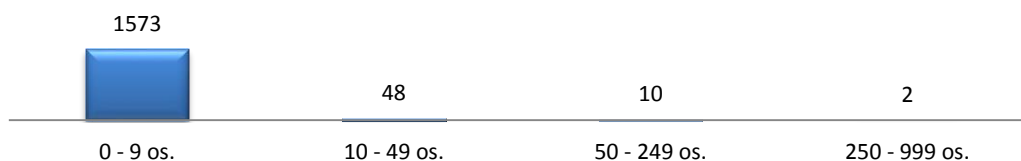
Wykres 6. Podmioty gospodarcze w sektorze prywatnym, ze względu na rodzaj wykonywanej działalności w 2014 r.

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych.

Na terenie gminy, jak również województwa przeważały podmioty należące do grupy mikroprzedsiębiorstw (tzn. te, które przy wpisie do rejestru REGON deklarowały przewidywane zatrudnienie do 9 osób). Mikroprzedsiębiorstwa stanowiły 95,5% ogółu zarejestrowanych jednostek na terenie woj. podkarpackiego i 96% na terenie gminny. W porównaniu do roku 2010 w roku 2014 zaobserwować można wzrost ilości podmiotów zatrudniających do 9 pracowników – o 1,46%.

Wykres 7. Podmioty gospodarcze wg klas wielkości.

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych.

Instytucje otoczenia biznesu.

Pojęcie Instytucji Otoczenia Biznesu (IOB) obejmuje niemal wszystkie rodzaje podmiotów publicznych i prywatnych, które bezpośrednio lub pośrednio mają związek z zakładaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej. IOB mają wpływ na rozwój regionu, przede wszystkim przez świadczenie różnorodnych usług na rzecz przedsiębiorców, które przyczyniają się m.in. do poprawy efektywności działalności gospodarczej, tworzenia nowych podmiotów oraz do rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego. Funkcjonują one najczęściej na bazie funduszy zewnętrznych w tym szczególnie środków z UE. Na

omawianym obszarze działa kilka instytucji świadczących usługi wspomagające przedsiębiorców na wszystkich etapach prowadzenia działalności gospodarczej.

Lokalna Grupa Działania „Zielone Bieszczady” (LGD) zrzesza 49 członków i odpowiada za realizację Lokalnej Strategii Rozwoju w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 Oś 4. LEADER. Aktualnie trwają prace nad opracowaniem nowej Lokalnej Strategii Rozwoju na kolejny okres programowania, otrzymując środki na jej realizację, LGD odgrywa główną rolę w procesie jej wdrażania. Od chwili założenia tj. 26.09.2008 r. Grupa pozyskała prawie 4 mln zł. Swoimi działaniami LGD wspiera przedsiębiorców, aktywizuje społeczność lokalną, ma też duży wkład w promocję walorów turystycznych i przyrodniczo-kulturowych regionu.

Fundacja Bieszczadzka powołana w 2003r. przez reprezentujące bieszczadzką społeczność organizacje pozarządowe oraz przedstawicieli biznesu. Celem fundacji jest integracja i wspieranie działań organizacji pozarządowych instytucji samorządowych i lokalnych przedsiębiorców na rzecz zrównoważonego rozwoju Bieszczadów. Fundacja Bieszczadzka specjalizuje się w pozyskiwaniu dotacji ze środków krajowych, Unii Europejskiej, tzw. mechanizmu norweskiego, Polsko-Szwajcarskiego Programu Pomocy, Polsko Amerykańskiej Fundacji Rozwoju itp. Realizuje przedsięwzięcia związane ze zrównoważonym rozwojem transgranicznych regionów Polski, Słowacji i Ukrainy, w tym szczególnie z rozwojem turystyki przyjaznej środowisku. Od chwili założenia fundacja pozyskała łącznie ponad 9 mln zł, dotując 113 bieszczadzkich inicjatyw lokalnych i wspierając grupy młodzieży, seniorów, osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, przedsiębiorców.

Bieszczadzka Agencja Rozwoju Regionalnego Sp. z o.o. rozpoczęła działalność 1 kwietnia 1994 r., za cel przyjęła podejmowanie działań przyczyniających się do wszechstronnego rozwoju całego obszaru trzech powiatów: bieszczadzkiego, leskiego i sanockiego. W latach 2007 – 2014 Agencja realizowała głównie projekty z zakresu wspierania przedsiębiorczości, aktywizacji zawodowej, wsparcia dla osób pozostających bez zatrudnienia, wsparcia rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwa dla przedsiębiorstw. W tym czasie różnymi formami pomocy objęto ponad 350 osób. Pozyskano środki i przyznano 237 bezpośrednich dotacji inwestycyjnych dla osób zakładających własną działalność gospodarczą. Do chwili obecnej BARR Sp. z o.o. zrealizowała blisko 20 własnych projektów szkoleniowo – doradczych oraz grantowych na łączną kwotę ponad 28 mln zł. Stworzyła ponad 40 opracowań dla sektora samorządowego oraz pomogła pozyskać ponad 20 mln zł środków zewnętrznych na finansowanie inwestycji przedsiębiorcom z terenu Polski południowo – wschodniej.

Turystyka.

Turystyka jest jedną z najdynamiczniej rozwijających się gałęzi gospodarki. Jej interdyscyplinarna specyfika, jak również generowane wpływy i tworzone miejsca pracy powodują, iż stanowi ona koło zamachowe rozwoju regionalnego. Na wizerunek gminy Ustrzyki Dolne jako gminy turystycznej wpływają takie czynniki jak: atrakcje turystyczne wraz z dobrym zapleczem okołoturystycznym, walory przyrodnicze i obiekty cenne przyrodniczo, obszary chronione, urokliwy krajobraz, kompleksy leśne, ukształtowanie terenu oraz czyste powietrze. Nie bez znaczenia pozostaje również położenie gminy w Bieszczadach, które

obecnie są jedną z najbardziej rozpoznawalnych marek w Polsce. Wszystko to umożliwia uprawianie różnych form turystyki, od aktywnej i specjalistycznej po typowy wypoczynek i rekreację. Istotne znaczenie ma podkreślana powszechnie cisza/spokój, umożliwiająca uniknięcie zgiełku miejskich aglomeracji i sprzyjająca efektywnemu wypoczynkowi. Ponadto, walory antropogeniczne tj. obiekty sakralne (cerkwie, kościoły), życie kulturalne, instytucje kulturalne i ich działalność, inicjatywy podejmowane przez organizacje pozarządowe oraz organizowane imprezy.

Dodatkowo śródgórskie położenie i odpowiedni klimat z długim okresem zalegania śniegu wpływa pozytywnie na rozwój sportów zimowych. Przez miasto przebiega europejski dział wodny z rzeką Strwiąż, która należy do zlewiska Morza Czarnego. Od północy i wschodu miasto otoczone jest przez pasmo Gór Słonnych z licznymi rezerwatami i pomnikami przyrody. Położony niedaleko Zalew Soliński, do którego ma dostęp ustrzycka gmina stwarza wyśmienite warunki do uprawiania sportów wodnych i wędkarstwa.

Dostęp do atrakcji uwarunkowany jest stanem infrastruktury turystycznej. Na obszarze gminy znajdują się 25 km szlaków pieszych, 94 km szlaków rowerowych i 75 km szlaków konnych (wg danych CIT Ustrzyki Dolne). Ponadto wyciągi narciarskie o łącznej długości ponad 3,5 km (Laworta, Gromadzyń, Hotel „Arlamów”). Trasy są sztucznie naśnieżane, ratrakowane i oświetlone. Funkcjonują wypożyczalnie, serwisy sprzętu narciarskiego oraz stylowe karczmy. Na malowniczych stokach Żukowa znajdują się jedne z najdłuższych tras w Polsce do uprawiania narciarstwa biegowego (o długości 1,5km, 3km, 5km).

Na terenie gminy występują liczne ścieżki dydaktyczne, punkty widokowe oraz szlaki kulturowe tj. Szlak Architektury Drewnianej. Podążając jego ścieżkami można obejrzeć obiekty sakralne w miejscowościach: Ustrzyki Dolne, Hoszów, Hoszowczyk, Brzegi Dolne, Jałowe, Bandrów, Krościenko, Równia, Ustjanowa Górna, Wojtkowa, Łodyna, Leszczowate, Liskowate i Moczary. Również Kościół NMP Królowej Polski, Kościół św. Józefa Robotnika, Sanktuarium Matki Bożej Bieszczadzkiej.

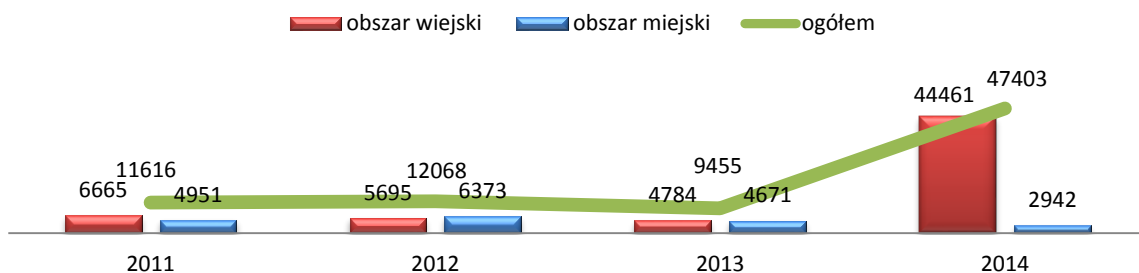
Miłośnicy sportu znajdą w mieście obiekty rekreacyjno – sportowe: Zespół Basenów Delfin, stadion sportowy z pełnym zapleczem, halę sportową, sale gimnastyczne, boiska do piłki ręcznej, siatkowej, koszykowej i nożnej oraz korty tenisowe. Szczegółowe informacje dotyczące zaplecza sportowego w gminie Ustrzyki Dolne znajdują się w osobnym rozdziale pn. Sport.

Miasto jest siedzibą Ośrodka Naukowo - Dydaktycznego Bieszczadzkiego Parku Narodowego ze wzorowo urządzonym Bieszczadzkim Muzeum Przyrodniczym. Ponadto turyści mają możliwość poznania historii w muzeach prowadzonych przez prywatnych właścicieli tj. Muzeum Młynarstwa i Wsi, czy Leśnictwa i Łowiectwa w muzeum Brzegach Dolnych,

Wpływ na wielkość ruchu turystycznego w gminie mają przede wszystkim: odpowiednia baza noclegowa i gastronomiczna oraz istniejąca oferta turystyczna składająca się między innymi z organizowanych imprez, życia kulturalnego obszaru, sposobu informowania społeczności o walorach i atrakcjach turystycznych.

Porównując dane dotyczące ilości udzielonych noclegów zauważyć można znaczny wzrost liczby udzielonych noclegów. W ostatnim roku na terenach wiejskich było ich prawie 44,5 tys., co w porównaniu z rokiem 2013 daje prawie 90% przyrost.

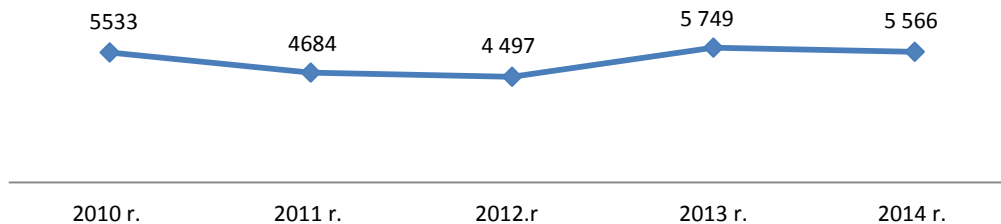
Wykres 8. Ilość korzystających z miejsc noclegowych na terenie gminy Ustrzyki Dolne, 2011-2014 r.

Źródło: GUS: Bank Danych Lokalnych.

Przeływ ruchu turystycznego monitoruje na użytek własny Centrum Informacji i Promocji w Ustrzykach Dolnych, które średniorocznie odwiedzane jest przez ok. 5 tys. turystów. Bezpośrednio z w/w jednostką współpracują właściciele gospodarstw agroturystycznych, hoteli, pensjonatów i innych miejsc, w których noclegi może znaleźć prawie 3 tys. osób.

Wykres 9. Ilość turystów odwiedzających Centrum Informacji i Promocji w Ustrzykach Dolnych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centrum Informacji i Promocji w Ustrzykach Dolnych.

Tabela 6. Liczba miejsc noclegowych w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2010-2015.

Rodzaj obiektu noclegowego	2011	2012	2013	2014	2015
Gospodarstwa agroturystyczne i kwatery prywatne poza miastem	735	739	849	739	668
Pokoje gościnne	356	373	430	502	404
Pensjonaty	290	294	378	424	306
Hotele	130	130	130	130	130
Hoteliki	190	254	254	204	211
Domki wypoczynkowe	456	495	510	476	438
Ośrodki wypoczynkowe	104	104	149	84	89
Ośrodek wypoczynkowy Arłamów	130	130			
Trójca		44	44	44	44
Hotel Arłamów			500	656	656
Hostel					35
Razem:	2391	2563	3244	3259	2981

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centrum Informacji i Promocji w Ustrzykach Dolnych.

Baza gastronomiczna na terenie gminy zaspokaja potrzeby żywnościowe turystów (m.in. kuchnia regionalna). Na terenie gminy, głównie w centrum miasta, zlokalizowane są restauracje, bary, obergerze, pizzerie i kawiarnie czy punkty gastronomiczne. Hotele oferują usługi typu: bed and breakfast – śniadanie wliczone w cenę noclegu, half board – w cenie noclegu zawarte są dwa posiłki, w tym jeden ciepły, fullboard w cenie noclegu zawarte są trzy posiłki, room service – dostarczenie posiłku do pokoi.

Agroturystyka staje się coraz popularniejszą formą wypoczynku, organizowana jest na terenach wiejskich, obejmuje pobyt w gospodarstwie (zakwaterowanie), który może być połączony (zależnie od warunków) z całodziennym wyżywieniem lub możliwością zakupu świeżych produktów z gospodarstwa do samodzielnego przyrządzania posiłków. Agroturystyka na terenie gminy to również wypożyczanie bryczki, sprzętu sportowego, organizowanie kuligów, sprzedaż wyrobów rzemieślniczych oraz umożliwienie wędkowania, jazdy konnej i jazdy na rowerze. Preferencje letników, co do wyboru miejsca noclegowego są zróżnicowane, najczęściej o wyborze oferty decyduje dogodne położenie, odpowiedni standard i cena. Najpopularniejszymi atrakcjami na terenie gminy są:

- pieczenie chleba w tradycyjnym piecu chlebowym
- warsztaty wikliniarskie
- posiłki przyrządzane na podstawie własnych produktów
- wędkowanie na stawach hodowlanych
- jazdy konne
- trasy do narciarstwa biegowego
- paintball, quady, samochody terenowe
- przejażdżki dorożką
- loty na paralotni
- wypożyczalnia rowerów
- serwis i wypożyczalnia nart
- sauny do dyspozycji gości zakwaterowanych w swoim obiekcie
- trasy do Nordic Walking
- łowisko ryb
- wypożyczalnia drezyn rowerowych

Współpraca zagraniczna.

Współpraca z partnerami zagranicznymi może prowadzić do budowy bardziej otwartego, akceptującego różnorodność i odmiennosc, ciekawego świata społeczeństwa lokalnego. Kontakty zagraniczne mają wymiar edukacyjny i poznawczy, mogą stać się ciekawą inspiracją do działań lokalnych. Dzięki różnego typu spotkaniom, wymianom, wizytom studyjnym, będącym częstym elementem prowadzonej przez jednostki samorządowe współpracy międzynarodowej, następuje wymiana dobrych praktyk.

Gmina Ustrzyki Dolne współpracuje z miastem Zamárdi (Węgry), miastem Giraltovce (Słowacja), miastem Stary Sambor (Ukraina).

1. Zamárdi (Węgry).

- a. Umowa o partnerskiej współpracy między miastami Ustrzyki Dolne w Rzeczypospolitej Polskiej i Zamárdi w Republice Węgierskiej, z dnia 24 czerwca 2010r. Postanowienia:
- Popieranie i rozwijanie przyjacielskich kontaktów, oraz humanitarne, kulturalne i sportowe związki pomiędzy obydwooma miastami.
  - Zapewnienie wzajemnej promocji miast i regionów poprzez wymianę materiałów informacyjnych i promocyjnych w celu umożliwienia zapoznania się z walorami turystycznymi obydwu miast.
  - Realizowanie wymiany delegacji grup zawodowych oraz specjalistów w różnych dziedzinach.
  - Popieranie współpracy szkół, zespołów artystycznych, klubów sportowych, organizacji pozarządowych oraz dzieci i młodzieży.
  - Wspomaganie rozwoju współpracy gospodarczej ze szczególnym uwzględnieniem turystyki.

Dla realizacji Umowy zainteresowane podmioty będą zawierać bezpośrednie porozumienia oraz opracowywać własne szczegółowe programy współpracy.

- b. Porozumienie o współpracy gospodarczej między miastami Ustrzyki Dolne i Zamárdi z dnia 28 października 2011r.

Zakres: Władze samorządowe obydwu miast będą sprzyjać wzajemnie korzystnej współpracy gospodarczej, zapewnią dogodne warunki współpracy poprzez:

- Wspólne występowanie o środki finansowe na realizację przedsięwzięć gospodarczych.
- Organizację forów gospodarczych oraz targów turystycznych.
- Ścisłą współpracę w zakresie informacji turystycznej i wzajemnej promocji, realizowana przez wyspecjalizowanej jednostki.
- Współpracę organizacji turystycznych oraz gestorów branży turystycznej.
- Opracowanie wspólnej oferty inwestycyjnej.
- Współpraca jednostek komunalnych.

2. Giraltovce (Słowacja).

- a. Umowa o partnerskiej współpracy z dnia 26. września 2008r. Postanowienia:
- Popieranie i rozwijanie przyjacielskich kontaktów, oraz humanitarne, kulturalne i sportowe związki pomiędzy obydwooma miastami.
  - Wzajemna promocja, wymiana materiałów informacyjnych.
  - Wizyty delegacji miast oraz specjalistów.

- Popieranie współpracy szkół, klubów sportowych, zespołów artystycznych, młodzieżowych oraz grup turystycznych.
- Wspomaganie rozwoju współpracy handlowej, usługowej, produkcyjnej oraz propagowanie turystyki.

Dla realizacji umowy zainteresowane urzędy, instytucje, organizacje będą zawierać bezpośrednie porozumienia oraz opracowywać własne programy współpracy.

- b. Umowa partnerska pomiędzy gminą Ustrzyki Dolne a miastem Giraltovce z dnia 10 stycznia 2014r. rozszerzająca zakres współpracy m.in. o:
  - Ochronę środowiska.
  - Wymianę młodzieży.
  - Wspólne zabieganie w Unii Europejskiej o środki finansowe w ramach wspólnych projektów.

3. Stary Sambor (Ukraina).

- a. Porozumienie odnośnie nawiązania międzyregionalnych przyjacielskich stosunków i współpracy pomiędzy Starosamborskim rejonem i gminą Ustrzyki Dolne z dnia 20 maja 1992r.
- b. Kontynuacją porozumienia z 1992r. jest Porozumienie o współpracy między gminą Ustrzyki Dolne i Starosamborską Radą Rejonową z dnia 17 czerwca 1998 r. rozszerzające współdziałanie m.in. o sferę ochrony środowiska, rolnictwa, ochrony zdrowia, praworządności itd. Realizacja porozumienia przebiega na podstawie szczegółowych protokołów wykonawczych – planów współpracy na kolejny rok określające formy, terminy i konkretne podmioty współpracy.

Ponadto w październiku 2015 r. Rada Miejska podjęła uchwały o zawarciu nowych partnerstw tj. z Sokółką na Podlasiu, z Wojniczem w Małopolsce i Hévíz na Węgrzech. Podpisanie umów partnerskich odbędzie się w I połowie 2016 r. Korzyści wynikające z realizacji umów.

Tabela 7. Projekty zrealizowane od 2011r. w związku ze współpracą zagraniczną.

I.p.	Nazwa projektu	Źródło finansowania	Termin realizacji	Wartość projektu
1.	Tworzenie i wdrażanie strategii zarządzania kulturą i ruchem turystycznym w przygranicznych obszarach Polski i Ukrainy	Fundusze Norweskie, Norweski Mechanizm finansowy	05. 2009 – 03. 2011	Wartość projektu: 275.992 EUR Kwota dofinansowania: 266.157 EUR Wkład własny: 6.835 EUR
2.	W poszukiwaniu wspólnych korzeni – tworzenie zaplecza turystyczno – rekreacyjnego poprzez modernizację Parku pod Dębami (Polska) i Parku Mieru (Słowacja)	Program Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska – Republika Słowacka 2007-2013	2013 - 2014	Gmina Ustrzyki Dolne – partner wiodący Wartość projektu: 529.171,23 EUR Wkład własny: 79.375,69 EUR Dofinansowanie z EFRR: 449.795,54
				Miasto Giraltovce – partner projektu Wartość projektu: 802.914 EUR Wkład własny: 40.145,70 EUR Dofinansowanie z EFRR: 682.476,90 EUR Dofinansowanie z budżetu Państwa: 80.291,40 EUR

Źródło: Dane Urzędu Miejskiego w Ustrzykach Dolnych.

- a. Imprezy kulturalne z udziałem partnerów z zagranicy.
  - Ustrzycki Jarmark Turystyczny.
  - Dni Ustrzyk Dolnych.
  - Na Ludową Nutę (Jałowe).
  - Święto Mleka (Hoszowczyk).
  - Święto Chleba (Ustrzyki Dolne).
  - Dni Kultury Pogranicza (Ropienka).
  - Święto Ziemniaka (Równia).
  - Święto Miodu (Krościenko).
  - Koszykalia (Bandrów).
- b. Ważniejsze imprezy sportowe.
  - Turniej Futsalowy.
  - Zawody szachowe.
  - Turniej o Puchar Burmistrza w Piłce Nożnej.
  - Siatkówka plażowa.
  - Bieszczadzki Bieg Lotników.
- c. Pozostałe.
  - Wizyty delegacji władz uczestniczących w świętach narodowych, wspólne sesje i inne. Wspólne z samorządowcami ze Starego Samobora starania o utworzenie nowych przejść granicznych, rozszerzenie funkcji przejścia drogowego Krościenko-Smolnica o ruch pieszy.

2.3. Infrastruktura techniczna i dostępność przestrzenna w gminie Ustrzyki Dolne.

Infrastruktura techniczna obejmuje takie systemy zaopatrzenia jak: sieć wodociągową, kanalizację, dostarczanie ciepłej wody, usuwanie odpadów, zasilanie w energię elektryczną, telekomunikację oraz komunikację drogową i kolejową.

2.3.1. Sieć wodociągowa.

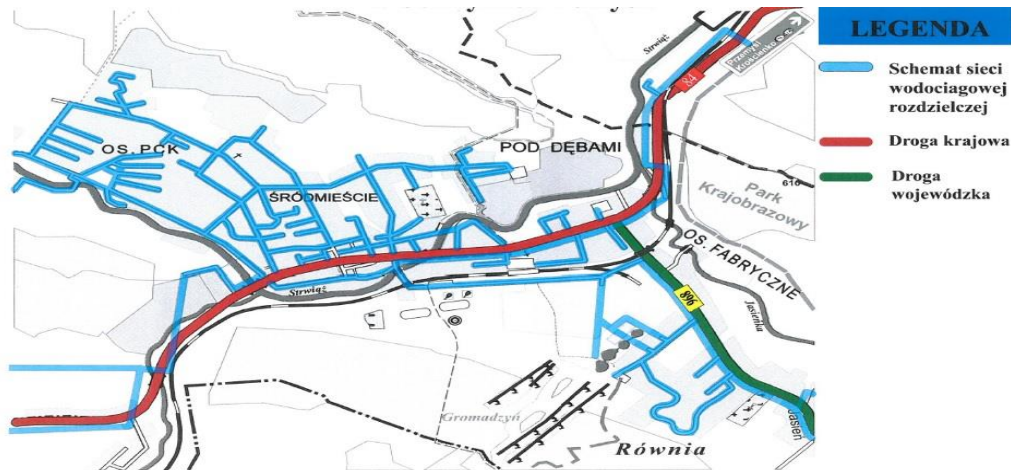
Głównym źródłem zaopatrzenia w wodę ludności gminy Ustrzyki Dolne są zasoby wód powierzchniowych. Mieszkańcy gminy korzystają również z ujęć grawitacyjnych a także z indywidualnych studni głębinowych. Aglomeracja zasilana jest w wodę za pomocą wodociągu relacji Solina – Ustrzyki Dolne. Inwestycja ta została oddana do eksploatacji w 1978 r. Wybudowany przestarzałą technologią wodociąg z rur stalowych spawanych po okresie 37 letniej, nieprzerwanej eksploatacji powoduje wysoki stopień awaryjności.

Długość sieci wodociągowych w gminie wynosi 65 520 mb z tego:

- długość sieci magistralnej - 15 200 mb
- sieć rozdzielcza miejska – 14 320 mb
- sieć rozdzielcza na terenach wiejskich – 36 000 mb.

Rocznie dostarczane do odbiorców jest ok. 309 000 m³ wody. Przy ujęciu wody w Solinie znajduje się Stacja Uzdatniania Wody (SUW). Z systemu wodociągowego w aglomeracji korzysta 627 gospodarstw domowych. Na terenach wiejskich gminy Ustrzyki Dolne do magistrali wodociągowej przyłączone są miejscowości: Dźwiniacz Dolny, Łodyna, Brzegi Dolne, Jałowe Hoszów, Moczary, Bandrów Narodowy, Ustjanowa Dolna, Ustjanowa Górna, Łobozew Dolny i Równia. W miejscowościach Grąziowa, Stańkowa oraz Ropienka istnieją lokalne sieci wodociągowe. Z systemu wodociągowego na wsi korzysta 881 gospodarstw domowych.

Mapa 6. Sieć wodociągowa rozdzielcza w Ustrzykach Dolnych.

Źródło: Urząd Miejski Ustrzyki Dolne.

2.3.2. Kanalizacja.

Na terenie gminy funkcjonuje mechaniczno - biologiczna oczyszczalnia ścieków. Zlokalizowana jest w dolinie rzeki Strwiąż w miejscowości Brzegi Dolne. Zarządzana jest przez Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. Oczyszczalnia została wybudowana w latach 70-tych, obecnie stan techniczny zamontowanych w niej urządzeń oceniany jest jako zadowalający. W oczyszczalni przyjęto proces technologiczny zapewniający usunięcie ze ścieków zanieczyszczeń mechanicznych, organicznych oraz związków biogenych azotu i fosforu.

Oczyszczalnia spełnia wymagane standardy oczyszczania. Do kanalizacji włączone jest miasto Ustrzyki Dolne. Aktualna długość sieci kanalizacji sanitarnej w aglomeracji wynosi 18,80 km (ilość przyłączy 450), na wsi (13). Do oczyszczalni dowożone są ścieki wozem asenizacyjnym z okolicznych miejscowości. Miejscowości takie jak Serednica, Moczary, Trzcianiec posiadają własne oczyszczalnie ścieków.

Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. posiada pozwolenie wodno-prawne na odprowadzanie ścieków komunalnych z oczyszczalni do rzeki Strwiąż w ilości:

- w okresie bezdeszczowym : $Q_{\text{śrd}} = 3\,400 \text{ m}^3/\text{d}$
- w okresie deszczowym i roztopowym: $Q_{\text{śrd}} = 7\,500 \text{ m}^3/\text{d}$

Na terenie gminy z systemu kanalizacyjnego korzysta 8 825 gospodarstw, ze zbiorników bezodpływowych – 763 gospodarstwa, z przydomowych oczyszczalni ścieków – 39 gospodarstw.

2.3.3. Dostarczenie ciepłej wody.

W mieście Ustrzyki Dolne system ciepłowniczy oparty jest na ciepłowni miejskiej administrowanej przez Zakład Ciepłowniczy PEC – Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. Kotłownia zlokalizowana jest na teren byłego zakładu PPD Ustianowa. Przedsiębiorstwo zabezpiecza dostawę energii ciepłej na potrzeby około 75% mieszkańców. Podstawowym opałem jest węgiel kamienny. Zainstalowane w ciepłowni kotły (dwa wodne, wysokoparametrowe) opalane są miałem węglowym i wyposażone są w urządzenia odpylające. Moc użyteczna wynosi 18 315 MW. Ciepło do miasta dostarczane jest siecią ciepłą dwuprzewodową tj. siecią ciepłą z komorami i przyłączami w wykonaniu tradycyjnym ułożoną w kanale podziemnym oraz siecią ciepłą w wykonaniu tradycyjnym ułożoną napowietrznie na estakadzie niskiej. Długość sieci ciepłowniczej eksploatowanej przez PEC wynosi 10 857,9 km (sieć magistralna – 7 234,8 km, sieć rozdzielcza – 1 310 km, przyłącza ciepłe – 2 313,1 km). Obciążenie cieplne ciepłowni jest zmienne dla celów ogrzewania, zależne od temperatury zewnętrznej. Odbiorcy centralnego ogrzewania i ciepłej wody użytkowej podłączeni do sieci miejskiej są poprzez węzły wymiennikowe (wymienniki typu JAD, wymienniki płytowe i wymienniki kompaktowe).

Tabela 8. Budowa nowych oraz modernizacja już istniejących środków trwałych za lata 2000-2014 r.

Budowa nowych oraz modernizacja już istniejących środków trwałych za lata 2000-2014 r.	
2000-2005	Budowa sieci ciepłych (ul. Nowa - Przedszkole, Przedszkole - ul. Dworcowa, ul. J. Pawła II - Dobra, ul. Chopina- ul. Belska);
	Wykonanie przyłączy (do Szkoły Podstawowej nr 1, do budynku Szkolna, do budynków na ul. J. Pawła II);
	Montaż węzłów ciepłych (Straż Pożarna, Przedszkole, Urząd Miejski, Liceum Ogólnokształcące, Szkoła Podstawowa nr 1, ul. Szkolna, hotel Przemysłowa, odbiorcy na ul. J. Pawła II);
	Modernizacja kotła K-3;
2006-2010	Budowa (rozbudowa sieci Rynek, ul. Wyzwolenia);
	Budowa przyłączy;
	Modernizacja sieci ciepłych;
	Montaż węzłów;
	Modernizacja węzła (ul. Gombrowicza);
	Modernizacja kotła WR 5-022;
2011-2014	Wykonanie kotłowni (Przedszkole), modernizacja kotłowni (ul. Fabryczna), remont kotłowni (Moczary, Krościenko), montaż kotła (Krościenko);
	Budowa wiaty na miał węglowy;
	Wykonanie przyłączy;
	Budowa sieci ciepłych (ul. Wyzwolenia, Dom Kultury – Plebania);
	Modernizacja sieci ciepłych;
	Montaż węzłów (Policja, Dom Kultury, Wspól. Gombrowicza, Veolia, Serafitki, Plebania, Biedronka);
Modernizacja węzłów (ul. Gombrowicza dół, ul. Ogrodowa);	
Modernizacja paleniska kotła K-1 WR5022.	

Źródło: Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Ustrzykach Dolnych.

2.3.4. Usuwanie odpadów.

Zgodnie ze znowelizowaną ustawą o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, gminy mają obowiązek zorganizowania odbierania odpadów komunalnych. Do 1 lipca 2013 roku obowiązek ten mieli właściciele nieruchomości. Ustawodawca ustalił, że gminy zapewniają czystość i porządek na swoim terenie i tworzą warunki niezbędne do ich utrzymania, a w szczególności zapewniają budowę, utrzymanie i eksploatację własnych lub wspólnych z innymi gminami regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych - o ile obowiązek budowy takich instalacji wynika z wojewódzkiego planu gospodarki odpadami. Rada gminy może, w drodze uchwały, postanowić o odbieraniu odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości, na których nie zamieszkują mieszkańcy, a powstają odpady komunalne. Gminy zostały zobowiązane do objęcia wszystkich właścicieli nieruchomości na ich terenie systemem gospodarowania odpadami komunalnymi. Do ich zadań wpisano nadzorowanie gospodarowania odpadami komunalnymi i podmiotów odbierających odpady komunalne od właścicieli nieruchomości. Urzędy gminy ustanawiają selektywne zbieranie odpadów komunalnych (papier, metal, tworzywa sztuczne, szkło, opakowania wielomateriałowe i inne) i odpadów ulegających biodegradacji. Ponadto, są obowiązane do ograniczania masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania zgodnie z podanym w ustawie terminarzem i określeniem procentu. Tworzą również punkty selektywnego zbierania odpadów komunalnych, do których mieszkańcy muszą mieć zapewniony łatwy dostęp i są zobowiązane do wskazania miejsc prowadzenia zbiórki zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego pochodzącego z gospodarstw domowych. Do 1 lipca 2013 roku, zgodnie z ustaleniami legislacyjnymi, wójtowie, burmistrzowie i prezydenci miast musieli obligatoryjnie zorganizować przetargi na odbieranie odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości lub ich odbieranie i zagospodarowanie, a także zapewnić działanie instalacji regionalnych lub zastępczych. Gmina stała się właścicielem odpadów odpowiedzialnym za ich racjonalne zagospodarowanie. Do zadań rady gminy należy podjęcie uchwał, w ramach których wybiera metodę ustalania opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi oraz ustala stawkę takiej opłaty, a także określa stawkę opłaty za pojemnik o określonej objętości.

W ramach wykonywania zobowiązań unijnych ustawodawca zobowiązał Radę gminy do określania niższych stawek opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi, jeśli są one zbierane i odbierane w sposób selektywny.

Opłaty, stanowiące dochód gminy, pozwalają na pokrycie kosztów:

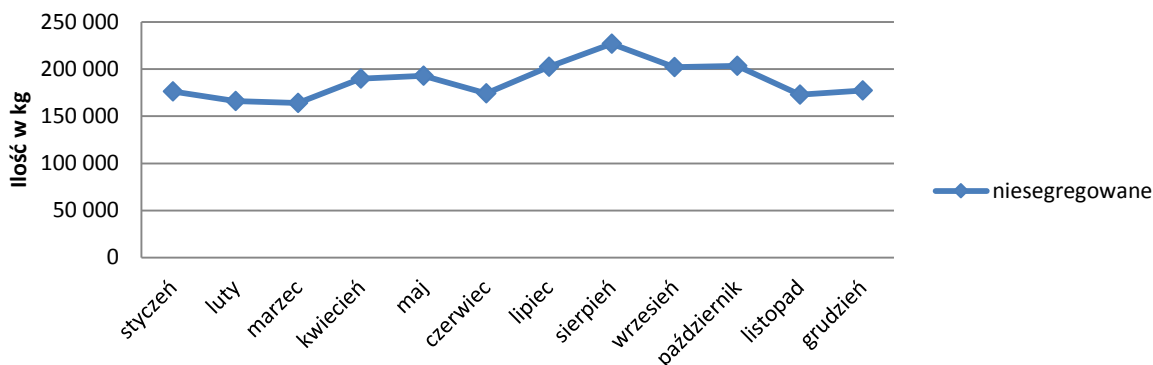
- odbierania, transportu, zbierania, odzysku i unieszkodliwiania odpadów komunalnych;
- tworzenia i utrzymania punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych;
- obsługi administracyjnej kosztów funkcjonowania systemu gospodarowania odpadami komunalnymi;
- edukację ekologiczną w zakresie prawidłowego postępowania z odpadami komunalnymi czy też na usunięcie odpadów komunalnych z miejsc nieprzeznaczonych do ich składowania i magazynowania (nielegalne wysypiska).

Podmiotem odbierającym odpady komunalne od właścicieli nieruchomości z terenu gminy Ustrzyki Dolne jest Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o. o. w Brzegach Dolnych. Odpady komunalne zebrane od właścicieli nieruchomości z terenu gminy składowane są w Stacji Segregacji Odpadów Komunalnych znajdującej się przy ul. Przemysłowej 16 w Ustrzykach Dolnych. Stacja Segregacji Odpadów została wybudowana w 2006r.:

- powierzchnia zabudowy: 1117,25 m²
- powierzchnia użytkowa: 1068,60 m²
- kubatura: 13407 m³

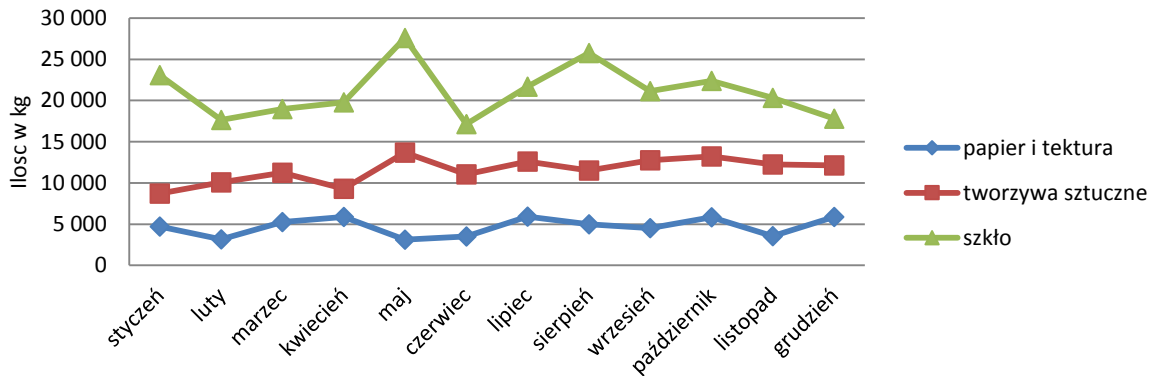
Najczęściej przyjmowanymi odpadami z terenu gminy Ustrzyki Dolne (wg statystyk SSOK za 2014r.) są: odpady komunalne niesegregowane (79%). Procentowy udział odpadów komunalnych gromadzonych w sposób selektywny dla poszczególnych kategorii wynosi: szkło (9%), tworzywa sztuczne(5%), na poziomie 2% dla każdej z kategorii: papier i tektura, odpady wielkogabarytowe, inne odpady nieulegające biodegradacji. Ze statystyk prowadzonych przez SSOK na koniec 2014r. wynika, iż najwięcej zebranych odpadów (niesegregowanych) przypada na okres wakacyjny od lipca do września. Stosunkowo duży wzrost obserwuje się w przypadku zbiórki tworzyw sztucznych (kwiecień-maj) i szkła (czerwiec-sierpień), co przedstawiają wykresy zamieszczone poniżej.

Wykres 10. Odpady niesegregowane.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych SSOK.

Wykres 11. Odpady segregowane.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych SSOK.

Jednym z podstawowych celów systemu gospodarki odpadami komunalnymi jest osiągnięcie odpowiednich poziomów ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji oraz zwiększenie poziomu recyklingu i odzysku odpadów zebranych selektywnie, które wymusza ustawa o utrzymaniu czystości i porządku w gminach. W roku 2014 osiągnięty poziom ograniczenia masy odpadów wynosił - **31,73%**. Ponadto poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła wyniósł - **41,65%**.

Stan techniczny instalacji Stacji Segregacji Odpadów oceniany jest, jako bardzo dobry – instalacja została oddana do użytku we wrześniu 2007r. Wszystkie urządzenia są w pełni sprawne i posiadają certyfikaty techniczne i bezpieczeństwa. W trakcie eksploatacji prowadzone są systematyczne przeglądy i konserwacje wszystkich wykorzystywanych urządzeń, co gwarantuje dobre i prawidłowe ich funkcjonowanie. Dodatkowo w 2015 r. Stacja została zmodernizowana poprzez zakup nowego sita (wartość inwestycji około 80 tys. zł.).

2.3.5. Zasilanie w energię elektryczną.

Gmina w energię elektryczną zaopatrywana jest poprzez ogólnodostępną sieć energetyczną. Sieć elektroenergetyczna miasta jest dobrze rozwinięta. Przez obszar gminy przebiegają linie wysokiego napięcia (110 kV), będące na majątku i w eksploatacji PGE Dystrybucja S.A Oddział Rzeszów:

— Sanok – Ustrzyki Dolne (na terenie gminy: dł. ok. 5,4 km)

— Solina – Ustrzyki Dolne (na terenie gminy: dł. ok. 8,9 km)

Długość sieci elektroenergetycznej na terenie gminy Ustrzyki Dolne (nie ujęto linii SN i nN będących na majątku odbiorców) wynosi:

— linie SN – 227,2 km, w tym: napowietrzne 184,7 km, kablowe; 42,5 km

— linie nN – 187,9 km, w tym: napowietrzne 147,4 km, kablowe; 40,5 km

Tabela 9. Linie magistralne SN zasilające teren gminy Ustrzyki Dolne.

Linia	Miejscowości	Długość linii na terenie gminy Ustrzyki Dolne
Linia 15 kV Lesko – Ustrzyki Dolne	Ropienka, Zawadka, Nowosielce Kozickie	ok. 6,7 km
Linia 15 kV Lesko – Ustrzyki Dolne	Ustjanowa, Stefkowa, Łobozew Dolny i Górny, Daszówka, Teleśnica	ok. 28,7 km + kabel SN dł. ok. 2,1 km
Linia 15 kV Ustrzyki Dolne - Wańkowa	Ropienka	ok. 9,2 km + kabel SN dł. ok. 0,71 km
Linia 15 kV Lesko – Tyrawa Wołoska	Stańkowa	ok. 5,46 km
Linia 15 kV Ustrzyki Dolne - ZOR	Ustrzyki Dolne	ok. 1,7 km
Linia 15 kV Ustrzyki Dolne - Smolnik	Ustjanowa, Ustrzyki Dolne, Jasień, Hoszów, Moczary, Hoszowczyk, Równia, Zadwórze	ok. 34,8 km + kabel SN dł. ok. 0,65 km
Linia 15 kV Ustrzyki Dolne – Arłamów - Trzcianiec	Brzegi Dolne, Brzegi Dolne, Łodyna, Wola Maćkowa, Dźwiniacz, Serednica, Brelików, Leszczowate, Krościenko	ok. 38,1 km + kabel SN dł. ok. 5 km

Linia 15 kV Ustrzyki Dolne – Solina wodociągi	Ustjanowa	ok. 9,4 km + kabel SN dł. ok. 0,4 km
Linia 15 kV Ustrzyki Dolne – Kwaszenina - Trzcianiec	Strwiążyk, Brzegi Dolne, Liskowate, Jureczkowa, Kwaszenina, Arłamów, Wojtkówka, Trzcianiec	ok. 44,9 km + kabel SN dł. ok. 1,3 km
Linia 15 kV Kwaszenina - Arłamów	Arłamów	ok. 4,4 km + kabel SN dł. ok. 2,8 km

Źródło: PGE Dystrybucja S.A Oddział Rzeszów.

Wyżej wymienione linie elektroenergetyczne posiadają rezerwy mocy umożliwiające zasilanie istniejących i przyszłych odbiorców na terenie gminy Ustrzyki Dolne.

Na terenie gminy znajduje się także 128 stacji transformatorowych SN/nN będących na majątku odbiorców. Brak jest odbiorców wysokiego napięcia.

Tabela 10. Liczba odbiorców energii elektrycznej wg napięcia zasilania w mieście Ustrzyki Dolne oraz w powiecie bieszczadzkiem w 2014 r.

	Odbiorcy na średnim napięciu (szt.)	Odbiorcy na niskim napięciu (szt.)	Razem (szt.)
Miasto Ustrzyki Dolne	8	4071	4079
Powiat bieszczadzki (w tym miasto Ustrzyki Dolne)	28	8203	8231

Źródło: PGE Dystrybucja S.A Oddział Rzeszów.

Tabela 11. Roczne zużycie energii elektrycznej wg napięcia zasilania w mieście Ustrzyki Dolne oraz w powiecie bieszczadzkiem w 2014 r.

	Odbiorcy na średnim napięciu (MWh)	Odbiorcy na niskim napięciu (MWh)	Razem (MWh)
Miasto Ustrzyki Dolne	2366,9	12503	14869,9
Powiat bieszczadzki (w tym miasto Ustrzyki Dolne)	7091,5	25066,2	32157,7

Źródło: PGE Dystrybucja S.A Oddział Rzeszów.

2.3.6. Sieci komórkowe, telekomunikacja oraz Internet.

Stacje bazowe, jako urządzenia nadawczo-odbiorcze są podstawowym elementem struktury sieci komórkowej, łącząc sieć telefonii komórkowej z telefonami komórkowymi. Budowa stacji bazowych wymaga zgłoszenia właściwemu organowi nadzoru budowlanego oraz zgody na realizację inwestycji poprzez uzyskanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach. Konfiguracja systemu antenowego stacji bazowej nie może spowodować wystąpienia elektromagnetycznego promieniowania niejonizującego o poziomach przekraczających poziom dopuszczalny (w rejonach dostępnych dla ludzi) określony w przepisach ustawy Prawo ochrony środowiska.

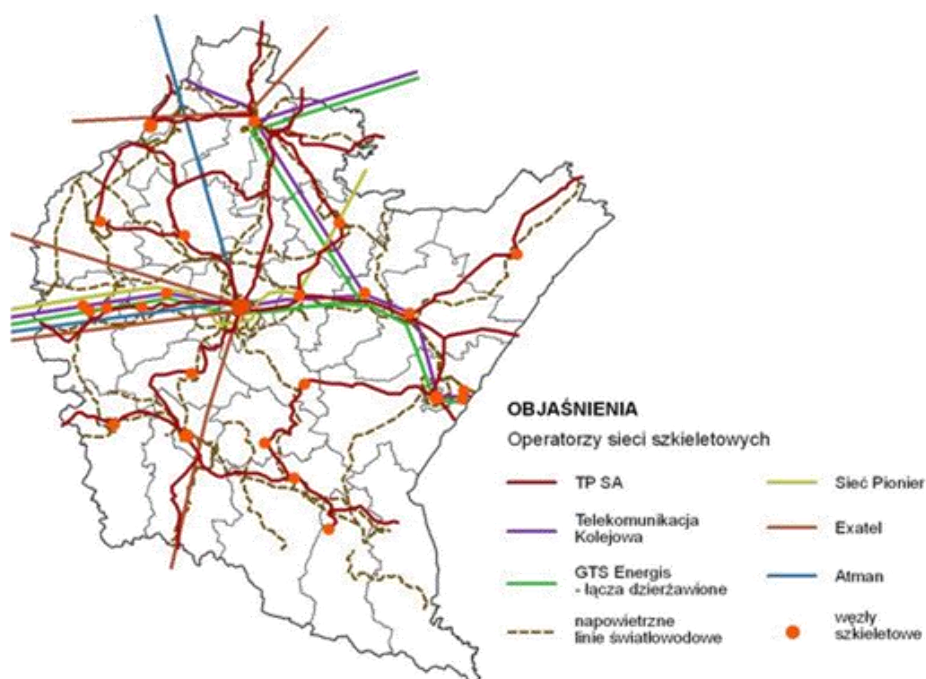
Na terenie gminy działają wiodący w Polsce operatorzy sieci komórkowych zaopatrujących w usługi telekomunikacyjne oraz bezprzewodowy Internet. Sieć nadajników oraz ich możliwości techniczne w wielu miejscach gminy są jednak niewystarczające do swobodnego korzystania z usług. W mieście dodatkowo działają przedsiębiorcy, jako dostawcy Internetu za pomocą sieci kablowych.

Infrastruktura teleinformatyczna w kontekście tworzenia lepszych warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej, rozwoju usług turystycznych, zapewnienie dostępu do szerokopasmowej sieci

teleinformatycznej na obszarze gminy nabiera szczególnego znaczenia, tym bardziej, że ciągle istnieją białe plamy w dostępie do sieci.

Aktualnie (2015r.) prowadzone są prace projektowe związane z budową sieci światłowodowej na terenie miejscowości Krościenko, Liskowate, Jureczkowa, Wojtkówka, Wojtkowa, Nowosielce Kozickie i Trzcianiec. Inwestycja realizowana jest w ramach projektu „Dostęp do Internetu światłowodowego dla mieszkańców powiatu bieszczadzkiego, przemyskiego i rzeszowskiego w województwie podkarpackim dofinansowanego z Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, działanie 8.4 skierowane do przedsiębiorców”.

Schemat 1. Stan szkieletowych sieci informatycznych w województwie podkarpackim (stan na 2011 r.).

Źródło: Podkarpackie Biuro Planowania Przestrzennego w Rzeszowie.

2.3.7. Komunikacja drogowa i kolejowa.

Sieć drogową na terenie gminy Ustrzyki Dolne tworzą drogi publiczne, które ze względu na funkcję, podzielić można na następujące kategorie: drogi krajowe zarządzane przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad w Rzeszowie, oraz wojewódzkie w zarządzie Podkarpackiego Zarządu Dróg Wojewódzkich w Rzeszowie, Układ dróg krajowych i wojewódzkich uzupełniają drogi powiatowe i gminne, zarządzane przez powiat i gminę. Główne arterie komunikacyjne gminy Ustrzyki Dolne to:

- Droga krajowa nr 84 przebiega na trasie: Sanok – Lesko – Krościenko – Granica Państwa. Stanowi element układu komunikacyjnego kraju umożliwiając dojazd do granicy z Ukrainą w południowo-wschodniej części Polski. Całkowita długość drogi wynosi 50,20 km, z czego na terenie gm. Ustrzyki Dolne 19,24 km. Stan techniczny drogi oceniono, jako niezadawalający.

- Droga wojewódzka nr 890, Kuźmina – Krościenko o długości 25,60 km, z czego na terenie gm. Ustrzyki Dolne 21,87 km. Stan techniczny drogi jest zadawalający.
- Droga wojewódzka nr 896, Ustrzyki Dolne – Ustrzyki Górne o całkowitej długości 44,90 km, z czego na terenie gm. Ustrzyki Dolne 9,00 km. Droga wymaga poprawy.

Zwiększone natężenie ruchu w kierunku Bieszczad i granicy Państwa (przejście w Krościenku) przyczynia się do zmniejszenia przepustowości dróg oraz obniża bezpieczeństwo ruchu drogowego. Wywołuje to konieczność podejmowania nowych inwestycji drogowych. Co więcej, ze względu na ograniczony stan sieci połączeń publicznych wewnętrznych na terenie gminy (por. wyniki ankiety), podstawowym środkiem transportu pozostają samochody prywatne. Tym samym drogi gminne i powiatowe mają podstawowe znaczenie dla wewnętrznej komunikacji.

Gmina Ustrzyki Dolne jako jedna z 23 gmin umiejscowiona jest na obszarze Bieszczadzko-Beskidzkiego Obszaru Funkcjonalnego⁷ (B-BOF). Z uwagi na swoje wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe obszar ten należy do najatrakcyjniejszych turystycznie rejonów Polski i województwa podkarpackiego. Stanowi ważną część wspólnego, europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Karpat. Obsługa komunikacyjna B-BOF odbywa się poprzez drogi krajowe: nr 19 (na osi północ-południe), nr 28 i nr 84 (na osi wschód-zachód) oraz drogi wojewódzkie, uzupełnione siecią dróg powiatowych (z reguły o złych nawierzchniach). Głównym czynnikiem wstrzymującym rozwój gospodarczy tego regionu jest jego słaba dostępność komunikacyjna (zwłaszcza w części wschodniej, południowo-zachodniej i południowej). Do też do rozwoju obszaru przyczynić się może realizacja drogi ekspresowej S19, elementu kompleksowej transeuropejskiej sieci transportowej TEN-T („Via Carpathia”).

Komunikacja kolejowa.

Na terenie gminy Ustrzyki Dolne zlokalizowany jest odcinek linii kolejowej nr 108 Stróże – Krościenko – Chyrów (UK) z dwiema stacjami i dwoma przystankami (w tym jeden z ładownią). Linia na odcinku Załuż – Krościenko po niemal stu czterdziestu latach funkcjonowania została zamknięta w listopadzie 2010 r. Niska dostępność stanowi jedną z najistotniejszych barier rozwoju, brak połączeń infrastruktury kolejowej wymieniany jest jako jedna ze słabych stron gminy (SWOT). Poprawa stanu infrastruktury kolejowej jest ważna nie tylko dlatego, że jest to istotny warunek zwiększenia dostępności gminy, zarówno w zakresie pozyskiwania nowych inwestycji, ale również wpływa na zwiększenie ruchu turystycznego.

Małowniczy odcinek linii nr 108 między Zagórzem a granicą państwa został wykorzystany do celów turystycznych. Obecnie linia jest dzierżawiona przez gminę Olszanica. W maju 2015 r. rozpoczęła działalność wypożyczalnia Bieszczadzkich Drezyn Rowerowych ze stacją główną w Uhercach Mineralnych. W sierpniu 2015 r. otwarte zostały odcinki drezynowe Ustrzyki Dolne – Ustjanowa oraz Ustrzyki Dolne – Krościenko.

⁷ Obszary Funkcjonalne W Województwie Podkarpackim. Podkarpackie Biuro Planowania Przestrzennego w Rzeszowie 2015 r.

Tabela 12. Inwestycje w infrastrukturę drogową od 2000 r.

Droga krajowa nr 84; : Sanok – Lesko – Krościenko – Granica Państwa

Inwestycje w infrastrukturę od 2000 r.:

- wykonanie remontu chodnika lewostronnego w ciągu drogi krajowej nr 84 w Ustrzykach Dolnych od km 38 + 840 - 39+ 190 w ulicy 1-go Maja – 2003 r.
- budowa zatoki autobusowej przy skrzyżowaniu ul. 1 Maja i ul Jana Pawła II w Ustrzykach Dolnych–2014 r.
- budowa kontynuacji chodnika w Ustjanowej Górnej od szkoły w kierunku Sanok,
- przebudowa mostu w Ustrzykach Dolnych w km 38+036 nad potokiem Równianka – 2012 r.

Droga wojewódzka nr 890, Kuźmina – Krościenko

Inwestycje w infrastrukturę od 2000 r.:

- przebudowa drogi wojewódzkiej nr 890 Kuźmina – Krościenko w km 0+000 – 25+600

Droga wojewódzka nr 896, Ustrzyki Dolne – Ustrzyki Górne

Inwestycje w infrastrukturę od 2000 r.:

- wykonanie remontu prawostronnego chodnika w ciągu drogi wojewódzkiej nr 896 Ustrzyki Dolne- Ustrzyki Górne od km 0+245 - 0+431 w ul. Fabryczna miasto Ustrzyki Dolne – 2003 r.
- remont chodnika w Ustrzykach Dolnych, w ciągu ulicy Fabryczna - strona prawa na odcinku od km 0+390 do 0+602 w ciągu drogi wojewódzkiej nr 896 Ustrzyki Dolne - Ustrzyki Górne – o zakresie 370,39 m² – 2004 r.
- wykonanie remontu chodnika dla pieszych w ulicy Dwernickiego strona prawa na odcinku od km 0+942,50 do km 1+ 200 w ciągu drogi wojewódzkiej nr896–2005 r.
- budowa chodnika w ciągu ul. Jasień (część) w Ustrzykach Dolnych
- budowa zatoki autobusowej na ul Jasień w Ustrzykach Dolnych w km 2+200 – 2014 r. remont mostu w km 7+351 po przejściu wód powodziowych

Drogi powiatowe

Łączna długość dróg powiatowych w gminie Ustrzyki Dolne to 88,00 km z czego stan techniczny ok 53,00 km jest w bardzo złym stanie.

Inwestycje w infrastrukturę od 2000 r.:

- droga nr 2291R relacji Trójca - Arłamów - odbudowa korpusu drogi, km 4+500 – 2008 r.
- usuwanie skutków klęsk żywiołowych w ciągu drogi powiatowej nr 2292R Wojtkowa - Nowosielce Kozickie - Wojtkówka (remont przepustu i nawierzchni w km 3+050, zabezpieczenie korpusu drogi wraz z remontem nawierzchni w km 0+800 – 2010 r.),
- remont drogi powiatowej nr 2269R Wańkowa - Dźwiniacz - Brzegi Dolne – 2009 r.
- odbudowa infrastruktury drogowo - mostowej w ciągu drogi powiatowej nr 2226R Rakowa – Stańkowa - Ropienka, remont nawierzchni (2 odcinki) w km 1+300-3+000 – 2009 r.
- odbudowa infrastruktury drogowo - mostowej w ciągu drogi powiatowej nr 2290R Wojtkowa – Grąziowa - Trójca, i 2291R Trójca – Arłamów – 2009 r.
- wykonanie robót drogowych w celu remontu konstrukcji nawierzchni jezdni, zjazdów, poboczy w ciągu dróg powiatowych: nr 2295R Krościenko - Stebnik w km 0+000 – 0+809, nr 2226R Rakowa – Stańkowa - Ropienka w km 3+000 6+600 i 7+500 – 9+000.
- likwidacja skutków powodzi: renowacja odwodnienia oraz remont przepustów w ciągu drogi nr 2299R (droga przez wieś Hoszowczyk) w km 0+000 do km 1+704 – 2011 r.
- przebudowa konstrukcji nawierzchni jezdni, poboczy i odwodnienia w ciągu drogi powiatowej nr 2292R Wojtkowa – Nowosielce Kozickie – Wojtkówka na odcinku o długości 1210 mb od km

0+000 do km 1+210,

- likwidacja skutków powodzi: przebudowa konstrukcji nawierzchni jezdni i poboczy w ciągu drogi powiatowej nr 2268R Wańkowa – Leszczowate - Łodyna w km 5+250 do km 5+600 – 2012 r.
- likwidacja skutków powodzi: remont drogi powiatowej nr 2224R Rozpucie - Ropienka w miejscowości Zawadka w km 2+800-4+500 – 2012 r.
- przebudowa drogi powiatowej nr 2089R Jureczkowa - Kwaszenina - Arłamów na długości 11,395 km w lokalizacji od km 0+000-5+200, 5+200-10+595 i od km 10+500-ośrodek w Arłamowie o długości 0,800 km – 2013-2014 r.
- remont drogi powiatowej nr 2268R Wańkowa – Leszczowate - Łodyna na długości 0,395 km w lokalizacji od km 5+075-5+250 w m. Leszczowate i od km 11+679-11+899 w m. Łodyna – 2013 r.
- remont drogi powiatowej nr 2300R Jasień - Jałowe - Bandrów w m. Bandrów Narodowy w km 4+434 - 5+524 wraz z remontem przepustu w km 5+435 – 2014 r.
- przebudowa mostów w ciągu drogi powiatowej nr 2089R Jureczkowa - Kwaszenina - Arłamów zlokalizowanych w ciągu drogi w km 4+200, km 4+900; km 6+330 i km 7+135 – 2014 r.
- budowa oświetlenia drogowego drogi powiatowej nr 2089R Jureczkowa - Kwaszenina - Arłamów usytuowanego na działce nr ew. 48/1 w m. Kwaszenia – 2014 r.
- przebudowa mostu na rzece Strwiąż w ciągu drogi powiatowej nr 2269 R Wańkowa - Dźwiniacz - Brzegi Dolne w m. Brzegi Dolne wraz z dojazdami – 2014 r.
- usuwanie skutków klęsk żywiołowych w tym: przebudowa odcinka drogi powiatowej nr 2269R Wańkowa - Dźwiniacz Dolny - Brzegi Dolne w km 8+134-9+334 wraz z przebudowa przepustu w km 9+000 oraz odbudowa korpusu drogowego w ciągu drogi powiatowej nr 2293R Olszanica – Ropienka - Wojtkówka w km 7+300-7+350 – 2014 r.

Drogi gminne

W latach 2012 - 2013 przeprowadzono przekwalifikowanie części dróg gminnych na drogi publiczne, w skutek czego aktualnie w gminie Ustrzyki Dolne jest 648,25 km dróg gminnych publicznych. Na terenie miasta znajduje się – 58,66 km (w tym 14,42 km o nawierzchni asfaltowej oraz 1,82 km o nawierzchni utwardzonej), na terenach wiejskich – 589,59 km (32,83 km o nawierzchni asfaltowej oraz 3,81 km o nawierzchni utwardzonej). Stan techniczny dróg jest zły i niezadawalający.

Drogi gminne

Inwestycje w infrastrukturę w latach 2003-2009:

- wykonanie remontu części drogi gminnej Teleśnica - do Zalewu długości 1 km – 2003 r.
- wykonanie remontu części drogi gminnej Ropienka Górna w km 0+260-2+700 – 2003 r.
- wykonanie remontu części jezdni drewnianej mostu w Sańkowej w ciągu drogi gminnej Stańkowa-Zawadka – 2003 r.
- wykonanie remontu nawierzchni drogi gminnej Stańkowa - Zawadka na odcinku długości 250 m , szerokości 3,50 m – 2003 r.
- wykonanie remontu drogi rolniczej nr 709 i 503 w miejscowości Ustjanowa Górna – 2004 r.,
- remont drogi gminnej Ropienka Górna na odcinku długości 341 mb od km 0+260 – 0+601 polegający na wykonaniu wzmocnienia nawierzchni bitumicznej – 2004 r.
- wykonanie remontu drogi dojazdowej do pól w m. Bandrów o numerach działek : 429, 766 i 767 o długości 1030 mb. – 2004 r.
- wykonanie remontu drogi gminnej Ropienka Górna od km 0+601 – do km 0+853, – 2004 r.
- wykonanie remontu drogi gminnej Ropienka Górna od km 0 + 853 – do km 1+153, – 2005 r.
- wykonanie remontu: drogi rolniczej nr 410 w miejscowości Równia od km 0+000 do km 0+963 oraz drogi rolniczej nr 391 w miejscowości Nowosielce Kozickie od km 0+000 – 0+165 – 2005 r.
- wykonanie robót remontowych drogi w ciągu ulicy Wincentego Pola w Ustrzykach Dolnych – 2006 r.
- wykonanie robót drogowych związanych z remontem drogi gminnej Ropienka – Kopalnia – Brelików o nr ewid. 118 310R na długości 600 mb w miejscowości Ropienka – 2006 r.
- remont drogi gminnej publicznej w Nowosielcach Kozickich na odcinku od km 0+030 – 0+353 – 2006 r.
- wykonanie remontu nawierzchni drogi gminnej Ropienka Górna na odcinku długości 484,00 mb od km 1+153 – 1+687 – 2006 r.
- wykonanie remontu nawierzchni drogi gminnej przez wieś Łobozew Górny na długości 322 mb na odcinku od km 0+500 – 1+000 – 2006 r.
- wykonanie remontu drogi rolniczej w miejscowości Jałowe o nr działki 262 i Hoszów o nr działek 407, 406 i 403 od km 0+200 – do km 0+978 – 2007 r.
- wykonanie remontu mostu drewnianego w Łobozewie w ciągu drogi dojazdowej do szkoły i pól – 2007 r.
- wykonanie remontu nawierzchni drogi w Krościenku do szkoły i Kościoła o łącznej długości 465 mb – 2007 r.
- wykonanie remontu drogi gminnej Ropienka – Kopalnia – Brelików o nr ewid. 118 310R na długości 252 mb – 2008 r.
- wykonanie remontu drogi gminnej w ciągu ulicy Strwiążyk w Ustrzykach Dolnych na długości 400 mb – 2008 r.

- wykonanie remontu drogi rolniczej o nr działki 116 na długości 900 m – od km 0+000 – do km 0+900 w miejscowości Wojtkówka – 2008 r.
- wykonanie remontu drogi dojazdowej od ul. 1-go Maja do bloku nr 7 w ciągu ul. Plac Chopina na długości 90 mb wraz z remontem chodnika i schodów – 2008 r.
- wykonanie robót budowlano - montażowo - elektrycznych zadania pn. „Oświetlenie drogi” w m. Jureczkowa – 2008 r.
- wykonanie robót budowlano - montażowo - elektrycznych zadania pn. „Oświetlenie drogi” w m. Hoszowczyk – 2008 r.
- wykonanie robót budowlano - montażowo - elektrycznych zadania pn. „Oświetlenie drogi” w m. Zadwórze – 2008 r.
- wykonanie robót budowlano - montażowo - elektrycznych zadania pn. „Oświetlenie drogi” w m. Leszczowate – 2008 r.
- wykonanie remontu drogi gminnej publicznej w Nowosielcach Kozickich na odcinku od km 0+360 – do km 0+605 na długości 245 mb – 2008r.
- wykonanie remontu nawierzchni bitumicznej drogi gminnej Bandrów – Stebnik na długości 176 mb od km 0+000 – do km 0+176 – 2008 r.
- wykonanie remontu nawierzchni tłuczniowej drogi gminnej w Równi do cmentarza i Kościoła długości 180 mb od km 0+000 do km 0+180 – 2008 r.
- wykonanie remontu nawierzchni tłuczniowej drogi gminnej w Hoszowie na długości 260 mb – 2008 r
- wykonanie remontu nawierzchni bitumicznej drogi gminnej Ropienka Górna na odcinku długości 482,0 mb od km 2+ 067 – do km 2+549 – 2008 r.
- wykonanie robót budowlanych związanych z realizacją zadania pn. „Oświetlenie drogi” w m. Ustianowa Dolna – 2009 r.
- wykonanie remontu jezdni drogi w ciągu ul. Wincentego Witosa w Ustrzykach Dolnych na odcinku od km 0+000 do km 0+160 tj. na długości 160 mb – 2009 r.
- wykonanie remontu drogi gminnej publicznej Ropienka - Kopalnia - Brelików nr 118 310R na odcinku od km 3+042 – do km 3+450 na długości 408 mb – 2009 r.
- wykonanie robót drogowych związanych z realizacją projektu o nazwie: "Poprawa warunków bezpieczeństwa i nośności gminnej drogi publicznej nr 119210R w miejscowości Teleśnica Oszwarowa"- 2009 r.
- remont drogi do szkoły w m. Wojtkówka na długości 284 mb na odcinku od drogi wojewódzkiej do szkoły – 2009 r.
- wykonanie remontu drogi gminnej publicznej w Nowosielcach Kozickich na odcinku od km 0+605 do km 0+851 na długości 246 mb – 2009r.
- remont drogi gminnej publicznej nr ewid. 119 237R w Równi na długości 410 m na odcinku od km 0+274 – do km 0+604 – 2009r.
- wykonanie remontu drogi gminnej w Ustjanowej Górnej na długości 160 mb – od km 0+000 – do km 0+160 – 2009 r.
- wykonanie remontu nawierzchni bitumicznej drogi gminnej Bandrów – Stebnik na długości 225 mb od km 0+176 – do km 0+401 – 2009r.

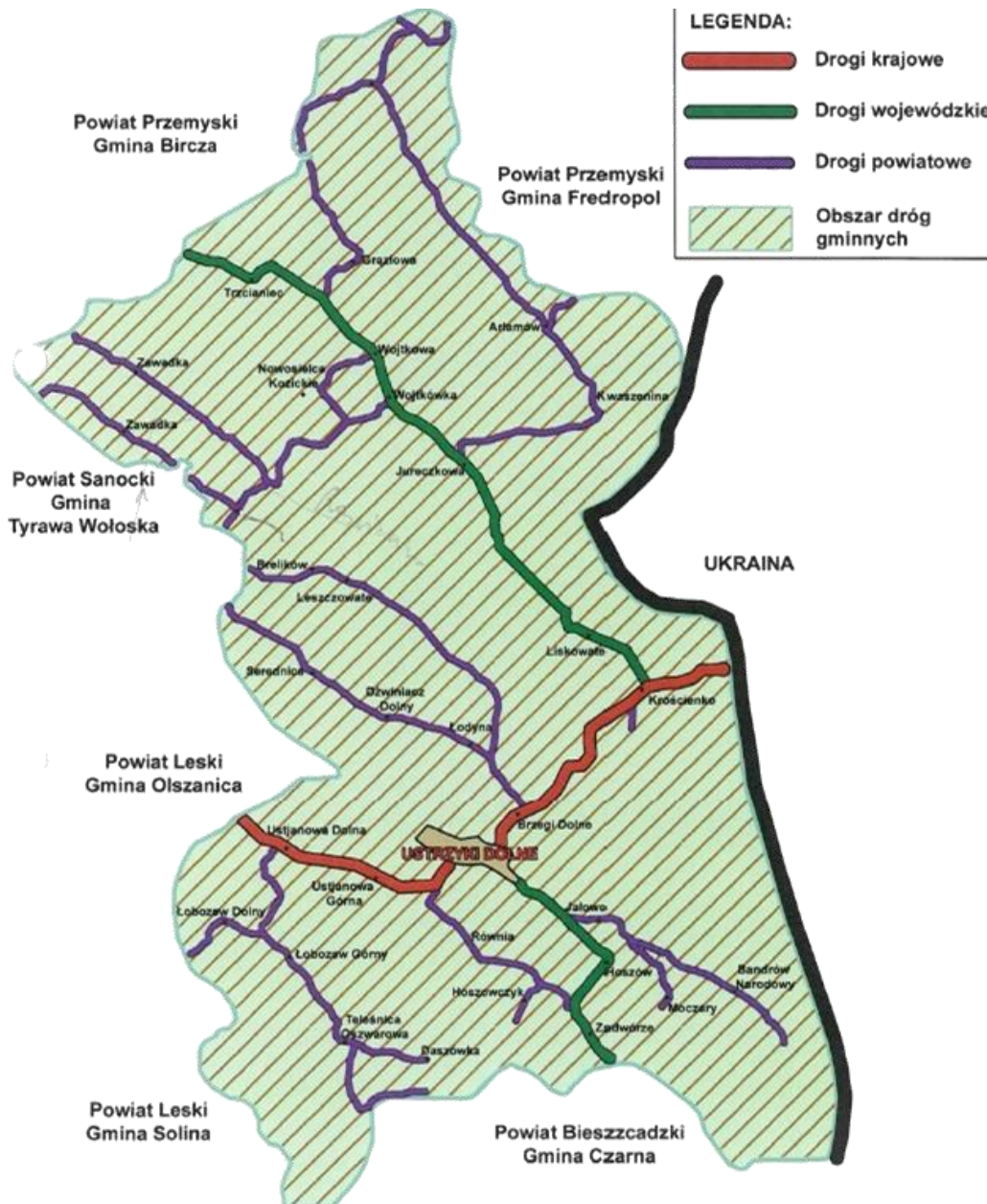
Inwestycje w infrastrukturę w latach 2010-2014:

- remonty chodników w mieście (4426,50 mb + 1364 m2),
  - remont nawierzchni boiska sportowego przy Szkole Podstawowej nr 1 w Ustrzykach Dolnych,
  - przebudowy i remonty dróg gminnych w mieście (5536,00 mb + 390,00 m2),
  - przebudowa placu dworcowego w Ustrzykach Dolnych – 2011 r.
  - remont placu targowego w Ustrzykach Dolnych – 2012 r.
  - przebudowa i budowa drogi dojazdowej wraz z zapleczem parkingowym dla obsługi komunikacyjnej basenu odkrytego przy Międzyszkolnej Krytej Pływalni – na odcinku od ulicy Gombrowicza do połączenia z ulicą Jagiellońską – 2013 r.
  - remont nawierzchni boiska sportowego przy Szkole Podstawowej nr 2 w Ustrzykach Dolnych,
- remonty, wykonanie nawierzchni asfaltowych, tłuczniowych oraz utwardzenie dróg gminnych poza miastem (16569,50 mb + 6419,00 m2).

Źródło: Dane Urzędu Miejskiego w Ustrzykach Dolnych.

Na dzień dzisiejszy w związku m.in. ze stałą eksploatacją zarówno drogi gminne jak i powiatowe w sporej części wymagają dodatkowych nakładów związanych z: wzmocnieniem nawierzchni, budową chodników, wykonaniem przejść dla pieszych, budową zatok autobusowych, przebudową i wzmocnieniem konstrukcji mostów, zwiększeniem nośności, oświetleniem poboczy dla ruchu pieszych, budową/ remontem wiat przystankowych.

Mapa 7. Sieć dróg w gminie Ustrzyki Dolne.

Źródło: Urząd Miejski Ustrzyki Dolne.

2.3.8. Ruch graniczny. Przejście graniczne w Krościenku.

Drogowe przejście graniczne w Krościenku zostało otwarte na granicy polsko-ukraińskiej 20.11.2002 r. dla międzynarodowego ruchu samochodów osobowych, mikrobusów i samochodów ciężarowych o masie

całkowitej do 3,5 tony (czynne było w godz. 8.00 -18.00). Z dniem 29.08 2003 r. dokonano zmiany czasu otwarcia przejścia na całodobowe oraz wprowadzono wspólne miejsca odpraw służb granicznych RP i Ukrainy w obiektach przejścia granicznego po stronie polskiej.

Z dniem 16 marca 2006 r. dokonano kolejnego rozszerzenia ruchu granicznego o ruch autokarów i pojazdów o dopuszczalnej masie całkowitej do 7,5 tony bez względu na ich przynależność państwową, z wyłączeniem ładunków podlegających kontroli sanitarnej, weterynaryjnej, fitosanitarnej oraz ładunków niebezpiecznych.

W dniu 26 sierpnia 2008r. oddano do użytku budynek odpraw autokarowych, co pozwoliło na sprawne dokonywanie odpraw podróżnych przekraczających granicę autobusami w dwóch kierunkach.

Kolejowe przejście graniczne w Krościenku zostało otwarte na granicy polsko-ukraińskiej 29 maja 1994 r., bez możliwości odprawy ruchu towarowego. Z dniem 10 marca 2006r. dokonano rozszerzenia ruchu granicznego o międzynarodowy ruch osobowy. Przejście graniczne czynne całą dobę.

W dniu 5 lutego 2008r., na mocy Porozumienia z dnia 5 lutego 2008 r. między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy, wprowadzono wspólną odprawę graniczną służb RP i Ukrainy. W I kw. 2015 r. przeprowadzono rozeznanie w sprawie przywrócenia osobowych przewozów kolejowych na trasie Ustrzyki Dolne – Chyrów. W tym celu prowadzono korespondencję z Ministrem Infrastruktury i Rozwoju, Marszałkiem Województwa Podkarpackiego oraz przewoźnikami świadczącymi usługi transportu kolejowego. W wyniku ww. rozeznania uzyskano następujące informacje:

- Transgraniczna relacja Ustrzyki Dolne – Chyrów przebiega przez terytorium RP przez obszar jednego powiatu, w związku z tym minister właściwy do spraw transportu nie ma możliwości zamawiania i dotowania przewozów na ww. trasie. Ustawowym organizatorem publicznego transportu zbiorowego w strefie transgranicznej⁸, dysponującym podstawą prawną do dofinansowania tego rodzaju usług w ramach realizowanej polityki transportowej wraz z uwzględnieniem możliwości finansowych jest samorząd powiatu bieszczadzkiego. W przypadku dłuższych relacji np. Jasło – Chyrów, właściwym organizatorem jest samorząd województwa.
- Obecnie posiadany tabor kolejowy oraz środki finansowe zabezpieczone w budżecie województwa na świadczenie kolejowych przewozów pasażerskich w województwie podkarpackim nie pozwalają na uruchomienie połączeń kolejowych relacji Ustrzyki Dolne – Chyrów.
- Decyzja o zaprzestaniu kursowania pociągów w relacji Jasło – Chyrów oraz Ustrzyki Dolne – Chyrów była argumentowana faktem notorycznej dewastacji taboru kolejowego przez podróżnych, czego konsekwencją było wyłączenie z eksploatacji przez Prezesa Urzędu Transportu Kolejowego pojazdów realizujących kolejowe przewozy pasażerskie do Chyrowa.

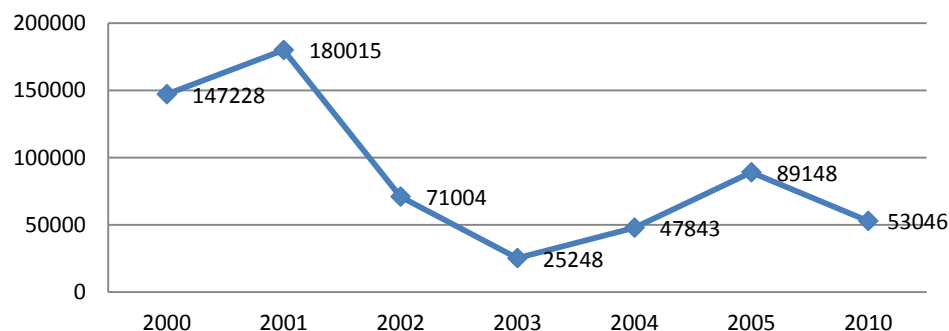
⁸ Zgodnie z Ustawą o publicznym transporcie zbiorowym z 16 grudnia 2010 r., art. 4.1 pkt 17: „**strefa transgraniczna** – obszar co najmniej jednej gminy, powiatu lub co najmniej jednego województwa, na którym operator publicznego transportu zbiorowego świadczy usługi w zakresie publicznego transportu zbiorowego, położony bezpośrednio przy granicy Rzeczypospolitej Polskiej i obszar odpowiedniej jednostki administracyjnej położonej poza granicą Rzeczypospolitej Polskiej na terytorium sąsiedniego państwa.”

— Istnieje obawa minimalnego zainteresowania regularnymi przejazdami na trasie Ustrzyki Dolne – Chyrów. Ponadto czas przejazdu całego odcinka z kierunku Krakowa przy trwającej modernizacji linii kolejowej nr 91 jest skrajnie nieatrakcyjny.

Od 01.01.2007 r. do 10.11.2010 r. odnotowano 336 424 przekroczeń granicy, w tym 180 855 osób z obywatelstwem polskim i 155 569 cudzoziemców (na podstawie statystyki ruchu kolejowego Straży Granicznej). Zgodnie z uchwałą nr 15/2013 Zespołu do spraw Zagospodarowania Granicy Państwowej z dnia 29 listopada 2013 r. „Wprowadzenie ruchu pieszego w istniejących drogowych przejściach granicznych” nie istnieje możliwość budowy ciągu pieszego w przejściu granicznym Krościenko. Aktualnie przekroczenie granicy przez przejście graniczne w Krościenku jest możliwe wyłącznie poprzez przejście drogowe.

Placówka Straży Granicznej w Krościenku obsługuje kolejowe przejście graniczne Krościenko – Chyrów, otwarte 29 maja 1994 r., gdzie ruch kolejowy został zawieszony 10 listopada 2010r. oraz drogowe przejście graniczne Krościenko – Smolnica, otwarte 20 listopada 2002 r. Odprawa graniczna odbywa się w obiektach przejścia granicznego po stronie polskiej. Osoby przekraczające granicę państwową w przejściach granicznych to przede wszystkim obywatele Polski i Ukrainy. Z analizy dokumentów przedstawianych do kontroli granicznej wynika, że przekroczenia granicy państwowej następują najczęściej w celach handlowych.

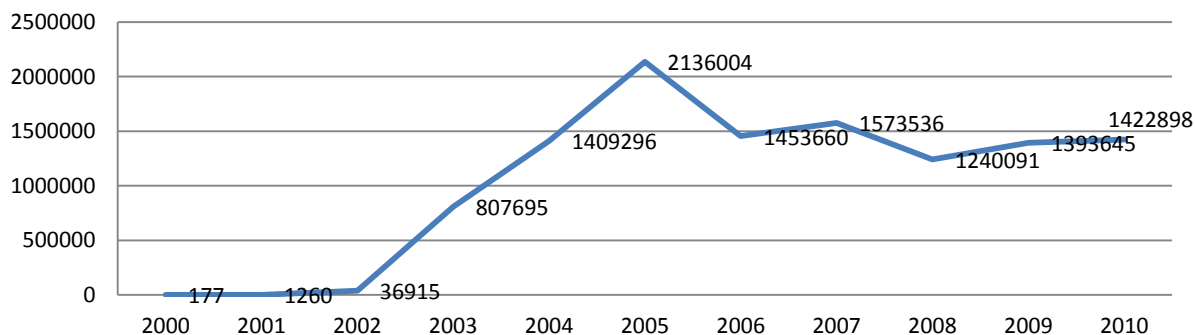
Wykres 12. Kolejowe przejście graniczne 2000-2005 i 2010.

Źródło: Dane Bieszczadzkiego Oddziału Straży Granicznej.

W kolejowym przejściu granicznym odprawiono w 2012r. (do chwili zawieszenia kursów pociągów tj. 20 listopada 2010r.) 53.046 osób.

Wykres 13. Drogowe przejście graniczne 2000-2010.

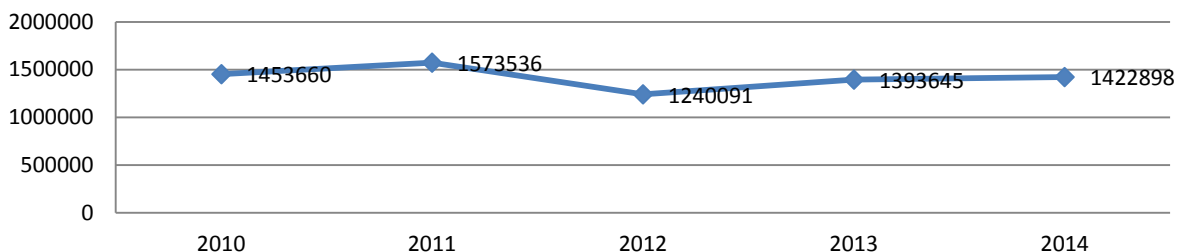

Źródło: Dane Bieszczadzkiego Oddziału Straży Granicznej.

Analizując przedstawiony wykres należy zauważyć, że z chwilą otwarcia drogowego przejścia granicznego następował systematyczny wzrost ruchu granicznego. Jednocześnie zauważalny jest spadek w ruchu kolejowym na przejściu granicznym.

Średnio na dobę funkcjonariusze Straży Granicznej odprawiają ok. 3 800 osób przekraczających granice państwową w drogowym przejściu granicznym.

Wykres 14. Drogowe przejście graniczne 2010-2014.

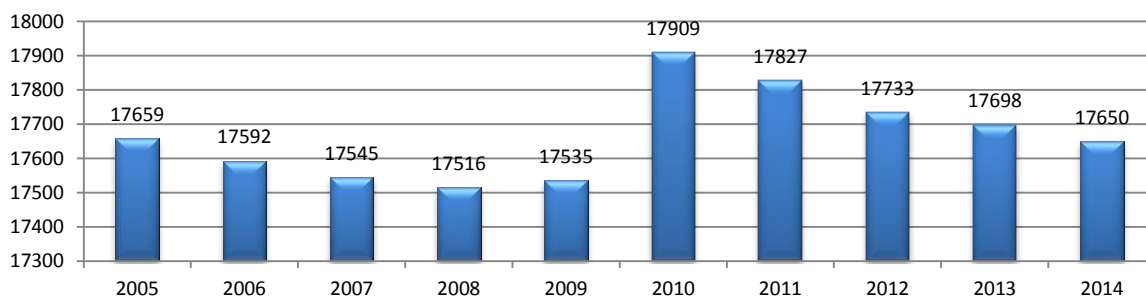
Źródło: Dane Bieszczadzkiego Oddziału Straży Granicznej.

2.4. Kapitał ludzki i społeczny.

2.4.1. Uwarunkowania demograficzne.

Według danych na dzień 31.12.2014r. mieszkańcy gminy stanowią społeczność liczącą 17650 osób. Średnia gęstość zaludnienia w gminie wynosi 37 osób/km² dla porównania w powiecie bieszczadzkim wskaźnik ten kształtuje się na poziomie 19 osób/km² zaś w województwie podkarpackim 119 osób/km² (dane Statystyczny poradnik samorządowca 2014 - Urząd Statystyczny w Rzeszowie). W badanym, dziesięcioletnim okresie liczba ludności gminy osiągnęła najwyższą wartość w 2010 r. by następnie systematycznie spadać, co stanowić może negatywny czynnik rozwoju społeczno – gospodarczego. Porównując dane z 2005 r. gdzie liczba ludności wynosiła 17659, z danymi z roku 2014 r. odnotowujemy spadek liczby ludności o 9 osób. Dane liczby ludności w gminie w latach 2005 – 2014 prezentuje poniższy wykres.

Wykres 15. Liczba ludności w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2005- 2014.

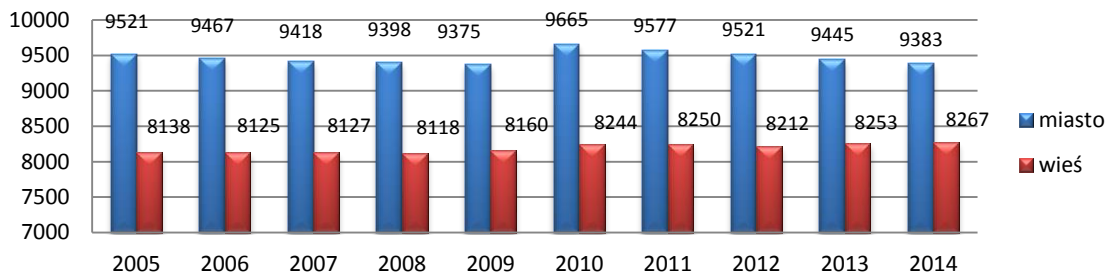

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS; 2014.

Na obszarach wiejskich gminę Ustrzyki Dolne zamieszkiwało w 2005 r. 46,08% mieszkańców, podczas gdy w 2014 r.– 46,84 %. Zebrane dane wskazują na nieznaczne różnice w liczebności mieszkańców

między miastem Ustrzyki Dolne a obszarem wiejskim przynależnym do gminy. Długoterminowa analiza wskazuje na spadkowe tendencje w mieście i wzrastającą nieznacznie liczbę ludności na terenach wiejskich, co świadczy o stabilizacji liczby ludności na terenach wiejskich.

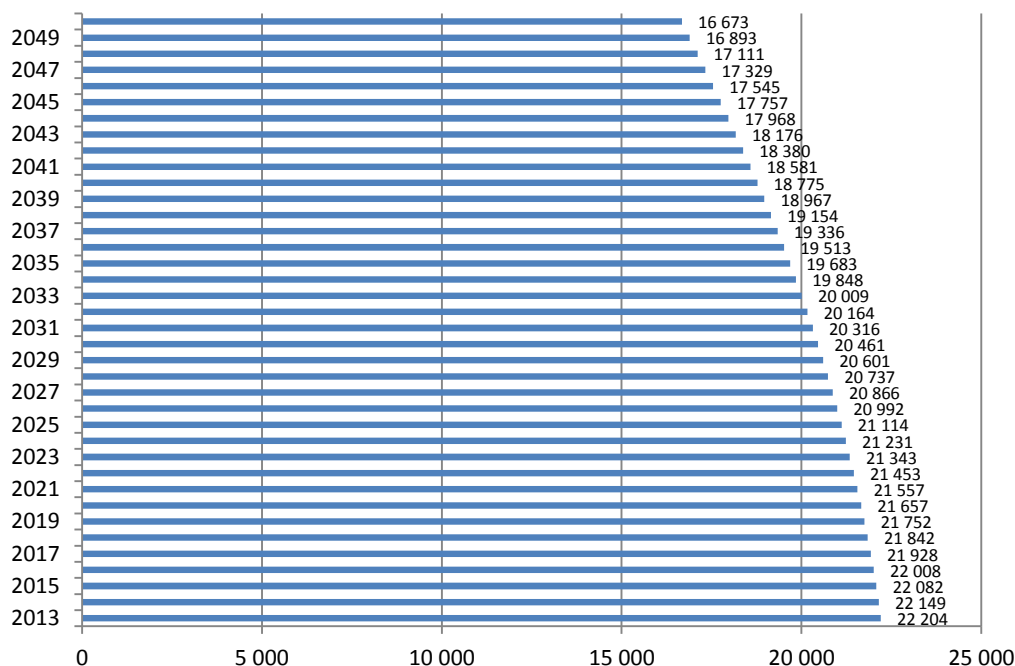
Wykres 16. Liczba ludności w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2005- 2014 w podziale na miasto i obszar wiejski.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS; 2014.

Tendencje spadkowe nie są czymś szczególnym na tle całego kraju. Opracowana w 2014 przez GUS „Prognoza ludności dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050” dla powiatu bieszczadzkiego wskazuje na stałą negatywną tendencję w omawianym zakresie. Szacowane wartości obrazuje poniżej umieszczony wykres.

Wykres 17. Prognoza liczby ludności dla powiatu bieszczadzkiego na lata 2014 - 2050.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: GUS Portal Informacyjny; 2014.

Sołectwa najliczniej zamieszkałe na terenie gminy to: Ustjanowa Górna, Ropienka i Równia. Najmniej mieszkańców zamieszkuje w sołectwie Zadwórze.

Tabela 13. Liczba mieszkańców wg wykazu sołectw i miejscowości w gminie Ustrzyki Dolne.

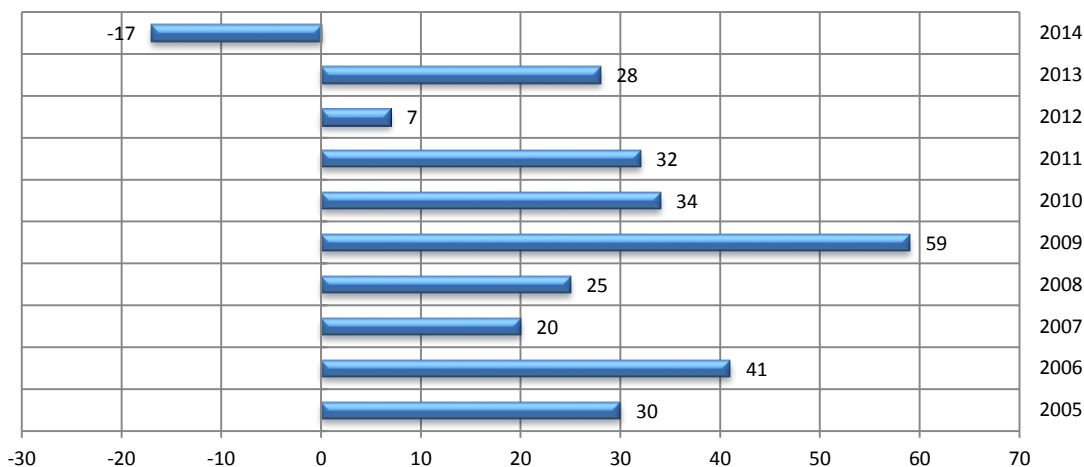
Sołectwo, miejscowość	Liczba mieszkańców
Ustjanowa Górna	815
Ropienka	708
Równia	639

Krościenko	590
Bandrów Narodowy	453
Brzegi Dolne	384
Wojtkowa wraz z Trójcą i Grąziową	314
Brelików wraz z Leszczowatym	303
Hoszów	301
Jureczkowa oraz Kwaszenina	295
Łodyna	287
Łobozew Dolny	285
Łobozew Górny	282
Moczary	275
Ustjanowa Dolna	270
Teleśnica Oszwarowa, Teleśnica Sanna, Daszówka	250
Stańkowa	233
Dźwiniacz Dolny	228
Wojtkówka	223
Liskowate	212
Jałowe	207
Zawadka	176
Trzcianiec	169
Nowosielce Kozickie	148
Hoszowczyk	147
Serednica wraz z Wolą Romanową	85
Zadwórze	67
RAZEM	8346

Źródło: Urząd miejski, Wydział organizacyjny; stan na 22.09.2015 r.

Wartości przyrostu naturalnego (różnica między liczbą urodzeń żywych i liczbą zgonów) w gminie na przestrzeni lat 2005-2013 jest dodatnia. Najwyższa wartość przyrostu naturalnego została odnotowana w 2009 r., jedynie w roku 2014 wskaźnik przyjmuje wartość ujemną. Dla porównania w powiecie bieszczadzkim w 2014 r. wartość przyrostu naturalnego wyniosła -14, w województwie podkarpackim 1 592.

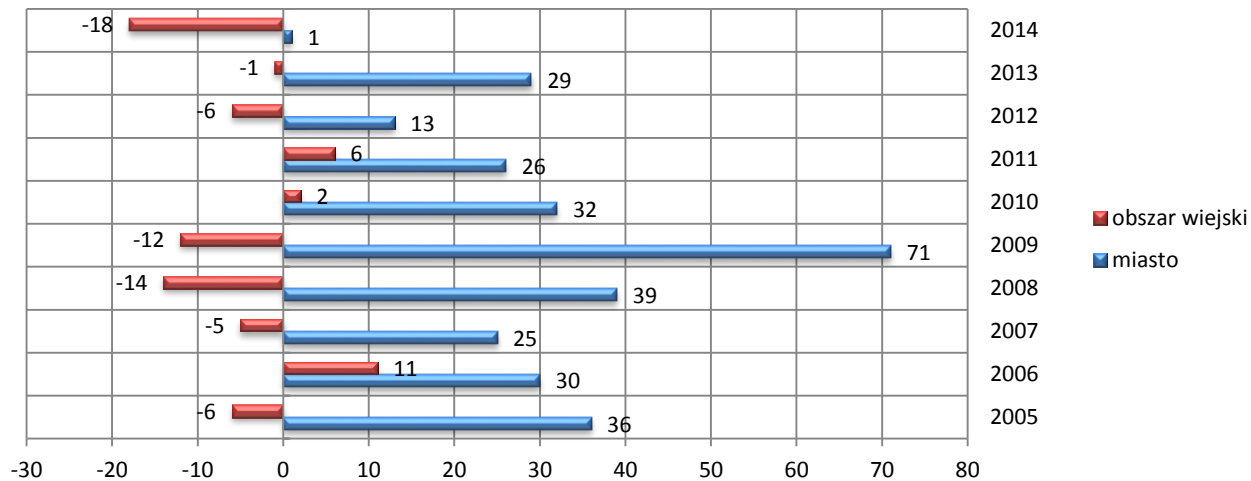
Wykres 18. Przyrost naturalny na 1000 ludności w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2005-2014.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS; 2014.

Analiza danych dotyczących przyrostu naturalnego w podziale na obszar wiejski i miasto wskazuje, że z wartościami ujemnymi zdecydowanie częściej mamy do czynienia na obszarach wiejskich gminy, co przedstawia wykres nr 19.

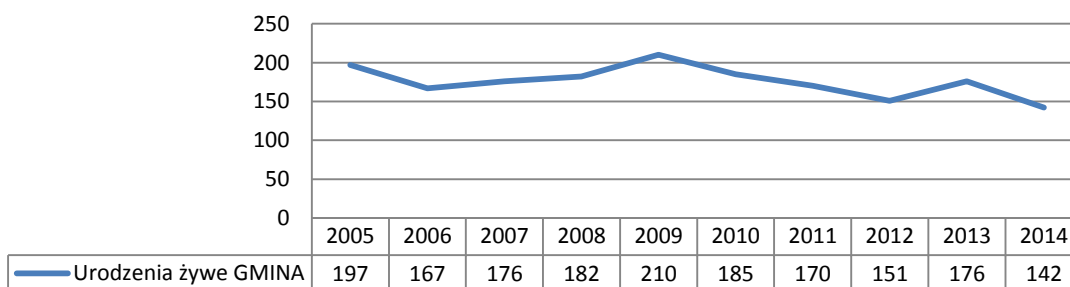
Wykres 19. Przyrost naturalny na 1000 ludności w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2005-2014 z podziałem na obszar wiejski i miasto.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS; 2014.

Analizując liczbę urodzeń w gminie w latach 2005 -2014 zauważyć możemy niewielką tendencję spadkową, przy czym w roku 2009 omawiana wartości osiąga poziom najwyższy.

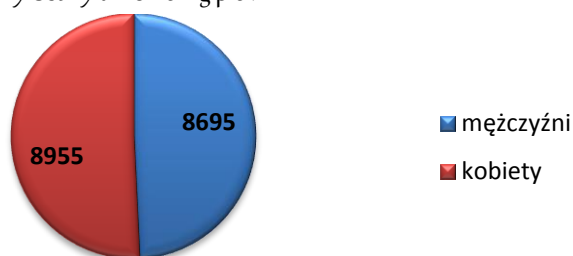
Wykres 20. Urodzenia żywe w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2005-2014.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS; 2014.

Proporcje płci mieszkańców na analizowanym obszarze są zbliżone, choć istnieje niewielka przewaga kobiet nad mężczyznami. Kobiety stanowią 50,74% populacji, natomiast mężczyźni 49,26%. W powiecie bieszczadzkiem proporcje te wynoszą odpowiednio 50,46% (k) i 49,54% (m).

Wykres 21. Struktura mieszkańców gminy Ustrzyki Dolne wg płci.

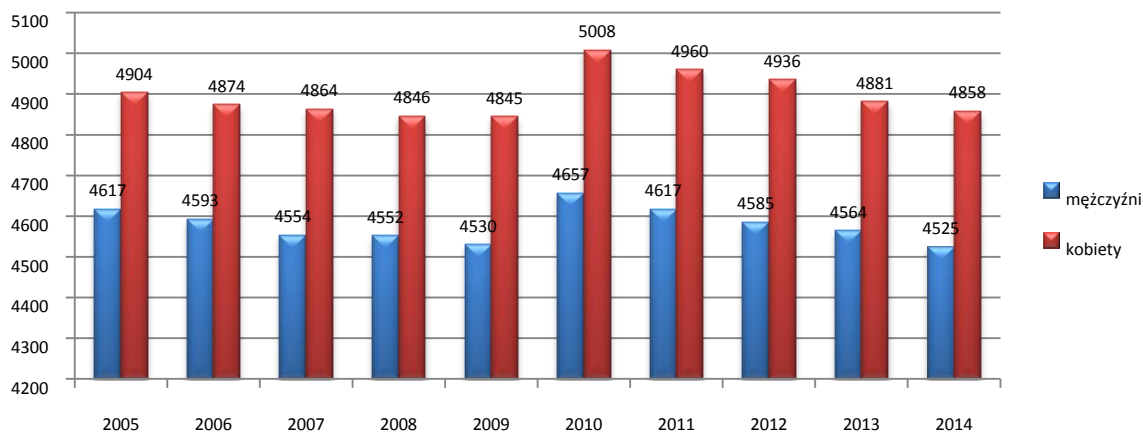

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS; 2014.

Porównując strukturę mieszkańców wg płci dla obszaru wiejskiego i obszaru miasta zauważyć możemy różnicę w proporcji - w przypadku obszaru wiejskiego odnotowujemy lekki niedobór ilościowy kobiet.

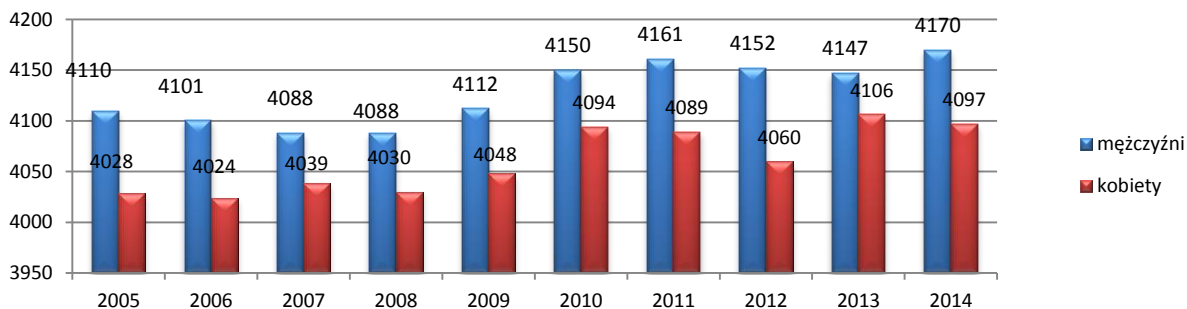
Wykres 22. Struktura mieszkańców miasta Ustrzyki Dolne wg płci.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS; 2014.

Z odmienną sytuacją mamy do czynienia w mieście gdzie liczba kobiet w analizowanym okresie utrzymuje się na wyższym poziomie aniżeli liczba mężczyzn. Niemal naturalna równowaga ilościowa mężczyzn i kobiet jest zjawiskiem pozytywnym.

Wykres 23. Struktura mieszkańców obszarów wiejskich gminy Ustrzyki Dolne wg płci.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS; 2014.

Analiza danych dotyczących grup wiekowych w zależności od prawnej zdolności do pracy w chwili obecnej przedstawia się dosyć korzystnie – 65,25% ludności w wieku produkcyjnym utrzymuje 34,75% ludności będącej w wieku nieprodukcyjnym. Struktura demograficzna jest, więc stosunkowo młoda, odznacza się dużymi zasobami siły roboczej i jest też nieco młodsza na wsi (19,2% w wieku przedprodukcyjnym) niż w mieście (16,9% w wieku przedprodukcyjnym). Jednakże niepokojący może być stały spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym, w obliczu zbliżającego się wzrostu liczby ludności w wieku poprodukcyjnym.

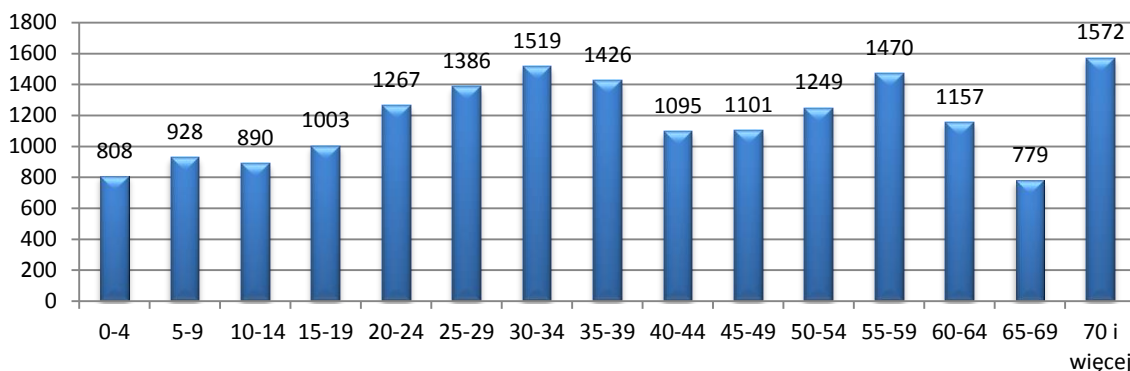
Tabela 14. Przyrost naturalny na 1000 ludności w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2005-2014 z podziałem na obszar wiejski i miasto.

ludność w wieku przedprodukcyjnym	18,05%
w wieku produkcyjnym	65,25%
w wieku poprodukcyjnym	16,7%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS; 2014.

Wykres umieszczony poniżej obrazuje w sposób szczegółowy strukturę mieszkańców gminy w podziale na poszczególne grupy wieku.

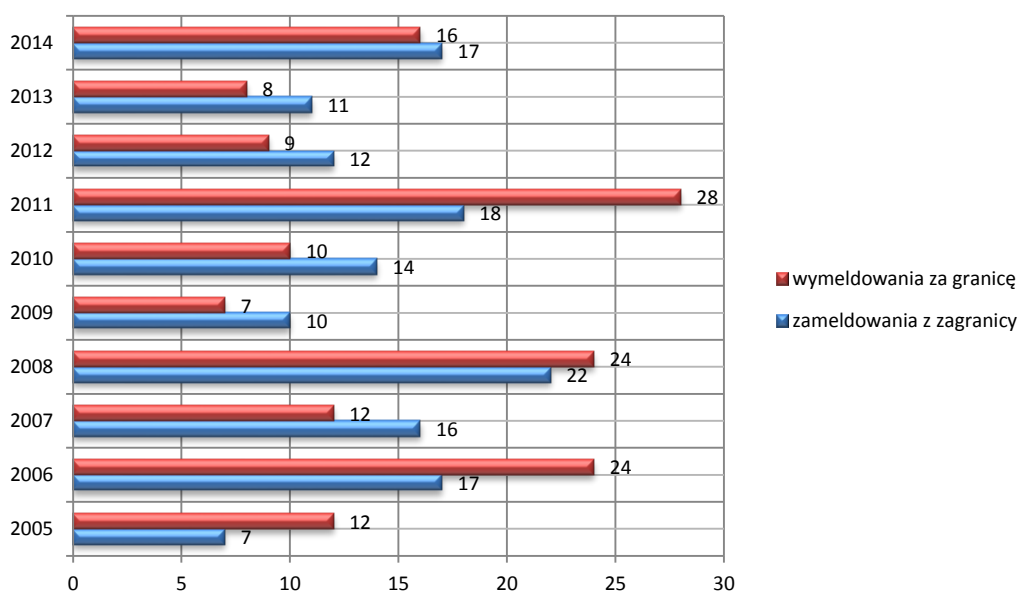
Wykres 24. Struktura mieszkańców gminy Ustrzyki Dolne wg. wieku (stan na 31.12.2014 r.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS; 2014.

Wyjazdy zagraniczne nie są w Polsce czymś nowym, wręcz przeciwnie Polska jest powszechnie traktowana, jako tzw. tradycyjny kraj emigracji. Emigracja/migracja ma bardzo zróżnicowany charakter zarówno zarobkowy u podłoża, którego leży trudna sytuacja ekonomiczna jak i osiedleńczy. Stosunkowo często mamy też do czynienia z zagranicznymi wyjazdami czasowymi/ sezonowymi najczęściej na kilka miesięcy. Zgodnie z definicją GUS migracje zewnętrzna oznacza „przekroczenie granicy państwa związane ze względnie trwałą zmianą miejsca zamieszkania”. Umieszczony poniżej wykres pokazuje skalę migracji zagranicznych w gminie Ustrzyki Dolne. Niestety, nie jest to pełny obraz zjawiska gdyż opiera się na zarejestrowanych zameldowaniach i wymeldowanych mieszkańców - na ten moment jedyne możliwe do pozyskania dane. Co warto jednak podkreślić migracje te określane są mianem „definitywnych” (zmiana miejsca zamieszkania na czas nieokreślony z akcentem na długotrwałość zmiany).

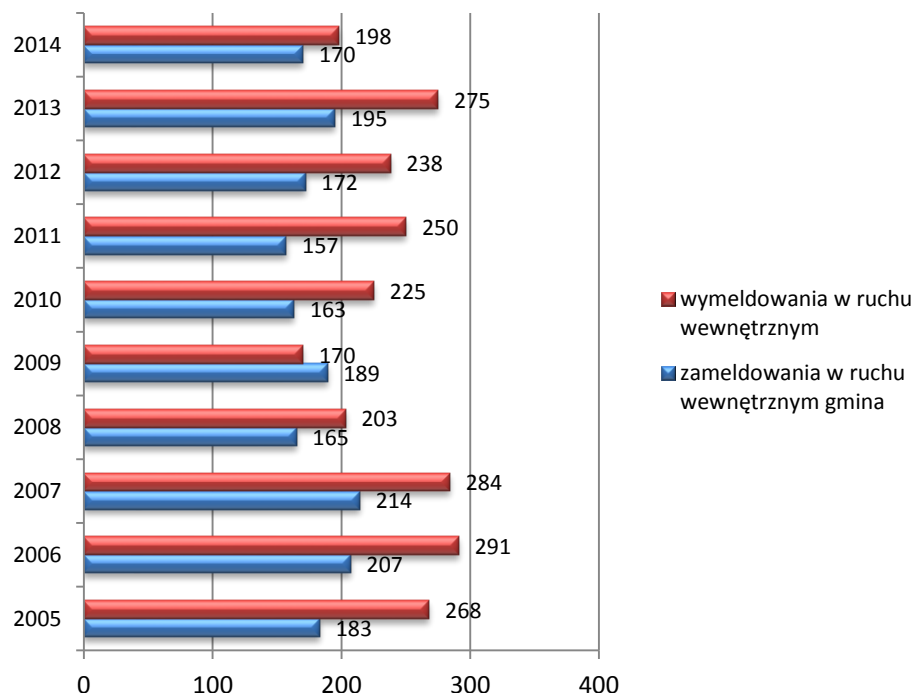
Wykres 25. Migracje zagraniczne w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2005-2014.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS; 2014.

Dla porównania kolejny wykres prezentuje skalę migracji wewnętrznych (zmiana miejsca stałego lub czasowego pobytu, polegająca na przekroczeniu granicy administracyjnej danej jednostki terytorialnej w celu osiedlenia się na stałe lub czasowo w innej jednostce w granicach kraju). Zaznaczyć należy, że w badanym okresie 2005 -2014 w kolejnych latach poza rokiem 2009 liczba osób wymeldowujących się jest wyższa od liczby osób, które się zameldowały.

Wykres 26. Migracje wewnętrzne w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2005-2014.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS; 2014.

Podsumowując tę część charakterystyki demograficznej zbiorowości gminnej na podstawie zebranych danych należy stwierdzić, że stopniowy niewielki spadek ilościowy, z którym mamy do czynienia, spowodowany jest głównie migracjami w tym szczególnie wewnętrznymi oraz stosunkowo niskim przyrostem naturalnym.

Proces spadającej liczby urodzeń zarówno w Polsce jak i poza jej granicami - w krajach bogatych i rozwijających się - postępuje szybko i nic nie wskazuje na to, by w najbliższych latach doszło do odwrócenia tego trendu. W 2013 r. współczynnik dzietności w Polsce wyniósł 1,26, co oznacza, że na 100 kobiet w wieku rozrodczym (15-49 lat) przypadało 126 urodzonych dzieci (w miastach – 118 na wsi – 137). Dla porównania wartość współczynnika dla województwa podkarpackiego wynosi 1,23, dla gminy Ustrzyki Dolne 1,22⁹. Optymalna wielkość - określana, jako korzystna dla stabilnego rozwoju demograficznego – to 2,10-2,15, tj. gdy na 100 kobiet w wieku 15-49 lat przypada średnio 210-215 urodzonych dzieci¹⁰. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać między innymi w zmianie zachowań

⁹ <http://www.polskawliczbach.pl>

¹⁰ GUS; Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2014 roku.

społecznych związanych z wzorcem płodności oraz tworzeniem rodziny, znacząco później podejmowane decyzje o urodzeniu pierwszego dziecka oraz tendencje do osłabiania trwałości małżeństwa.

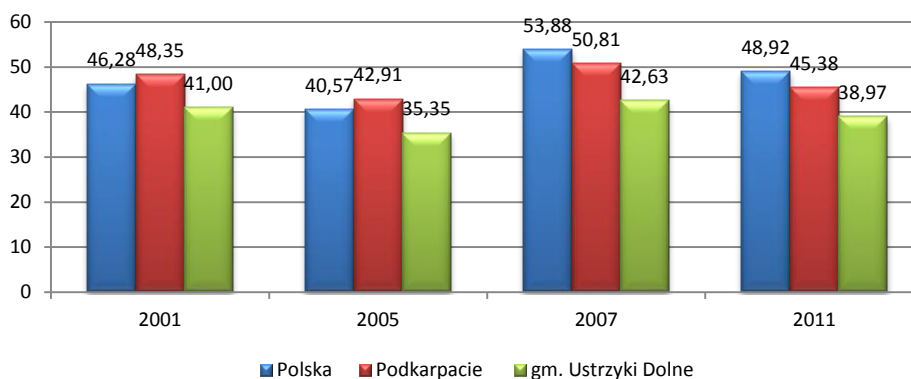
Co ważne dla struktury wiekowej populacji stale też wzrasta przeciętne trwanie życia. Charakterystycznym zjawiskiem jest duże zróżnicowanie w kraju przeciętnego trwania życia w przekroju wojewódzkim, przy czym województwo podkarpackie obok województwa podlaskiego może poszczycić się najkorzystniejszymi parametrami trwania życia (w wieku 0 lat dla województwa podkarpackiego średnia wynosi 75,1 lat dla mężczyzn - w Polsce 73,1 lata i 82,8 dla kobiet -w Polsce 81,1)¹¹.

Perspektywa wzrostu liczby ludzi starszych w strukturze społecznej i konsekwencje wynikające z tego faktu będą w najbliższym czasie priorytetowymi zagadnieniami polityki społecznej państwa, województw, gmin. Większa liczba seniorów w społeczeństwie wymagać będzie rozwijania opieki zdrowotnej i pielęgnacyjnej oraz tworzenia programów umożliwiających tzw. „aktywne starzenie się”.

W gminie zarejestrowanych jest 81 organizacji pozarządowych¹², z czego 6 posiada status organizacji pożytku publicznego i żadne nie jest w toku postępowania upadłościowego.

Stopień zaangażowanych obywateli w zarządzanie lokalną i szerszą wspólnotą mierzony za pomocą wartości frekwencji w wyborach do sejmiku wskazuje, że w gminie aktywność społeczna w tym względzie była dość niska. Wartość poziomu frekwencji wyborczej w badanych latach nigdy nie przekraczała średniej dla województwa podkarpackiego i Polski.

Wykres 27. Frekwencja w wyborach do sejmiku w %.

2.4.2. Oświata.

Jednym z najważniejszych zadań, jakie stoją przed samorządem gminnym jest prowadzenie oświaty. Zadania te są bardzo rozległe i pochłaniają spore nakłady finansowe. Zwykle jest to jedna z największych pozycji na liście wydatków budżetu. Gmina Ustrzyki Dolne przejęła prowadzenie szkół na podstawie reformy oświaty przeprowadzonej w 1992 roku. Istotne zmiany na mapie oświatowej nastąpiły w momencie reformy gimnazjalnej w 1997 roku. Kolejne zmiany w sieci szkół podstawowych nastąpiły w latach 1998-2014 – likwidacja małych gimnazjów i kilku szkół podstawowych. Od 2010 r. w gminie zlikwidowano 2 szkoły podstawowe w Równi i Krościenku. Klasy łączone funkcjonują w 3 szkołach

¹¹ GUS, Trwanie życia w 2014 r.

¹² KRS; <https://ems.ms.gov.pl/krs/>; 19.10.2015r.

podstawowych: Hoszów, Łobozew i Łodyna. Zajęcia łączone obejmują część zajęć: edukację plastyczną, kulturę fizyczną, zajęcia komputerowe.

Znaczna część kadry nauczycielskiej gminy Ustrzyki Dolne osiągnęła najwyższy stopień awansu zawodowego. Szczegółowe dane w tym zakresie obrazuje wykres nr 14.

Tabela 15. Nauczyciele w roku 2015 / liczba etatów /.

Lp.	Wykształcenie	Stopień awansu zawodowego			
		Stażysta	Kontraktowy	Mianowany	Dyplomowany
1	Studia magisterskie i przygotowanie pedagogiczne	2	13	46	122
2	Studia wyższe bez przygotowania pedagogicznego, studia zawodowe i przygotowanie pedagogiczne	0	0	5	4
3	Kolegium nauczycielskie	0	1	0	0
RAZEM		2	14	51	126

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego, Wydział Oświaty.

Zmiany w prawie oświatowym i upodmiotowienie rodziców sprawia, iż w ostatnich latach rosła liczba uczniów z orzeczonymi niepełnosprawnościami uczęszczających do szkół powszechnych. Nauczanie indywidualne prowadzone jest właściwie tylko w przypadku upośledzenia w stopniu głębokim. Stan taki wymagał i wymagać będzie stałego poszerzania kwalifikacji przez nauczycieli w tym w szczególności tych specjalistycznych np. w zakresie oligofrenopedagogiki, surdopedagogiki. Nowa polityka państwa nastawiona na edukację włączającą będzie sprzyjała pobytowi dzieci o szczególnych potrzebach edukacyjnych w szkołach masowych.

Procesy demograficzne będą miały znaczący wpływ na ilość potrzebnej kadry nauczycielskiej. W kolejnych latach odczuwalne będzie zjawisko nadwyżki nauczycieli, co skutkować może koniecznością alokowania części zasobów kadrowych do innych sfer oświaty i kultury tak, aby maksymalnie można było wykorzystać potencjał intelektualny i kwalifikacje. Tą nową sferą ich aktywności może być np. edukacja osób dorosłych.

Tabela 16. Ilości awansów nauczycieli w ostatnich 10 latach.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kontraktowy	2	2	6	6	4	11	5	2	5	2	-
Mianowany	4	4	2	1	1	2	1	4	6	6	6
Dyplomowany	10	1	18	4	12	13	10	8	3	3	4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego, Wydział Oświaty.

Obecna sieć szkolna zaspokaja gminne potrzeby edukacyjne a istotnym jej wyróżnikiem jest szkoła sportowa kształcąca na poziomie podstawowym i gimnazjalnym. Dostosowanie kierunku kształcenia w zakresie narciarstwa klasycznego do wymogów nowoczesnego sportu przyczynić się może w kolejnych latach do osiągania przez uczniów coraz lepszych wyników sportowych a tym samym umożliwi im osiągnięcie sukcesów edukacyjnych i zawodowych. W celu zwiększenia puli uczniów uzdolnionych sportowo mogących być potencjalnie uczniami szkoły sportowej, niezbędne jest inicjowanie nowych programów rozwoju sportu na poziomie gminy jak i współpraca z gminami bieszczadzkimi i związkami sportowymi. Nie bez znaczenia jest także odpowiedni poziom ilościowy i jakościowy wyposaża oraz profesjonalne zaplecze kadrowe.

Uczniom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej gmina zapewnia pomoc w zakresie dożywiania, zakupu wyprawki szkolnej, udzielania pomocy materialnej w formie stypendiów szkolnych, stypendiów sportowych, stypendiów za osiągnięcia w dziedzinie nauki, kultury i sztuki. Gmina nie posiada autobusu szkolnego. Zadanie związane z dowożeniem uczniów jest realizowane na podstawie umowy zawartej z przewoźnikiem wyłonionym w drodze przetargu, w roku szkolnym 2014/15 dowożonych było 654 uczniów, w roku szkolnym 2015/2016 dowożonych jest 648 uczniów.

W gminie obecnie nie ma żłobka. Fakt ten postrzegany jest, jako istotny problem przez społeczność gminną (analiza SWOT). Na terenie gminy działają dwa przedszkola. Reforma szkolna nałożyła na dzieci sześćioletnie obowiązek szkolny obligując tym samym ich rodziców do posyłania swoich pociech do szkół. Jak pokazują jednak dane uzyskane w Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej w Ustrzykach Dolnych rodzice z dużą rezerwą podchodzą do takiej idei. Spora część decyduje się na odroczenie rozpoczęcia obowiązku szkolnego tak, aby dziecko rozpoczęło edukację szkolną w wieku 7 lat.

Tabela 17. Liczba wydaných odroczeń rozpoczęcia obowiązku szkolnego, lata 2011-2015

Opinia w sprawie	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015
Odroczenia rozpoczęcia spełniania przez dziecko obowiązku szkolnego	3	3	53	139

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej w Ustrzykach Dolnych.

Od roku 2016 następuje wyłączenie ze szkoły podstawowej oddziałów przedszkolnych i przekształcenie ich w przedszkola. Jednostki działające w jednym miejscu utworzą zespoły szkolno-przedszkolne. Powstaną one w: Hoszowie, Łobozewie, Łodynie, Ropience, Ustjanowej i Wojtkowej oraz NSS ZSP nr 2 w Ustrzykach Dolnych. Budynki przedszkoli działających wymagają podniesienia nakładów na adaptację budynków w celu podniesienia poziomu bezpieczeństwa przeciwpożarowego i dostosowania budynków do nowych wymogów. Wykres umieszczony poniżej obrazuje liczbę dzieci, podopiecznych przedszkoli działających samodzielnie (Przedszkole nr 1 w Ustrzykach Dolnych, Przedszkole nr 2 w Ustrzykach Dolnych) oraz przedszkoli działających, jako oddziały przedszkolne w szkołach (SP Hoszów, SP Krościenko, SP Łobozew, SP Łodyna, SP Równia, SP Ustjanowa Górna, SP Wojtkowa, ZSP nr 4 w Ropience, ZSP nr 1 w Ustrzykach Dolnych, ZSP nr 2 w Ustrzykach Dolnych). Poniższe zestawienie wskazuje na niewielką tendencję spadkową w odniesieniu do podopiecznych przedszkoli funkcjonujących w szkołach.

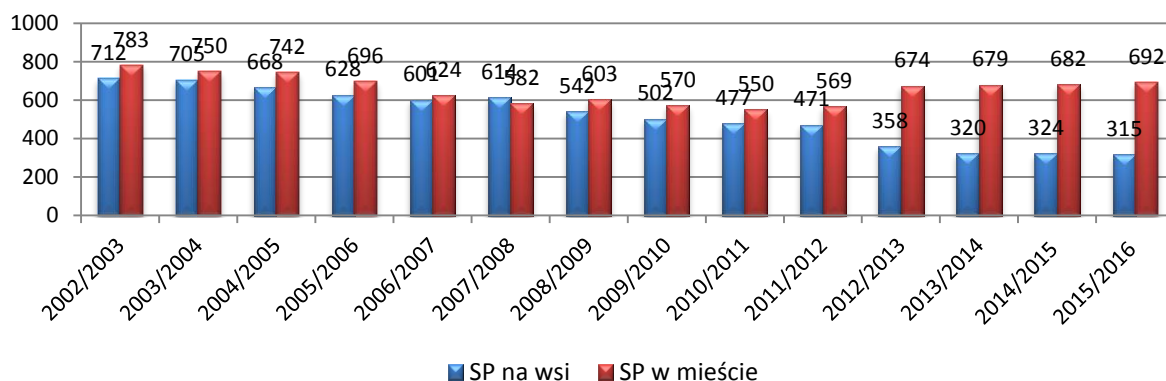
Wykres 28. Oddziały przedszkolne w szkołach i przedszkola samodzielne.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego, Wydział Oświaty.

Bardzo niekorzystnym zjawiskiem demograficznym, utrzymującym się od wielu lat jest spadek liczby uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjach. Zjawisko malejącej w kolejnych latach liczby uczniów przełoży się na zmniejszenie liczby oddziałów. W efekcie będziemy mieć do czynienia z oddziałami o małej liczbie uczniów w szkołach wiejskich, rosnącymi kosztami kształcenia i nieracjonalnym zatrudnieniem kadry pedagogicznej, co w konsekwencji może doprowadzić do restrukturyzacji placówek oświatowych na terenach wiejskich..

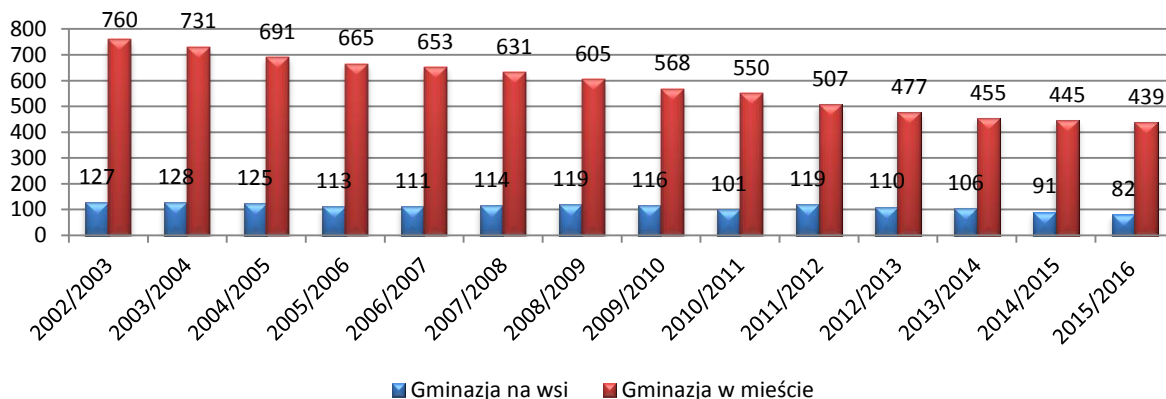
Wykres 29. Liczba uczniów szkół podstawowych na obszarze miasta i terenach wiejskie – lata 2020- 2016.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego, Wydział Oświaty.

Spadek liczby uczniów zaobserwować możemy także w przypadku liczby gimnazjalistów uczęszczających do szkół na terenie gminy.

Wykres 30. Liczba uczniów szkół gimnazjalnych na obszarze miasta i terenach wiejskie – lata 2020- 2016.

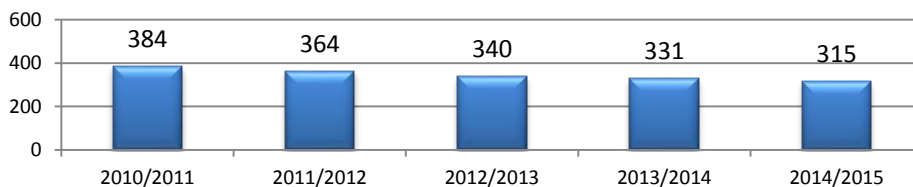

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego, Wydział Oświaty.

Szkolnictwo ponadpodstawowe w Ustrzykach Dolnych obejmuje Zespół Szkół Licealnych i Bieszczadzki Zespół Szkół Zawodowych.

Zespół Szkół Licealnych zatrudnia 2 pracowników administracji, 4 pracowników obsługi i 32 nauczycieli, z czego wszyscy posiadają wyższe wykształcenie pedagogiczne. Zespół Szkół Licealnych prowadzi edukację w profilach: matematyczno-fizyczno-informatycznym, humanistycznym, biologiczno-chemiczno-matematycznym, ogólnym (rozszerzony zakres j. polski, j. angielski, geografia lub wos), matematyczno-geograficzno-anglistycznym.

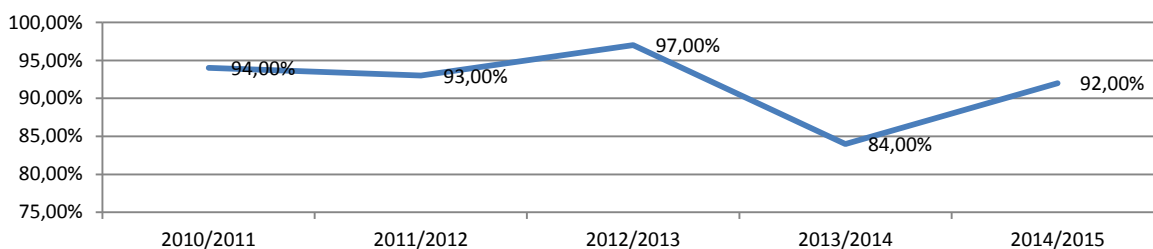
Wykres 31. Liczba uczniów Zespołu Szkół Licealnych w Ustrzykach Dolnych – lata 2010- 2015.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Ustrzykach Dolnych.

Odsetek uczniów zdających egzamin maturalny w Zespole Szkół Ogólnokształcących jest dość wysoki i wynosi 92% w roku szkolnym 20174- 2015. Dla porównania w Polsce spośród absolwentów z 2015 r., którzy w maju przystąpili do egzaminu dojrzałości świadectwo uzyskało 74% zdających.

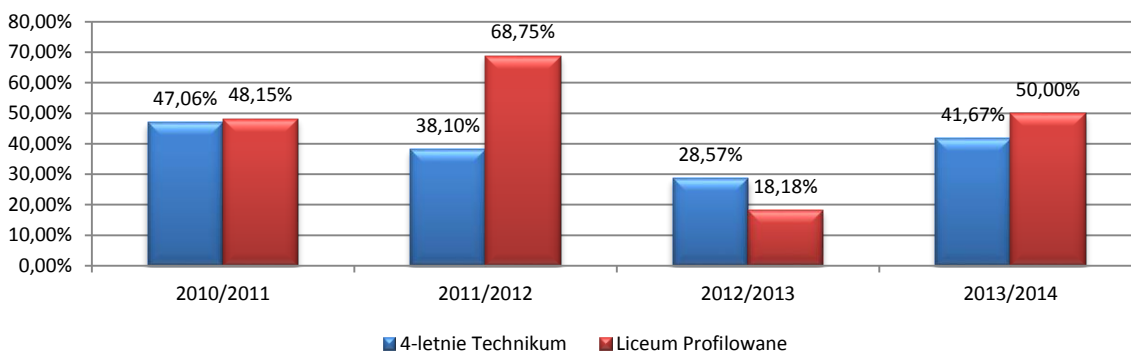
Wykres 32. Odsetek uczniów, którzy zdali maturę w Zespole Szkół Ogólnokształcących w – lata 2010- 2015.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Ustrzykach Dolnych..

Bieszczadzki Zespół Szkół Zawodowych składa się ze szkół dla młodzieży tj. 4-letniego Technikum o specjalnościach hotelarstwo, obsługa usług gastronomicznych, technik żywienia usług gastronomicznych, technik handlowiec, 3-letniej Zasadniczej Szkoły Zawodowej kształcącej w wielu zawodach, np. kucharz, sprzedawca oraz szkół dla osób dorosłych: Zaoczna Policealnej Szkoły dla Dorosłych, Technikum Uzupełniające kształcące w zawodzie kucharz. W porównaniu do Zespołu Szkół Ogólnokształcących zdawalność egzaminu maturalnego szczególnie w ostatnich latach jest niższa, zwłaszcza w przypadku Technikum. Poniższy wykres obrazuje odsetek osób zdających pozytywnie egzamin maturalny w latach 2010- 2014.

Wykres 33. Odsetek uczniów, którzy zdali maturę w Bieszczadzkim Zespole Szkół Zawodowych – lata 2010- 2015.

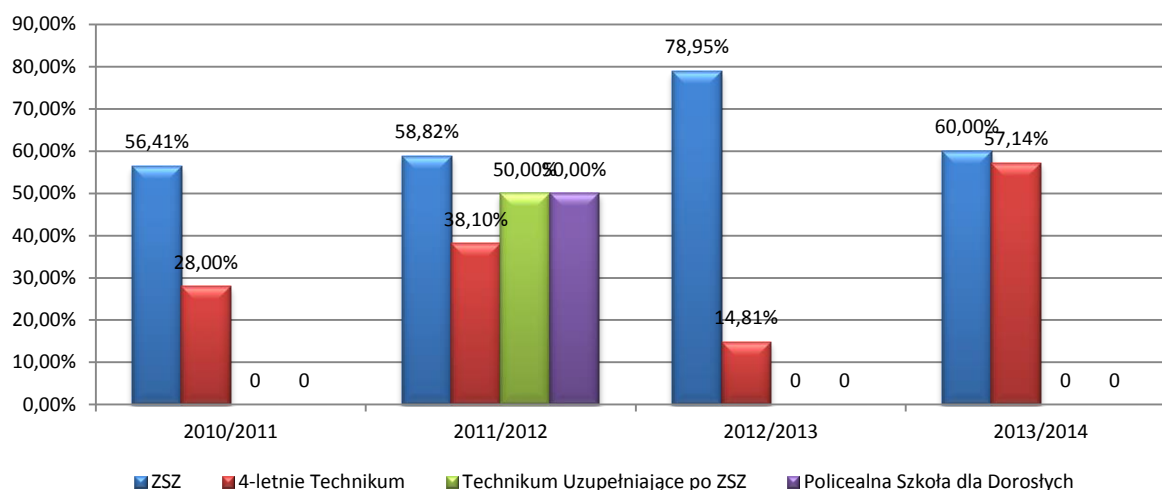

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Bieszczadzkiego Zespołu Szkół Zawodowych w Ustrzykach Dolnych..

Zdecydowanie wyższe wyniki zdawalności odnotowuje się w przypadku egzaminów zawodowych. W analizowanych rocznikach najwyższe wartości obserwujemy w przypadku ZSZ.

Wykres 34. Odsetek uczniów, którzy zdali egzaminy zawodowe w Bieszczadzkim Zespole Szkół Zawodowych – lata 2010- 2015.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Bieszczadzkiego Zespołu Szkół Zawodowych w Ustrzykach Dolnych..

Priorytetowymi kierunkami wsparcia obszaru edukacji w okresie 2014 – 2020 będzie wsparcie szkolnictwa wyższego i szkolnictwa zawodowego. Na tych obszarach nastąpić ma koncentracja wsparcia, natomiast uzupełniająco przewidziano również wsparcie kształcenia ogólnego, ograniczone do rozwoju kompetencji kluczowych na rynku pracy (tj. technologii informacyjno- komunikacyjnych, matematyczno- przyrodniczych, języków obcych), nauczania eksperymentalnego oraz kształtowania właściwych postaw (tj. kreatywności, innowacyjności, pracy zespołowej). Jest to niewątpliwie ogromna szansa na odpowiednie dostosowywanie oferty edukacyjnej tak, aby stanowiła odpowiedź na potrzeby regionalnego i lokalnego rynku pracy i oczekiwania pracodawców i stała się tym samym bardziej atrakcyjna dla potencjalnych uczniów.

Ważnym składnikiem ustrzyckiego potencjału edukacyjnego jest także szkolnictwo specjalne tj. Bieszczadzki Zespół Placówek Szkolno- Wychowawczych w Ustrzykach Dolnych. Jest to placówka oświatowa zajmująca się edukacją i terapią uczniów z różnym stopniem upośledzenia umysłowego (*lekkim, umiarkowanym i znacznym, głębokim*). Ośrodek przeznaczony jest dla uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane przez Poradnię Psychologiczno- Pedagogiczną. Organem prowadzącym jest Powiat Bieszczadzki.

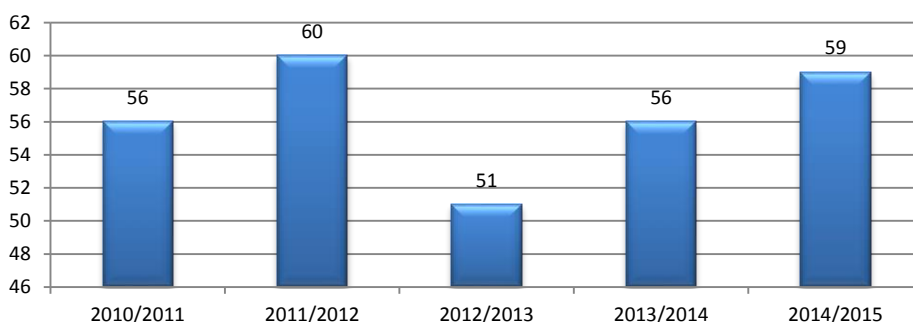
W skład BZPSW wchodzi:

- Szkoła Podstawowa nr 3 Specjalna w tym Zespół Edukacyjno- Terapeutyczny Podstawowy
- Gimnazjum nr 5 Specjalne w tym Zespół Edukacyjno- Terapeutyczny Gimnazjum
- Zasadnicza Szkoła Zawodowa nr 2 Specjalna
- Szkoła Specjalna Przesposabiająca do Pracy
- Wczesne Wspomaganie Rozwoju Dziecka
- Internat SOSW

- Bursa Szkolna
- Szkolne Schronisko młodzieżowe

Bieszczadzki Zespół Placówek Szkolno- Wychowawczych zatrudnia 30 nauczycieli, z czego 29 posiada wykształcenie wyższe pedagogiczne. Liczba pracowników obsługi od 2010 roku jest stała i wynosi 10 osób. Placówka dysponuje 40 miejscami w internacie. Ostatni turnus rehabilitacyjny był prowadzony przez BZPSW w 2007 r. w badanym okresie 2010 – 2015 liczba uczniów BZPSW ulega wahaniom. Od roku 2012 można wskazać na niewielką tendencję rosnącą, przy czym co ważne porównanie roku 2010 do roku 2015 wskazuje na różnicę in plus w analizowanych wartościach.

Wykres 35. Liczba uczniów Bieszczadzki Zespół Placówek Szkolno- Wychowawczych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Bieszczadzkiego Zespołu Placówek Szkolno- Wychowawczych w Ustrzykach Dolnych.

Większość uczniów uczących się w BZPSW w Ustrzykach Dolnych posiada orzeczenie o umiarkowanym lub znacznym stopniu upośledzenia umysłowego. Przewaga uczniów posiadających taki rodzaj orzeczenia utrzymuje się w całym analizowanym okresie.

Wykres 36. Uczniowie ze względu na stopień niepełnosprawności Bieszczadzki Zespół Placówek Szkolno- Wychowawczych.

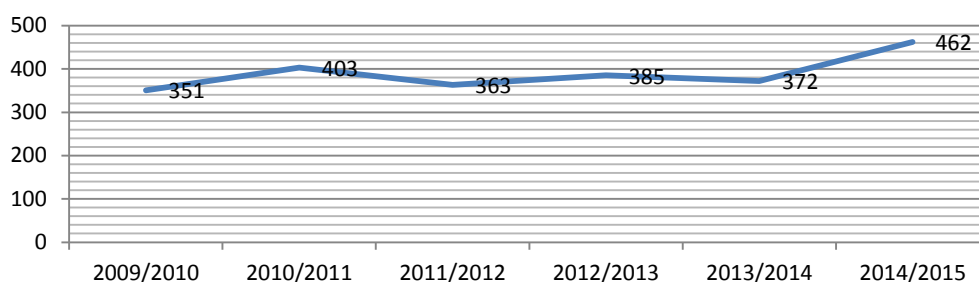
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Bieszczadzkiego Zespołu Placówek Szkolno- Wychowawczych.

Działalność o charakterze diagnostycznym, terapeutycznym, profilaktycznym i doradczym w ramach realizacji zadań określonych w obowiązujących aktach prawnych na terenie gminy Ustrzyki Dolne prowadzi Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna. Jest to placówka, która służy pomocom w rozwiązywaniu problemów edukacyjnych i wychowawczych dzieci i młodzieży, pomaga także rodzicom i nauczycielom. Aktualnie tj. w roku szkolnym 2015/2016 łącznie pod opieką Poradni znajduje się ogółem 26 placówek oświatowych w tym: 2 przedszkola, 12 szkół podstawowych, 8 gimnazjów oraz 4 szkoły

ponadgimnazjalne. Terenem działania Poradni jest miasto i gmina Ustrzyki Dolne oraz gminy Czarna i Lutowiska – powiat bieszczadzki. Korzystanie z pomocy udzielanej przez poradnię jest dobrowolne oraz nieodpłatne. Poradnia udziela pomocy w ciągu całego roku kalendarzowego. Od 2010 roku do dnia dzisiejszego w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Ustrzykach Dolnych zatrudnionych jest 6 pracowników pedagogicznych: 3 pedagogów, 2 psychologów, 1 logopeda.

Zebrane dane liczbowe dotyczące liczby dzieci przyjętych przez opisywaną placówkę w ostatnich latach wskazują na tendencję wzrostową w powyższym zakresie. Fakt ten jak się wydaje może być spowodowany wzrastającą świadomością rodziców oraz *zmniejszenie* skali zjawiska *stygmatyzacji* i dyskryminacji osób korzystających z realizowanych przez placówkę usług.

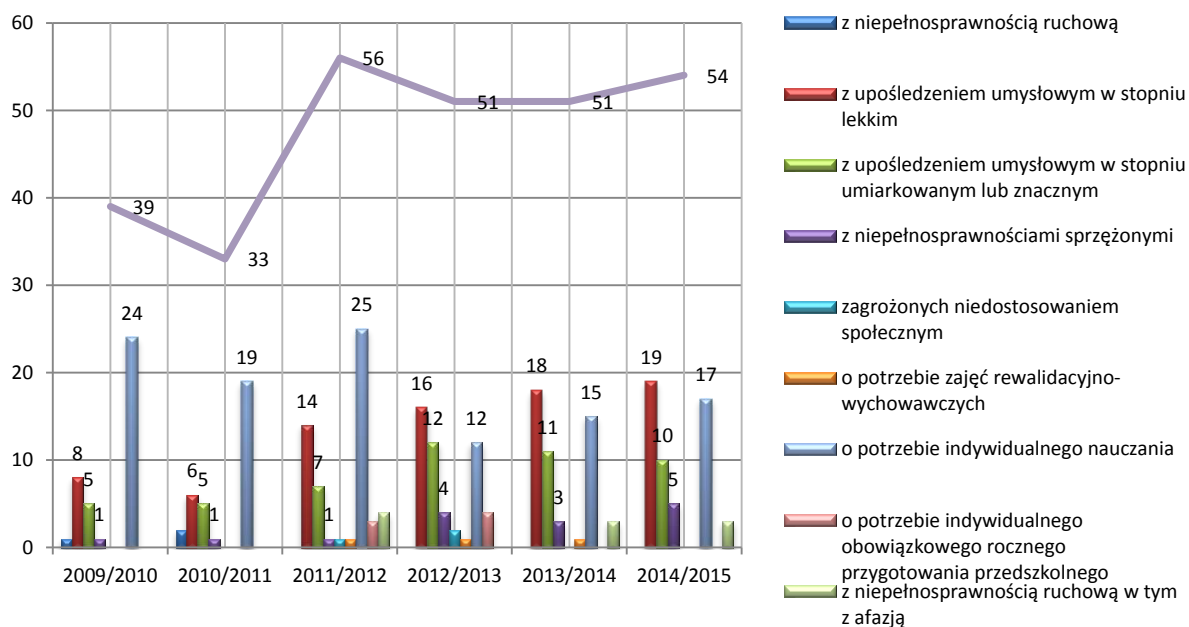
Wykres 37. Liczba dzieci przyjętych przez PPP w Ustrzykach Dolnych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Poradni Psychologiczno - Pedagogicznej w Ustrzykach Dolnych.

Analogiczną rosnącą tendencję zauważyć możemy analizując liczbę wydanych przez Poradnię Psychologiczno – Pedagogiczną orzeczeń. Przy czym najmniej orzeczeń wydawanych jest z tytułu zagrożenia niedostosowaniem społecznym oraz ze względu na potrzebę zajęć rewalidacyjno-wychowawczych.

Wykres 38. Rodzaj wydanych orzeczeń przez PPP w Ustrzykach Dolnych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Poradni Psychologiczno - Pedagogicznej w Ustrzykach Dolnych.

2.4.3. Zdrowie.

Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej - szpital mieści się w Ustrzykach Dolnych i posiada 124 łóżka w oddziałach: pediatrycznym, wewnętrznym, chirurgii ogólnej, urazowo ortopedycznej i urologii, ginekologiczno-położniczym i noworodkowym oraz rehabilitacyjnym. Celem działania SP ZOZ jest udzielanie świadczeń zdrowotnych służących ratowaniu i poprawie zdrowia ludności zamieszkującej, względnie przebywającej na obszarze jego działania, a w szczególności:

1. Leczenie szpitalne.
2. Ambulatoryjna opieka specjalistyczna.
4. Diagnostyka laboratoryjna.
5. Udzielanie świadczeń z zakresu rehabilitacji leczniczej.
6. Orzekanie o stanie zdrowia.
7. Prowadzenie oświaty zdrowotnej i działalności w zakresie promocji zdrowia.
8. Wykonywanie określonego przepisami nadzoru fachowego.
9. Organizowanie w ustalonym zakresie opieki medycznej w sytuacjach awaryjnych i klęsk żywiołowych.
10. Prowadzenie ratownictwa medycznego specjalistycznego i podstawowego.
11. Nocna i podstawowa opieka zdrowotna.

Umowy zawarte z NFZ na realizację świadczeń zdrowotnych dotyczą terenu powiatu bieszczadzkiego. Wyjątkiem jest rehabilitacja lecznicza w warunkach stacjonarnych tj. na oddziale, która obejmuje rejon dawnego województwa krośnieńskiego. W szpitalu leczeni są też turyści oraz osoby nielegalnie przekraczające granice. W przypadku tych ostatnich koszt leczenia pokrywa Straż Graniczna. W zakresie ratownictwa medycznego SP ZOZ zabezpiecza teren całego powiatu. Kontrakt obejmuje 1 zespół specjalistyczny (Ustrzyki Dolne), 2 podstawowe (Ustrzyki Dolne i Lutowska) oraz sezonowo (lato i zima) 1 zespół podstawowy w Ustrzykach Górnych. W ramach SP ZOZ funkcjonują:

ODDZIAŁY SZPITALNE:

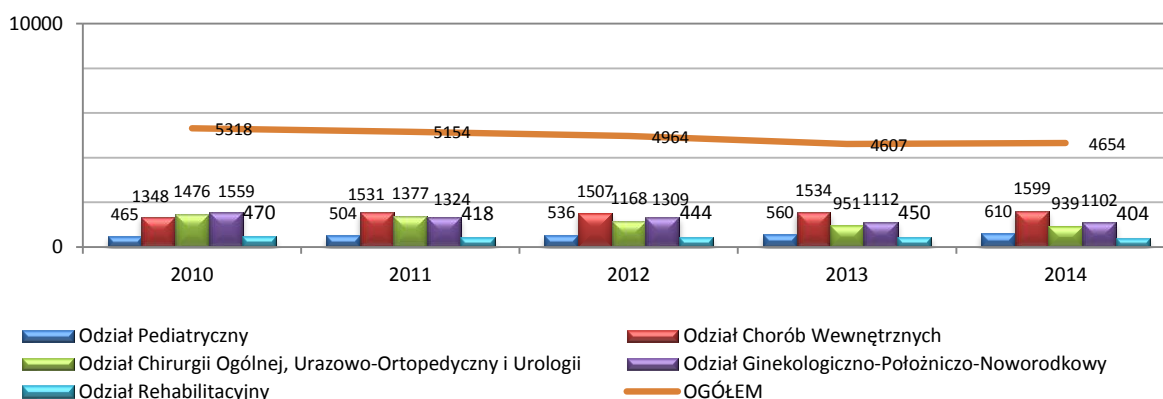
- Izba przyjęć szpitala
- Oddział Chirurgii Ogólnej, Urazowo-Ortopedyczny i Urologii
- Oddział Ginekologiczno-Położniczy
- Oddział Pediatryczny
- Oddział Chorób Wewnętrznych
- Oddział Rehabilitacyjny

POZOSTAŁE JEDNOSTKI:

- Zespół Poradni Specjalistycznych
- Ratownictwo medyczne
- Laboratorium analityczne
- Fizjoterapia ambulatoryjna
- Serologia wraz z Bankiem Krwi
- Pracownia RTG

Na chwilę obecną szpital wymaga modernizacji z uwagi na przestarzałe wyposażenie i zaplecze techniczne oraz ze względu na konieczność dostosowania Szpitala do określonych przepisami wymagań technicznych. Liczba leczonych w szpitalu chorych stale maleje, co szczególnie widać w przypadku oddziałów Chirurgii Ogólnej, Urazowo - ortopedycznego i Urologii oraz Oddziału Ginekologiczno – położniczo – Noworodkowego. Tendencje wzrostowa zaobserwować możemy w przypadku Oddziału Chorób wewnętrznych.

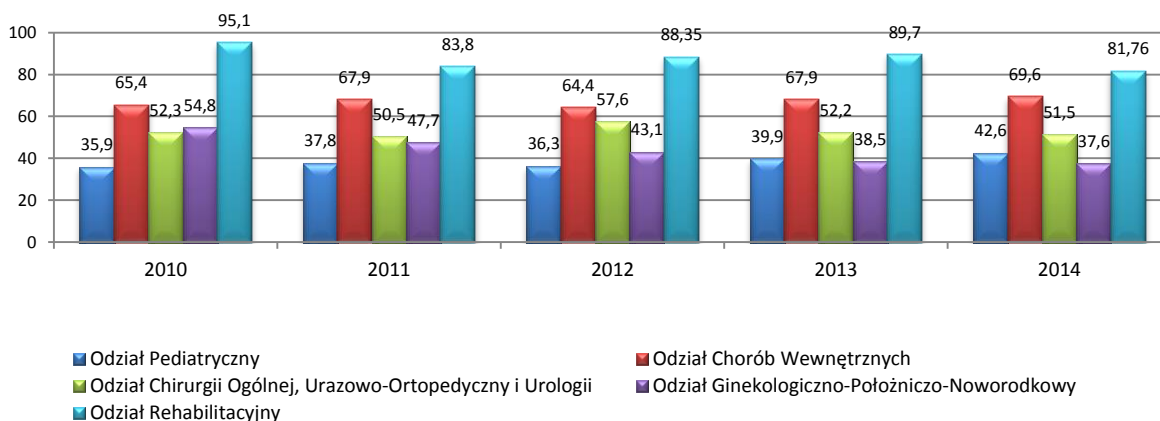
Wykres 39. Liczba pacjentów leczonych w Samodzielnym Publicznym Zespole Opieki Zdrowotnej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Samodzielnego Publicznego Zespołu Opieki Zdrowotnej w Ustrzykach Dolnych.

Najwyższa roczna średnia wykorzystania łóżek szpitalnych odnotowywana jest na Oddziale Rehabilitacyjnym (87,7% - średnia z analizowanego 5-cio letniego okresu). Najniższe średnie wykorzystanie dotyczy Oddziału Pediatrycznego (38,5% - średnia z analizowanego 5-cio letniego okresu).

Wykres 40. Średnioroczne wykorzystanie łóżek w Samodzielnym Publicznym Zespole Opieki Zdrowotnej(w %).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Samodzielnego Publicznego Zespołu Opieki Zdrowotnej w Ustrzykach Dolnych.

Statystycznie pacjenci najdłużej przebywają na oddziale Rehabilitacyjnym (21,99 dnia - średnia z analizowanego 5-cio letniego okresu) najkrócej na Oddziale Chirurgii Ogólnej, Urazowo-Ortopedyczny i Urologii (3,38 dnia - średnia z analizowanego 5-cio letniego okresu). Należy podkreślić, że czas leczenia

wynika ze specyfiki świadczeń i wymagań NFZ (np. w przypadku Oddziału Rehabilitacyjnego pacjenci są przyjmowani na turnusy rehabilitacyjne i stąd tak długi jest ich pobyt).

Tabela 18. Średni czas pobytu w Samodzielnym Publicznym Zespole Opieki Zdrowotnej (w dniach).

	2010	2011	2012	2013	2014
Oddział Pediatriczny	4,23	4,11	3,72	3,9	3,82
Oddział Chorób Wewnętrznych	5,31	4,85	4,69	4,85	4,77
Oddział Chirurgii Ogólnej, Urazowo-Ortopedyczny i Urologii	2,59	2,68	3,61	4	4,01
Oddział Ginekologiczno-Położniczo-Noworodkowy	3,72	3,58	3,5	3,66	3,61
Oddział Rehabilitacyjny	22,2	21,96	21,85	21,83	22,16

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Samodzielnego Publicznego Zespołu Opieki Zdrowotnej w Ustrzykach Dolnych.

Sumaryczna liczba porad udzielanych w ramach Zespołu Poradni Specjalistycznych w Ustrzykach Dolnych wskazuje w badanym okresie stale wzrasta niemniej jednak zarówno w poradni pulmonologicznej, jaki i chirurgicznej odnotowywane są wartości spadkowe. Co istotne najczęstszą przyczyną zgonów z powodu nowotworów na podkarpaciu u obu płci są obecnie nowotwory płuca. Dlatego też w bieżącej perspektywie finansowania wydzielona została pula środków dedykowanych przede wszystkim profilaktyce w powyższym zakresie.

Tabela 19. Liczba porad w udzielonych w ramach Zespołu Poradni Specjalistycznych w Ustrzykach Dolnych.

	2010	2011	2012	2013	2014
Chirurgiczna	4539	4288	5305	4410	2995
Ginekologiczna	3974	3082	3339	2997	3975
Kardiologiczna	906	706	518	889	791
Neurologiczna	4189	4792	5373	5297	4876
Otolaryngologiczna	2191	2141	1999	2264	2283
Pulmonologiczna	1408	1187	1076	1081	1053
Urazowo-Ortopedyczna	2933	3778	4188	5251	6717
Urologiczna	1267	1413	1717	1603	1636

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Samodzielnego Publicznego Zespołu Opieki Zdrowotnej w Ustrzykach Dolnych.

W gminie istnieje pięć przychodni. Liczba osób przypadających na 1 przychodnię w 2013 wyniosła 3540 (Statystyczne Vademecum Samorządowca 2014 r.). W mieście pięciu świadczeniodawców świadczy usługi stomatologiczne w ramach NFZ, co ocenia się jako stan zadowolający. Aptek jest sześć, są one jednak zlokalizowane jedynie w mieście. Baza lokalowa podstawowej opieki zdrowotnej w zasadzie odpowiada potrzebom mieszkańców. Oczywiście istniejący sprzęt wymaga stopniowej wymiany zgodnie z postępowaniem w medycynie.

Analizując sferę społeczną gminy nie sposób pominąć grupy osób o szczególnych i złożonych potrzebach tj. niepełnosprawnych. W gminie, w sposób wystandaryzowany działania na rzecz tej grupy prowadzone są przez dwie placówki zlokalizowane na terenie miasta tj. Środowiskowy Dom Samopomocy

(ŚDS) oraz Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ). Szczegółowej analizie poddano ostatnie sześć lat funkcjonowania wymienionych instytucji. Zebrane dane wskazują na powolny wzrost liczby osób korzystających z usług realizowanych zarówno przez ŚDS jak i WTZ.

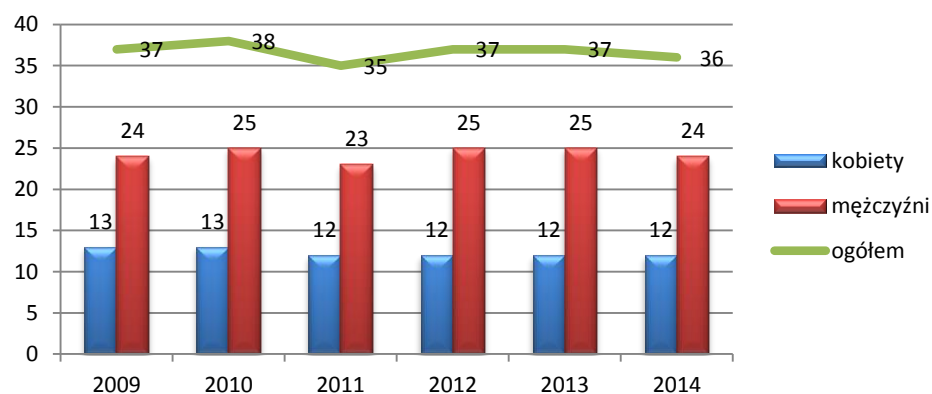
Tabela 20. Liczba podopiecznych ŚDS oraz WTZ w latach 2009 – 2014 .

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ŚDS	39	44	42	45	45	44
WTZ	35	35	35	40	40	40

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ŚDS oraz WTZ w Ustrzykach Dolnych.

Środowiskowy Dom Samopomocy jest dziennym ośrodkiem wsparcia, który powstał 1 listopada 2001 roku. Jego głównym jest wsparcie dorosłych osób niepełnosprawnych i ich rodzin zamieszkujących w powiecie bieszczadzkiem poprzez indywidualne oraz zespołowe treningi samoobsługi oraz umiejętności społecznych, uczy, rozwija lub podtrzymuje umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym. Jest to jednostka organizacyjna Gminy Ustrzyki Dolne, przy czym działalność ŚDS finansowana jest w całości ze środków na zadania zlecone z zakresu administracji rządowej, przekazywanych przez Wojewodę Podkarpackiego. W 2014 r. ze wsparcia Środowiskowego Domu Samopomocy placówki korzystało łącznie 44 osoby, z czego 81,82% stanowili podopieczni z terenu gminy Ustrzyki Dolne. Ze względu na wiek największą grupę stanowią osoby w przedziale 31-35 lat (27,27%), ponad 15% to osoby w wieku 26-30. Większość uczestników to osoby z niepełnosprawnością intelektualną.

Wykres 41. Podopieczni ŚDS zamieszkujący teren gminy Ustrzyki Dolne.

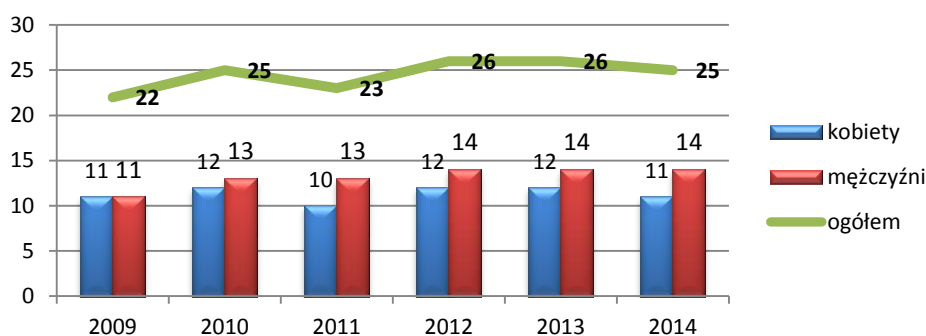

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ŚDS w Ustrzykach Dolnych.

ŚDS w Ustrzykach Dolnych w ramach współpracy ze Środowiskowymi Domami Samopomocy województwa podkarpackiego bierze udział w licznych konkursach, przeglądach i zawodach sportowych, jest też organizatorem Międzynarodowych Zawodów Pływackich, prowadzi wieloletnią, międzynarodową współpracę z Asocjacją Inwalidów w Samborze na Ukrainie oraz z Domami Socjalnych Służb w Kalinovie, Stropkovie i Giraltovcach na Słowacji, która zaowocowała w 2010 roku wspólnym projektem transgranicznym „Terapia nie zna granic”. Zajęcia w domu odbywają się od poniedziałku do piątku w godzinach 7³⁰- 15³⁰ i są prowadzone przez wykwalifikowaną kadrę.

Warsztaty Terapii Zajęciowej powstały w 2005 roku i realizują zadania z zakresu rehabilitacji społecznej zmierzającej do rozwoju każdego uczestnika. Prowadzona przez placówkę rehabilitacja opiera się na terapii zajęciowej, której uzupełnieniem jest rehabilitacja ruchowa oraz trening ekonomiczny ukierunkowany na kształceniu umiejętności społecznych. Warsztaty posiadają siedem pracowni: tkacką, krawiecką, plastyczną, kulinarną, gospodarstwa domowego, stolarską, artystyczno-techniczną, multimedialną oraz salę rehabilitacji ruchowej.

Wykres 42. Podopieczni WTZ zamieszkujący teren gminy Ustrzyki Dolne.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WTZ w Ustrzykach Dolnych.

W 2014 r. z oferty WTZ w Ustrzykach Dolnych korzystało ogółem 40 osób, z czego nieco ponad połowę (52%) stanowiły kobiety. Udział kobiet w grupie podopiecznych w analizowanym sześcioletnim okresie wzrasta (w 2009 wynosił 37%). Uczestnicy z terenu gminy Ustrzyki Dolne stanowią 62,50% wszystkich podopiecznych warsztatów, przy czym kobiety stanowią mniejszą część tej grupy. 55% wszystkich uczestników stanowią osoby z niepełnosprawnością w stopniu znacznym, 45 % w stopniu umiarkowanym.

2.4.4. Mieszkalnictwo

Na ogólny stan zasobów mieszkaniowych w gminie Ustrzyki Dolne składają się zasoby komunalne, spółdzielcze, zasoby wspólnot mieszkaniowych oraz zasoby prywatne. Mieszkaniowy zasób gminy stanowią, na dzień 31.12.2014 r. 248 lokale mieszkalne o powierzchni użytkowej 10.444,80 m² oraz 74 lokale socjalne o powierzchni użytkowej 2.220.99 m². Znajdują się one w 35 budynkach stanowiących własność Gminy (112 lokali mieszkalnych o powierzchni 4.840,86 m² oraz wszystkie lokale socjalne) i w 36 budynkach wspólnot mieszkaniowych, w których Gmina posiada 136 lokali mieszkalnych o powierzchni 5.603,94 m². W skład mieszkaniowego zasobu gminy wchodzi lokale położone w następujących miejscowościach:

Tabela 21. Zasoby mieszkaniowe gminy znajdujące się w budynkach stanowiących własność gminy Ustrzyki Dolne.

Lp.	Miejscowość	Ilość budynków	Lokale mieszkalne		Lokale socjalne			
			ilość	pow.uz. m ²	wytypowane		wynajęte	
					ilość	m ²	ilość	m ²
1.	Bandrów	2	6	250,34	-	-	-	-
2.	Dźwiniacz Dolny	1	1	86,40	-	-	-	-
3.	Liskowate	1	-	-	14	397,63	14	397,63
4.	Łodyna	1	1	18,00	-	-	-	-
5.	Moczary	1	-	-	3	135,01	2	103,34

6.	Równia	2	1	40,00	15	219,05	15	219,05
7.	Teleśnica Oszw.	1	1	31,28	-	-	-	-
8.	Trzcianiec	5	4	331,20	7	279,11	7	279,11
9.	Ustjanowa Górna	1	2	71,05	-	-	-	-
10.	Ustrzyki Dolne	20	96	4.012,59	35	1190,19	27	928,63
	R a z e m	35	112	4.840,86	74	2.220,99	65	1.927,76

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego.

Tabela 22. Zasoby mieszkaniowe gminy znajdujące się w budynkach wspólnot mieszkaniowych.

Lp.	Miejscowość	Ilość budynków	Ilość lokali mieszkalnych	Powierzchnia użytkowa (m ²)
1.	BrzEGI Dolne	1	2	72,51
2.	Moczary	3	7	365,20
3.	Trzcianiec	2	2	107,30
4.	Ustjanowa Górna	2	2	146,05
5.	Ustrzyki Dolne	28	123	4.912,88
	R a z e m	36	136	5.603,94

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego.

Na terenach wiejskich gmina Ustrzyki Dolne posiada 15 budynków, w których znajduje się 16 lokali mieszkalnych o powierzchni 828,27 m² i 39 lokali socjalnych o powierzchni 1.030,8 m² natomiast w mieście posiada 20 budynków, w których znajduje się 96 lokali mieszkalnych o powierzchni 4.012,59 m² i 35 lokali socjalnych o powierzchni 1190,19 m². Zasoby Gminy we wspólnotach mieszkaniowych znajdują się w 8 budynkach położonych na terenach wiejskich (13 lokali mieszkalnych o powierzchni 691,06 m²) i w mieście w 28 budynkach (123 lokale mieszkalne o powierzchni 4.912,88 m²). Część budynków mieszkalnych wielorodzinnych wybudowanych zostało w latach 50-tych, 60-tych i 70-tych - ich stan techniczny jest dosyć dobry i obecnie zarządzane są głównie przez wspólnoty mieszkaniowe.

Znaczna część mieszkaniowego zasobu gminy pochodzi z okresu międzywojennego, a nawet sprzed I wojny światowej. Stan techniczny tych budynków nie jest najlepszy, gdyż w wyniku długotrwałego użytkowania ulegają one naturalnemu zużyciu technicznemu, a brak środków na sukcesywne przeprowadzanie remontów pogłębia ten stan. Niemniej jednak na przestrzeni ostatnich pięciu lat w większości tych budynków przeprowadzone zostały remonty – głównie wymiana pokryć dachowych, budowa stromych dachów, docieplenie budynków i wykonanie elewacji.

Na przestrzeni kilku ostatnich lat, w celu zwiększenia mieszkaniowego zasobu gminy adaptowano 2 budynki użytkowe i w ten sposób uzyskano 15 lokali socjalnych o pow. 219,05 m² w byłym budynku OTL w Równi oraz 22 lokale mieszkalne o pow. 817,33 m² w byłym budynku Miejskiego Zakładu Remontowo-Budowlanego przy ul. Fabrycznej 27 w Ustrzykach Dolnych. Obecnie prowadzone są działania zmierzające do wyłonienia projektanta, który wykona projekt techniczny bloku komunalnego w Ustrzykach Dolnych.

Na terenie gminy Ustrzyki Dolne działają cztery spółdzielnie mieszkaniowe – trzy w Ustrzykach Dolnych i są to: Spółdzielnia Mieszkaniowa „Pionierska, Lokatorsko-Własnościowa Spółdzielnia Mieszkaniowa „Drzewiarz” i Lokatorsko-Własnościowa Spółdzielnia Mieszkaniowa „Nasz Dom” oraz jedna Spółdzielnia Mieszkaniowa „Naftowiec” w Ropience, mająca swoją siedzibę w Sanoku.

- Spółdzielnia Mieszkaniowa „Pionierska” zarządza 22 budynkami, w których jest 680 mieszkań o ogólnej powierzchni 36.504,75 m². Część członków tej Spółdzielni tj. 203 osoby skorzystało z możliwości przekształcenia spółdzielczego prawa do lokalu w odrębną własność.
- Lokatorsko-Własnościowa Spółdzielnia Mieszkaniowa „Drzewiarz” powstała w 1992 r. na bazie mieszkań zakładowych byłego już Przedsiębiorstwa Przetwórstwa Drzewnego „Ustjanowa”. Zarządza 681 mieszkaniami o powierzchni ponad 32 tys. m², położonych w 15 budynkach. W tej Spółdzielni odrębną własność stanowi 254 mieszkania o powierzchni 11.803,84 m².
- Lokatorsko-Własnościowa Spółdzielnia Mieszkaniowa „Nasz Dom” w swoich zasobach posiada 96 mieszkań o powierzchni 4.821,24 m² położonych w 2 budynkach. 11 lokali mieszkalnych o powierzchni 564,87 m² stanowi odrębną własność. Spółdzielnia powstała na bazie mieszkań zakładowych, głównie PGNiG i Spółdzielni Handlowo-Usługowej „Halicz”.
- Spółdzielnia Mieszkaniowa „Naftowiec” w Ropience, mająca siedzibę w Sanoku, zarządza jednym budynkiem, w którym jest 18 mieszkań o ogólnej powierzchni 1053 m², z których 2 o powierzchni 85 m² stanowią odrębną własność.

Wspólnoty mieszkaniowe powstały na bazie mieszkań komunalnych i zakładowych. Na terenie Gminy Ustrzyki Dolne działa 49 wspólnot mieszkaniowych, z czego 38 powstałych na bazie zasobów gminnych, 8 na bazie mieszkań Lasów Państwowych, 1 na bazie mieszkań PKP oraz 2 wspólnoty w nowych budynkach wybudowanych w systemie deweloperskim przez firmę budowlaną Prohanbud. Firma ta planuje wybudowanie jeszcze jednego budynku mieszkalnego wielolokalowego. Ponadto na terenach wiejskich znajduje się około 1750 prywatnych budynków mieszkalnych, a w mieście około 680.

Potrzeby remontowe i modernizacja budynków i mieszkań wynikają wprost z ich stanu technicznego. Do najpilniejszych prac remontowych i modernizacyjnych należy zaliczyć:

- podział dużych lokali socjalnych na kilka mniejszych w celu uzyskania większej liczby tych lokali,
- wymianę i naprawę pokryć dachowych,
- naprawę kominów,
- docieplenie zewnętrznych ścian budynków i remonty elewacji,
- wymianę stolarki okiennej i drzwiowej,
- remonty klatek schodowych,
- modernizację instalacji wewnętrznych centralnego ogrzewania.

W sektorze komunalnym na mieszkania oczekuje 80 rodzin, a na zamianę 50 rodzin. W spółdzielniach mieszkaniowych na mieszkania oczekuje 155 rodzin.

2.4.5. Kultura.

Na terenie miasta działają następujące placówki kultury:

- Ustrzycki Dom Kultury (wraz z kinem „Orzeł”),
- Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna,

- Muzeum Przyrodnicze przy Ośrodku Naukowo-Dydaktycznym Bieszczadzkiego Parku Narodowego,
- Filia Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej,
- sala widowiskowa w budynku byłego Domu Górnika przedsiębiorstwa „Nafta-Gaz”, własność prywatna wykorzystywana do prowadzenie imprez typu dyskoteki i koncerty popularnej muzyki,
- prywatna sieć telewizji kablowej,
- Towarzystwo Opieki nad Zabytkami – oddział bieszczadzki – wydawca „Rocznika Historycznego Bieszczad”,
- „Gazeta Bieszczadzka” (międzygminna gazeta samorządowa – dwutygodnik),
- Bieszczadzkie Czasopismo Regionalne „Nasze Połoniny”.

Ustrzycki Dom Kultury zgodnie z zapisem statutowym, realizuje zadania w dziedzinie upowszechniania, ochrony kultury, wychowania i edukacji oraz informacji turystycznej i promocji miasta. Dom Kultury prowadzi wielokierunkową działalność kulturalno-promocyjną na podstawie własnego, przyjętego programu. Celem nadrzędnym Domu Kultury jest pozyskanie i przygotowanie lokalnego środowiska społecznego do aktywnego uczestnictwa w kulturze oraz współtworzeniu jej wartości, a także promocja walorów turystycznych, naturalnych i potencjału rozwojowego miasta i gminy Ustrzyki Dolne oraz całych Bieszczadów. Dom Kultury zatrudnia siedemnastu pracowników w tym sześciu pracowników merytorycznych oraz dziewięciu pracowników obsługi i administracji. Budynek UDK wymaga doposażenia w sprzęt nagłośnieniowy, klimatyzację sali kinowej, wyposażenie sceny w wyciągi do podwieszenia oświetlenia i dekoracji. Konieczne jest także poniesienie nakładów na częściowe remonty i takie jak dostosowanie toalety dla niepełnosprawnych, remont pomieszczenia kuchennego wraz z wyposażeniem i przyległą toaletą, holu przed salą kinową, zewnętrznych schodów wyjściowe z sali kinowej oraz garderoby.

Na terenie gminy Ustrzyki Dolne pracuje obecnie 22 świetlice wiejskie, nad którymi opiekę merytoryczną i częściowo administracyjną sprawuje Ustrzycki Dom Kultury. Prawnym właścicielem świetlic wiejskich jest gmina. Placówki nadzorowane są przez dozorców lub sołtysów danych miejscowości na podstawie umowy zlecenia z Ustrzyckim Domem Kultury. Większość świetlic prowadzi czynną działalność edukacyjną i kulturalną organizując imprezy okolicznościowe oraz większe w formie festynów wiejskich. Dodatkowo świetlice prowadzą wynajmy na przyjęcia weselne i inne uroczystości, a uzyskane w ten sposób środki finansowe przeznaczają na bieżące potrzeby działalności danej placówki. Większość świetlic posiada dobre zaplecze kuchenne, co sprzyja organizacji imprez, choć potrzeby w tym względzie są nadal bardzo duże. Dodatkowo, ze środków funduszu sołectkiego czynione są prace remontowe, które poprawiają estetykę i funkcjonalność placówek. Dom Kultury czynnie włącza się do pomocy przy organizacji wszystkich imprez organizowanych przez sołectwa, koła gospodyń czy zespoły ludowe działające w danych miejscowościach.

Tabela 23. Miejscowości posiadające świetlice wiejskie:

Lp.	Miejscowość
1.	Ropienka
2.	Serednica
3.	Brelików
4.	Zawadka
5.	Stańkowa
6.	Łobozew
7.	Zadwórze
8.	Nowosielce Kozickie
9.	Ustianowa dolna
10.	Woitkowa
11.	Dźwiniacz Dolny
12.	Krościenko
13.	Jureczkowa
14.	Woitkówka
15.	Jałowe
16.	Hoszowczyk
17.	Brzezi dolne
18.	Łodyna
19.	Bandrów Narodowy
20.	Teleśnica
21.	Równia
22.	Liskowate

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ustrzyckiego Domu Kultury.

Świetlice wiejskie mieszczą się na ogół w budynkach wolnostojących, razem z remizami strażackimi (poza 2-3 budynkami ich stan prawno-własnościowy nie jest do końca uregulowany). Na ogół wymagają one remontów zaś ich wyposażenie jest skromne. Zajęcia przede wszystkim dla dzieci i młodzieży w świetlicach prowadzą tzw. „świetlicowi” (tzw. póletatowcy). Kilka z wymienionych powyżej świetlic przeszło kapitalne remonty, niektóre zostały też w pełni wyposażone, zaś świetlica w Ropience jest nowym budynkiem oddanym do użytku w 2012 r. Wszystkie prace remontowe finansowane były przez Urząd Miejski, często z wykorzystaniem środków europejskich, a Ustrzycki Dom Kultury partycypował jedynie w kosztach mniejszych napraw i bieżących zakupów na potrzeby świetlic.

Poniższa tabela w sposób usystematyzowany prezentuje dane dotyczące liczby imprez organizowanych i współrealizowanych przez Ustrzycki Dom Kultury wraz z liczbą ich odbiorców w poszczególnych latach. W tym nie ujęto zestawieniu imprez organizowanych przez PiMBP oraz przedsięwzięć sportowych organizowanych przez UM.)

Tabela 24. Liczba imprez własnych, współorganizowanych i obcych wraz z liczbą ich odbiorców - UDK.

Rok	Liczba imprez własnych	Liczba odbiorców imprez własnych	Liczba imprez współorg.	Liczba odbiorców imprez współorg.	Liczba imprez obcych (wynajem sal)	Liczba odbiorców imprez obcych	Liczba pracowników
2010 r	16	ok. 9 tys.	32	ok. 7 tys.	10	ok. 3 tys.	15
2011 r	16	ok. 8 tys.	33	ok. 6 tys.	12	ok. 4 tys.	15
2012 r	15	ok. 7 tys.	33	ok. 6 tys.	11	ok. 3 tys.	15
2013 r	17	ok. 8 tys.	33	ok. 6 tys.	8	ok. 2 tys.	17

2014 r	18	ok. 9 tys.	34	ok. 5 tys.	10	ok. 3 tys.	17
--------	----	------------	----	------------	----	------------	----

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ustrzyckiego Domu Kultury.

Przy Ustrzyckim Domu Kultury działają koła zainteresowań plastyczne, muzyczne, teatralne, taneczne. Ponadto w budynku UDK funkcjonuje redakcja regionalnej Gazety Bieszczadzkiej. Pierwsze wydanie Gazety miało miejsce 12 lutego 1991 r. od tego momentu czasopismo regularnie przekazuje informacje z regionu i o regionie.

Tabela 25. Nakład Gazety Bieszczadzkiej w latach 2010 -2014.

2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.	2014 r.
1500	1550	1550	1550	1550

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ustrzyckiego Domu Kultury.

W obszarze kultury na terenie gminy działa także Biblioteka Publiczna Powiatowa i Miejska im. prof. E. Waniewa. Biblioteka składa się z biblioteki głównej i dwóch punktów bibliotecznych w mieście oraz ośmiu filii bibliotecznych na wsiach.

Znaczenie bibliotek w przekazie informacji oraz wiedzy z przeszłości i teraźniejszości, w jej gromadzeniu, przetwarzaniu i udostępnianiu, systematycznie rośnie. Zauważyć jednak możemy, że zmienia się rola i funkcje współczesnej biblioteki. Z tradycyjnych miejsc przechowywujących i udostępniających zbiory, placówki biblioteczne przekształcają się w ośrodki kultury o szczególnym znaczeniu, dostosowujące się do rozwijającego się społeczeństwa informacyjnego.

Analiza liczby czytelników ogółem w ostatnich sześciu latach w gminie Ustrzyki Dolne, wskazuje niestety na tendencje spadkowe, co obrazuje poniższa tabela. W rozpatrywanym okresie spadek liczby czytelników wyniósł 10,87% wobec analizowanych wartości początkowych (w stosunku do roku 2009).

Tabela 26. Liczba czytelników i wypożyczeni Biblioteki Publiczna Powiatowa i Miejska.

Gmina Ustrzyki Dolne	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Liczba czytelników	3119	2987	3032	2896	2803	2780
Wypożyczenia na zewnątrz	49670	47537	50342	47551	47429	45766

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Ustrzykach Dolnych, Dział udostępniania i informacji.

Jednym z najważniejszych czynników decydujących, o jakości danej placówki bibliotecznej są jej zbiory. Wymagają one przede wszystkim systematycznego uzupełniania o nowości wydawnicze zgodnie z potrzebami określonego środowiska. Warto tutaj też podkreślić, że w Polsce po transformacji ustrojowej i zmianie zasad finansowania i zarządzania bibliotekami publicznymi, pojawiły się istotne problemy. Jednym z nich jest złe zaopatrzenie bibliotek w nowości wydawnicze. Zalecany przez Międzynarodową Federację Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich poziom wynosi 20 książek na 100 mieszkańców, podczas gdy w Polsce wskaźnik ten wyniósł w 2011 r. 7, 2 woluminu, przy średniej w Europie 25.¹³

¹³Wydawnictwo Sejmowe dla Biura Analiz Sejmowych, Czytelnictwo w Polsce i innych państwach Unii Europejskiej J. Osiecka-Chojnacka, nr 17 (177) 25 września 2014, str. 3.

Księgozbiór, jaki jest dostępny w mieście to 48,7 tys. woluminów 4,68 tysięcy książek na tysiąc ludności (w byłym województwie krośnieńskim wskaźnik ten wynosił 3,86 tys. książek na tysiąc mieszkańców). Na wsi (w filiach) znajduje się 51,2 tys. woluminów, co daje wskaźnik 7,69 tys. książek na tysiąc mieszkańców (w byłym woj. krośnieńskim wskaźnik ten wynosił 3,71 tys. książek na tysiąc mieszkańców wsi). Wykorzystanie zbiorów bibliotecznych (czytelnictwo) to 18,2 wypożyczeń rocznie na jednego czytelnika w mieście (w byłym województwie krośnieńskim – 20) i 18,5 wypożyczeń na jednego czytelnika w roku na wsi (w byłym woj. krośnieńskim – 19).

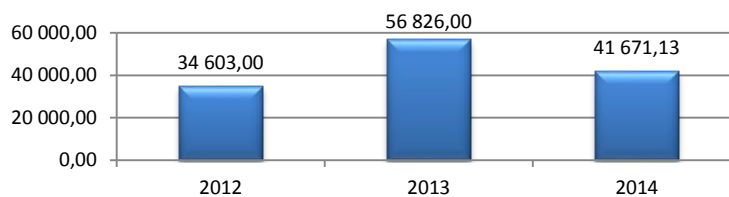
Tabela 27. Księgozbiór Biblioteki Publicznej Powiatowej i Miejskiej w gminie Ustrzyki Dolne.

Rok	2012	2013	2014
Liczba woluminów	84743	86907	86641

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Ustrzykach Dolnych, Dział udostępniania i informacji.

Wysokość środków przeznaczony na zakup księgozbioru w gminie Ustrzyki Dolne obrazuje poniższa tabela.

Tabela 28. Środki finansowe na zakup księgozbioru w gminie Ustrzyki Dolne.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Ustrzykach Dolnych, Dział udostępniania i informacji.

Na terenie gminy działa także filia Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krośnie. Została ona uruchomiona 23 października 1954 roku. W 2002 roku biblioteka została włączona do programu komputeryzacji bibliotek pedagogicznych i na dzień dzisiejszy w czytelni multimedialnej znajduje się 6 stanowisk komputerowych, które mają łącza internetowe. W czytelni funkcjonowanie Internetowe Centrum Informacji Multimedialnej (ICIM), współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego. Biblioteka posiada prowadzone na bieżąco katalogi: alfabetyczny, rzeczowy, czasopism, katalog OPAC w systemie komputerowym „PROLIB”. Ponadto w bibliotece przeprowadzane są różne konkursy, różnotematyczne pogadanki dla nauczycieli a dla uczniów wszystkich rodzajów szkół organizuje się lekcje biblioteczne. Od stycznia 2016 r. w ramach realizowanych zadań placówka będzie dodatkowo wspomagać szkoły i placówki pomocy w diagnozowaniu potrzeb, planowaniu i realizacji działań je zaspokajających i ocenie efektów oraz organizować i prowadzić sieć współpracy i samokształcenia dla nauczycieli. Biblioteka w swoim księgozbiorze posiada książki z dziedziny psychologii, pedagogiki, książki naukowe i z literatury pięknej. Stan księgozbioru wynosi 18 300 egz. w tym 32,3% stanowią książki z literatury pedagogiczno- psychologicznej, 59, 4% - naukowej i 8,3 % pięknej. Przez cały okres swojej działalności biblioteka nawiązuje i współpracuje z różnymi instytucjami na terenie miasta i poza nim (szkoły, biblioteki,

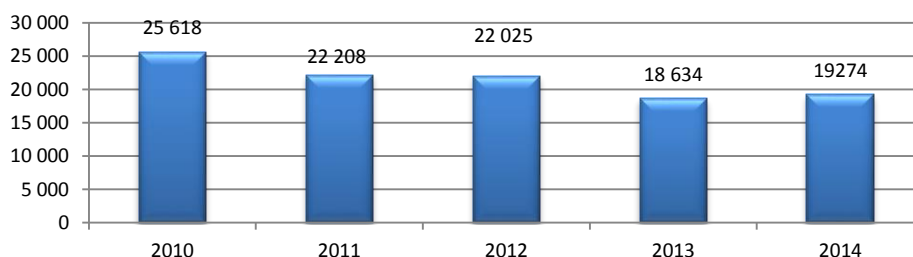
wydawnictwa, przedszkola, Poradnia Pedagogiczno-Psychologiczna i Bieszczadzkie Centrum Charytatywne „Caritas”). Ponadto organizuje się okolicznościowe wystawy i gazetki.

Gmina Ustrzyki Dolne prowadzi szereg znanych poza granicami gminy imprez kulturalnych, odbywających się w określonych, stałych porach roku i tworzących Ustrzycki kalendarz kulturalny. Do imprez tych należą między innymi „Przegląd Filmów Górskich”, „Święto Miodu”, Festyn „Koszykalia”, Festyn „Na Ludową Nutę”, „Święto Chleba”, Święto „Ziemniaka”. Dużym atutem gminy na w sferze muzyki jest zespół KSU, który powstał w Ustrzykach Dolnych i jest rozpoznawalny w całej Polsce.

Ważne znaczenie edukacyjno-kulturalne dla gminy ma działalność Ośrodka edukacyjno-naukowego przy Bieszczadzkim Parku Narodowym. Nastawiona na młodzież szkolną i prowadzona systematycznie przyczynia się do budowy świadomości ekologicznej i kulturowej dzieci i młodzieży regionu gmin bieszczadzkich (w tym Ustrzyk Dolnych). Staje się ona stopniowo składnikiem poczucia tożsamości młodego pokolenia mieszkańców. Do cyklicznych imprez organizowanych przez Ośrodek Naukowo-Dydaktyczny i Muzeum Przyrodnicze należą: „Wakacyjne spotkania z przyrodą” – prelekcje, Międzynarodowa Konferencja Naukowa – „Ochrona fauny puszczańskiej – korytarze migracyjne”, stałe programy edukacyjne: „Kolorowe Rozmowy z Mieszkańcami Ziemi” – dla dzieci przedszkolnych, „Moje Bieszczady” – dla szkół podstawowych, „Zachowamy piękno i walory przyrodnicze Bieszczadów” – dla szkół gimnazjalnych, „Człowiek i przyroda” – program dla uczniów ZSL fakultetu biol.-chem., seminaria dla samorządów lokalnych w zakresie ochrony i zrównoważonego rozwoju regionu.

Niestety zestawienie danych liczbowych z ostatnich lat wskazuje, że liczba osób zwiedzających Muzeum Przyrodnicze Bieszczadzkiego Parku Narodowego stale spada. Potencjał, jakim dysponuje Muzeum z uwagi na specyfikę gminy, której gospodarka w dużej mierze opiera się turystyce bez wątpienia wart jest rozbudowania a następnie efektywnego wykorzystania w aktualnej perspektywie finansowej.

Wykres 43. Liczba osób zwiedzających Muzeum Przyrodnicze Bieszczadzkiego Parku Narodowego w latach 2010-2014.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ośrodka edukacyjno-naukowego przy Bieszczadzkim Parku Narodowym.

Najbardziej powszechną formą ochrony zabytków jest Rejestr zabytków. Przedstawione poniżej tabele prezentują obiekty wpisane do rejestru zabytków, cenne dziedzictwo kulturowe i historyczne gminy Ustrzyki Dolne.

Tabela 29. Gminna ewidencja zabytków (architektura) stan na 26.05.2014 r.

L.p.	Nr karty	Miejscowość	Adres	Obiekt	Materiał	Datowanie	Nr rejestru
1.	1/943	Bandrów Narodowy	Bandrów Narodowy	cerkiew	drewniane	1825	-
2.	2/943	Brelików	Droga do	kapliczka	kamienne	1800-1899	-

			Wańkowej				
3.	3/943	Brzegi Dolne	Brzegi Dolne	cerkiew	drewniane	1844	A-264/92
4.	4/943	Brzegi Dolne	Brzegi Dolne	dzwonnica cerkiewna	kamienne	1844	A-264/92
5.	7/943	Hoszowczyk	Hoszowczyk	cerkiew	drewniane	1930	A-266/92
6.	10/943	Hoszowczyk	Hoszowczyk 16	kapliczka	kamienne	1900-1925	-
7.	11/943	Hoszowczyk	Obok PKS	krzyż przydrożny	kamienne	1924	-
8.	12/943	Hoszów	Hoszów	cerkiew	drewniane	1900-1925	A-121/69
9.	13/943	Jałowe	Jałowe	kościół parafialny	ceglane	1700-1799	-
10.	14/943	Jałowe	Jałowe	dzwonnica kościelna	ceglane	1900-1925	-
11.	15/943	Jałowe	Jałowe	cerkiew	drewniane	1903	A-187/69
12.	16/943	Jałowe	obok szkoły	obelisk	kamienne	1900-1925	-
13.	19/943	Ustrzyki Dolne	ul. Jasień 6	kościół parafialny	mieszane	1664	A-345/68
14.	20/943	Ustrzyki Dolne	ul. Jasień 6	dzwonnica kościelna	mieszane	1644	A-345/68
15.	21/943	Ustrzyki Dolne	ul. Jasień 30	krzyż przydrożny	kamienne	1900-1925	-
16.	23/943	Ustrzyki Dolne	ul. Jasień	krzyż przydrożny	kamienne	1900-25	-
17.	24/943	Ustrzyki Dolne	ul. Jasień	kapliczka	ceglane	1875-1899	-
18.	25/943	Jureczkowa	Jureczkowa	cerkiew	drewniane	1814	-
19.	26/943	Krościenko	Krościenkow	cerkiew	drewniane	1799	A-122/69
20.	27/943	Krościenko	Krościenko	dzwonnica cerkiewna	drewniane	1799	A-122/69
21.	31/943	Leszczowate	Leszczowate	cerkiew	drewniane	1922	A-790/75
22.	32/943	Leszczowate	Leszczowate	dzwonnica cerkiewna	drewniane	1850-1875	A-790/75
23.	34/943	Liskowate	Liskowate	cerkiew	drewniane	1832	A-126/69
24.	35/943	Liskowate	Liskowate	dzwonnica cerkiewna	ceglane	1875-1899	-
25.	38/943	Łobozew Górny	Łobozew Górny	kościół parafialny	drewniane	1887	-
26.	39/943	Łobozew Górny	Łobozew Górny	dzwonnica kościelna	drewniane	1890-1910	-
27.	40/943	Łobozew Górny	Łobozew Górny	kapliczka	drewniane	1920	-
28.	41/943	Łodyna	Łodyna	cerkiew	drewniane	1861	A-136/69
29.	42/943	Łodyna	Łodyna	dzwonnica cerkiewna	kamienne	1900-1925	-
30.	45/943	Łodyna	przy drodze Ustrzyki D.- Ropienka	kapliczka	ceglane	1850-1875	-
31.	46/943	Moczary	Moczary	cerkiew	drewniane	1903	A-104/86
32.	47/943	Moczary	Moczary	dzwonnica cerkiewna	drewniane	1903	A-104/86
33.	49/943	Moczary	Moczary 17	dom- dawna szkoła	drewniane	1850-1875	-
34.	51/943	Nowosielce Kozickie	Nowosielce Kozickie	kościół parafialny	drewniane	1742	A-202/72
35.	52/943	Nowosielce Kozickie	Nowosielce Kozickie	dzwonnica kościelna	drewniane	1742	A-202/72
36.	54/943	Ropienka	Ropienka	kościół parafialny	ceglane	1938-39	-
37.	55/943	Równia	Równia	cerkiew	drewniane	1700-1750	A117/60
38.	58/943	Równia	droga do Czarnej	krzyż przydrożny	kamienne	1900-1925	-
39.	60/943	Ustrzyki Dolne	ul. Strwiążyk	cerkiew	mieszane	1831-18-38	A-130/69
40.	72/943	Ustjanowa Górna	Ustjanowa Górna	cerkiew	drewniane	1791	A-116/59
41.	73/943	Ustjanowa Górna	Ustjanowa Górna	szkoła	drewniane	1900-1825	-
42.	74/943	Ustjanowa Górna	Ustjanowa Górna	kaplica pilotów	ceglane	1900-1925	-
43.	75/943	Wojtkowa	Wojtkowa	cerkiew	drewniane	1900-1925	A-42/95

					e		
44.	76/943	Wojtkowa	Wojtkowa	dzwonnica cerkiewna	mieszane	1914	-
45.	78/943	Wojtkowa	Wojtkowa	młyn	ceglane	1900-1925	-
46.	79/943	Wojtkowa	Wojtkowa	kapliczka	kamienne	1800-1825	-
47.	112/943	Ustrzyki Dolne	ul. 29 Listopada	kościół parafialny	ceglane	1909-1911	A-272/92
48.	113/943	Ustrzyki Dolne	ul. Szkolna	cerkiew	ceglane	1847	-
49.	114/943	Ustrzyki Dolne	ul. Dworcowa	dworzec kolejowy	ceglane	1872	-
50.	115/943	Ustrzyki Dolne	ul. Dworcowa	dom obok dworca PKP	ceglane	1872	-
51.	116/943	Ustrzyki Dolne	ul. Bełska 1	dom	ceglane	1930-1939	-
52.	124/943	Ustrzyki Dolne	ul. Fabryczna 18	dom	ceglane	1900-1925	-
53.	125/943	Ustrzyki Dolne	ul. Fabryczna 20	dom	ceglane	1900-1925	A-112/88
54.	126/943	Ustrzyki Dolne	ul. Fabryczna 20	hale fabryczne	ceglane	1900-1925	A-0112/88
55.	131/943	Ustrzyki Dolne	ul. Kopernika 4	szkoła	ceglane	1900-1925	-
56.	133/943	Ustrzyki Dolne	ul. 29 Listopada 12	dom	ceglane	1930-1939	-
57.	134/943	Ustrzyki Dolne	ul. 29 Listopada 14	dom	ceglane	1930-1939	-
58.	137/943	Ustrzyki Dolne	ul. Rynek 5	synagoga	ceglane	1800-1825	-
59.	138/943	Ustrzyki Dolne	ul. Rynek 1	dom	ceglane	1890-1910	-
60.	139/943	Ustrzyki Dolne	ul. Rynek 2	dom	ceglane	1890-1910	-
61.	140/943	Ustrzyki Dolne	ul. Rynek 3	dom	ceglane	1900-1925	-
62.	142/943	Ustrzyki Dolne	ul. Rynek 9	dom	ceglane	1875-1899	-
63.	143/943	Ustrzyki Dolne	ul. Rynek 17	dom	ceglane	1890-1910	-
64.	147/943	Ustrzyki Dolne	ul. Sikorskiego 11	dom	ceglane	1930-1939	-
65.	152/943	Ustrzyki Dolne	ul. Jasień	kaplica grobowa Lenartowiczów	ceglane	1903	A-1155

Tabela 30. Gminna ewidencja zabytków (cmentarze) stan na 26.05.2014 r.

L.p	Nr karty	Miejscowość	Adres	Cmentarz	Obszar (w ha)	Nr rejestru
1	80/943	Bandrów Narodowy	Bandrów Narodowy	gr. kat.	0,45	-
2	81/943	Bandrów Narodowy	Bandrów Narodowy	ewangelicki	0,22	-
3	82/943	Brzegi Dolne	Brzegi Dolne	gr. kat.	0,23	-
4	83/943	Daszówka	Daszówka	gr. kat.	0,31	-
5	84/943	Dźwiniacz Dolny	Dźwiniacz Dolny	gr. kat.	0,48	-
6	85/943	Hoszowczyk	Hoszowczyk	gr. kat.	0,28	-
7	86/943	Hoszów	Hoszów	gr. kat.	0,35	-
8	87/943	Jałowe	Jałowe	gr. kat.	0,09	-
9	88/943	Ustrzyki Dolne	ul. Jasień	rzym. kat.	1,33	A-345/68
10	89/943	Krościenko	obok cerkwi	gr. kat.	0,35	-
11	90/943	Krościenko	obok cerkwi	rzym. kat.	0,53	-
12	91/943	Liskowate	Liskowate	gr. kat.	0,58	-
13	92/943	Łobozew Dolny	k. szkoły podst.	gr. kat.	0,92	-
14	93/943	Łobozew Górny	Łobozew Górny	rzym. kat.	2,02	-
15	94/943	Łodyna	Łodyna	gr. kat.	0,5	-
16	95/943	Moczary	Moczary	gr. kat.	0,53	-
17	96/943	Nowosielce Kozickie	Nowosielce Kozickie	rzym. kat.	1,6	A-202/72
18	97/943	Równia	obok cerkwi	gr. kat./ rzym. kat.	1,04	A-117/60
19	98/943	Ustrzyki Dolne	ul. Strwiążyk	gr. kat.	0,12	-
20	99/943	Teleśnica Oszwarowa	Teleśnica Oszwarowa	gr. kat.	0,1	-
21	100/943	Ustjanowa Dolna	Ustjanowa Dolna	rzym. kat.	0,5441	-
22	101/943	Ustjanowa Górna	Ustjanowa Górna	gr. kat.	0,35	-

23	102/943	Ustrzyki Dolne	obok stadionu	żydowski	1,65	-
24	103/943	Ustrzyki Dolne	ul. Szkolna	rzym. kat. / gr. kat.	1,37	-
25	104/943	Wojtkowa	Wojtkowa	gr. kat.	0,85	-

Tabela 31. Gminna ewidencja zabytków (parki zabytkowe) stan na 26.05.2014 r.

I.p	Nr karty	Miejscowość	Datowanie	Nr rejestru
1	105/943	Jureczkowa	-	-
2	106/943	Nowosielce Kozickie	-	-
3	107/943	Równia	1800-1825	-
4	108/943	Ustrzyki Dolne, ul. Strwiążyk	1800-1825	-
5	109/943	Ustrzyki Dolne	1750-1799	-

2.4.6. Sport.

Ogromne znaczenie dla rozwoju sportu na terenie gminy ma funkcjonująca w Ustrzykach Narciarska Szkoła Sportowa, w której pracuje doświadczona kadra trenerska i instruktorska oraz Szkoła Podstawowa w Ustianowej również odnosząca sukcesy i kształcąca przyszłych sportowców, którzy następnie uczęszczają do gimnazjum NSS ZSP nr 2. Dla młodych adeptów narciarskich szkoła jest pierwszym etapem w karierze sportowej. Bardzo dużym wsparciem dla narciarstwa w naszym regionie jest mający siedzibę w Ustrzykach Dolnych Podkarpacki Okręgowy Związek Narciarski, który zrzesza zawodników, trenerów, sędziów i działaczy narciarskich z całego województwa podkarpackiego. Nie bez znaczenia jest także bliskość Ustrzyk Dolnych do Jeziora Solińskiego i Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Walory turystyczne - krajoznawcze regionu są istotnym handicapem. Infrastruktura sportowa w gminie to:

W zimie:

- 8 wyciągów narciarskich (w tym 5 orczykowych)
- 8 tras zjazdowych (najdłuższa 1300 m z homologacją PZN), z tego 5 oświetlonych
- 2 trasy biegowe (jedna z licencją PZN)
- strzelnica biathlonowa (18 stanowisk strzelniczych).

Obiekty te są w bardzo dużej części przygotowywane ratrakami i skuterami śnieżnymi, co świadczy o ich zadawalającym standardzie.

W lecie:

- stadion sportowy w mieście
- hale sportowe:
  - ✓ hala sportowa przy ZSP Nr 1 w Ustrzykach Dolnych. Na obiekcie tym odbywa się większość imprez sportowych w halowych grach zespołowych w ramach Powiatowych Igrzysk Młodzieży szkolnej, Powiatowej Gimnazjada i Licealiady, coroczna Ustrzycka Liga Futsalu. Ponadto na hali codziennie trenują sekcje klubów sportowych z Ustrzyk Dolnych a także przebywających na obozach sportowych kadr wojewódzkich i klubowych z całej Polski w różnych sportowych grach halowych.
  - ✓ hala 34 x16 przy BZSZ w Ustrzykach Dolnych
  - ✓ hala 28 x14 przy ZSL Ustrzyki Dolne
  - ✓ hala 28 x 12 przy ZSP Nr 2 - NSS Ustrzyki Dolne

✓ hala 28 x 12 przy SP w Krościenku

baseny i zespół boisk przy Zespole Basenów „Delfin” w Ustrzykach Dolnych. Obiekt posiada krytą pływalnię z basenem sportowym o wym. 25x12,5m, basenem rekreacyjnym o pow. 50 m² oraz zjeżdżalnią. Basen sportowy posiada homologację FINA do prowadzenia zawodów pływackich regionalnych. W obiekcie znajduje się również dział odnowy biologicznej (sauny, solaria, siłownia, masaże, hydromasaże). Ponadto w 2011 roku oddano do użytku baseny zewnętrzne sezonowe: z basenem sportowym o wym. 25x12,5m basen rekreacyjny o wym. 15x10 z atrakcjami wodnymi i brodzikiem dla dzieci. Zaś w 2013 oddano do użytku zespół boisk sportowych o nawierzchni poliuretanowej oraz piaskowej (kort tenisowy, boisko do koszykówki, boisko do piłki siatkowej 6 osobowej, boisko do siatkówki plażowej oraz plac zabaw trybuna kolektory słoneczne do ogrzewania wody basenów zewnętrznych.

- korty (przy stadionie: ceglany szt. 1 i asfaltowy - szt. 1, przy Hotelu Laworta: ceglany - szt. 1).
- boiska do piłki ręcznej, koszykówki, siatkówki przy szkołach podstawowych i średnich
- ścieżki i szlaki turystyczne o długości 30 km
- dwie stadniny koni w pobliżu Ustrzyk Dolnych
- Zalew Soliński (15 km²) umożliwiające uprawianie sportów wodnych

Niewątpliwą atrakcją regionu jest Centrum Sportowe ARŁAMÓW część nowoczesnego, 230 - hektarowego kompleksu sportowo-wypoczynkowego w Bieszczadach. W jego skład wchodzi m.in.: pełnowymiarowe boisko ze sztuczną murawą do piłki nożnej oraz rugby, hala sportowa posiadająca: pełnowymiarowe boiska do piłki ręcznej, siatkówki i koszykówki, hala tenisowa z dwoma kortami do tenisa ziemnego, cztery korty do squasha, dwie siłownie: medical cardio oraz sportowa, sala fitness, dziewiętnastometrowa ściana wspinaczkowa, dwie strzelnice sportowe 25 metrowe, dwa zewnętrzne korty tenisowe, dwa zewnętrzne boiska do siatkówki plażowej, boisko do piłki nożnej plażowej, piłki ręcznej plażowej, 9- dołkowe pole golfowe wraz dwustronnym driving range, stadnina koni z krytą ujeżdżalnią oraz kompleks narciarski z dwoma wyciągami i trzema trasami zjazdowymi. Idealne miejsce na aktywny wypoczynek lub sportowe wakacje w górach.

Gmina Ustrzyki Dolne ma ogromne tradycje sportowe związane z narciarstwem, w tym biegowym. Od kilkudziesięciu lat ustrzyccy narciarze biegowi zajmują czołowe lokaty w zawodach Polsce i zagranicą.

Tylko w ostatnich kilku latach zdobyli ok. 30 medali na zawodach typu:

- Ogólnopolska Olimpiada Młodzieży w sportach zimowych
- Młodzieżowe Mistrzostwa Polski
- Mistrzostwa Polski Seniorów
- Mistrzostwach Młodzików.

Na terenie gminy działa też bardzo dużo organizacji klubów sportowych, niektóre z nich można uznać za renomowane, posiadające zawodników wyczynowych wysokiej klasy. Sportowcy pochodzący z gminy zdobywają też bardzo wysokie lokaty, w najważniejszej klasyfikacji opisującej poziom sportowy rywalizacji dzieci i młodzieży w Polsce tj. prowadzonej przez Ministerstwo Sportu i Turystyki. Przez ostatnie lata gmina Ustrzyki Dolne w tym rankingu zdobywała miejsca w pierwszej piątce wśród gmin do 20000 mieszkańców,

a w skali całego kraju w pierwszej setce na ok. 1000 sklasyfikowanych. Ww. ranking obejmuje współzawodnictwo we wszystkich dyscyplinach sportu. Natomiast w przypadku Ustrzyk Dolnych gros pkt zdobywają narciarze biegacze, alpejczycy i lekkoatleci.

Te wspaniałe wyniki możliwe są dzięki bardzo dobrze funkcjonującym klubów sportowych o profilu narciarskim, lekkoatletycznym i piłkarskim:

- Międzyszkolny Klub Sportowy „Halicz” Ustrzyki Dolne
- Uczniowski Klub Narciarski „Laworta” Ustrzyki Dolne
- Uczniowski Klub Sportowy „Lotnik” Ustjanowa Górna
- Klub Sportowy Bieszczady, który kształci młodych piłkarzy ma 4 sekcje wiekowe w sezonie (seniorzy, juniorzy, trampkarze, młodziki) oraz sekcje, które nie biorą udziału w rozgrywkach ligowych (żaki I, żaki II).

2.4.7. Bezrobocie.

Ważnym miernikiem, który pokazuje potencjał gospodarczy regionu jest stopa bezrobocia. Bezrobocie jest najpoważniejszym i najbardziej dotkliwym problemem społecznym gminy. Stopa bezrobocia w powiecie bieszczadzkim, zgodnie ze stanem na dzień 31.07.2015 r., wynosiła 18,3% była tym samym wyższa o 5,3 punktów procentowych od stopy bezrobocia w województwie podkarpackim i o 8,2 punkty procentowe od stopy bezrobocia w Polsce.

Tabela 32. Stopa bezrobocia (do aktywnych zawodowo) w %

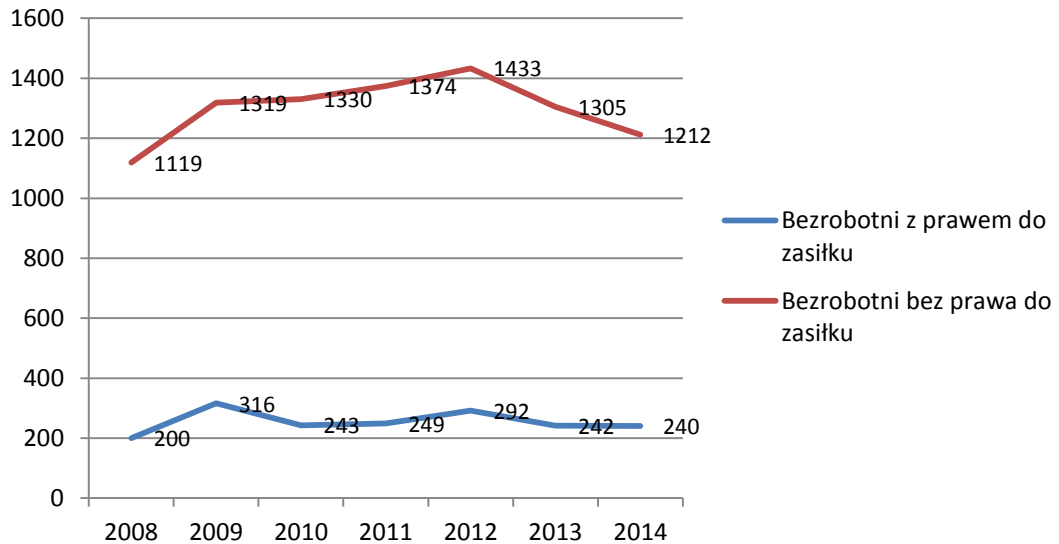
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	9,5	11,9	12,3	12,5	13,4	13,4	11,5
Podkarpacie	13,1	15,5	15,8	15,7	16,3	16,4	14,8
Powiat bieszczadzki	21,4	24,5	25,1	22,6	23,7	22,5	20,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: wortal publicznych służb zatrudnienia, <http://psz.praca.gov.pl>.

Najwyższy odnotowany w powiecie bieszczadzkim poziom stopy bezrobocia miał miejsce w 2010 r. W porównaniu do średniej dla województwa podkarpackiego wartości związane z opisywanym zjawiskiem były wyższe średnio o 7,5 punktów procentowych i odpowiednio dla Polski średnio o 10,8 punktów procentowych.

Grupie osób bezrobotnych przeważają osoby bez prawa do zasiłku. Tendencja ta jest stała a precyzyjne dane obrazuje wykres nr. 44.

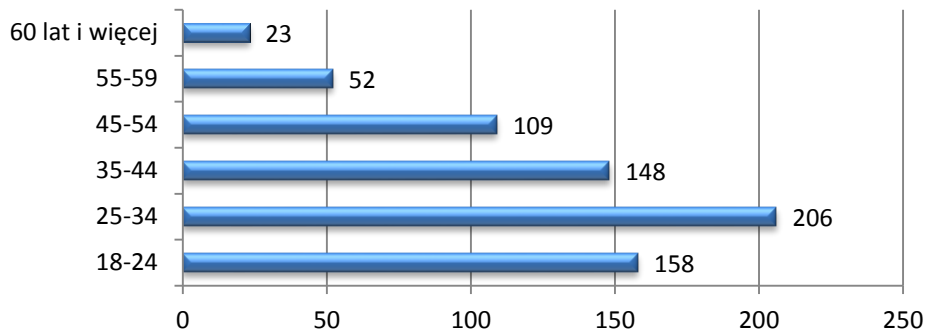
Wykres 44. Liczba osób bezrobotnych w gminie z prawem i bez prawa do zasiłku w latach 2008-2014.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP w Ustrzykach Dolnych.

Najliczniej reprezentowaną grupą wiekową wśród osób bezrobotnych są osoby w przedziale wiekowym 25-34. Zestawienie danych dla grupy wiekowej 18-34 wskazuje, że osoby młode stanowią aż 52,30% ogółu grupy osób bezrobotnych. Najmniej osób bezrobotnych jest w grupie wiekowej 60 lat i więcej.

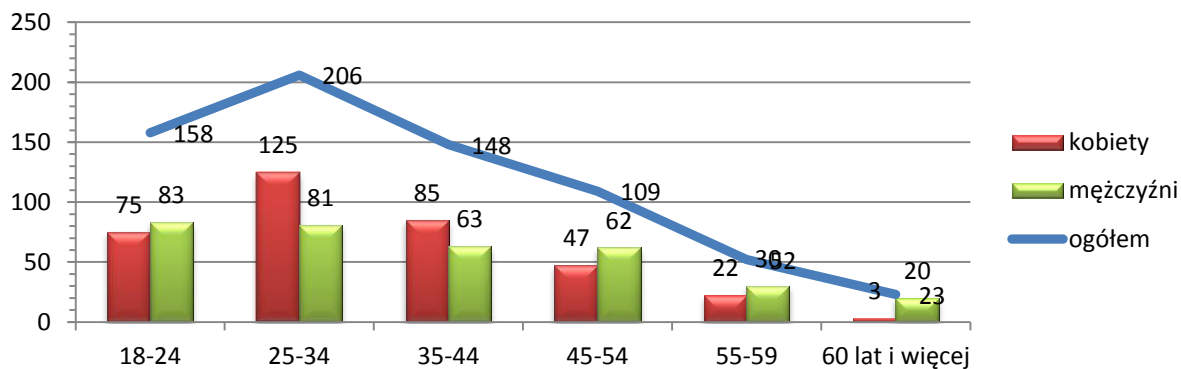
Wykres 45. Liczba osób bezrobotnych w gminie w podziale na grupy wiekowe (stan na 31.12.2014 r.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP w Ustrzykach Dolnych.

Jak pokazuje wykres nr 43 kobiety przeważają w dwóch grupach wiekowych 25-34 oraz 35-44. Kobiety częściej niż mężczyźni są zagrożone bezrobociem długotrwałym i trudniej im znaleźć pracę zwłaszcza tym, które powracają na rynek pracy po dłuższej przerwie oraz poszukującym pierwszej pracy.

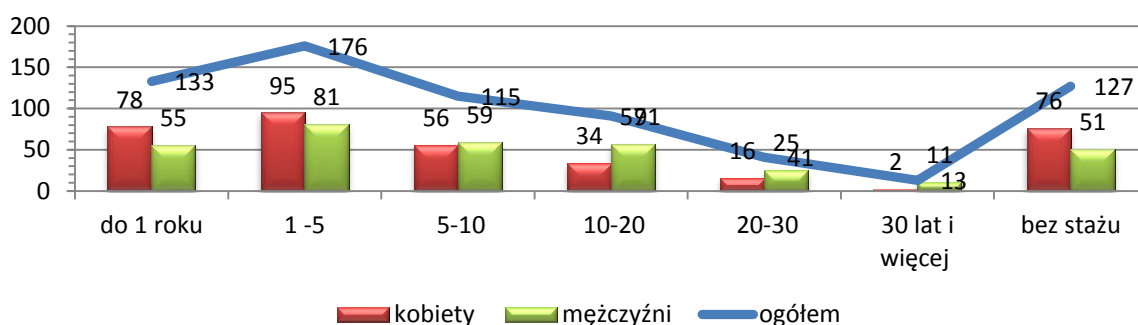
Wykres 46. Liczba osób bezrobotnych w gminie w podziale na grupy wiekowe (stan na 31.12.2014r.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP w Ustrzykach Dolnych.

Ze względu na staż pracy najliczniejszą grupę wśród osób bezrobotnych stanowią osoby posiadające od 1 roku do 5 lat stażu pracy, następnie osoby, które nie mają żadnego doświadczenia zawodowego.

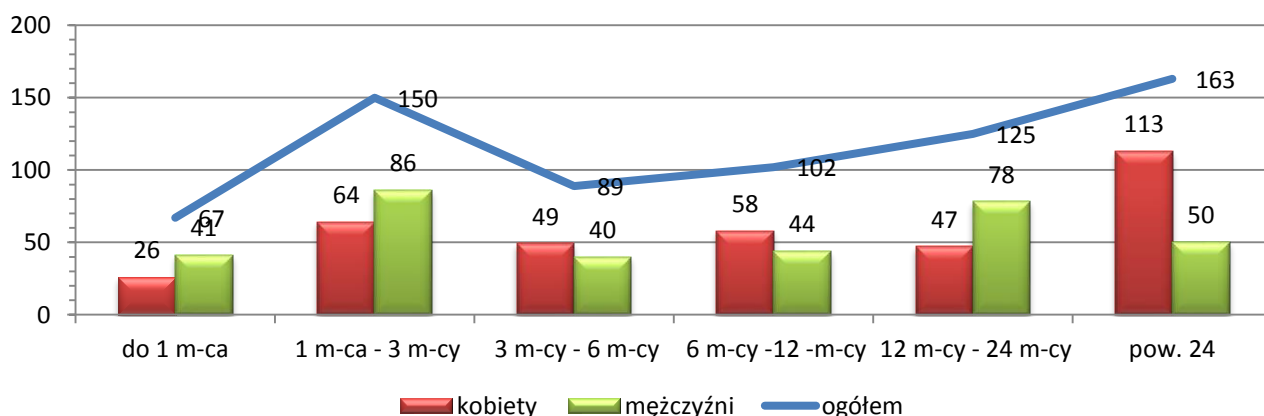
Wykres 47. Liczba osób bezrobotnych w gminie w podziale na staż pracy (stan na 31.12.2014r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP w Ustrzykach Dolnych.

W roku 2014 najwięcej, bo 23,42% osób pozostawało w ewidencji osób bezrobotnych więcej niż 24 m-ce tzw. osoby długotrwale bezrobotne, w grupie tej większość, bo 69,33% stanowią kobiety. Stosunkowo duży odsetek 21,55% stanowią osoby pozostające bez pracy od miesiąca do trzech miesięcy.

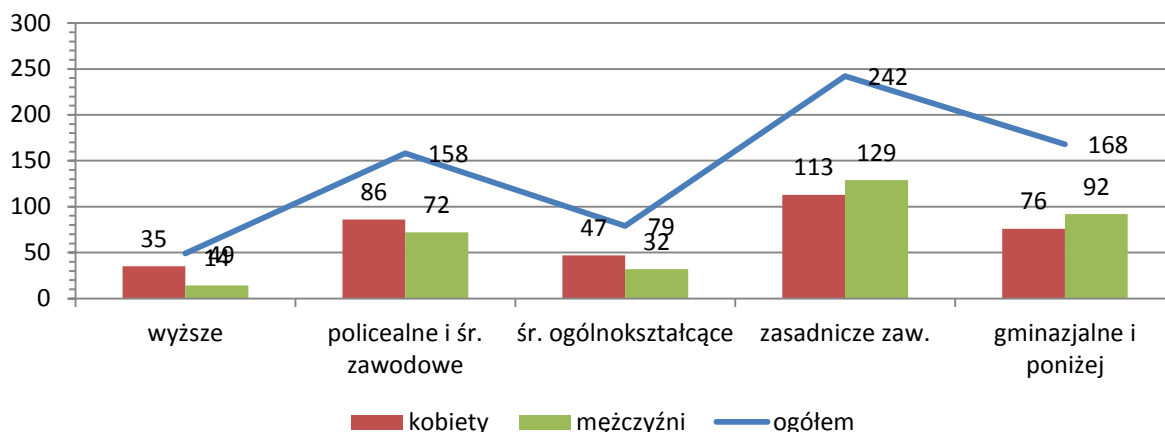
Wykres 48. Liczba osób bezrobotnych w gminie w podziale na okres pozostawania bez pracy (stan na 31.12.2014r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP w Ustrzykach Dolnych.

Liczba osób bezrobotnych jest znacznie niższa wśród osób z wykształceniem wyższym niż wśród posiadających policealne i średnie zawodowe, zasadnicze zawodowe czy podstawowe. I dotyczy to zarówno kobiet jak i mężczyzn.

Wykres 49. Liczba osób bezrobotnych w gminie w podziale na wykształcenie (stan na 31.12.2014r.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP w Ustrzykach Dolnych.

2.4.8. Pomoc społeczna.

Charakterystyka i wymiar problemów społecznych w tym w szczególności ubóstwa i społecznej bezradności występujących na terenie gminy Ustrzyki Dolne oparty jest na danych Miejsko - Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. Wg danych liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia w 2014 roku wyniosła 1202, w 2013 r. – 1278, a w 2012 – 1270 osób. Ponieważ z pomocy, którą pobiera konkretna osoba korzysta również jej rodzina, to należy wnosić, że liczba osób w rodzinach, w których korzysta się z pomocy społecznej wyniosła w 2014 r. – 2015, w 2013 r. – 2190, w 2012 r. – 2251 osób.

Ze statystyk pomocy społecznej udzielanej przez MGOPS w latach 2010-2014 wynika, że wśród rodzin zmuszonych korzystać z pomocy społecznej z powodu trudnej sytuacji życiowej rodziny jest najczęściej ubóstwo, następnie bezrobocie, a w dalszej kolejności długotrwałe choroby i niepełnosprawność oraz potrzeba ochrony macierzyństwa. Ubóstwem zagrożone są przede wszystkim osoby bezrobotne i rodziny osób bezrobotnych. W 2014 r. wśród gospodarstw domowych, w skład których wchodziła przynajmniej jedna osoba bezrobotna, stopa ubóstwa skrajnego wyniosła prawie 15% i była dwa razy wyższa niż średnia w Polsce. Wykształcenie jest kolejnym z ważniejszych czynników różnicujących zagrożenie ubóstwem. Zasadniczo, im wyższe wykształcenie, tym mniejsze jest ryzyko życia poniżej minimum egzystencji. Wśród gospodarstw domowych, w których głowa gospodarstwa domowego uzyskała wykształcenie, co najwyżej gimnazjalne, odsetek osób skrajnie ubogich wyniósł w 2014 r. ok. 18% natomiast w gospodarstwach domowych, w których głowa gospodarstwa posiadała wykształcenie wyższe - niecały jeden procent¹⁴. Jak wskazują zebrane dane liczbowe poziom ubóstwa w gminie spada.

Tabela 33. Liczba osób, które otrzymały pomoc z MGOPS wraz z powodem trudnej sytuacji życiowej.

POWÓD TRUDNEJ SYTUACJI ŻYCIOWEJ	2010	2011	2012	2013	2014
Ubóstwo	507	519	511	539	490
Sieroctwo	3	3	3	3	3
Bezdomność	12	12	11	12	15

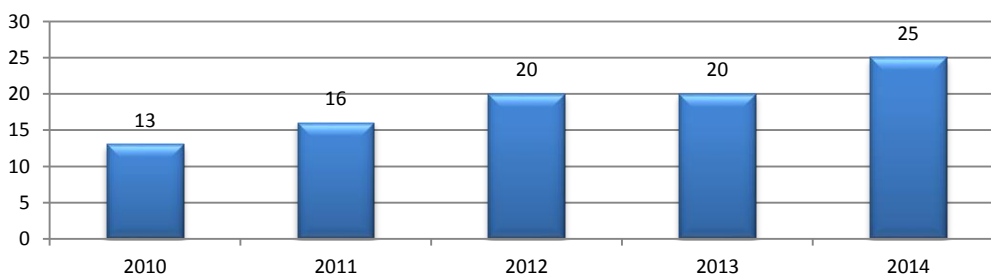
¹⁴ GUS; Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2014 r.

Potrzeba ochr. macierzyństwa	131	118	108	114	110
Bezrobocie	445	454	469	483	431
Niepełnosprawność	191	185	182	191	192
Długotrwała lub ciężka choroba	263	246	239	251	275
Bezradność w sprawach opiek.-wych.	101	93	92	96	93
Przemoc w rodzinie	8	3	3	4	3
Alkoholizm	23	18	15	13	14
Narkomania	0	1	1	0	1
Trudności w przyst. zwolnieniu z zak. karnego	3	4	9	4	0
Zdarzenie losowe	2	5	7	6	20
Sytuacja kryzysowa	14	2	1	15	1
Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	0	0	0	0	17

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Miejsko - Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej.

W Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej pracuje 16 osób, z czego 9 osób pracuje na stanowiskach pracowników socjalnych. Osoby wymagające stałej, stacjonarnej pomocy społecznej kierowane są do Domu Pomocy Społecznej w Moczarach, co nie nastęrcza raczej problemów Obecnie gmina ponosi coraz większe koszty w zakresie dopłacania do pobytu w DPS. Liczbę osób, która uzyskuje dofinansowanie pobytu ze środków gminy za pobyt w domu pomocy społecznej przedstawia poniży wykres.

Wykres 50. Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie w postaci odpłatność za pobyt w domu pomocy społecznej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Miejsko - Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej.

Zgodnie ze Statutem i Regulaminem Organizacyjnym Domu Pomocy Społecznej w Moczarach Dom jest jednostką organizacyjną Powiatu Bieszczadzkiego, funkcjonującą na zasadach jednostki budżetowej i realizuje zadania pomocy społecznej w zakresie sprawowania całodobowej opieki dla osób przewlekle psychicznie chorych. Dom ma swoją siedzibę w Moczarach przeznaczony jest dla 146 osób dorosłych obojga płci, których wiek oraz stan zdrowia, warunki materialne, mieszkaniowe wymagają udzielania stałej całodobowej pomocy. Zakres i poziom świadczeń jest dostosowany do indywidualnych potrzeb każdego mieszkańca. Dom umożliwia mieszkańcom korzystanie z przysługujących na podstawie odrębnych przepisów świadczeń zdrowotnych, które ułatwia Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej "Moczaży", prowadzony przez Stowarzyszenie Rozwoju Domu Pomocy Społecznej w Moczarach. Liczba podopieczny

Domu Pomocy społecznej stale wzrasta, w roku 2014 wynosi ona 146 osób, z czego 53 z terenu gminy Ustrzyki Dolne.

Średni miesięczny koszt utrzymania mieszkańca wynosił 3174 zł w 2014 r. i wzrósł wobec 2010 roku o 578,36 zł. Większość mieszkańców domu cierpi na choroby układu krążenia i jest w podeszłym wieku tj. 70 lat i więcej (31,82%), niemniej jednak stosunkowo dużo mieszkańców jest nieco młodszych 55-59 (15,15%), 60-64 (13,64 %).

Przy Domu Pomocy Społecznej od 2005 r. działa też Stowarzyszenie Rozwoju Domu Pomocy. Prowadzi ono utworzony w roku 2009 Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej "Moczary". Zakład sukcesywnie powiększa wachlarz proponowanych usług rozszerzając również świadczenia na cały powiat bieszczadzki. Obecnie świadczy usługi zakontraktowane w NFZ w zakresie:

- Świadczenia pielęgniarstwa opieki długoterminowej
- Świadczenia pielęgniarstwa POZ
- Świadczenia hospicjum domowego
- Usługi rehabilitacyjne w ramach gabinetu fizjoterapii (gabinet w Moczarach, Czarnej i Lutowiskach)
- Poradni zdrowia psychicznego

Proces starzejącego się społeczeństwa jest nazywany obecnie „srebrnym tsunami”. Polacy należą do najszybciej starzejących się społeczeństw UE, które ma największy przyrost osób w wieku senioralnym w stosunku do całej populacji. Fakt ten powoduje szereg konsekwencji, które wymagać będą podejmowania działań systemowych. Na etapie konsultacji społecznych, przez seniorów wyraźnie akcentowane były problemy, z jakimi borykają się będąc mieszkańcami gminy – zostały one ujęte w analizie SWOT, jako słabe strony analizowanego obszaru.

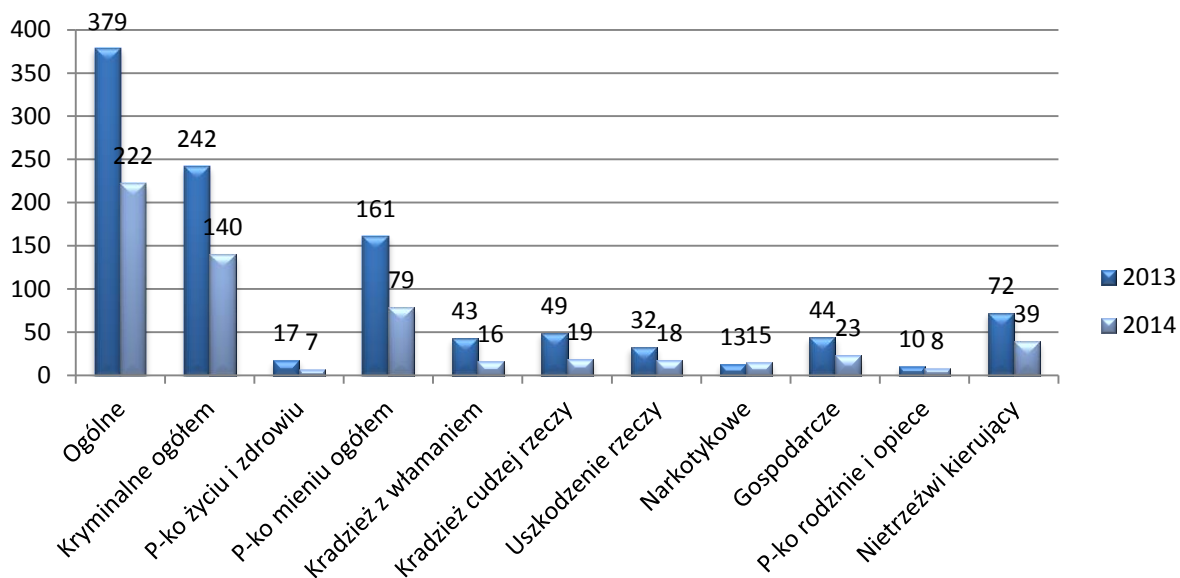
2.4.9. Bezpieczeństwo publiczne.

Poziom przestępczości ma znaczący wpływ, na jakość życia jego mieszkańców i bezpośrednio wpływa na poczucie bezpieczeństwa i kształtowanie się postaw społecznych lokalnych społeczności. Nad bezpieczeństwem mieszkańców zarówno powiatu bieszczadzkiego jak i gminy i miasta Ustrzyki Dolne czuwa Komenda Powiatowa Policji w Ustrzykach Dolnych, Straż Graniczna, która pełni zadania związane z ochroną granicy państwowej i kontrolą ruchu granicznego oraz Służba Celna, która zapewnia ochronę i bezpieczeństwo obszaru celnego. Warto podkreślić, że w trakcie przeprowadzonych badań socjologicznych mieszkańcy gminy zgodnie ze stanem faktycznym ocenili poziom występowania przestępczości w gminie jako niski, co potwierdza odczuwany, wysoki poziom poczucia bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania.

Na terenie gminy Ustrzyki Dolne w 2014 r. ogółem odnotowano 289 przestępstw, z czego 182 zostały wykryte. W stosunku do roku, 2013 w którym liczba odnotowanych przestępstw wynosiła 438 jest to znaczny spadek. Najczęściej popełniano przestępstwa o charakterze ogólnym 76,82%, następnie przestępstwa kryminalne 48,44% oraz przestępstwa przeciwko mieniu 27,34%. Najrzadziej popełniano przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece 2,77% oraz przeciwko życiu i zdrowiu 2,42%. Liczbę przestępstw odnotowanych na terenie gminy obrazuje poniższy wykres, przy czym należy pamiętać, że jedno zdarzenie

o charakterze przestępczym, w zależności od jego charakteru często może mieć znamiona umożliwiające wykazanie go w ramach kilku kategorii.

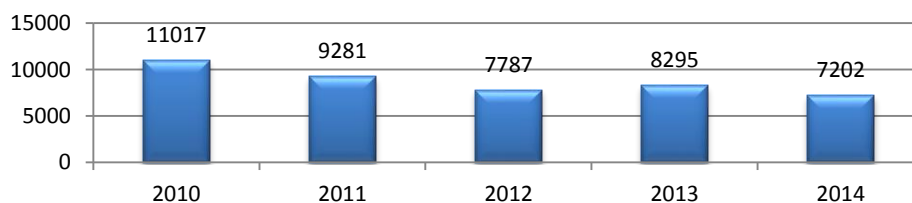
Wykres 51. Liczba przestępstw popełnionych wg. kategorii na terenie gminy Ustrzyki Dolne w latach 2013 - 2014.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Komendy Powiatowej policji w Ustrzykach Dolnych.

Zestawienie zebranych danych statystycznych wskazuje na systematyczny spadek ilości wykroczeń odnotowywanych na terenie miasta.

Wykres 52. Liczba wykroczeń popełnionych na terenie Gminy Ustrzyki Dolne w latach 2010- 2014..

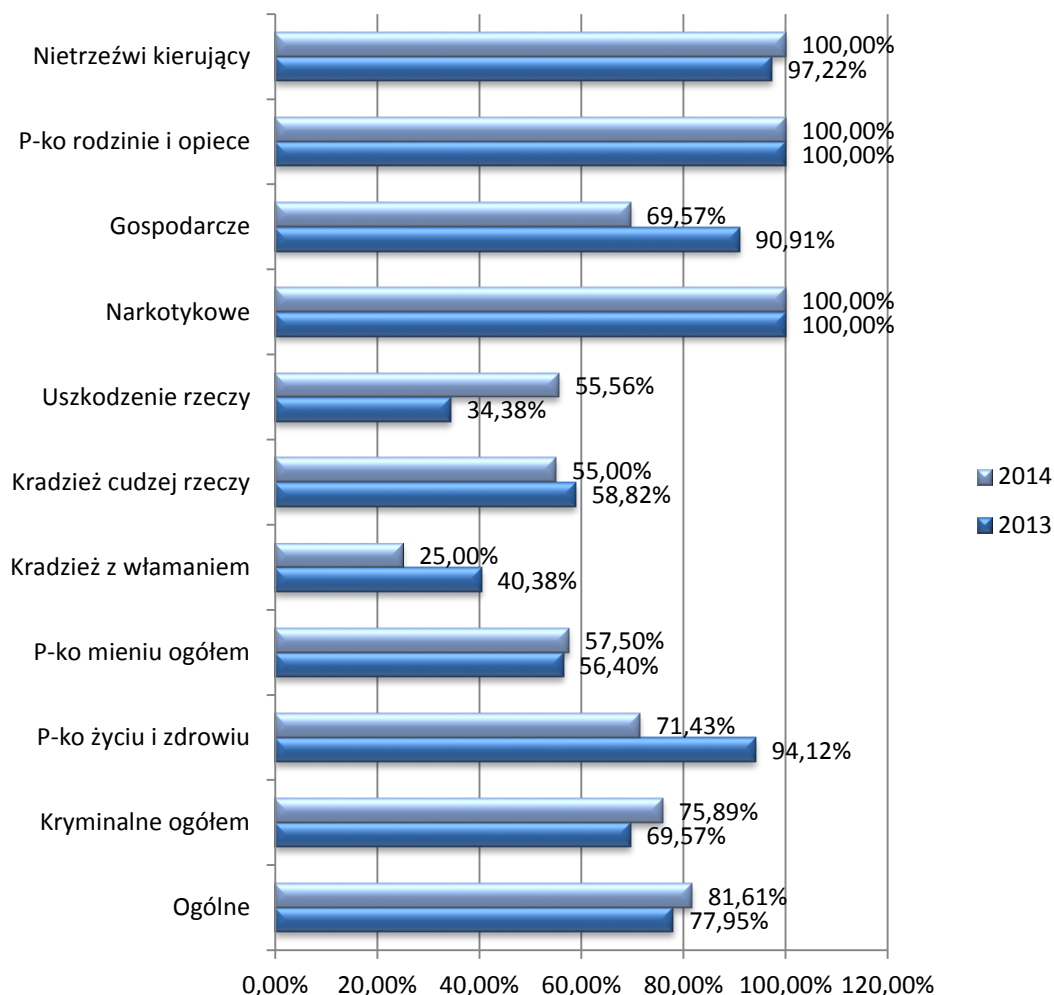

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Komendy Powiatowej policji w Ustrzykach Dolnych.

Średnia wykrywalność w roku 2014 wynosi 71,96% i jest nieco wyższa od średnie wykrywalności dla Podkarpacia (69,9%).¹⁵ Wykrywalność dla poszczególnych kategorii przestępstw została przedstawiona na poniższym wykresie.

Wykres 53. Poziom wykrywalności kategorii przestępstw.

¹⁵ <http://www.podkarpacka.policja.gov.pl/serwis-informacyjny/art11893,policyjne-podsumowanie-2014-roku.html>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Komendy Powiatowej policji w Ustrzykach Dolnych.

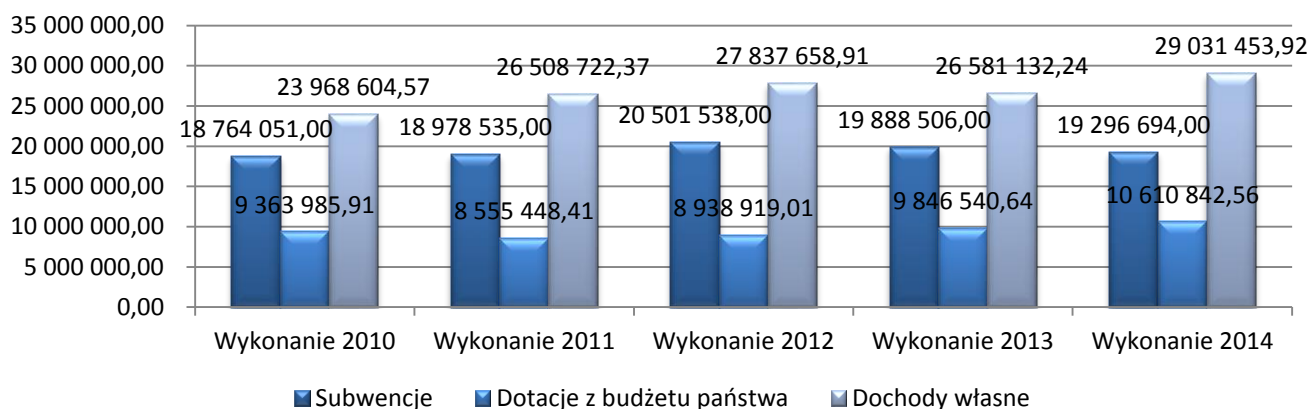
Wśród służb ratownictwa i ochrony ludności pierwszoplanową rolę pełni Państwowa Straż Pożarna (PSP), będąca zawodową formacją powołaną do walki z pożarami, klęskami żywiołowymi i innymi miejscowymi zagrożeniami. W podsystemie ratownictwa i ochrony ludności PSP wspierana jest przez inne służby w tym przez jednostki OSP. W gminie Ustrzyki Dolne znajduje się 13 jednostek, a jedynie trzy jednostki OSP włączone są do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczy (KSRG). Co jest sytuacją złą z punktu widzenia zabezpieczenia operacyjnego gminy i powoduje wydłużenie czasu niesienia pomocy. Zwłaszcza ze względu na duże odległości, które przekładają się na wydłużenie czasu dojazdu podmiotów ratowniczych. W złym stanie technicznym są pojazdy OSP. Średni czas eksploatacji wszystkich pojazdów to 30 lat (na terenie całego powiatu 36 lat), brak jest również zaplecza garażowego zgodnego z wymogami dla większości jednostek OSP.

2.5. Kondycja finansowa samorządu lokalnego.

Dochody gminy dzielą się na dochody własne (pochodzące m.in. z podatków, opłat, dochodów z majątku gminy i różnych wpływów, które są wymienione w przepisach prawnych, jako dochody gminy)

oraz dochody pozyskane z zewnątrz (np. z budżetu państwa w postaci dotacji, subwencji; z budżetu Unii Europejskiej). W 2014 roku dochody gminy ogółem wynoszą 58 938 990,48 zł, przy czym udział poszczególnych wynosił: dochody własne 49,26 %, dotacje 18,00%, subwencje ogólne 32,74%. W analizowanym okresie udział dochodów własnych gminy wzrasta, przy czym nie jest to tendencja stała. Odsetek dochodów własnych w poszczególnych latach wynosił w: 2010 r. 46,01%, w 2011 r. 49,05%, w 2012 48,60%, w 2013 r. 47,20%.

Wykres 54. Dochody własne gminy Ustrzyki Dolne w latach 2010 – 2014..

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Ustrzykach Dolnych.

Sytuacja finansowa samorządu terytorialnego ma bezpośrednie przełożenie na możliwość realizacji zadań, a w konsekwencji wpływa na tworzenie warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej oraz kształtuje poziom i warunki życia mieszkańców. Gminy o dobrze rozwiniętej infrastrukturze technicznej charakteryzują się większym udziałem dochodów własnych w budżecie niż gminy słabsze ekonomicznie.

Dochody gminy Ustrzyki Dolne w 2013 roku przeliczeniu na jednego mieszkańca były najniższe wśród gmin powiatu bieszczadzkiego. Jednak należy zauważyć, że poza 2013 r. systematycznie rosły. Ostatecznie w 2014 r. są one wyższe o 430,36 zł od roku 2010. W relacji do wskaźnika dla województwa wynoszącego 929,00 zł w 2013 roku są one ponad trzykrotnie wyższe.

Tabela 34. Dochody gminy Ustrzyki Dolne w przeliczeniu na 1-go mieszkańca (stan 2013 r.).

	2013
Dochody ogółem budżetu województwa podkarpackiego na 1 mieszkańca	929,00 zł
Dochody ogółem budżetu powiatu bieszczadzkiego na 1 mieszkańca	1 454,00
Dochody ogółem budżetu gminy wiejskiej Sanok na 1 mieszkańca	2 905,00
Dochody ogółem budżetu gminy miejsko- wiejskiej Lesko na 1 mieszkańca	2 962,00
Dochody ogółem budżetu gminy wiejskiej Czarna na 1 mieszkańca	3 278,00
Dochody ogółem budżetu gminy wiejskiej Lutowiska na 1 mieszkańca	3 939,00
Dochody ogółem budżetu gminy miejsko- wiejskiej Ustrzyki Dolne na 1 mieszkańca	3 182,06

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS; Statystyczne Vademecum Samorządowca; Urząd Miejski Ustrzyki Dolne.

Tabela 35. Dochody gminy Ustrzyki Dolne w przeliczeniu na 1-go mieszkańca w latach 2010 - 2014.

2010	2011	2012	2013	2014
2 908,96 zł	3 031,51 zł	3 230,03 zł	3 182,06	3 339,32 zł

W strukturze rodzajowej wydatków w gminie w 2014 r. dominowały wydatki na Oświatę i wychowanie (Dział 801, 34,08%) a następnie na Pomoc społeczną (Dział 852, 20,72%).

Tabela 36. Zbiorcze wykonanie planu wydatków budżetowych w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2010-2014.

Numer i nazwa działu /Zbiorcze wykonanie planu wydatków budżetowych JST	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	56 038 132,74	56 598 904,28	53 596 199,36	54 820 532,58	55 897 603,53
Dział 010 - Rolnictwo i łowiectwo	96 343,54	122 694,12	207 695,76	231 414,73	231 287,04
Dział 020 - Leśnictwo	105 976,77	30 627,86	96 971,82	56 123,22	57 471,63
Dział 400 - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	4 087 944,72	1 843 110,89	800 012,08	385 728,85	411 289,29
Dział 500 - Handel	26 313,80	30 243,95	523 395,98	15 194,84	16 386,20
Dział 600 - Transport i łączność	2 507 904,18	3 974 887,05	1 574 321,90	2 110 513,90	2 726 146,81
Dział 630 - Turystyka	629 661,42	456 568,06	223 053,35	265 038,26	
Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	1 485 224,66	1 701 913,60	3 496 123,79	7 168 621,67	4 823 014,58
Dział 710 - Działalność usługowa	116 473,16	83 015,44	844 016,55	742 833,17	560 461,71
Dział 720 - Informatyka	0,00	0,00	1 202,32	481 500,00	216 570,43
Dział 750 - Administracja publiczna	3 980 270,06	5 124 633,03	6 450 506,49	4 167 364,42	4 144 769,13
Dział 751 - Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	132 850,42	52 088,60	3 075,00	3 077,00	204 934,91
Dział 752 - Obrona narodowa			2 594,78		
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	234 683,99	204 696,75	206 878,11	160 422,03	254 361,54
Dział 756 - Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	76 389,23	63 827,70			
Dział 757 - Obsługa długu publicznego	263 448,07	471 504,42	514 407,05	340 083,78	230 298,38
Dział 758 - Różne rozliczenia	0,00	36 796,00	0,00	0,00	0,00
Dział 801 - Oświata i wychowanie	20 043 894,20	18 370 025,90	19 030 702,60	18 979 408,39	19 047 664,50
Dział 851 - Ochrona zdrowia	241 683,81	194 093,28	337 027,74	233 823,79	530 978,70
Dział 852 - Pomoc społeczna	10 413 362,71	10 328 002,56	10 912 838,98	11 186 630,24	11 582 539,73
Dział 853 - Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej					
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	580 222,41	629 886,88	846 388,51	901 441,20	863 576,16
Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	1 653 486,91	1 527 734,32	3 363 808,79	2 512 306,96	5 010 801,45
Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	2 286 608,81	2 434 709,65	1 769 826,33	1 740 252,56	2 373 195,81
Dział 926 - Kultura fizyczna i sport	7 075 389,87	8 917 844,22	2 391 351,43	3 138 753,57	2 611 855,53

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Ustrzykach Dolnych.

Tabela 37. Zbiorcze wykonanie planu w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2010-2014.

L.p.	Wyszczególnienie	Wykonanie 2010	Wykonanie 2011	Wykonanie 2012	Wykonanie 2013	Wykonanie 2014
1	Dochody ogółem	52 096 641,48	54 042 705,78	57 278 115,92	56 316 178,88	58 938 990,48
1.1	Dochody bieżące	42 581 269,96	45 344 350,77	51 217 016,68	53 488 457,25	55 470 068,53
1.1.1	dochody z tytułu udziału we wpływach z pod.doch.od osób fiz.	4 689 783,00	5 458 930,00	6 047 964,00	6 712 455,00	7 133 712,00
1.1.2	dochody z tytułu udziału we wpływach z pod.doch.od osób pr.	149 853,73	335 087,08	331 280,84	304 605,47	377 312,43
1.1.3	podatki i opłaty	8 257 021,46	9 050 404,71	11 125 401,00	12 551 027,95	13 524 960,36
1.1.3.1	z podatku od nieruchomości	5 499 674,98	6 417 094,43	8 418 256,95	8 946 187,06	8 819 858,53
1.1.4	z subwencji ogólnej	18 764 051,00	18 978 535,00	20 501 538,00	19 888 506,00	19 296 694,00
1.1.5	z tytułu dotacji i środków przeznaczonych na cele bieżące	9 031 609,25	9 408 458,74	9 476 794,92	10 332 352,31	11 160 284,17
1.2	Dochody majątkowe, w tym	9 515 371,52	8 698 355,01	6 061 099,24	2 827 721,63	3 468 921,95
1.2.1	ze sprzedaży majątku	4 994 404,92	1 952 311,29	1 874 016,20	556 670,60	1 134 391,76
1.2.2	z tytułu dotacji oraz środków przeznaczonych na inwestycje	4 468 103,24	6 699 589,17	4 057 315,21	2 129 020,94	2 175 402,24
2	Wydatki ogółem	56 038 132,74	56 598 904,28	53 596 199,36	54 820 532,58	55 897 603,53
2.1	Wydatki bieżące, w tym:	40 250 619,51	42 105 837,67	47 002 239,54	49 224 200,33	50 631 284,03
2.1.1	z tytułu poręczeń i gwarancji	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2.1.3	wydatki na obsługę długu, w tym:	263 448,07	471 504,42	514 407,05	340 083,78	230 298,38
2.2	Wydatki majątkowe	15 787 513,23	14 493 066,61	6 593 959,82	5 596 332,25	5 266 319,50
3	Wynik budżetu	-3 941 491,26	-2 556 198,50	3 681 916,56	1 495 646,30	3 041 386,95
4	Przychody budżetu	7 535 694,73	6 392 213,78	3 064 850,01	3 983 469,23	3 401 809,05
4.1	Kredyty, pożyczki, emisja papierów wartościowych	5 950 000,00	4 257 916,79	1 849 041,21	199 000,00	0,00
4.2	Środki z lat ubiegłych	1 585 694,73	2 134 296,99	1 215 808,80	3 784 469,23	3 401 809,05
5	Rozchody budżetu	1 459 906,48	2 620 206,48	2 962 297,34	2 077 306,48	2 106 406,48
5.1	Spląty rat kredytów i pożyczek oraz wykup pap.wart.	1 459 906,48	2 620 206,48	2 962 297,34	2 077 306,48	2 106 406,48
6	Kwota długu	10 280 140,79	11 917 851,10	10 804 594,97	8 926 288,49	6 819 882,01
6.1	Wskaźnik zadłużenia do dochodów	19,73	22,05	18,86	15,85	11,57
6.2	Wskaźnik splat do dochodów	3,31	5,72	6,07	4,29	3,96
7	Liczba mieszkańców	17 515	17 827	17 733	17 698	17 650
7.1	Dochód gminy na mieszkańca	2 974,40	3 031,51	3 230,03	3 182,06	3 339,32

2.6. Analiza strategiczna SWOT.

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych metod diagnozy sytuacji, w jakiej znajduje się społeczność lokalna. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Prezentowana w niniejszym dokumencie analiza bazuje na dokonanej uprzednio diagnozie i analizie danych zastanych, wynikach badań ankietowych oraz wnioskach ze spotkań z mieszkańcami gminy, organizacjami pozarządowymi, radnymi sołtysami, pracownikami urzędu, przedsiębiorcami.

Tabela 38. Analiza SWOT.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Sfera kapitału ludzkiego i społecznego	
<ul style="list-style-type: none"> – duża liczba (ok. 86) organizacji pozarządowych zarejestrowanych i działających na terenie gminy (stanowią 74% organizacji pozarządowych zarejestrowanych w powiecie bieszczadzkim) – działające podmioty ekonomii społecznej (spółdzielnie socjalne) – aktywnie działające Rady sołeckie – chętne do działania grupy seniorów – Wiejskie Koła Gospodyń, Ochotnicze Straże Pożarne – funkcjonowanie w gminie Budżetu Obywatelskiego – różnorodność kulturowa miasta, wynikająca z dziejów historycznych – funkcjonowanie Bieszczadzkiego Centrum Informacji i Promocji – działające młodzieżowe zespoły (tańca, muzyczne) – niski poziom przestępczości, wysoki wskaźnik wykrywalności przestępstw – funkcjonowanie Biblioteki Publicznej Powiatowej i Miejskiej im. prof. E. Wanieka – znany zespół muzyczny KSU 	<ul style="list-style-type: none"> – zjawisko emigracji/migracji zarobkowej ludzi młodych – wysoka stopa bezrobocia, szczególnie wśród ludzi młodych – starzenie się społeczności lokalnej – brak perspektyw rozwoju dla młodych ludzi – brak „pomysłu” na bezpłatną ofertę spędzania czasu wolnego dla powiększającej się grupy seniorów – migracja lekarzy do większych miast – niska dostępność specjalistycznych usług medycznych (wynik prowadzonych badań ankietowych) – brak żłobka w gminie – słaba zdolności organizacji pozarządowych do generowania własnych środków finansowych – niski poziom integracji mieszkańców – małe zaangażowanie dzieci i młodzieży w życie gminy – słabe wykorzystanie placówek sportowo - kulturalnych (np. hala) – część świetlic wiejskich wymaga remontu – brak jakiegokolwiek pomieszczenia do spotkań mieszkańców (Hoszów) – brak zainteresowania zebraniem wiejskimi mieszkańcami, niska frekwencja

- bariery architektoniczne na terenie miasta
- brak lokalnych liderów na wsiach
- mała aktywność społeczna mieszkańców wsi
- brak, lub niewielkie finansowanie opiekunów świetlic wiejskich
- brak współpracy JST ze stowarzyszeniami
- brak atrakcyjnych form spędzania wolnego czasu dla różnych grup wiekowych
- mało wydarzeń kulturalnych i rozrywkowych
- widoczny problem alkoholizmu wśród mieszkańców gminy (wynik prowadzonych badań ankietowych)
- ubożenie mieszkańców gminy

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Aspekty gospodarcze	
<ul style="list-style-type: none"> - liczne obiekty sportowe na terenie miasta, bogata baza sportowa - potencjał rozwojowy w zakresie sportów zimowych - lokalizacja (sąsiedztwo gór, granic państwa) - rozwinięta agroturystyka - hodowla krów mlecznych - rozwój mleczarstwa w regionie (Hoszów) - estetyka otoczenia, - tereny inwestycyjne, - estetyka otoczenia - surowce naturalne: drewno, - dostępność terenu, - dostępność do Internetu, - partnerstwo miast – transgraniczna współpraca, - istniejące instytucje okołobiznesowe (Bieszczadzka Agencja Rozwoju Regionalnego, Lokalna Grupa Działania, Fundacja Bieszczadzka), - siedziba władz powiatu bieszczadzkiego 	<ul style="list-style-type: none"> - dominacja sezonowości w ruchu turystycznym - zły stan infrastruktury melioracyjnej w gospodarstwach rolnych - słaba regulacji rzeki Strwiąż - nieoczyszczone brzegi rzek w całej gminie - brak współpracy między ośrodkami turystycznymi w gminie (np. brak klastrow) - brak zidentyfikowanych produktów markowych gminy - niewystarczająca informacja i promocja (miejsca noclegowe, gastronomia itp.) - mała powierzchnia gospodarstw rolnych – niskotowarowe gospodarstwa rolne; produkcja rolna przede wszystkim na własne potrzeby - brak współpracy między rolnikami a lokalnym rynkiem zbytu/turystyką - brak zbiorczych informacji o specyfice, preferencjach i natężeniu ruchu turystycznego w gminie - brak systemu zbierania informacji - niski poziom aktywności przedsiębiorczej - niski poziom wsparcia rozwoju mikro, małych

<ul style="list-style-type: none"> – i średnich przedsiębiorstwo – nie w pełni dostosowane do wymogów rynku pracy profilowanie w obszarze kształcenia/ edukacji, „ucieczka” osób młodych do większych ośrodków edukacyjnych – niewielka ilość innowacyjnych i rozwojowych rozwiązań w obszarze gospodarki – sprzyjających rozwojowi gminy
--

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Środowisko, infrastruktura techniczna i dostępność przestrzenna.	
<ul style="list-style-type: none"> – wysokie walory środowiska naturalnego, krajobrazowo-przyrodnicze oraz turystyczne – niewielka ilość przemysłu zanieczyszczającego środowisko – potencjał przyrodniczy (bogate zasoby leśne, czyste powietrze) – dostęp do Internetu – szlaki turystyczne (piesze, konne, rowerowe) – Szlak Architektury Drewnianej – „Bieszczady” – marka turystyczna znana w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> – słabo rozwinięta dostępność komunikacyjna – niszcząca infrastruktura kolejowa – brak połączeń kolejowych – zjawisko nielegalnego pozbywania się odpadów – niski poziom wykorzystywania odnawialnych źródeł energii – słabe wykorzystanie placówek sportowo - kulturalnych (np. hala) – niszczenie zimą chodników ciężkimi maszynami- spychaczami przy odśnieżaniu – brak placów zabaw na wsiach – brak/ słabo rozwinięta gospodarka wodno – ściekowa, szczególnie na terenach wiejskich – brak/niewystarczające chodników we wsiach – brak/niewystarczające oświetlenie wsi – zły stan techniczny dróg gminnych – brak parkingu przy świetlicy w Brzegach Dolnych – brak konkretnych i śmiałych inwestycji w infrastrukturę turystyczną – brak dróg dojazdowych do pól uprawnych

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> – możliwość pozyskania funduszy strukturalnych Unii Europejskiej na rozwój lokalny – przygraniczne położenie gminy, wymiana kulturalna i gospodarcza, współpraca, możliwość 	<ul style="list-style-type: none"> – emigracja/migracja młodych osób – zjawiska patologii społecznych (alkoholizm, narkomania, chuligaństwo), – umowy śmieciowe i niskie zarobki

- korzystania z transgranicznych środków pomocowych
- nawiązanie współpracy w tym przygranicznej np. w formie partnerstw na rzecz rozwoju turystyki i zwiększania ruchu turystycznego w gminie
- rozwój terenów turystyczno- rekreacyjnych
- wzrost zainteresowania żywnością tradycyjną, regionalną, ekologiczną – ekologia
- rozbudowa stacji narciarskich
- zwiększenie uwagi na rozwój i unowocześnianie kształcenia zawodowego i ustawicznego
- nowe możliwości pozyskiwania energii – źródła odnawialne
- utworzenie młodzieżowej grupy ratownictwa przedmedycznego
- ogromny potencjał krajobrazowy i przyrodniczy,
- czyste powietrze,
- dostęp do Jeziora Solińskiego,
- zagospodarowanie terenów przy Jeziorze Solińskim (Teleśnica Sanna),
- zwiększenie atrakcji turystycznych (w tym: ścieżki rowerowe, hala narciarska, park rowerowy)
- utworzenie sztucznego zbiornika na Jasieńce - zalew
- utworzenie stadionu zimowego,
- utworzenie farmy fotowoltanicznej
- zwiększenie nakładów inwestycyjnych na rzekę Strwiąż
- imprezy sportowo-rekreacyjne, promocyjne duże i medialne
- zatrudnianie młodych ludzi mogących zająć się rozwojem regionu
- bezpośrednie połączenie kolejowe Rzeszów – Ustrzyki
- budowa tor rallycross
- stworzenie ciekawych profili kształcenia dla uczniów (m.in. informatyczne)
- animatorzy zajęć dla grup typu seniorzy
- niepokoje zagrożenie wojną, zagrożenie dla osób mieszkających przy granicy
- szara strefa handlu przy granicy ukraińskiej,
- starzejące się społeczeństwo
- brak wkładów finansowych do projektów unijnych
- brak animatorów kultury działających w świetlicach wiejskich (niskie wynagrodzenie)
- napływ tańszych produktów rolnych z innych państw o niższej jakości,
- przyjmowanie przez społeczeństwo modelu kultury „domowej” (telewizja, internet) i konsumpcyjnej, co zmniejsza zainteresowanie ofertą instytucji kultury
- powódzie spowodowane brakiem oczyszczania oraz regulacji rzek a także skutkami działań bobrów
- ciężki tabor drogowy
- wąski wachlarz narzędzi wspierania przedsiębiorczości w gestii samorządu terytorialnego
- brak proinwestycyjnej polityki państwa, sprzyjającej powstawaniu nowych przedsiębiorstw
- brak odpowiedniego wsparcia, zachęcającego indywidualne gospodarstwa do budowania przydomowych oczyszczalni ścieków
- brak środków zewnętrznych na przebudowę głównej magistrali wodociągowej (Solina – miasto Ustrzyki Dolne)

- wprowadzenie karty seniora analogicznej jak dla karty dużej rodziny
- zwiększone finansowanie rolnictwa na wsiach
- budowa i rozbudowa infrastruktury przy świetlicach wiejskich (parkingi, boiska, place zabaw, wiaty, sceny)
- poprawa stanu infrastruktury drogowej na terenach wiejskich i w mieście, uzupełnienie brakującego oświetlenia
- montaż tablic informacyjnych w miejscach interesujących i atrakcyjnych pod względem turystycznym
- odnowienie przystanków
- możliwość pozyskania funduszy przez indywidualne gospodarstwa na instalacje urządzeń wykorzystujących OZE

III. Opis wyników badania ankietowego opinii społecznej

4.1. Wyniki badań ilościowych

W niniejszym rozdziale przedstawione zostały wyniki badania ankietowego. Dzięki badaniu mieszkańcy, osoby prowadzące działalność na terenie gminy, członkowie stowarzyszeń, organizacji społecznych oraz osoby przebywające na terenie gminy mogły wyrazić opinie na temat kierunków rozwoju, potrzeb społecznych i warunków życia w gminie Ustrzyki Dolne. Intencją autorów było dotarcie do jak największej liczby odbiorców, tym samym zapewnienie możliwości wypowiedzenia się wszystkim zainteresowanym. Dlatego też, do realizacji badania wykorzystano kwestionariusz ankiety dostępny do wypełnienia z wykorzystaniem Internetu. Niewątpliwym walorem tego rodzaju zabiegu było pozyskanie informacji od osób rzeczywiście zainteresowanych badanym zagadnieniem. Kwestionariusz ankiety był dostępny do wypełnienia przez wszystkich zainteresowanych i widniał na oficjalnej witrynie gminy Ustrzyki Dolne, pod adresem: www.ustrzyki-dolne.pl. Ponieważ grupą docelową była również grupa osób nie posługujących się biegle komputerem (m.in. seniorzy), na potrzeby badania przygotowano tradycyjne, papierowe wersje ankiety. Dostępne były w Urzędzie Miejskim, Urzędzie Pracy, Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie i innych instytucjach mających siedzibę w Ustrzykach Dolnych.

Badanie opinii społecznej dotyczyło oceny:

- stanu infrastruktury technicznej i społecznej,
- stanu powiązań komunikacyjnych zewnętrznych i wewnętrznych,
- stanu zagospodarowania przestrzeni publicznej,
- zagospodarowania terenów inwestycyjnych,
- estetyki i środowiska naturalnego,
- warunków do prowadzenia działalności gospodarczej i rolniczej,
- występowania problemów społecznych,
- sytuacji na lokalnym rynku pracy,
- edukacji, kultury i czasu wolnego,
- czynników kluczowych i szans rozwoju gminy.

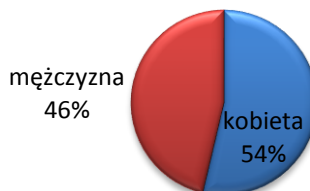
Respondenci mieli również możliwość zaproponowania działań inwestycyjnych, społecznych do zrealizowania w gminie do 2025 roku.

Badanie zostało przeprowadzone przez Bieszczadzką Agencję Rozwoju Regionalnego S. z o.o. w dniach od 3 do 21 września 2015 roku. Informacje o możliwości wzięcia udziału w badaniu były rozpowszechniane przez lokalnych liderów, pracowników urzędów, nauczycieli, młodzież i seniorów. W sumie na ankietę wypełniło 326 osób tj. 175 kobiet i 151 mężczyzn.

4.2.1. Charakterystyka grupy badawczej.

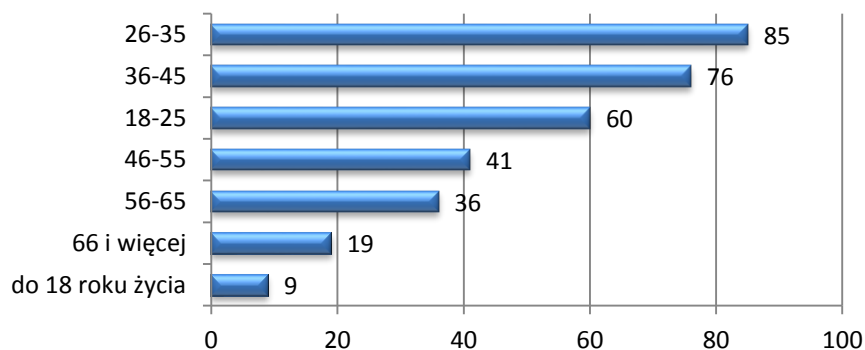
Ponad połowę ankietowanych stanowiły kobiety. Również kobiety częściej udzielały odpowiedzi na pytania otwarte. Najliczniejszą grupę badanych stanowią osoby w wieku 26-35, równie mocno reprezentowana grupą były osoby w wieku 36-45. Wyniki prezentowane poniżej charakteryzują badaną próbę. Struktura badanych wg płci kształtowała się następująco:

Wykres 55. Charakterystyka grupy ze względu na płeć.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

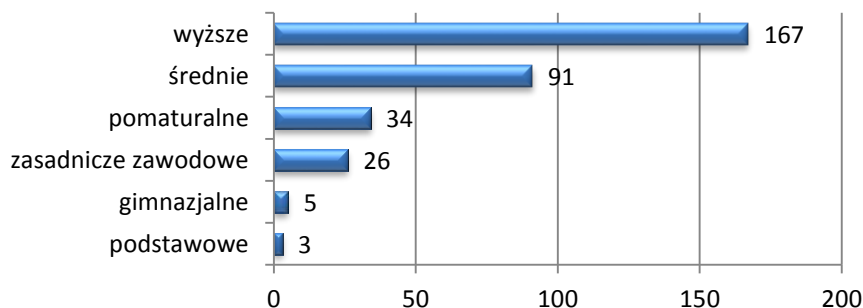
Wykres 56. Charakterystyka grupy ze względu na wiek.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Ze względu na wykształcenie wyodrębniono dwie najliczniejsze grupy - osoby z wykształceniem wyższym i średnim. Najmniej liczną grupą respondentów okazały się osoby z wykształceniem podstawowym.

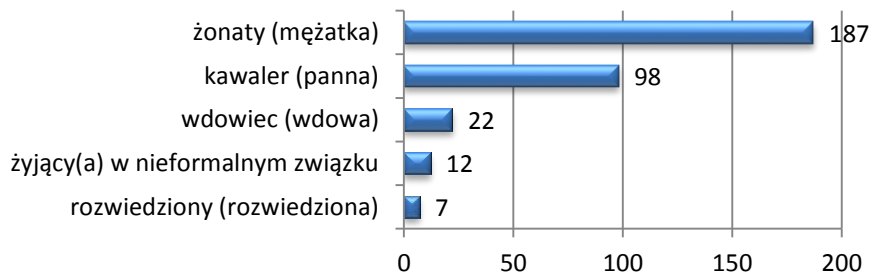
Wykres 57. Charakterystyka grupy ze względu na wykształcenie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Ponad połowa ankietowanych żyje w związkach małżeńskich, 30% ogółu to kawalerowie lub panny.

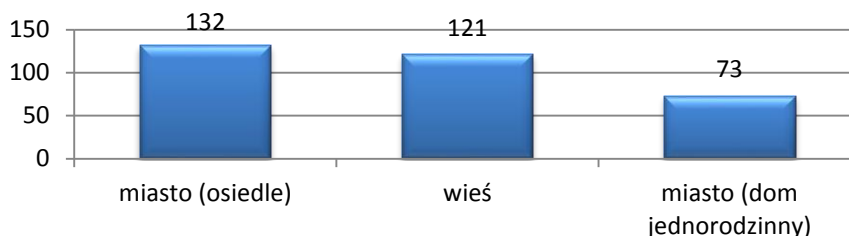
Tabela 39. Charakterystyka grupy ze względu na stan cywilny.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Respondenci mieszkali przeważnie w mieście (63%), z czego większość na terenie miejskich osiedli. Mieszkańcy sołectw gminnych stanowili 37% ogółu badanych.

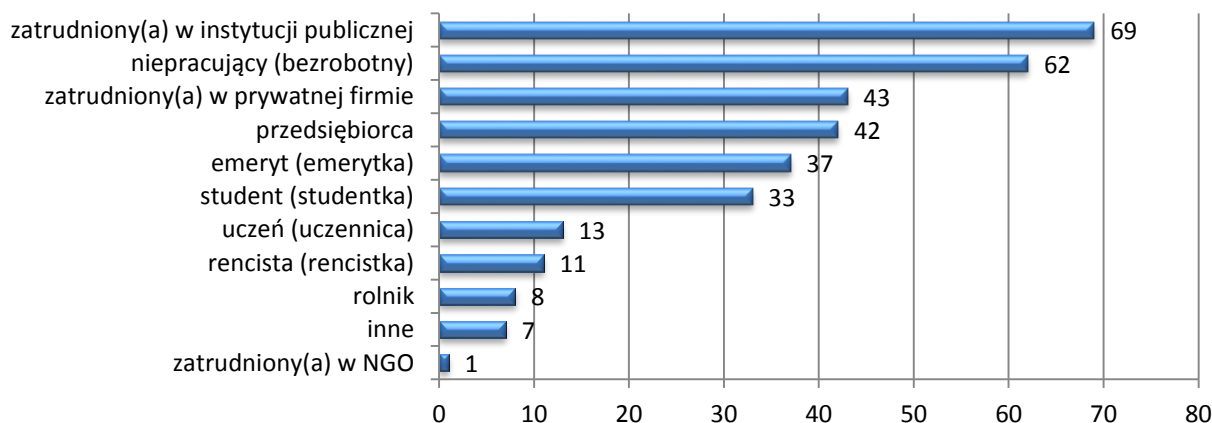
Wykres 58. Podział ze względu na miejsce zamieszkania.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Podział ze względu na pozostawanie na rynku pracy przedstawia się następująco: 1/5 ankietowanych zatrudniona jest w instytucji publicznej, udział procentowy osób bezrobotnych w badaniu pozostaje na podobnym poziomie, 13% badanej grupy stanowiły osoby zatrudnione w prywatnych firmach i przedsiębiorcy. Niskie zainteresowanie badaniem obserwuje się w przypadku grup: uczniów (4%) i rolników (2%).

Wykres 59. Charakterystyka grupy ze względu na status na rynku pracy.

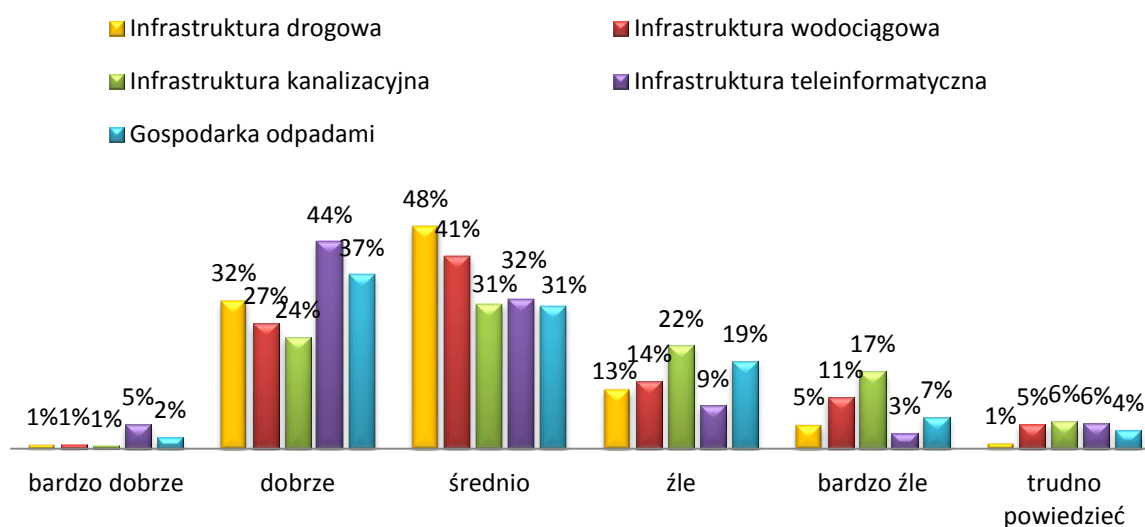
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

4.2.2. Stan infrastruktury technicznej.

Infrastruktura techniczna odgrywa szczególną rolę w kształtowaniu osadnictwa rozwoju miast i wsi, jest ważnym czynnikiem stymulującym aktywizację społeczno – gospodarczą otoczenia. Odpowiednio wysoki poziom takich składowych jak drogi, zaopatrzenie w wodę, odprowadzenie ścieków, gospodarka odpadami i łączność teleinformatyczna, nie tylko wpływa na jakość życia mieszkańców, ale przyczynia się do zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej.

W pierwszym pytaniu ankietowani dokonali oceny stanu infrastruktury technicznej znajdującej się na terenie gminy Ustrzyki Dolne. Analizując otrzymane wyniki, zaobserwować można, iż wśród ocen „dobrze” i „bardzo dobrze” wyróżnia się infrastruktura teleinformatyczna oraz gospodarka odpadami. Najśłabsze noty otrzymała infrastruktura kanalizacyjna.

Wykres 60. Ocena stanu infrastruktury technicznej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

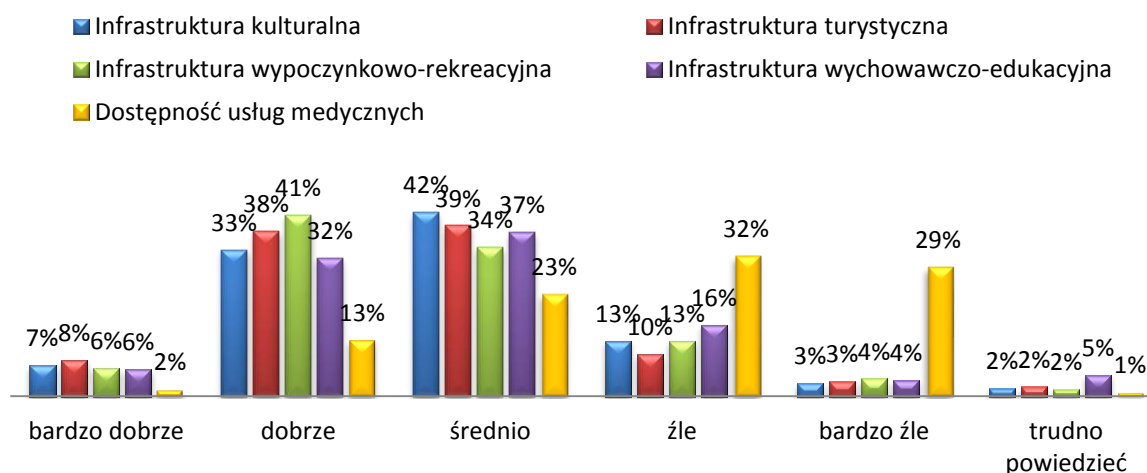
4.2.3. Stan infrastruktury społecznej.

Nauka, oświata i wychowanie, ochrona zdrowia, kultura i sztuka oraz szeroko rozumiana rekreacja to gałęzie infrastruktury społecznej. Jej kondycja wpływa na jakości życia mieszkańców, bo też oni są jej głównymi odbiorcami. Konsekwencją rozwoju infrastruktury społecznej jest wzrost jakości życia mieszkańców, co implikuje również rozwój lokalny, regionalny.

W ramach infrastruktury społecznej ankietowani dokonali oceny stanu infrastruktury: kulturalnej, turystycznej, wypoczynkowo-rekreacyjnej, wychowawczo-edukacyjnej oraz dostępności usług medycznych. Respondenci, mieli do dyspozycji 6-cio stopniową skalę odpowiedzi: „bardzo dobrze”, „dobrze”, „średnio”, „źle”, „bardzo źle”, „trudno powiedzieć”.

Według subiektywnej oceny badanych najwyższej ocenianymi były infrastruktura wypoczynkowo-rekreacyjna, (156) oraz turystyczna (150). Najgorzej i z wyraźną przewagą nad pozostałymi kategoriami wypada „dostępność usług medycznych” - 61% respondentów przyznało jej ocenę negatywną. Najsurowiej dostępność usług medycznych ocenili pracownicy instytucji publicznej (27%), bezrobotni (15%), przedsiębiorcy i zatrudnieni w prywatnych firmach (po 14%).

Wykres 61. Ocena stanu infrastruktury społecznej.

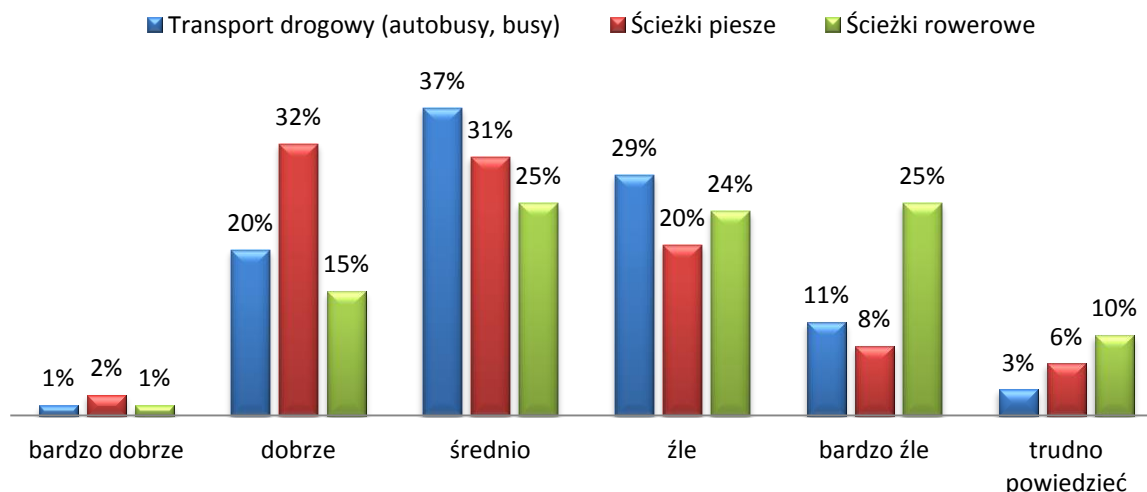

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

4.2.4. Stan powiązań komunikacyjnych.

Dostępność komunikacyjna jest ważnym elementem organizacji przestrzeni, mającym istotny wpływ na zróżnicowanie funkcjonalności poszczególnych regionów. Im lepsza dostępność komunikacyjna, tym lepsze potencjalne warunki dla rozwoju gospodarczego i podniesienia poziomu i jakości życia jego mieszkańców. Respondenci dokonali oceny stanu powiązań komunikacyjnych zewnętrznych i wewnętrznych gminy Ustrzyki Dolne. Scalając oceny respondentów do pozytywnych, średnich, negatywnych i bez opinii, otrzymujemy w większości negatywne oceny dotyczące zewnętrznych ścieżek rowerowych (49%) i transportu drogowego (40%), dobrze i bardzo dobrze oceniane są ścieżki piesze.

Wykres 62. Stan powiązań komunikacyjnych zewnętrznych.

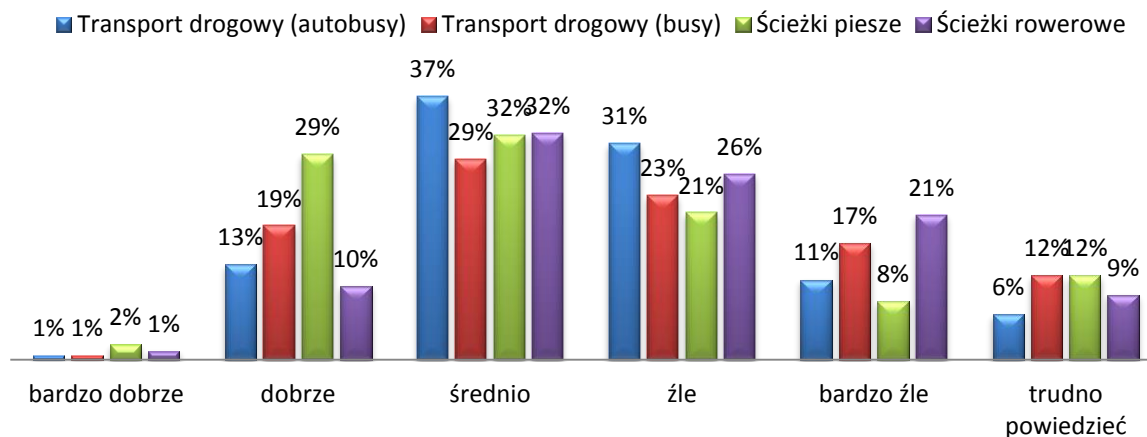

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Odczucia respondentów co do stanu powiązań komunikacyjnych wewnętrznych na terenie gminy są negatywne. W prawie każdej wymienionej składowej przodują nieprzychylnie oceny (odpowiedzi „źle” i „bardzo źle” 47% ścieżki rowerowe, 42% transport autobusowy, 40% busy). Pozytywnie, średnio i dobrze (31%) ocenione zostały ścieżki piesze.

Wykres 63. Stan powiązań komunikacyjnych wewnętrznych.

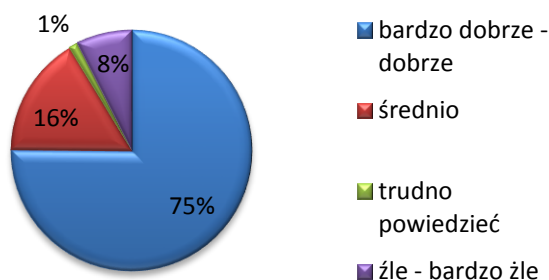

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

4.2.5. Estetyka gminy Ustrzyki Dolne.

Czyste i zadbane ulice, dobrze utrzymana zieleń, wykoszone pobocza dróg gminnych to wizytówką każdej miejscowości. Estetyka jako wyraz społecznych praktyk, rozciąga się od indywidualnej stylizacji bliskiego otoczenia (na terenie gminy wspieranej przez konkursy na najpiękniej zagospodarowaną i ukwieconą posesję czy balkon) aż do kształtowania części lub całego miasta i gminy. Jakość wizualna gminy determinuje jakość życia i znacząco wpływa na wzrost ruchu turystycznego. W zdecydowanej większości przodują pozytywne opinie na temat estetyki gminy. Walory estetyczne doceniane były częściej przez osoby zamieszkujące tereny wsi lub w miejskich osiedlach, rzadziej przez zamieszkujących domy jednorodzinne w mieście.

Wykres 64. Estetyka gminy.

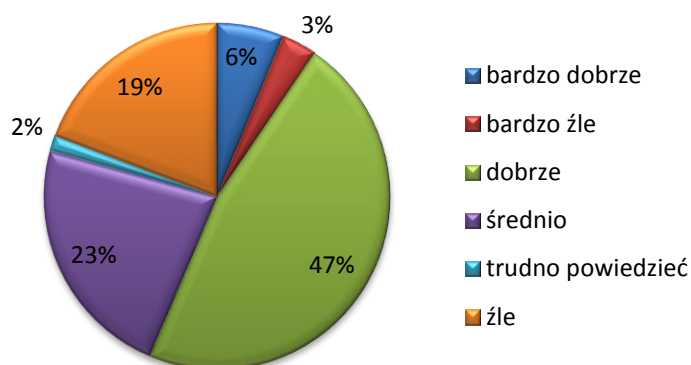
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

4.2.6. Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w gminie Ustrzyki Dolne.

Przestrzeń publiczna jest wspólnym dobrem posiadającym nie tylko specyficzne cechy użytkowe (jak wyposażenie gminy w parkingi, chodniki, ławki itp.), ale jest miejscem transmisji różnych produktów materialnych i niematerialnych zaspokajających różnorodne potrzeby. Atrakcyjnie zagospodarowana np. w elementy małej architektury (rzeźby, fontanny) czy w przestrzenie zielone, zwiększa swoją wartość. Z tego względu jest dobrem i zasobem o strategicznym znaczeniu dla społeczności lokalnych. Ankietowani dokonali oceny stanu zagospodarowania przestrzeni publicznej w gminie Ustrzyki Dolne, dysponując 6-cio stopniową skalę odpowiedzi: „bardzo dobrze”, „dobrze”, „średnio”, „źle”, „bardzo źle”, „trudno powiedzieć”.

W przeważającej mierze przeważają opinie pozytywne, do takiej oceny najczęściej skłaniały się osoby w wieku 25-35 oraz osoby z wykształceniem średnim lub wyższym.

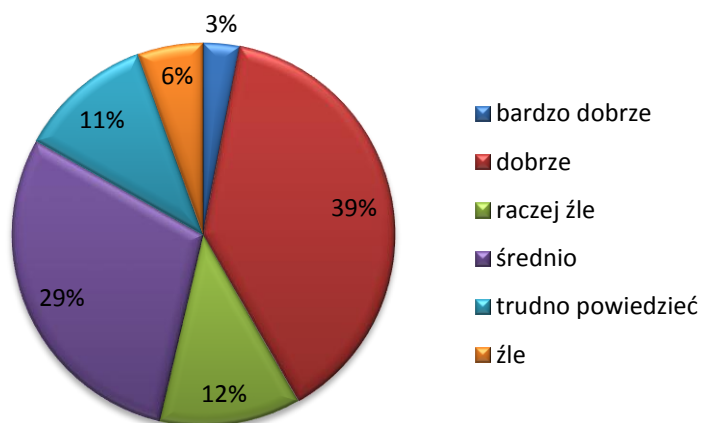
Wykres 65. Stan zagospodarowania przestrzeni publicznej w gminie Ustrzyki Dolne.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Codzienne życie miasta i jego mieszkańców toczy się na ulicach, placach, parkach, które służą bezpośrednim kontaktom między ludźmi, tworząc różnorodne formy aktywności, wypoczynku i rekreacji. Oddziałują one na uczestników przestrzeni, stymulują intelektualnie i emocjonalnie. Funkcjonalnie zagospodarowana przestrzeń publiczna wywierać będzie dobroczynny wpływ na jednostki i społeczności. Takiego zdania jest większość ankietowanych, którzy przestrzeń publiczną w gminie uważają za dobrze zagospodarowaną. Częściej trafność, celowość zagospodarowania przestrzeni doceniana była przez mężczyzn zamieszkujących domy jednorodzinne w mieście oraz przez kobiety z terenu osiedli miejskich.

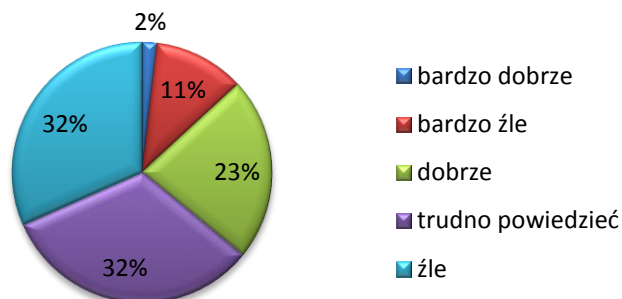
Wykres 66. Trafność, celowość zagospodarowania przestrzeni publicznej w gminie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Problematyka przygotowania terenów inwestycyjnych pod budowę okazała się być trudna do oceny, aż 32% ankietowanych nie posiadało zdania w tej kwestii. W większości były to osoby zamieszkujące tereny miejskie (60%). Osoby oceniające negatywnie („źle”) ten aspekt, to najczęściej mieszkańcy wsi. W przypadku odpowiedzi „bardzo źle” aż, co druga osoba pochodziła z terenów miejskich osiedli.

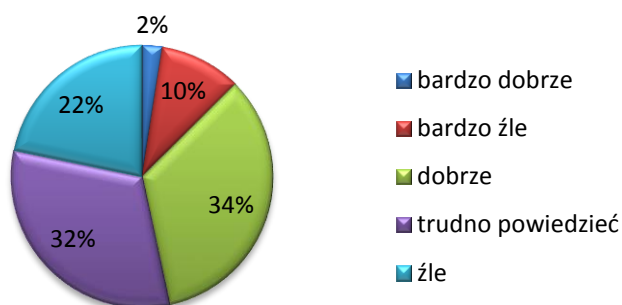
Wykres 67. Przygotowanie terenów inwestycyjnych pod działalność gospodarczą.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Ocena przygotowania terenów inwestycyjnych pod budownictwo mieszkaniowe jest pozytywna dla prawie co drugiego mieszkańca miejskiego osiedla, w przeważającej części zdania w tej kwestii nie posiadają mieszkańcy terenów wiejskich (45%).

Wykres 68. Przygotowanie terenów inwestycyjnych pod budownictwo mieszkaniowe.

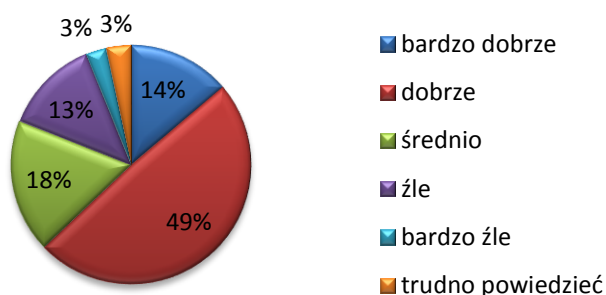

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

4.2.7. Stan środowiska naturalnego.

Odpowiedni stan środowiska naturalnego jest gwarancją bezpiecznego funkcjonowania człowieka we wszystkich wymiarach życia; społecznym, ekonomicznym czy kulturowym. Jakość elementów otoczenia silnie wpływa na zdrowie ludzi, dlatego też tak ważne jest zachowanie jego wysokich standardów. Elementy przyrodnicze, w tym także przekształcone w wyniku działalności człowieka, wody, powietrze, krajobraz, klimat i inne, ocenione zostały „dobrze” i „bardzo dobrze” z prawie jednakowym udziałem mieszkańców wsi i miasta.

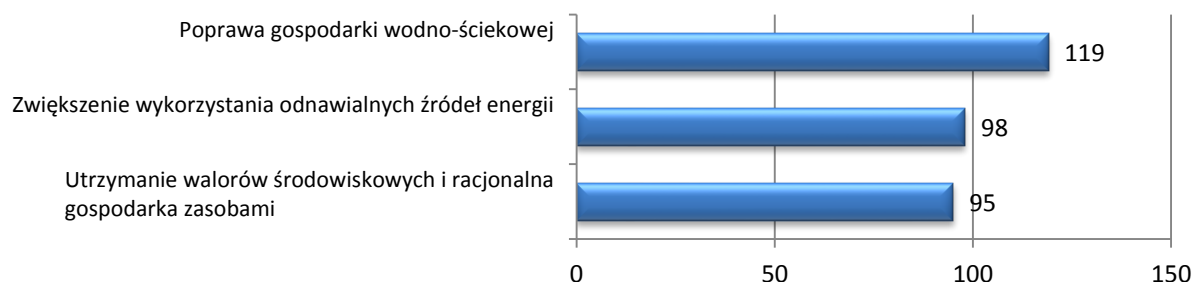
Wykres 69. Ocena stanu środowiska naturalnego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Ankietowanych zapytano również o to, jakie działania mogą mieć największy wpływ na ochronę środowiska naturalnego w gminie. Najczęściej wymienianymi była poprawa gospodarki wodno-ściekowej. Wskazywali na nie najczęściej mieszkańcy terenów miejskich (56%) w zdecydowanej większości zamieszkujący miejskie osiedla (67%). Na utrzymanie walorów środowiskowych zwracały uwagę częściej kobiety (61%), mężczyźni raczej skłaniali się do działań zwiększających wykorzystanie energii odnawialnych (53%).

Wykres 70. Działania mające wpływ na ochronę środowiska.

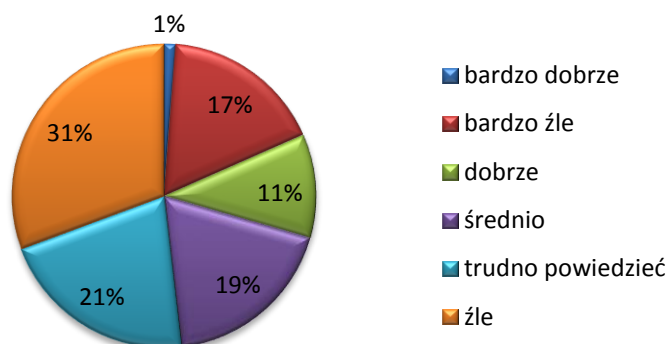
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

4.2.8. Warunki do prowadzenia działalności.

Wykonywanie niektórych rodzajów działalności gospodarczej wiąże się z koniecznością uzyskania koncesji, licencji, zezwolenia lub wpisu do rejestru działalności regulowanej. Dotyczy to na przykład: prowadzenia stacji benzynowej, sprzedaży alkoholu, założenia szkoły nauki jazdy, transportu osób i rzeczy itp. Często na podjęcie decyzji o uruchomieniu własnej firmy wpływają: ewentualne udogodnienia, ulgi, dostęp do informacji, szkoleń.

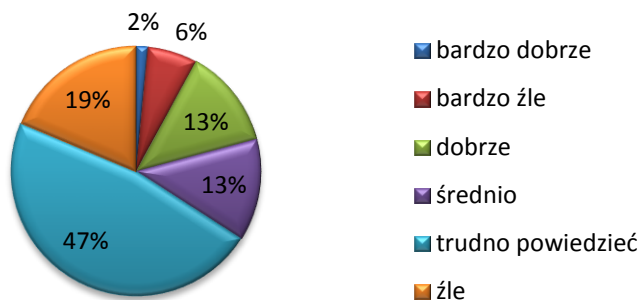
Porównując otrzymane wyniki zauważyć można, że wśród przedsiębiorców nie pojawiają się odpowiedzi oceniające „bardzo dobrze” warunki do prowadzenia działalności gospodarczej, zdecydowanie przeważają odpowiedzi negatywnie oceniające ten aspekt (źle: 40%, bardzo źle 26%). Wśród ankietowanych jedynie 2% stanowili rolnicy, z czego co drugi dokonał negatywnej oceny warunków do prowadzenia działalności rolniczej. Większość z ogółu osób oceniających warunki do prowadzenia działalności rolniczej nie posiadała zdania.

Wykres 71. Warunki do prowadzenia działalności gospodarczej w gminie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Wykres 72. Warunki do prowadzenia działalności rolniczej w gminie.

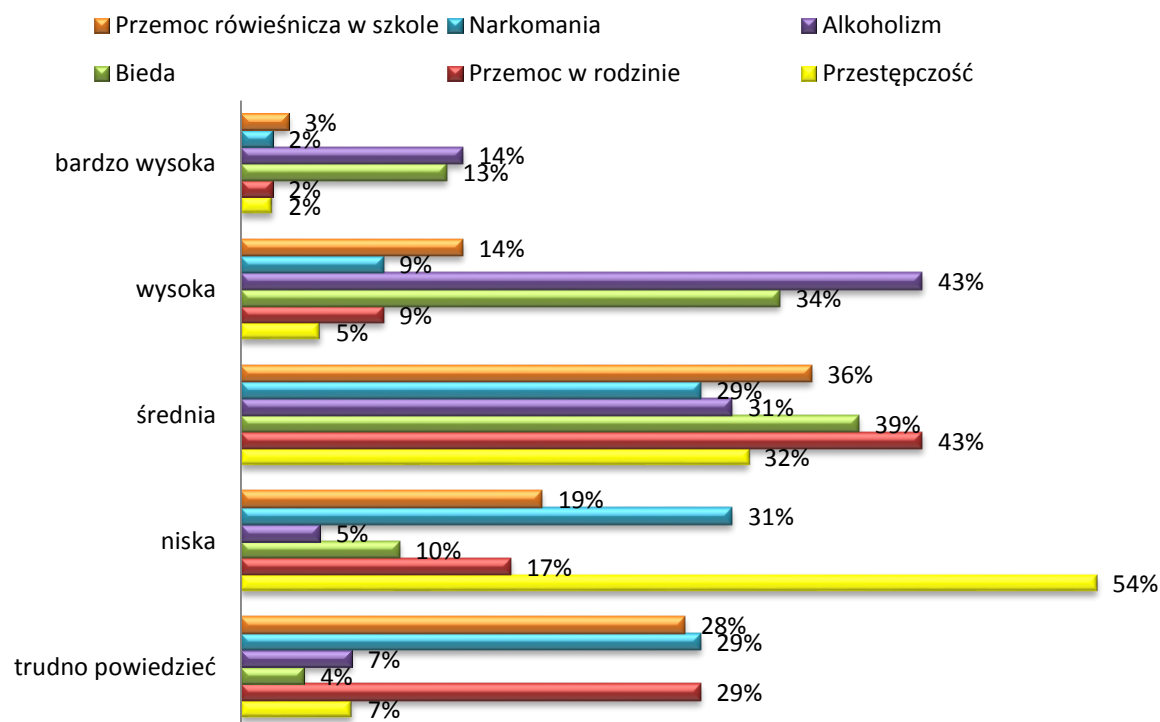
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

4.2.9. Problemy społeczne i bezpieczeństwo w gminie Ustrzyki Dolne.

Problem społeczny jest zjawiskiem niepożądanym, w mniejszym lub większym stopniu destabilizującym działania zbiorowości społecznej, w tym gminnej.

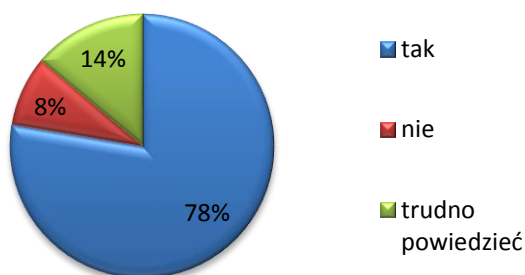
Zdecydowana większość respondentów przeprowadzonego badania uważa, że z największym natężeniem w gminie występuje problem alkoholizmu i biedy. Według opinii 43% ankietowanych występowanie przemocy w rodzinie na terenie gminy jest średnie. Duża część ankietowanych nie ma zdania w tej kwestii (29%). Podobne wyniki obserwuje się w przypadku przemocy rówieśniczej w szkole 36% ankietowanych przyznało oceny średnie, natomiast 28% nie posiada zdania. W opinii ankietowanych występowanie przestępczości jest niskie. Taki wynik potwierdza to wysokie poczucie bezpieczeństwa (78%).

Wykres 73. Problemy społeczne.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

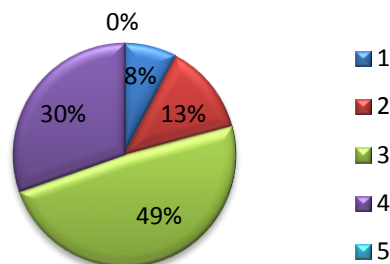
Wykres 74. Poczucie bezpieczeństwa w gminie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Sposób rozwiązywania problemów społecznych wskazanych powyżej oceniono za pomocą pięciostopniowej skali, gdzie (1-bardzo źle, 2-źle, 3-średnio, 4-dobrze, 5-bardzo dobrze). Co drugi ankietowany uważa, że profilaktyka w tym zakresie jest na poziomie średnim. Żadna z osób odpowiadających na to pytanie nie przyznała oceny „bardzo dobrej”.

Wykres 75. Sposób rozwiązywania problemów społecznych w gminie.

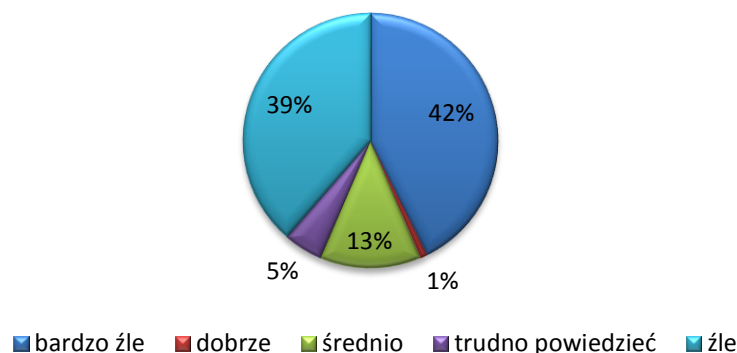
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

4.2.10. Sytuacja na lokalnym rynku pracy.

Ankietowani dokonali oceny możliwości uzyskania zatrudnienia na terenie gminy oraz wsparcia udzielanego osobom bezrobotnym (m.in. przy uruchamianiu działalności gospodarczej, dostępności kursów czy szkoleń). Możliwość uzyskania zatrudnienia w granicach obszaru gminy oceniona została „bardzo źle” (139 os.) i „źle” (126 os.), dla 13% możliwości uzyskania zatrudnienia są „średnie”, a tylko 1% ankietowanych uważa je za „dobre”. Odpowiedzi „bardzo źle” najczęściej udzielały osoby: zatrudnione w instytucji publicznej (27%), bezrobotni (22%), zatrudnieni w prywatnych firmach (17%). Odpowiedź „źle” najczęściej udzielali: emeryci 30%. Szanse na uzyskanie zatrudnienia gorzej oceniły kobiety (odpowiedzi „bardzo źle”- 62%, „źle”- 55%), niż mężczyźni. Subiektywne odczucia respondentek potwierdzają wyniki ogólnopolskiej diagnozy przeprowadzonej przez MPiPS (2014r.), wg której, kobietom trudniej było powrócić do pracy zwłaszcza po dłuższej przerwie związanej z urlopem macierzyńskim bądź wychowawczym. W trudniejszej sytuacji były również kobiety poszukujące pracy po raz pierwszy. Stopa bezrobocia w IV kw. 2014 r. wyniosła 8,1%, przy czym stopa bezrobocia kobiet wynosiła 8,7%, natomiast mężczyzn 7,6%¹⁶.

¹⁶ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, Wydział Analiz i Statystyki. Sytuacja kobiet i mężczyzn na rynku pracy w 2014 roku.

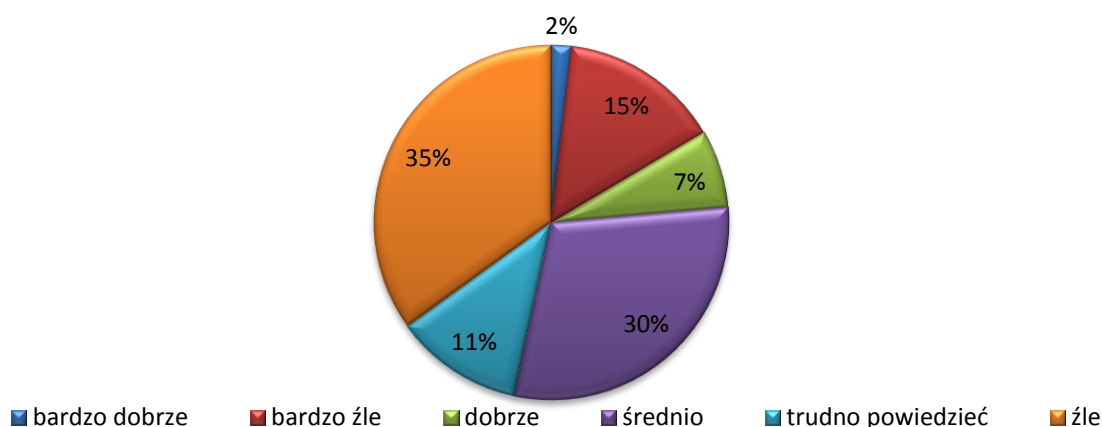
Wykres 76. Możliwość uzyskania zatrudnienia na terenie gminy.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Ocena wsparcia w tym kursów, zajęć dla bezrobotnych, wsparcia w uruchamianiu działalności gospodarczej czy działalność klubu pracy, udzielanego osobom bezrobotnym - wg badanych - pozostaje na niezadowalającym poziomie. Najwyższą wartość procentową przypada w udziale odpowiedziom „źle” - 35%, tak oceniały osoby zatrudnione w instytucji publicznej (18%) i przedsiębiorcy (18%), nieco rzadziej bezrobotni (16%) i emeryci (16%).

Wykres 77. Wsparcie osób bezrobotnych.

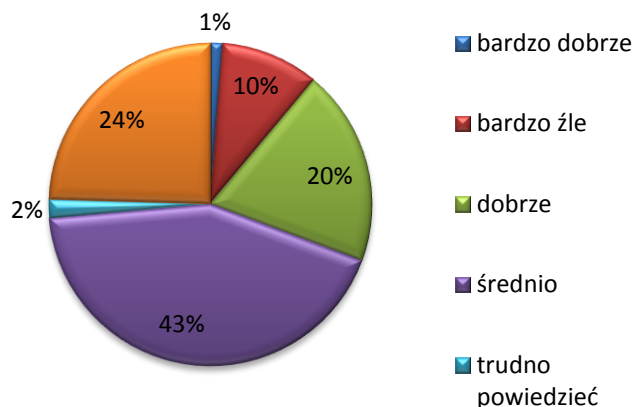

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

4.2.11. Edukacja, kultura, czas wolny.

Kwestia czasu wolnego staje się coraz bardziej istotna, a to w jaki sposób mieszkańcy gminy chcą go spędzać i czy mają ku temu możliwości w coraz większym stopniu określa ich społeczną tożsamość. Ocenie podlegała dostępna oferta spędzania czasu wolnego (dla dzieci, dorosłych i seniorów), uczestnictwo w wydarzeniach oraz poziom edukacji w gminie. Różnorodność, jakość i dostępność oferty spędzania wolnego czasu oceniona została na poziomie raczej średnim (43%). Jednocześnie badani przyznają, że raczej rzadko uczestniczą w wymienionych rodzajach imprez, przy czym częściej w wydarzeniach o charakterze kulturalnym lub społecznych. Również poziom edukacji tj. jakość kształcenia, dostępność zajęć dodatkowych dla uczniów, zajęcia wyrównawcze, oceniono na poziomie „średnim”.

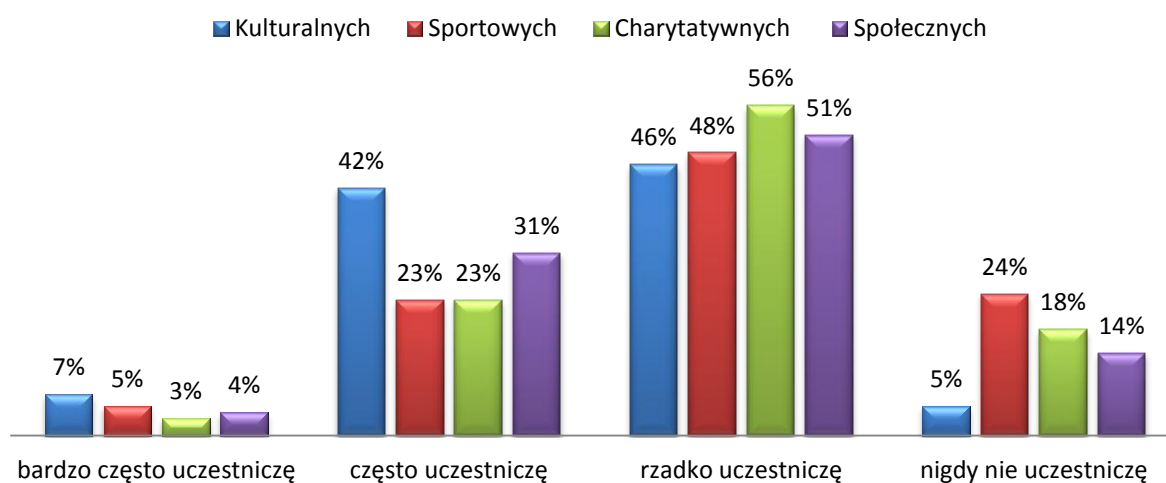
Wykres 78. Ocena oferty spędzania wolnego czasu na terenie gminy.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Najpopularniejszą kategorią wydarzeń organizowanych na terenie gminy są wydarzenia kulturalne. Częściej uczestniczą w nich kobiety (54%) niż mężczyźni (46%), osoby z wykształceniem wyższym, osoby zatrudnione w instytucji publicznej lub bezrobotne, najczęściej w wieku 26-45 o średniej sytuacji materialnej. Preferencje kobiet co do wyboru rodzaju wydarzenia są następujące: rzadko lub nigdy nie uczestniczą w wydarzeniach sportowych, rzadko uczestniczą w wydarzeniach społecznych. Wśród mężczyzn popularnymi są wydarzenia sportowe, deklarujących częste lub bardzo częste uczestnictwo, sporadycznie biorą udział w wydarzeniach charytatywnych.

Wykres 79. Uczestnictwo w wydarzeniach organizowanych na terenie gminy.

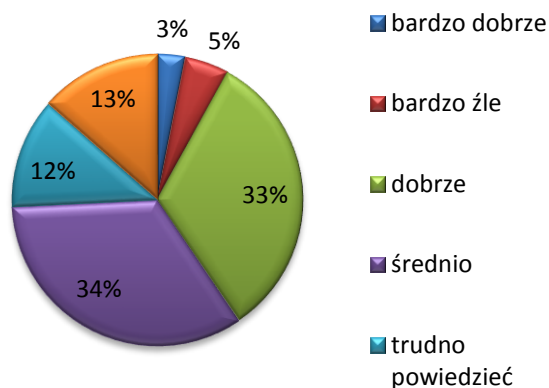

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Poziom edukacji na terenie gminy w tym jakość kształcenia, dostępność zajęć dodatkowych dla uczniów, zajęcia wyrównawcze oceniono „średnio” lub „dobrze”. Ocenę średnią w przeważającej części wystawiły osoby w wieku 26-35, natomiast ku dobrym ocenom skłaniają się młodzi (18-25). Najsurowsze oceny przyznały osoby z grupy wiekowej 36-45, zarówno kobiety jak i mężczyźni, większości żyjący w związkach, prawdopodobnie posiadający już własne potomstwo.

Wykres 80. Poziom edukacji.

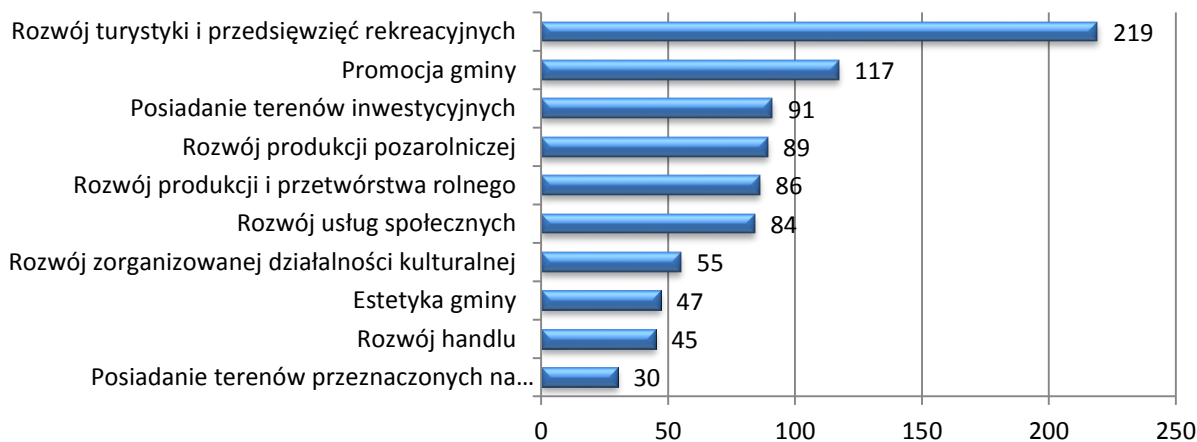

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

4.2.12. Czynniki kluczowe dla rozwoju gminy Ustrzyki Dolne.

Ankietowani dokonali wyboru czynników kluczowych dla rozwoju gminy. Zdecydowanie najczęściej wskazywano rozwój turystyki i przedsięwzięć rekreacyjnych (219). Często wymieniano promocję gminy (117) oraz posiadanie terenów inwestycyjnych (91). Z podobną częstotliwością pojawiały się czynniki dotyczące rozwoju rolnictwa i produkcji pozarolniczej oraz usług społecznych. Najrzadziej wymieniano posiadanie terenów przeznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe (30).

Wykres 81. Najważniejsze czynniki dla społecznego i gospodarczego rozwoju gminy.

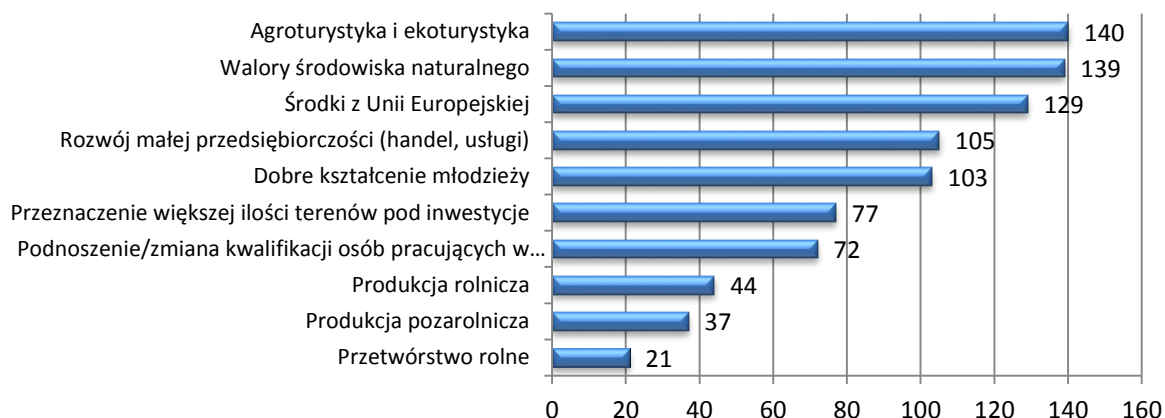
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

4.2.13. Szanse dla rozwoju gminy Ustrzyki Dolne.

Spośród jedenastu szans respondenci wybierali, ich zdaniem, trzy kluczowe dla rozwoju gminy. Przedstawione poniżej wyniki jednoznacznie wskazują, że zdaniem ankietowanych największą szansą dla rozwoju gminy jest: agroturystyka i ekoturystyka, na zbliżonym poziomie walory środowiska naturalnego. Równie dużą szansą dla rozwoju gminy zdaniem jej mieszkańców są środki z Unii Europejskiej. Ponadto rozwój małej przedsiębiorczości (105) i dobre kształcenie młodzieży (103). W ramach opcji „inne” wymieniano: infrastrukturę do uprawiania sportów zimowych, budowę nowoczesnych kompleksów narciarskich, budowę kompleksu sportowego włączając w to: strzelnicę, skocznię narciarską, szybowisko,

tor saneczkowy, strzelnicę oraz trasę biegową do biathlonu, zbudowanie zapory wodnej na rzece w Jasieniu.

Wykres 82. Szanse rozwoju gminy.

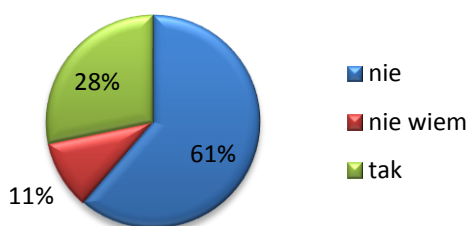

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

4.2.14. Przyszłość w gminie Ustrzyki Dolne.

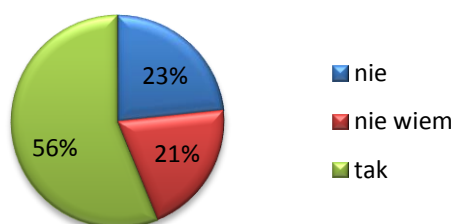
Czy według opinii ankietowanych pokolenie młodych ludzi może wiązać swoją przyszłość z gminą Ustrzyki Dolne? I czy sami ankietowani planują mieszkać na terenie gminy w niedalekiej przyszłości? Zdecydowana większość osób w wieku 18-45 uważa, że młodzi ludzie nie mogą wiązać swojej przyszłości z gminą Ustrzyki Dolne. Sceptycznie do przyszłości młodych podchodzą kobiety (55%), które częściej niż mężczyźni planują pozostać na terenie gminy w najbliższej przyszłości. Wśród osób wiążących swoją przyszłość z gminą przeważają osoby zatrudnione w instytucji publicznej, emeryci, bezrobotni. Swojej przyszłości z gminą nie wiążą w większości studenci (30%).

Wykres 83. Czy uważa Pan/Pani, że młode pokolenie mieszkańców może wiązać swoją przyszłość z gminą?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Wykres 84. Czy planuje Pan/Pani mieszkać w gminie w ciągu następnych 5-10 lat?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

4.2.15. Propozycje mieszkańców w zakresie realizacji działań inwestycyjnych i społecznych.

Prawie połowa ankietowanych (46%) zaproponowała działania w zakresie przedsięwzięć inwestycyjnych i społecznych do realizacji w gminie Ustrzyki Dolne do 2025r. Najczęściej pojawiającymi się sugestiami były; stworzenie miejsc pracy oraz kanalizacja terenów wiejskich. Często pojawiały się propozycje dotyczące rozbudowy infrastruktury zimowej (budowa tras narciarstwa biegowego, nowoczesnych ośrodków i wyciągów narciarskich, snowboardowych, modernizacja stoków narciarstwa alpejskiego, budowa skoczni, budowa stadionu zimowego budowa lodowiska). Równie często pojawiały się propozycje dotyczące pozyskania nowych inwestorów. Zdaniem ankietowanych miałyby być to inwestor tworzący dużą ilości miejsc pracy w sektorze przemysłowym lub przedsiębiorca działający w branży handlowej, turystycznej czy usługach. Ważna dla ankietowanych jest poprawa jakości dróg gminnych, zwłaszcza na terenach wiejskich oraz budowa chodników i parkingów na terenie gminy. Ankietowani wskazywali na problem sezonowości w ruchu turystycznym. Niwelowanie tego zjawiska upatrują w zwiększonym finansowaniu turystyki, zwiększeniem ilości atrakcji turystycznych, w tym ścieżek rowerowych, tematycznych i szlaków pieszych. Często wymieniane były działania mające na celu promocję gminy w kraju i za granicą m.in. poprzez stworzenie dużej cyklicznej imprezy. Innymi wymienianymi działaniami były te zmierzające do podniesienia jakości szkolnictwa. W opinii ankietowanych poprawa jakości byłaby możliwa poprzez: dostosowania kierunków kształcenia w zawodach, stworzenie możliwości odbywania praktyk oraz zwiększenie dofinansowania szkół. Innymi propozycjami były: budowa żłobka, stworzenie uniwersytetu III wieku i rozbudowanie oferty dla seniorów oraz budowa stanowisk dla paralotniarzy.

IV. Wizja rozwoju gminy Ustrzyki Dolne na lata 2015-2025.

Na podstawie dokonanej analizy stanu obecnego, wyników przeprowadzonej analizy SWOT oraz planowanych przez gminę kierunków rozwoju, w ramach Strategii wyznaczono Wizję rozwoju gminy określającą pożądany stan docelowy, do którego będzie dążyć gmina w czasie swojego funkcjonowania. Wyznaczona w ten sposób Wizja rozwoju obszaru gminy nawiązuje bezpośrednio do zidentyfikowanego przez mieszkańców kierunku rozwoju i pożądanego stanu tego obszaru w przyszłości.

WIZJA GMINY

Gmina Ustrzyki Dolne jest miejscem atrakcyjnym dla mieszkańców, turystów i inwestorów, o wysokim poziomie życia, rozwiniętej przedsiębiorczości i czystym środowisku naturalnym.

Misję Strategii Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne określającą rolę władz samorządowych w procesie rozwoju gminy sformułowano następująco:

MISJA GMINY

Dokładamy wszelkich starań, aby wspierać zrównoważony rozwój turystyki i przedsiębiorczości. Propagujemy jednocześnie niepowtarzalną tradycję i kulturę gminy dbając o środowisko naturalne oraz tworzymy atrakcyjne warunki życia poprzez zapewnienie naszym mieszkańcom i gościom wysokiego poziomu bezpieczeństwa i jakości życia.

Cele	Priorytety	Działania
Cel I: Rozwój turystyki, sportu oraz usług okołoturystycznych z uwzględnieniem współpracy transgranicznej.	Turystyka i sport	<ul style="list-style-type: none"> - Rozwój i poprawa istniejącej infrastruktury turystycznej i sportu. - Rozwój i różnicowanie oferty turystycznej, w tym agroturystycznej i ekoturystycznej gminy w oparciu o zasoby przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz innowacyjne ich wykorzystanie. - Budowa partnerstwa z wykorzystaniem współpracy transgranicznej na rzecz zwiększania ruchu turystycznego, poprawa dostępności terenów przygranicznych. - Rozwój zintegrowanych działań promocyjno-informacyjnych.
Cel II: Ochrona środowiska naturalnego, wsparcie działań proekologicznych i działań związanych z wykorzystywaniem odnawialnych źródeł energii. Cel III: Rozwój systemów gospodarki odpadami.	Ochrona środowiska	<ul style="list-style-type: none"> - Utrzymanie walorów środowiskowych i racjonalna gospodarka zasobami. - Poprawa gospodarki wodno-ściekowej. - Poprawa zarządzania gospodarką odpadami i energii. - Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii. - Zwiększenie bezpieczeństwa przeciwpożarowego w gminie.
Cel IV: Rozwój infrastruktury w tym drogowej, kolejowej, publicznej teleinformatycznej.		<ul style="list-style-type: none"> - Poprawa jakości infrastruktury drogowej. - Reaktywacja infrastruktury kolejowej. - Poprawa dostępności cyfrowej.
Cel V: Poprawa stanu infrastruktury społecznej. Cel VI: Wzrost aktywności w tym zawodowej, świadomości społecznej i kulturalnej mieszkańców gminy. Cel VII: Rozwój systemów opieki i edukacji.	Kapitał społeczny i ludzki	<ul style="list-style-type: none"> - Rozwiązywanie problemów społecznych i stymulowanie aktywności zawodowej sprzyjającej włączeniu społecznemu. - Zwiększenie dostępu i jakości usług publicznych. - Poprawa stanu ochrony zdrowia i dostępu do usług medycznych. - Budowanie i upowszechnianie społeczeństwa informacyjnego. - Rozwijanie tożsamości i integracja społeczności. - Dopasowanie poziomu wykształcenia i edukacji mieszkańców do zmieniających się warunków ekonomiczno – społecznych.
Cel VIII: Planowanie rozwoju przestrzennego gminy zgodnie z założeniami zrównoważonego rozwoju. Cel IX: Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości w tym w sektorze rolno- spożywczym.	Przedsiębiorczość	<ul style="list-style-type: none"> - Opracowanie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz Planu Zagospodarowania Przestrzennego. - Prowadzenie polityki proinwestycyjnej gminy celem wspierania rozwoju mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw/ Kreowanie przyjaznego klimatu dla rozwoju przedsiębiorczości. - Rozwój inicjatyw klastrowych w branży turystycznej. - Rozwój przedsiębiorczości w sektorze rolno-spożywczym opartej na certyfikacji lokalnych i tradycyjnych produktów. - Transfer nowych technologii opartych na kapitale intelektualnym zmierzających do wzrostu atrakcyjności i konkurencyjności sektora usług.

V Kluczowe kierunki rozwoju gminy Ustrzyki Dolne.

Określone w strategii obszary priorytetowe wynikają z przeprowadzonej diagnozy oraz analizy SWOT. Ich strategiczne znaczenie wynika z faktu, iż stwarzają największe możliwości wzrostu w długookresowej perspektywie. Wyodrębniono pięć obszarów priorytetowych, które są względem siebie równoważne i uzupełniające się:

- Turystyka i sport
- Ochrona środowiska
- Poprawa dostępności
- Kapitał Ludzki i Społeczny
- Przedsiębiorczość

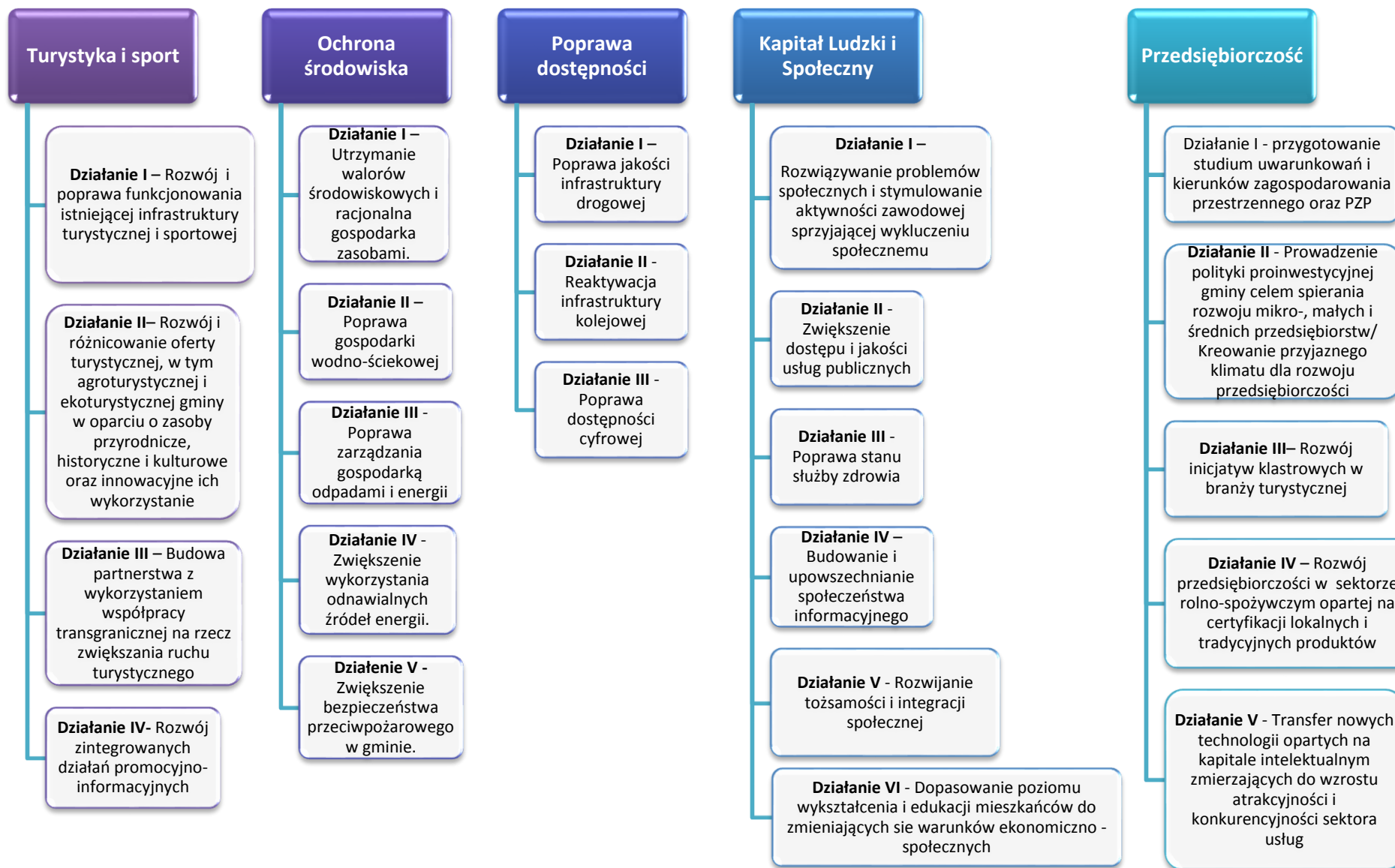
Dla każdego z wymienionych powyżej obszarów priorytetowych sformułowane zostały działania strategiczne, których horyzont czasowy został wyznaczony okresem obowiązywania niniejszego dokumentu. Urzeczywistnieniem tak nakreślonych ram są propozycje zadań/projektów ujęte w otwartą listę przedsięwzięć określającą ogólne ramy koncentracji aktywności programowej, finansowej i organizacyjnej całej wspólnoty gminy Ustrzyki Dolne w perspektywie długofalowej. Ponadto, dla zapewnienia kontroli nad stopniem realizacji poszczególnych celów niniejszej Strategii stworzono listę rekomendowanych mierników – z określeniem źródła ich uzyskania. Mierniki te są użyteczne przede wszystkim w czasie dokonywania monitoringu realizacji oraz aktualizacji dokumentu. Lista mierników stanowi bazową propozycję, która podczas prowadzenia procesów monitorowania i przeglądu strategicznego może być modyfikowana i uzupełniana – zgodnie z potrzebami jednostek wdrażających.

Poniżej przedstawiono szczegółową charakterystykę poszczególnych priorytetów będącą głównymi wyznacznikami kierunków rozwoju gminy w przyszłości. W ramach przedmiotowej Strategii i wyznaczono 19 działań oraz szereg przedsięwzięć pozwalających na realizację przyjętych założeń.

Podkreślić należy, że Strategia Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne nie jest dokumentem zamkniętym. W zależności od zaistniałych okoliczności możliwa jest weryfikacja powziętych założeń. Ponadto w trakcie uzupełniania listy zadań, dokonano niejako inwentaryzacji wszystkim aktualnie zidentyfikowanych i zgłaszanych inicjatyw. Zaplanowanie i wpisanie danego zadania do Strategii nie jest jednak równoznaczne z koniecznością jego realizacji w założonej perspektywie finansowej 2015-2025.

Schemat 3. Kluczowe kierunki rozwoju gminy Ustrzyki Dolne.

5.1. Priorytet I - Turystyka i sport.

Rozwój turystyki i sportu stanowi jeden z elementów ogólnego rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Ustrzyki Dolne. Założenia niniejszego działania wychodzą naprzeciw zidentyfikowanym na etapie analizy SWOT potrzebom i słabym stronom rozwoju gminy związanym z obecnym poziomem rozwoju sportu, usług turystycznych i około turystycznych na terenie gminy.

5.1.1. Działanie I – Rozwój i poprawa funkcjonowania istniejącej infrastruktury turystycznej i sportowej.

Opis kierunku: Dla zapewnienia efektywności sektora turystyki i sportu niezbędne jest podjęcie działań o charakterze wspierającym i komplementarnym do działań już zrealizowanych. Sytuacja ta dotyczy przede wszystkim turystyki, agroturystyki oraz rekreacji i odnosi się do możliwości wykorzystania dużego popytu na usługi turystyki weekendowej i aktywnej ze strony mieszkańców. Na tej podstawie wskazano, że do głównych wyzwań należą przede wszystkim:

Zadania:

1. Budowa Stadionu Zimowego w Ustjanowej.
2. Budowa toru saneczkowego – bobslejowo – skeletonowego -Arlamów.
3. Budowa infrastruktury turystycznej - wyciąg krzeselkowy na Kamienną Lawortę od strony miasta Ustrzyki Dolne, wyciąg krzeselkowy na górze Gromadzyń.
4. Budowa zbiornika retencyjnego wraz z alternatywnym ujęciem wody oraz toru kajakowego na rzece Jasieńka.
5. Modernizacja stadionu sportowego w Ustrzykach Dolnych.
6. Budowa ścieżek rowerowych, rowerowo-spacerowych na terenie gminy Ustrzyki Dolne.
7. Połączenie gminnych szlaków rowerowych ze Wschodnim Szlakiem Rowerowym Green Velo.
8. Modernizacja i rozbudowa obiektów sportowo-rekreacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem obiektów sportów zimowych.
9. Budowa i modernizacja obiektów turystycznych i obiektów infrastruktury turystycznej.
10. Budowa i modernizacja placów zabaw, siłowni plenerowych, punktów widokowych, wiat, plaży przy rzekach na terenie gminy Ustrzyki Dolne.
11. Budowa kolejki gondolowej między Kamienną Lawortą a Gromadzyń.
12. Zagospodarowanie brzegu rz. Strwiąż pod kątem turystyczno-rekreacyjnym, budowa bulwaru.
13. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych z przeznaczeniem na budowę infrastruktury sportowej i turystycznej.

5.1.2. Działanie II – Rozwój i różnicowanie oferty turystycznej, w tym agroturystycznej i ekoturystycznej gminy w oparciu o zasoby przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz innowacyjne ich wykorzystanie.

Opis kierunku: Składowymi planowanego w ramach działania rozwoju są: wzrost liczby i rozwój wewnętrzny podmiotów gospodarczych świadczących usługi turystyczno-rekreacyjne, wzrost liczby

i rozwój publicznych urządzeń turystyczno-rekreacyjnej infrastruktury technicznej wzrost dostępności zakresu usług turystyczno-rekreacyjnych, wzrost liczby osób korzystających z funkcji turystycznorekreacyjnych gminy.

Zadania:

1. Różnicowanie oferty turystycznej przez gospodarstwa agroturystyczne.
2. Wspieranie procesu identyfikacji i rozwoju „markowych” produktów gminy w obszarze turystyki, agroturystyki i ekoturystyki.
3. Stworzenie placówki muzealnej o charakterze lokalnym łączącej różne tradycje regionu.

5.1.3. Działanie III – Budowa partnerstwa z wykorzystaniem współpracy transgranicznej na rzecz zwiększania ruchu turystycznego, poprawa dostępności terenów przygranicznych.

Opis kierunku: Założeniem działania jest kontynuacja inicjatyw w zakresie współpracy transgranicznej. Powinna ona mieć wymiar zarówno infrastrukturalny jak i kulturalny. Powyższe działania wspierają obopólny rozwój gospodarczy współpracujących jednostek oraz wpływają na poprawę integracji społecznej mieszkańców.

Zadania:

1. Tworzenie transgranicznych sieci współpracy instytucji i organizacji zajmujących się turystyką.
2. Identyfikacja, wypracowanie transgranicznych produktów turystycznych.
3. Wspieranie specjalizacji istniejących i powstających instytucji otoczenia biznesu w kierunku obsługi firm zainteresowanych współpracą w obszarze transgranicznym.
4. Zintegrowana promocja gospodarcza gminy, jako obszaru przygranicznego, atrakcyjnego i czystego ekologicznie.
5. Inicjowanie, podejmowanie, wspieranie działań na rzecz ochrony światowego dziedzictwa kultury obszaru a co za tym idzie budowanie jego potencjału turystycznego.
6. Budowa partnerstwa regionalnego, tworzenie międzynarodowej sieci miast partnerskich.
7. Uruchomienie granicznego przejścia pieszego i rowerowego.
8. Rozszerzenie Strefy Małego Ruchu Granicznego do miasta Lwów na Ukrainie.

5.1.4. Działanie IV- Rozwój zintegrowanych działań promocyjno-informacyjnych.

Opis kierunku: Założeniem kierunku jest działanie na rzecz wszechstronnej promocji walorów gminy, poprzez organizowanie wszelkiego rodzaju imprez promocyjnych dla podmiotów gospodarczych, potencjalnych inwestorów, mieszkańców oraz turystów. Dążenia ukierunkowane będą ma wykorzystanie szerokiego wachlarza możliwych rodzajów promocji przy wykorzystaniu najnowszych trendów marketingowych stosowanych przez jednostki samorządu terytorialnego.

Zadania:

1. Uczestnictwo w targach krajowych i zagranicznych.
2. Organizacja imprez kulturalnych, sportowych, społecznych, charytatywnych.
3. Uczestnictwo w wyjazdach studyjnych w kraju i zagranicą.
4. Publikacje promujące gminę Ustrzyki Dolne.

5. Filmy, spoty reklamowe promujące gminę Ustrzyki Dolne.

5.2. Priorytet II - Ochrona środowiska

5.2.1. Działanie I – Utrzymanie walorów środowiskowych i racjonalna gospodarka zasobami.

Opis kierunku: Jedną z najważniejszych kwestii w koncepcji zrównoważonego rozwoju są zasoby naturalne. Przy czym bardzo istotne jest zarówno oszczędne korzystanie z nieodnawialnych zasobów jak i racjonalne korzystanie z zasobów odnawialnych, takich jak woda, gleba, drewno. Wymienione poniżej zadania docelowo przyczyniać się będą do utrzymania aktualnych walorów środowiskowych, które stanowią niewątpliwą atut opisywanego regionu.

Zadania:

1. Kontynuacja Programu usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Ustrzyki Dolne wraz z inwentaryzacją oraz dotacja na usuwanie eternitu.
2. Zwalczanie Barszczu Sosnowskiego.
3. Opracowanie dokumentacji strategicznych z zakresu ochrony środowiska (np. Planów Gospodarki Niskoemisyjnej i innych adekwatnych dokumentów dot. ochrony środowiska).
4. Inwestycje i działania zapobiegające powodziom i zmniejszające skutki powodzi (m.in. regulacja i wzmocnienie brzegu rz. Strwiąż).
5. Ochrona bioróżnorodności - działania ograniczające negatywne oddziaływanie turystyki na obszary cenne przyrodniczo.
6. Zagospodarowanie terenów zielonych z poszanowaniem istniejących gatunków.
7. Tworzenie ekoparków na terenie gminy Ustrzyki Dolne.
8. Zagospodarowanie terenów zielonych Parku pod Dębami.
9. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych z przeznaczeniem na cele środowiskowe.

5.2.2. Działanie II – Poprawa gospodarki wodno-ściekowej.

Opis kierunku: Woda jest odnawialnym surowcem, o zmiennych w czasie zasobach i spełnia wiele podstawowych funkcji w gospodarce. Te szczególnie funkcje sprawiają, że konieczna jest nie tylko ochrona jej przed zanieczyszczeniami, ale również racjonalne, oszczędne gospodarowanie jej zasobami. Podczas opracowywania niniejszego dokumentu na etapie konsultacji społecznych problem słabo rozwiniętej gospodarki wodno – ściekowej na terenach wiejskich był często zgłaszany przez mieszkańców gminy.

Zadania:

1. Modernizacja i budowa sieci wodociągowej na terenie gminy Ustrzyki Dolne.
2. Modernizacja ujęcia wody na J. Solińskim dla Miasta i Gminy Ustrzyki Dolne.
3. Modernizacja i budowa kanalizacji na terenie gminy Ustrzyki Dolne.
4. Modernizacja kanalizacji/ rozdzielanie kanalizacji deszczowej od sanitarnej.
5. Budowa lokalnych oczyszczalni ścieków i przydomowych oczyszczalni na terenach wiejskich.
6. Realizacja prac nad alternatywnymi ujęciami wody dla gminy Ustrzyki Dolne np. źródła rzeki

Strwiąż, studnie głębinowe.

5.2.3. Działanie III - Poprawa zarządzania gospodarką odpadami i energii.

Opis kierunku: Zagospodarowanie odpadów i odpowiednie zarządzanie energią staje się dużym problemem społeczeństw i gospodarek w Polsce i poza jej granicami. To, co jest szczególnie istotne w perspektywie kolejnych pokoleń oraz właściwego komfortu życia to podejmowania takich działań, które nie powodują szkód w środowisku naturalnym. Planowane zadania w powyższym zakresie przedstawiono poniżej:

Zadania:

1. Racjonalne zarządzanie gospodarką odpadami na terenie Gminy Ustrzyki Dolne poprzez wyposażenie gminy w pojemniki do selektywnego zbierania odpadów komunalnych.
2. Modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej (powiatowych i gminnych).
3. Modernizacja energetyczna budynków mieszkalnych.
4. Modernizacja i rozbudowa sieci ciepłociągu na terenie miasta Ustrzyki Dolne.
5. Dostosowanie infrastruktury Stacji Segregacji Odpadów do wymogów ustawowych w zakresie gospodarki odpadami poprzez budowę, rozbudowę i modernizację dotychczasowej infrastruktury.
6. Rozbudowa i modernizacja Stacji Segregacji Odpadów.

5.2.4. Działanie IV - Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.

Opis kierunku: Energetyka jest sektorem silnie oddziałującym na środowisko naturalne zarówno z racji korzystania z zasobów przyrodniczych, jak i z powodu negatywnego wpływu procesów przetwarzania energii w przypadku energetyki konwencjonalnej na otoczenie. Ograniczanie wpływu sektora energetycznego na otoczenie powinno być jednym z priorytetów działań samorządów. Sektor ten leży również w kręgu zainteresowań władz lokalnych ze względu na nałożony na gminy przez Prawo energetyczne obowiązek opracowania projektów założeń do planów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe.

Zadania:

1. Rozbudowa i przystosowanie kotłowni miejskiej do Ustawy o Odnawialnych Źródłach Energii.
2. Wykorzystanie przez gospodarstwa indywidualne, podmioty prywatne i użyteczności publicznej OZE.

5.2.5. Działanie V - Zwiększenie bezpieczeństwa przeciwpożarowego w gminie.

Zadania:

1. Tworzenie, modernizacja, uzupełnienie zaplecza lokalowo – technicznego w szczególności budowa garaży dla samochodów, wymiana taboru samochodowego, doposażenie w sprzęt specjalistyczny Ochotniczych Straży Pożarnych.

5.3. Priorytet III - Poprawa dostępności.

5.3.1. Działanie I – Poprawa jakości infrastruktury drogowej.

Opis kierunku: Jednym z czynników wpływających na tempo rozwoju gminy jest jakość infrastruktury drogowej i wynikająca z niej płynność ruchu. Planowane zadania w powyższym zakresie zmierzające do realizacji priorytetu przedstawiono poniżej:

Zadania:

1. Budowa, przebudowa i modernizacja infrastruktury drogowej (dróg gminnych, dróg powiatowych, dróg wojewódzkich, drogi krajowej).
2. Budowa i modernizacja oświetlenia ulicznego na terenie Gminy Ustrzyki Dolne.
3. Budowa parkingów na terenie miasta i sołectw.
4. Budowa kładki na rzece Jasieńce.

5.3.2. Działanie II - Reaktywacja infrastruktury kolejowej.

Opis kierunku: W kontekście inicjatyw zmierzających do wzrostu znaczenia kolei na obszarze gminy podkreślić należy, że dążenie do rozwiązań proekologicznych powoduje, iż transport zbiorowy - w tym przewozy kolejowe nabierają szczególnego znaczenia. Problem niszczącej i nieaktywnej infrastruktury kolejowej był też podnoszony na etapie konsultacji społecznych prowadzonych w ramach prac nad niniejszym dokumentem.

Zadania:

1. Reaktywacja linii kolejowej.
2. Budowa i modernizacja infrastruktury kolejowej na terenie Gminy Ustrzyki Dolne.

5.3.3. Działanie III - Poprawa dostępności cyfrowej.

Opis kierunku: Zadania realizowane w niniejszym działaniu ukierunkowane są na zwiększenie dostępności oraz poprawę jakości informacji sektora publicznego, a także zwiększenie możliwości ich ponownego wykorzystania, umożliwienie podmiotom publicznym cyfrowego udostępniania zasobów oraz digitalizację, wyeliminowanie terytorialnych różnic w możliwości dostępu do szerokopasmowego Internetu o wysokich przepustowościach.

Zadania:

1. Rozbudowa infrastruktury teleinformatycznej, Internetu szerokopasmowego na terenie gminy Ustrzyki Dolne.
2. Tworzenie informatycznych zasobów geodezyjnych oraz informacji przestrzennej.
3. Cyfryzacja usług publicznych oraz tworzenie bazy informatycznej na potrzeby sektora publicznego.
4. Utworzenie miejskiej/gminnej telewizji cyfrowej.

5.4. Priorytet IV – Kapitał Ludzki i Społeczny

5.4.1. Działanie I – Rozwiązywanie problemów społecznych i stymulowanie aktywności zawodowej sprzyjającej włączeniu społecznemu.

Opis kierunku: Rozwój rynku pracy w gminie Ustrzyki Dolne polegać powinien na zwiększeniu liczby miejsc pracy, dostosowaniu struktury jakościowej podaży i popytu na tym rynku, zmniejszeniu liczby osób bezrobotnych, zmniejszeniu zjawiska nielegalnego zatrudnienia.

Zadania:

1. Aktywizacja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w gminie Ustrzyki Dolne.
2. Zwalczanie ubóstwa przy współpracy z organizacjami pozarządowymi, Kościołem oraz związkami wyznaniowymi.
3. Poprawa sytuacji osób bezrobotnych i biernych zawodowo na rynku pracy.
4. Utworzenie na terenie gminy Centrum Integracji Społecznej (CIS) oraz Klubu Integracji Społecznej (KIS).
5. Utworzenie Uniwersytetu III Wieku.

5.4.2. Działanie II – Zwiększenie dostępu i jakości usług publicznych.

Opis kierunku: Usługi publiczne obejmują dobra publiczne w odniesieniu, do których niemożliwe jest wykluczenie kogokolwiek z korzystania z nich. Są to dobra, od których oczekujemy określonej, jakości - niezależnie od liczby osób z nich korzystających (każdy nowy konsument nie narusza uprawnień pozostałych). Wyznaczone działanie ma za zadanie poprawić dostęp do podstawowych o charakterze publicznym. Osiągnięcie założeń celu zostanie spełnione poprzez realizację następujących przedsięwzięć:

Zadania:

1. Rozbudowa Urzędu Miejskiego.
2. Rozbudowa i wyposażenie Ustrzyckiego Domu Kultury.
3. Adaptacja i modernizacja istniejących obiektów na cele publiczne.
4. Budowa i modernizacja budynków socjalnych na terenie Gminy Ustrzyki Dolne.
5. Budowa budynków komunalnych lub adaptacja istniejących budynków na cele mieszkaniowe.
6. Dostosowanie budynków użyteczności publicznej do potrzeb osób niepełnosprawnych.
7. Modernizacja budynku przy ul. Wyzwolenia 7 w Ustrzykach Dolnych.
8. Poprawa jakości oraz zwiększenie poziomu bezpieczeństwa dowozu dzieci do szkół na terenie gminy.

5.4.3. Działanie III – Poprawa stanu ochrony zdrowia i dostępu do usług medycznych.

Opis kierunku: Realizacja działania docelowo poprawi dostęp mieszkańców gminy do podstawowych usług opieki medycznej. W tym zakresie przewidziano do realizacji działania zmierzające do podniesienia jakości oraz zwiększenia dostępności ww. usług. Jednocześnie działanie to obejmuje realizację zadań o charakterze profilaktyki prozdrowotnej.

Zadania:

1. Założenie Dziennego Domu Opieki Medycznej, Senior- Wigor.
2. Rozwój usług opieki nad osobami starszymi, adaptacja bądź budowa budynku z infrastrukturą techniczną.
3. Modernizacja Punktów Medycznych na terenie sołectw.
4. Modernizacja Samodzielnego Publicznego Zespołu Opieki Zdrowotnej (SPZOZ).
5. Utworzenie Hospicjum stacjonarnego i Zakładu Opiekuńczo Leczniczego.
6. Rozwój usług medycznych na terenie gminy Ustrzyki Dolne.

5.4.4. Działanie IV – Budowanie i upowszechnianie społeczeństwa informacyjnego.

Opis kierunku: Intensywny rozwój społeczeństwa informacyjnego i rosnące zapotrzebowanie na wyższą jakość usług i produktów ICT są przyczyną powszechnego stosowania komputerów w różnych dziedzinach życia. **Informatyka i telekomunikacja** to branże istotne w perspektywie finansowej 2014-2020 z uwagi na potrzeby społeczeństwa i gospodarki związane z rozwojem cyfrowym. Województwo podkarpackie należy do regionów o wyróżniających się zasobach potencjału naukowo-badawczego w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych. Dodatkowo znajduje się tu także siedziba największej firmy informatycznej w skali kraju, która posiada statut dużej korporacji międzynarodowej (ASSECO). Dlatego też jest to jedna z trzech kluczowych dziedzin, które będą mogły liczyć na wsparcie finansowe ze środków Unii Europejskiej.

Zadania:

1. Cyfryzacja Biblioteki Publicznej Powiatowej i Miejskiej im. prof. E. Wanieka w Ustrzykach Dolnych.
2. Rozwój partycypacji społecznej i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego poprzez nowoczesne media.

5.4.5. Działanie V- 7 Rozwijanie tożsamości i integracji społecznej.

Opis kierunku: Kształtowanie lokalnej tożsamości to obowiązek wspólnego działania najważniejszych podmiotów funkcjonujących w sferze administracji, życia społecznego, gospodarczego, kulturalnego czy edukacyjnego. Inicjatywy lokalne powinny mieć wpływ na samoorganizację małych społeczności. Poprzez przekazywane treści należy zwiększać identyfikację z miejscem urodzenia, zamieszkania oraz środowiskiem lokalnym. Więzy powinny być oparte na świadomości i pielęgnowaniu wspólnego dziedzictwa kulturowego, poszanowaniu praw i tradycji oraz rozwijaniu postaw tolerancji. Istotną rolę w przyszłości gminy odgrywają młodzi ludzie, należy już w początkowym etapie ich życia kształtować postawy patriotyzmu lokalnego, stwarzać dla nich możliwości do prowadzenia działań społecznych oraz rozwijać w nich ducha aktywności społecznej. Niezbędne jest stwarzanie warunków dla młodzieży w zakresie możliwości spędzania czasu wolnego, m.in. poprzez organizację zajęć sportowych, dokształcania oraz rozwijanie ich zainteresowań.

Zadania:

1. Renowacja architektury drewnianej i sakralnej na terenie gminy Ustrzyki Dolne.
2. Kulturowanie kultur pogranicza.
3. Organizacja imprez kulturalnych.
4. Organizacja imprez sportowych.
5. Ochrona dziedzictwa kulturowego.

6. Wykorzystanie dostępnej przestrzeni gminnej m. in. rynek, parki, okolice świetlic wiejskich na potrzeby kultury, edukacji i promocji (np. poprzez tworzenie galerii plenerowych).

5.4.6. Działanie VI - Dopasowanie poziomu wykształcenia i edukacji mieszkańców do zmieniających się warunków ekonomiczno – społecznych.

Opis kierunku: Zadania realizowane Działaniu VI mają na celu poprawę warunków dostępu do edukacji i kształcenia na terenie gminy na wszystkich jego poziomach, za które odpowiada samorząd: przedszkolnym, podstawowym i gimnazjalnym. Jednocześnie cel odnosi się do ogólnego podnoszenia kwalifikacji mieszkańców gminy – także tych w wieku dorosłym – i rozwoju systemu kształcenia ustawicznego. W ramach Działania założono realizację przedsięwzięć o charakterze zarówno typowo inwestycyjnym, polegających przede wszystkim na doposażeniu obiektów edukacyjnych w pomoce dydaktyczne, jak i realizację projektów nie inwestycyjnych o charakterze szkoleniowym, doradczym czy planistycznym. Osiągnięcie założeń zostanie spełnione poprzez realizację następujących zadań:

Zadania:

1. Przebudowa, rozbudowa, remont wraz z wyposażeniem Przedszkola Nr 1 w Ustrzykach Dolnych i urządzeniem placu zabaw.
2. Przebudowa, rozbudowa, remont wraz z wyposażeniem ZSP Nr 1 i ZSP Nr 2 w Ustrzykach Dolnych.
3. Wyposażenie w sprzęt i niezbędne pomoce dydaktyczne Przedszkola Nr 2 w Ustrzykach Dolnych wraz z wyposażeniem placu zabaw..
4. Projekty stypendialne dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych.
5. Adaptacja budynku lub budowa żłobka wraz z wyposażeniem na terenie Gminy Ustrzyki Dolne.
6. Budowa i modernizacja sali gimnastycznych w szkołach wiejskich – Ustjanowa Górna, Ropienka.
7. Dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb regionalnego i lokalnego rynku pracy oraz wzbogacenie oferty edukacyjnej szkół zawodowych.
8. Modernizacja budynku Sali gimnastycznej oraz zagospodarowanie terenów zielonych przy Zespole Szkół Licealnych w Ustrzykach Dolnych.
9. Podniesienie jakości wykształcenia na terenie gminy poprzez uzupełnienie wyposażenia szkół.
10. Kompleksowa modernizacja energetyczna budynków szkół powiatu bieszczadzkiego.

5.5. Priorytet V - Przedsiębiorczość.

5.3.1. Działanie I - Prowadzenie polityki proinwestycyjnej gminy celem wspierania rozwoju mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw/ Kreowanie przyjaznego klimatu dla rozwoju przedsiębiorczości.

Opis kierunku: Działania z zakresu szeroko rozumianego rozwoju przedsiębiorczości oraz dostępnych form wsparcia dla przedsiębiorców powinny docelowo pobudzać przedsiębiorców do inwestowania w swoje firmy oraz przyczyniać się powstawania nowych trwałych miejsc pracy. Jednym z elementów, który

może wpłynąć na wzrost liczby przedsiębiorstw powstających na terenie gminy może być utworzenie „Inkubatora przedsiębiorczości”, który będzie wspierał mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa na wczesnym etapie ich działalności oraz późniejszym etapie funkcjonowania.

Zadania:

1. Aktualizacja studium uwarunkowań oraz Planu Zagospodarowania Przestrzennego
2. Stworzenie Planu Przestrzennego Zagospodarowania dla miejscowości Teleśnica Sanna wraz i uzbrojeniem terenu pod inwestycje.
3. Zagospodarowanie terenu w Teleśnicy Sanna przez inwestycje o charakterze turystycznym, rekreacyjnym, sportowym.
4. Wspieranie nowych i rozwój istniejących przedsiębiorstw, rozwój instytucji okołobiznesowych.
5. Wspieranie innowacyjności w gospodarce lokalnej.
6. Wspieranie inicjatyw NGO.
7. Utworzenie stref aktywności gospodarczej.
8. Utworzenie Inkubatora przedsiębiorczości.
9. Zapobieganie powstawaniu i poszerzaniu niezasadnych form ochrony przyrody.
10. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych.

5.3.2. Działanie II – Rozwój inicjatyw klastrowych w branży turystycznej.

Opis kierunku: Turystyka staje się coraz ważniejszym sektorem zarówno globalnie jak i regionalnie. Jej dynamiczny rozwój wynika z rosnącego popytu na produkty i usługi turystyczne. Szczególnie z uwagi na położenie, charakterystykę oraz kierunki wyznaczone dokumentami strategicznymi wyższego szczebla nabiera ona dla omawianego obszaru. Klastering jest niezwykle przyszłościowym kierunkiem rozwoju branży turystycznej. W perspektywie finansowej Unii Europejskiej na lata 2014–2020 podmioty zrzeszone w inicjatywach klastrowych traktowane będą preferencyjnie, co wiąże się z tym, że będą miały dużo większe szanse na uzyskanie dofinansowania. Główne zadania w przedmiotowym działaniu to:

Zadania:

1. Udzielanie wsparcia na etapie powoływania i funkcjonowania inicjatyw klastrowych funkcjonujących w branży turystycznej.
2. Współdziałanie i wspieranie procesu kreowania wysokiej jakości produktów turystycznych.

5.3.3. Działanie III – Rozwój przedsiębiorczości w sektorze rolno-spożywczym opartej na certyfikacji lokalnych i tradycyjnych produktów.

Opis kierunku: Konkurencyjność podmiotów przemysłu rolno-spożywczego pozostaje pod wpływem wielu czynników m.in. koszty produkcji i dystrybucji, jakości produktów żywnościowych, poziom rozwoju technologicznego. Na terenie gminy użytki rolne stanowią 28% obszaru gminy. Z uwagi na stosunkowo niski stopień wykorzystania potencjału kulturowego i kulinarnego regionu zasadne wydaje się wprowadzenie efektywnego systemu wsparcia przedsiębiorców – producentów i wytwórców produktów tradycyjnych, regionalnych, lokalnych, ekologicznych oraz zbieraczy leśnych.

Zadania:

1. Wspieranie inicjatyw mających na celu pomoc producentom w przechodzeniu przez procedurę certyfikacji i uzyskiwania znaków jakości lokalnych produktów.
2. Budowa lokalnych i regionalnych „marek”.

5.3.4. Działanie IV - Transfer nowych technologii opartych na kapitale intelektualnym zmierzających do wzrostu atrakcyjności i konkurencyjności sektora usług.

Opis kierunku: Kierunek interwencji powinien koncentrować się na stymulowaniu (np. poprzez wsparcie przepływu informacji dot. innowacji, stymulowanie rozwoju powiązań kooperacyjnych opartych na kapitale intelektualnym) działań mających na celu utworzenie na terenie gminy strefy wysokorozwiniętych usług.

Zadania:

1. Inicjowanie i wspieranie działań mających na celu prowadzenie kompleksowej edukacji, profesjonalnego doradztwa właścicielom firm usługowych.
2. Stymulowanie wzrostu konkurencyjności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw poprzez m.in. zapewnienie fachowego wsparcia instytucjonalnego.

VII. System wdrażania i źródła finansowania.

Działania zawarte w Strategii będą finansowane przez różne podmioty. W tabeli nr 40 przedstawione zostały potencjalne źródła finansowania zadań zaplanowanych do realizacji w ramach opracowanej Strategii. Wskazano priorytety inwestycyjne (określone na okres programowania UE 2014-2020) w ramach, których można uzyskać wsparcie finansowe dla zawartych w strategii zadań.

Tabela 40. Potencjalne źródła finansowania zadań wskazanych w Strategii.

LP.	Nazwa zadania	Priorytet inwestycyjny / inne	Program operacyjny / inne
Priorytet I - TURYSTYKA I REKREACJA			
5.1.1.1	Budowa Stadionu Zimowego w Ustjanowej	Fundusz Rozwoju Kultury Fizycznej	Budżet państwa
		Priorytet inwestycyjny 9b: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego 2014-2020 (RPO WP 2014-2020)
5.1.1.2	Budowa toru saneczkowego – bobslejowo – skeletonowego - Arłamów	Fundusz Rozwoju Kultury Fizycznej Priorytet inwestycyjny 4.vi. Promowanie wykorzystywania wysokosprawnej kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe.	Budżet państwa PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
5.1.1.3	Budowa infrastruktury turystycznej - wyciąg krzesełkowy na Kamienną	Priorytet 1.2 Promocja i zachowanie dziedzictwa naturalnego	Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2014-2020
	Laworte od strony miasta Ustrzyki Dolne, wyciąg krzesełkowy na górze Gromadzyń.	Priorytet Inwestycyjny 6c: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	PL-SK Polska – Słowacja 2014-2020
5.1.1.4	Budowa zbiornika retencyjnego wraz z alternatywnym ujęciem wody oraz toru kajakowego na rzece Jasieńka	Priorytet Inwestycyjny 5b Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami	RPO WP 2014-2020

5.1.1.5	Modernizacja stadionu sportowego w Ustrzykach Dolnych	Priorytet inwestycyjny 9b: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	RPO WP 2014-2020
5.1.1.6	Budowa ścieżek rowerowych, rowerowo-spacerowych na terenie gminy Ustrzyki Dolne	Priorytet Inwestycyjny 6c: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	RPO WP 2014-2020 PL-SK Polska – Słowacja
		6.iii Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę	PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
5.1.1.7	Połączenie gminnych szlaków rowerowych z Wschodnim Szlakiem Rowerowym Green Velo.	6.iii Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę	PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
5.1.1.8	Modernizacja i rozbudowa obiektów sportowo-rekreacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem obiektów sportów zimowych.	Priorytet inwestycyjny 9b: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	RPO WP 2014-2020
5.1.1.9	Budowa i modernizacja obiektów turystycznych i infrastruktury turystycznej.	Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 (PROW 2014-2020)
		Priorytet inwestycyjny 9b: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	RPO WP 2014-2020
		Priorytet Inwestycyjny 6c: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	RPO WP 2014-2020 PL-SK Polska – Słowacja

5.1.1.10	Budowa i modernizacja placów zabaw, siłowni plenerowych, punktów widokowych, wiat, plaży przy rzekach na terenie gminy Ustrzyki Dolne.	Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	PROW 2014-2020
		Priorytet inwestycyjny 9b: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	RPO WP 2014-2020
5.1.1.11	Budowa kolejki gondolowej między Kamienną Lawortą a Gromadzyniem	Priorytet Inwestycyjny 6c: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	RPO WP 2014-2020 PL-SK Polska – Słowacja 2014-2020
		Priorytet 1.2 Promocja i zachowanie dziedzictwa naturalnego	Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2014-2020
5.1.1.12	Zagospodarowanie brzegu rz. Strwiąż pod kątem turystyczno-rekreacyjnym, budowa bulwaru.	Priorytet inwestycyjny 9b: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	RPO WP 2014-2020
		Priorytet Inwestycyjny 6c: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	PL-SK Polska – Słowacja 2014-2020
		Priorytet 1.2 Promocja i zachowanie dziedzictwa naturalnego	Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2014-2020
		Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	PROW 2014-2020
5.1.1.13	Rewitalizacja obszarów zdegradowanych z przeznaczeniem na budowę	Priorytet inwestycyjny 9b: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	RPO WP 2014-2020

	infrastruktury sportowej i turystycznej.		
5.1.2.1	Różnicowanie oferty turystycznej przez gospodarstwa agroturystyczne.	Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	PROW 2014-2020
5.1.2.2	Wspieranie procesu identyfikacji i rozwoju „markowych” produktów gminy w obszarze turystyki, agroturystyki i ekoturystyki.	Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	PROW 2014-2020
5.1.2.3	Stworzenie placówki muzealnej o charakterze lokalnym łączącej różne tradycje regionu.	Priorytet inwestycyjny 6 c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	RPO WP 2014-2020 PL-SK Polska – Słowacja 2014-2020
5.1.3.1	Tworzenie transgranicznych sieci współpracy instytucji i organizacji zajmujących się turystyką.	Priorytet inwestycyjny 6 c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	PL-SK Polska – Słowacja 2014-2020
5.1.3.2	Identyfikacja, wypracowanie transgranicznych produktów turystycznych.	Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	PROW 2014-2020
5.1.3.3	Wspieranie specjalizacji istniejących i powstających instytucji otoczenia biznesu w	Priorytet inwestycyjny 3a: Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości	RPO WP 2014-2020

	<p> kierunku obsługi firm zainteresowanych współpracą w obszarze transgranicznym.</p>		
5.1.3.4	<p>Zintegrowana promocja gospodarcza gminy, jako obszaru transgranicznego, atrakcyjnego i czystego ekologicznie.</p>	<p>Priorytet inwestycyjny 6 c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego</p>	<p>PL-SK Polska – Słowacja 2014-2020</p>
5.1.3.5	<p>Inicjowanie, podejmowanie, wspieranie działań na rzecz ochrony światowego dziedzictwa kultury obszaru a co za tym idzie budowanie jego potencjału turystycznego.</p>	<p>Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich</p>	<p>PROW 2014-2020</p>
		<p>Priorytet inwestycyjny 6 c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego</p>	<p>PL-SK Polska – Słowacja 2014-2020</p>
5.1.3.6	<p>Budowa partnerstwa regionalnego, tworzenie międzynarodowej sieci miast partnerskich.</p>	<p>Komponent II. Demokratyczne zaangażowanie i uczestnictwo obywatelskie</p>	<p>Europa dla obywateli 2014-2020</p>
5.1.3.7	<p>Uruchomienie pieszego i rowerowego przejścia granicznego.</p>	<p>Budżet Wojewody/ Inne</p>	<p>Inne</p>
5.1.3.8	<p>Rozszerzenie Strefy Małego Ruchu Granicznego do miasta</p>	<p>Inne</p>	<p>Inne</p>

	Lwów na Ukrainie.		
5.1.4.1	Uczestnictwo w targach krajowych i zagranicznych	Priorytet inwestycyjny 6 c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	PL-SK Polska – Słowacja 2014-2020
5.1.4.2	Organizacja imprez kulturalnych, sportowych, społecznych, charytatywnych.	Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	PROW 2014-2020
		Priorytet inwestycyjny 6 c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	PL-SK Polska – Słowacja 2014-2020
5.1.4.3	Uczestnictwo w wyjazdach studyjnych w kraju i zagranicą	Priorytet inwestycyjny 6 c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	PL-SK Polska – Słowacja 2014-2020
5.1.4.4	Publikacje promujące gminę Ustrzyki Dolne	Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	PROW 2014-2020
5.1.4.5	Filmy, spoty reklamowe promujące gminę Ustrzyki Dolne	Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	PROW 2014-2020
Priorytet II - Ochrona środowiska			
5.2.1.1	Kontynuacja Programu usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Ustrzyki Dolne wraz z inwentaryzacją oraz dotacją na usuwanie eternitu	Program priorytetowy „Gospodarowanie odpadami innymi niż komunalne, Część II - Usuwanie wyrobów zawierających azbest”	NFOŚiGW i WFOŚiGW
5.2.1.2	Zwalczanie Barszczu Sosnowskiego	Program 4.1. Ochrona i przywracanie różnorodności biologicznej	NFOŚiGW 2015-2020
		Priorytet inwestycyjny 6.iii Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz	PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020

		wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę	
5.2.1.3	Opracowanie dokumentacji strategicznych z zakresu ochrony środowiska (np. Planów Gospodarki Niskoemisyjnej i innych adekwatnych dokumentów dot. ochrony środowiska)	Priorytet inwestycyjny 4e Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu	RPO WP 2014-2020
5.2.1.4	Inwestycje i działania zapobiegające powodziom i zmniejszające skutki powodzi (m.in. regulacja i wzmocnienie brzegu rz. Strwiąż).	Priorytet Inwestycyjny 5b Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami	RPO WP 2014-2020
5.2.1.5	Ochrona bioróżnorodności - działania ograniczające negatywne oddziaływanie turystyki na obszary cenne przyrodniczo	Priorytet inwestycyjny 6d Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę	RPO WP 2014-2020
5.2.1.6	Zagospodarowanie terenów zielonych z poszanowaniem istniejących gatunków.	Priorytet inwestycyjny 6.iii Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę	PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
5.2.1.7	Tworzenie ekoparków na terenie gminy Ustrzyki Dolne.	Priorytet inwestycyjny 6.iii Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę	RPO WP 2014-2020

5.2.1.8	Zagospodarowanie terenów zielonych Parku pod Dębami.	Priorytet inwestycyjny 9b: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	RPO WP 2014-2020
5.2.1.9	Rewitalizacja obszarów zdegradowanych z przeznaczeniem na cele środowiskowe.	Priorytet inwestycyjny 9b: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	RPO WP 2014-2020
5.2.2.1	Modernizacja i budowa sieci wodociągowej na terenie Gminy Ustrzyki Dolne	Priorytet inwestycyjny 6b Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie	RPO WP 2014-2020
		Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	PROW 2014-2020
5.2.2.2	Modernizacja ujęcia wody na J. Solińskim dla Miasta i Gminy Ustrzyki Dolne	Priorytet inwestycyjny 6b Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie	RPO WP 2014-2020
5.2.2.3	Modernizacja i budowa kanalizacji na terenie gminy Ustrzyki Dolne	Priorytet inwestycyjny 6b Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie	RPO WP 2014-2020
		Priorytet inwestycyjny 6.ii. Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie;	PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
		Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	PROW 2014-2020
5.2.2.4	Modernizacja kanalizacji/rozdzielenie kanalizacji	Priorytet inwestycyjny 6b Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te	RPO WP 2014-2020

	deszczowej od sanitarnej.	zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie	
		Priorytet inwestycyjny 6.ii. Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie;	PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
5.2.2.5	Budowa lokalnych oczyszczalni ścieków i przydomowych oczyszczalni na terenach wiejskich	Priorytet inwestycyjny 6b Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie	RPO WP 2014-2020
		Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	PROW 2014-2020
5.2.2.6	Realizacja prac nad alternatywnymi ujęciami wody dla gminy Ustrzyki Dolne np. źródła rzeki Strwiąż, studnie głębinowe.	Priorytet inwestycyjny 6b Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie	RPO WP 2014-2020
5.2.2.8	Regulacja rzek – zwiększenie przepustowości koryt rzecznych oraz zmniejszenie niebezpieczeństwa wylania wód na terenie gminy	Priorytet inwestycyjny 5.ii. Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami	PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
5.2.3.1	Racjonalne zarządzanie gospodarką odpadami na terenie gminy Ustrzyki Dolne poprzez wyposażenie gminy w pojemniki do selektywnego	Program 2.1. Racjonalna gospodarka odpadami	NFOŚiGW 2015-2020

	zbierania odpadów komunalnych		
5.2.3.2	Modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej	Priorytet inwestycyjny 4c: Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym.	RPO WP 2014-2020
		Priorytet inwestycyjny 4iii Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym	PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
5.2.3.3	Modernizacja energetyczna budynków mieszkalnych	Priorytet inwestycyjny 4c: Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym.	RPO WP 2014-2020
5.2.3.4	Modernizacja i rozbudowa sieci ciepłociągu na terenie miasta Ustrzyki Dolne	Priorytet inwestycyjny 4e Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu	RPO WP 2014-2020
		Priorytet inwestycyjny 6e Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojaskowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza i propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu	
5.2.3.5	Dostosowanie infrastruktury Stacji Segregacji Odpadów do wymogów ustawowych w zakresie gospodarki odpadami poprzez budowę, rozbudowę i	Priorytet inwestycyjny 6a Inwestowanie w sektor gospodarki odpadami celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych określonych przez państwa członkowskie	RPO WP 2014-2020

	modernizację dotychczasowej infrastruktury		
5.2.3.6	Rozbudowa i modernizacja Stacji Segregacji Odpadów	Priorytet inwestycyjny 6a Inwestowanie w sektor gospodarki odpadami celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych określonych przez państwa członkowskie	RPO WP 2014-2020
		Priorytet inwestycyjny 4v Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu	PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
5.2.4.1	Rozbudowa i przystosowanie kotłowni miejskiej do OZE lub wykorzystanie alternatywnego źródła energii odnawialnej.	Priorytet inwestycyjny 4a Wspieranie wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych	RPO WP 2014-2020
5.2.4.2	Wykorzystywanie przez gospodarstwa indywidualne, podmioty prywatne i użyteczności publicznej OZE	Priorytet inwestycyjny 4a Wspieranie wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych	RPO WP 2014-2020
5.2.5.1	Tworzenie, modernizacja, uzupełnienie zaplecza lokalowo – technicznego w szczególności budowa garaży dla samochodów, wymiana taboru samochodowego,	Priorytet inwestycyjny 4a Wspieranie wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych	RPO WP 2014-2020

	doposażenie w sprzęt specjalistyczny Ochotniczych Straży Pożarnych		
Priorytet III - Poprawa dostępności			
5.3.1.1	Budowa, przebudowa i modernizacja infrastruktury drogowej (dróg gminnych, dróg powiatowych, dróg wojewódzkich, drogi krajowej).	Priorytet 2.1 Poprawa i rozwój usług transportowych i infrastruktury	Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2014-2020
		Program Rozwoju Gminnej i Powiatowej Infrastruktury Drogowej na lata 2016-2019	Budżet państwa
		Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	PROW 2014-2020
		Priorytet inwestycyjny 7b Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi.	RPO WP 2014-2020
5.3.1.2	Budowa i modernizacja oświetlenia ulicznego na terenie gminy Ustrzyki Dolne	Priorytet inwestycyjny 4e: Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu.	RPO WP 2014-2020
5.3.1.3	Budowa parkingów na terenie miasta i sołectw	Priorytet inwestycyjny 9b: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	RPO WP 2014-2020
5.3.2.1	Reaktywacja linii kolejowej	Priorytet inwestycyjny 9b: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	RPO WP 2014-2020
5.3.2.2	Budowa i modernizacja infrastruktury kolejowej na terenie gminy Ustrzyki Dolne	Priorytet inwestycyjny 7.iii. Rozwój i rehabilitacja kompleksowych, wysokiej jakości i interoperacyjnych systemów transportu kolejowego oraz propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu	PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
5.3.3.1	Rozbudowa infrastruktury	Priorytet Inwestycyjny 2.a Poszerzanie zakresu dostępności do łączy szerokopasmowych oraz wprowadzanie	PO Polska Cyfrowa na lata

	teleinformatycznej, Internetu szerokopasmowego na terenie gminy Ustrzyki Dolne.	szybkich sieci internetowych oraz wspieranie wprowadzania nowych technologii i sieci dla gospodarki cyfrowej	2014-2020
5.3.3.2	Tworzenie informatycznych zasobów geodezyjnych oraz informacji przestrzennej	Priorytet inwestycyjny 2c: Wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia	RPO WP 2014-2020 PO Polska Cyfrowa na lata 2014-2020
5.3.3.3	Cyfryzacja usług publicznych oraz tworzenie bazy informatycznej na potrzeby sektora publicznego.	Priorytet inwestycyjny 2c: Wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia	RPO WP 2014-2020 PO Polska Cyfrowa na lata 2014-2020
5.3.3.4	Utworzenie miejskiej/gminnej telewizji cyfrowej	Priorytet Inwestycyjny 2.c Wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia	PO Polska Cyfrowa na lata 2014-2020
Priorytet IV – Kapitał Ludzki i Społeczny			
5.4.1.1	Aktywizacja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w gminie Ustrzyki Dolne.	Priorytet inwestycyjny 9i: Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie	RPO WP 2014-2020
5.4.1.2	Zwalczanie ubóstwa przy współpracy z organizacjami pozarządowymi, Kościołem oraz związkami wyznaniowymi.	Priorytet inwestycyjny 9i: Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie	RPO WP 2014-2020

5.4.1.3	Poprawa sytuacji osób bezrobotnych i biernych zawodowo na rynku pracy	Priorytet inwestycyjny 8i: Dostęp do zatrudnienia dla osób poszukujących pracy i osób biernych zawodowo, w tym długotrwale bezrobotnych oraz oddalonych od rynku pracy, także poprzez lokalne inicjatywy na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników	RPO WP 2014-2020
		Priorytet Inwestycyjny 8II Zwiększenie możliwości zatrudnienia osób młodych do 29 r.ż. bez pracy, w tym w szczególności osób, które nie uczestniczą w kształceniu i szkoleniu (tzw. młodzież NEET).	PO WER 2014-2020
5.4.1.4	Utworzenie na terenie gminy Centrum Integracji Społecznej (CIS) oraz Klubu Integracji Społecznej (KIS)	Priorytet inwestycyjny 9i: Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie	RPO WP 2014-2020
5.4.1.5	Utworzenie Uniwersytetu III Wieku	Priorytet I. Edukacja osób starszych	Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020
5.4.2.1	Rozbudowa Urzędu Miejskiego	Priorytet inwestycyjny 9b: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	RPO WP 2014-2020
5.4.2.2	Rozbudowa i wyposażenie Ustrzycki Dom Kultury	Priorytet Inwestycyjny 6c: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	RPO WP 2014-2020
5.4.2.3	Adaptacja i modernizacja istniejących obiektów na cele publiczne	Priorytet inwestycyjny 9b: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	RPO WP 2014-2020
5.4.2.4	Budowa i modernizacja budynków socjalnych na	Priorytet inwestycyjny 9iv: Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym	RPO WP 2014-2020

	terenie gminy Ustrzyki Dolne	Priorytet inwestycyjny 9a Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych	
5.4.2.5	Budowa budynków komunalnych lub adaptacja istniejących budynków na cele mieszkaniowe	Priorytet inwestycyjny 9iv: Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym Priorytet inwestycyjny 9a Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych	RPO WP 2014-2020
5.4.2.6	Dostosowanie budynków użyteczności publicznej do potrzeb osób niepełnosprawnych.	Priorytet Inwestycyjny 6c: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	RPO WP 2014-2020
5.4.2.7	Modernizacja budynku przy ul. Wyzwolenia 7 w Ustrzykach Dolnych.	Priorytet inwestycyjny 9b: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	RPO WP 2014-2020
5.4.2.8	Poprawa jakości oraz zwiększenie poziomu bezpieczeństwa dowozu dzieci do szkół na terenie gminy.	Inne	Inne
5.4.3.1	Założenie Dziennego Domu Opieki Medycznej	Priorytet inwestycyjny 9iv: Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym	RPO WP 2014-2020

		Priorytet inwestycyjny 9a Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych	
5.4.3.2	Rozwój usług opieki nad osobami starszymi, adaptacja bądź budowa budynku z infrastrukturą techniczną.	Priorytet inwestycyjny 9iv: Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym	RPO WP 2014-2020
5.4.3.3	Modernizacja Punktów Medycznych na terenie sołectw	Priorytet inwestycyjny 9iv: Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym Priorytet inwestycyjny 9a Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych	RPO WP 2014-2020
5.4.3.4	Modernizacja SPZOZ	Priorytet inwestycyjny 9a Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych	RPO WP 2014-2020
5.4.3.5	Utworzenie Hospicjum stacjonarnego i Zakładu Opiekuńczo Leczniczego	Priorytet inwestycyjny 9a Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych	RPO WP 2014-2020
5.4.3.5	Rozwój usług medycznych na	Priorytet inwestycyjny 9iv: Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w	RPO WP 2014-2020

	terenie gminy Ustrzyki Dolne	tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym	Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 (PO WER 2014-2020)
5.4.4.1	Cyfryzacja Biblioteki Miejskiej w Ustrzykach Dolnych	Priorytet inwestycyjny 2c: Wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia	RPO WP 2014-2020
5.4.4.2	Rozwój partycypacji społecznej i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego poprzez nowoczesne media.	Komponent II. Demokratyczne zaangażowanie i uczestnictwo obywatelskie	Europa dla Obywateli 2014-2020
5.4.5.1	Renowacja architektury drewnianej i sakralnej na terenie gminy Ustrzyki Dolne	Priorytet Inwestycyjny 6c: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	RPO WP 2014-2020
5.4.5.2	Kultywowanie kultur pogranicza	Priorytet Inwestycyjny 6c: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	RPO WP 2014-2020
5.4.5.3	Organizacja imprez kulturalnych	Priorytet Inwestycyjny 6c: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	RPO WP 2014-2020
5.4.5.4	Organizacja imprez sportowych	Fundusz Rozwoju Kultury Fizycznej	Budżet państwa
5.4.5.5	Ochrona dziedzictwa kulturowego	Priorytet Inwestycyjny 6c: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	RPO WP 2014-2020
5.4.5.6	Wykorzystanie dostępnej przestrzeni gminnej m. in. rynek, parki, okolice świetlic wiejskich na potrzeby kultury,	Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	PROW 2014+2020

	edukacji i promocji (np. poprzez tworzenie galerii plenerowych).		
5.4.6.1	Przebudowa, rozbudowa, remont wraz z wyposażeniem Przedszkola Nr 1 w Ustrzykach Dolnych i urządzeniem placu zabaw	Priorytet inwestycyjny 10i Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia EFS	RPO WP 2014-2020
5.4.6.2	Przebudowa, rozbudowa, remont wraz z wyposażeniem ZSP Nr 1 i ZSP Nr 2 w Ustrzykach Dolnych	Priorytet inwestycyjny 10i Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia EFS	RPO WP 2014-2020
5.4.6.3	Wyposażenie w sprzęt i niezbędne pomoce dydaktyczne Przedszkola Nr 2 w Ustrzykach Dolnych wraz z wyposażeniem placu zabaw	Priorytet inwestycyjny 10i Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia EFS	RPO WP 2014-2020
5.4.6.4	Projekty stypendialne dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych	Priorytet inwestycyjny 10i Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia EFS	RPO WP 2014-2020
5.4.6.5	Adaptacja budynku lub budowa żłobka wraz z	Priorytet inwestycyjny 8iv Równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń za taką	RPO WP 2014-2020

	wyposażeniem na terenie gminy Ustrzyki Dolne	samą pracę	
		Priorytet inwestycyjny 9a Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych	RPO WP 2014-2020
5.4.6.6	Budowa i modernizacja sali gimnastycznych w szkołach wiejskich – Ustjanowa Górna, Ropienka,	Priorytet inwestycyjny 10 Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej	PRO WP 2014-2020
5.4.6.7	Dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb regionalnego i lokalnego rynku pracy oraz wzbogacenie oferty edukacyjnej szkół zawodowych	Priorytet inwestycyjny 10iv Lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwianie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmacnianie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami. Priorytet inwestycyjny 10 Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej.	PRO WP 2014-2020
5.4.6.8	Modernizacja budynku Sali gimnastycznej oraz zagospodarowanie terenów zielonych przy Zespole Szkół Licealnych w Ustrzykach Dolnych	Priorytet inwestycyjny 10 Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej	PRO WP 2014-2020
5.4.6.9	Podniesienie jakości	Priorytet inwestycyjny 10i Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz	PRO WP 2014-2020

	wykształcenia na terenie gminy poprzez uzupełnienie wyposażenia szkół.	zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia EFS	
5.4.6.10	Kompleksowa modernizacja energetyczna budynków szkół powiatu bieszczadzkiego.	Priorytet inwestycyjny 4c: Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym.	RPO WP 2014-2020
Priorytet V - Przedsiębiorczość			
5.5.1.1	Aktualizacja studium uwarunkowań oraz Planu Zagospodarowania Przestrzennego	Priorytet inwestycyjny 3a Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości	RPO WP 2014-2020
5.5.1.2	Stworzenie Planu Przestrzennego Zagospodarowania dla miejscowości Teleśnica Sanna wraz i uzbrojeniem terenu pod inwestycje.	Priorytet inwestycyjny 3a Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości	RPO WP 2014-2020
5.5.1.3	Zagospodarowanie terenu w Teleśnicy Sanna przez inwestycje o charakterze turystycznym, rekreacyjnym, sportowym.	Priorytet inwestycyjny 3a Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości	RPO WP 2014-2020
5.5.1.4	Wspieranie nowych i rozwój	Priorytet inwestycyjny 3a: Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego	RPO WP 2014-2020

	istniejących przedsiębiorstw, rozwój instytucji okołobiznesowych.	wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości Priorytet inwestycyjny 3c Wspieranie tworzenia i poszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług.	
		Priorytet Inwestycyjny 8II Zwiększenie możliwości zatrudnienia osób młodych do 29 r.ż. bez pracy, w tym w szczególności osób, które nie uczestniczą w kształceniu i szkoleniu (tzw. młodzież NEET).	PO WER 2014-2020
5.5.1.5	Wspieranie innowacyjności w gospodarce lokalnej	Priorytet inwestycyjny 3a Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości Priorytet inwestycyjny 3c Wspieranie tworzenia i poszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług.	RPO WP 2014-2020 POPW 2014-2020
5.5.1.6	Wspieranie inicjatyw NGO	Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	PROW 2014-2020
5.5.1.7	Utworzenie stref aktywności gospodarczej	Priorytet inwestycyjny 3a: Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości	RPO WP 2014-2020
5.5.1.8	Utworzenie Inkubatora przedsiębiorczości	Priorytet inwestycyjny 3a: Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości	RPO WP 2014-2020
5.5.1.9	Zapobieganie powstawaniu niezasadnych form ochrony przyrody	Inne	Inne

5.5.1.10	Rewitalizacja obszarów zdegradowanych	Priorytet inwestycyjny 9b: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	RPO WP 2014-2020
5.5.2.1	Udzielanie wsparcia na etapie powoływania i funkcjonowania inicjatyw klastrowych funkcjonujących w branży turystycznej.	Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	PROW 2014-2020
5.5.2.2	Współdziałanie i wspieranie procesu kreowania wysokiej jakości produktów turystycznych.	Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	PROW 2014-2020
5.5.3.1	Wspieranie inicjatyw mających na celu pomoc producentom w przechodzeniu przez procedurę certyfikacji i uzyskiwania znaków jakości lokalnych produktów.	Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	PROW 2014+2020
5.5.3.2	Wspieranie inicjatyw mających na celu pomoc producentom w przechodzeniu przez procedurę certyfikacji i uzyskiwania znaków jakości lokalnych produktów.	Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	PROW 2014+2020

5.5.4.1	Budowa lokalnych i regionalnych „marek”.	Cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich	PROW 2014+2020
5.5.4.2	Inicjowanie i wspieranie działań mających na celu prowadzenie kompleksowej edukacji, profesjonalnego doradztwa dla właścicieli firm usługowych.	Priorytet inwestycyjny 3a: Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości	RPO WP 2014-2020

Źródło: Opracowanie własne.

VIII. Spójność strategii z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu.

W ramach Strategii będą realizowane cele główne i działania wpisujące się w strategiczne dokumenty planistyczne i programowe szczebla wspólnotowego, krajowego i regionalnego. Opracowana strategia jest również spójna z lokalnymi dokumentami strategicznymi i planistycznymi.

Zestawienie tych dokumentów wraz z nawiązaniem do ich założeń przedstawiono w tabeli nr 41.

Tabela 41 Wykaz powiązań celów Strategii z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu

Lp.	Program	Misja/Cel/Priorytet/Działanie
1.	Strategia Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu	<p>Celem strategii „Europa 2020” jest osiągnięcie wzrostu gospodarczego, który będzie: <u>inteligentny</u> – dzięki bardziej efektywnym inwestycjom w edukację, badania naukowe i innowacje;</p> <p><u>zrównoważony</u> – dzięki zdecydowanemu przesunięciu w kierunku gospodarki niskoemisyjnej;</p> <p>oraz <u>sprzyjający</u> włączeniu społecznemu, ze szczególnym naciskiem na tworzenie nowych miejsc pracy i ograniczanie ubóstwa.</p> <p>Strategia koncentruje się na pięciu dalekosiężnych celach w dziedzinie zatrudnienia, innowacyjności, edukacji, walki z ubóstwem oraz w zakresie klimatu i energii, tj:</p> <p>Cel 1: Osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75%, wśród kobiet i mężczyzn w wieku 20–64 lat, w tym poprzez zwiększenie zatrudnienia młodzieży, osób starszych i pracowników nisko wykwalifikowanych oraz skuteczniejszą integrację legalnych imigrantów.</p> <p>Cel 3: Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych o 20%, w porównaniu z poziomami z 1990 r.; zwiększenie do 20% udziału energii odnawialnej w ogólnym zużyciu energii; dążenie do zwiększenia efektywności energetycznej o 20%. Unia Europejska zdecydowana jest podjąć decyzję o osiągnięciu do 2020 r. 30-procentowej redukcji emisji w porównaniu z poziomami z 1990 r., o ile inne kraje rozwinięte zobowiążą się do porównywalnych redukcji emisji, a kraje rozwijające się wniosą wkład na miarę swoich zobowiązań i możliwości.</p> <p>Cel 4: Podniesienie poziomu wykształcenia, zwłaszcza poprzez dążenie do zmniejszenia odsetka osób zbyt wcześnie kończących naukę do poniżej 10% oraz poprzez zwiększenie do co najmniej 40% odsetka osób w wieku 30–34 lat mających wykształcenie wyższe lub równoważne.</p> <p>Cel 5: Wspieranie włączenia społecznego, zwłaszcza przez ograniczanie ubóstwa, mając na celu wydzwignięcie z ubóstwa lub wykluczenia społecznego co najmniej 20 mln obywateli.</p> <p>W strategii uwzględniono działania w obszarze zdrowia, opieki społecznej, rynku pracy, edukacji infrastruktury i środowiska, których realizacja wpisuje się w cele wskazane w Strategii Europa 2020.</p>

2.	Umowa Partnerstwa 2014-2020 – Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020	<p>Umowa Partnerstwa zawiera 3 cele główne określa 11 celów tematycznych:</p> <p>Cel główny 1 Zwiększenie konkurencyjności gospodarki</p> <p>Cel główny 2 Poprawa spójności społecznej i terytorialnej</p> <p>Cel główny 3 Podniesienie sprawności i efektywności państwa</p> <p>Cel tematyczny 1. Wzmacnianie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji</p> <p>Cel tematyczny 2. Zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych</p> <p>Cel tematyczny 3. Wzmacnianie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw, sektora rolnego (w odniesieniu do EFRROW) oraz sektora rybołówstwa i akwakultury (w odniesieniu do EFMR)</p> <p>Cel tematyczny 4. Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach</p> <p>Cel tematyczny 5. Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem</p> <p>Cel tematyczny 6. Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami</p> <p>Cel tematyczny 7. Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszej infrastruktury sieciowej</p> <p>Cel tematyczny 8. Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników</p> <p>Cel tematyczny 9. Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją</p> <p>Cel tematyczny 10. Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie</p> <p>Cel tematyczny 11. Wzmacnianie zdolności instytucjonalnych instytucji publicznych i zainteresowanych stron oraz sprawności administracji publicznej.</p>
3.	Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020	<p>Cel główny Strategii – „Wzrost wydajności pracy we wszystkich sektorach gospodarki Polski Wschodniej” – ma być osiągnięty dzięki działaniom pogrupowanym w trzy strategiczne obszary:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) innowacyjność, 2) zasoby pracy i jakość kapitału ludzkiego, 3) infrastruktura transportowa i elektroenergetyczna

		<p>oraz siedem kierunków działań.</p> <p>Powiązania ze Strategią widoczne są we wszystkich celach Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej.</p>
4.	<p>Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020</p>	<p>Cel główny: Efektywne wykorzystanie zasobów wewnętrznych i zewnętrznych dla zrównoważonego i inteligentnego rozwoju społeczno-gospodarczego drogą do poprawy jakości życia mieszkańców.</p> <p>Spójność celów Strategii widoczny jest w następujących celach strategicznych Strategii Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2020</p> <p>Cel strategiczny 1: Rozwijanie przewag regionu w oparciu o kreatywne specjalizacje jako przejaw budowania konkurencyjności krajowej i międzynarodowej</p> <p>1.3. Turystyka</p> <p>1.5. Instytucje otoczenia biznesu</p> <p>Cel strategiczny 2: Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego jako czynników: innowacyjności regionu oraz poprawy poziomu życia mieszkańców.</p> <p>2.1. Edukacja</p> <p>2.2. Kultura i dziedzictwo kulturowe</p> <p>2.3. Społeczeństwo obywatelskie</p> <p>2.4. Włączenie społeczne</p> <p>2.5. Zdrowie publiczne</p> <p>2.6. Sport powszechny</p> <p>Cel strategiczny 3: Podniesienie dostępności oraz poprawa spójności funkcjonalno-przestrzennej jako element budowania potencjału rozwojowego regionu.</p> <p>3.1. Dostępność komunikacyjna</p> <p>3.2. Dostępność technologii informacyjnych</p> <p>3.4. Funkcje obszarów wiejskich</p> <p>Cel strategiczny 4: Racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów z poszanowaniem środowiska naturalnego sposobem na zapewnienie bezpieczeństwa i dobrych warunków życia mieszkańców oraz rozwoju gospodarczego województwa</p>

		<p>4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków</p> <p>4.2. Ochrona środowiska</p> <p>4.3. Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii</p>
5.	<p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020</p>	<p>PRO WP 2014-2020 zawiera IX osi priorytetowych. Powiązania Strategii z RPO WP widoczne są w następujących osiach i celach tematycznych RPO WP:</p> <p><u>Oś priorytetowa I. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka</u></p> <p>Cel tematyczny 3. Wzmacnianie konkurencyjności MŚP</p> <p><u>Oś priorytetowa II. Cyfrowe podkarpacie</u></p> <p>Cel tematyczny 2. Zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych</p> <p><u>Oś priorytetowa III. Czysta energia</u></p> <p>Cel tematyczny 4 Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach</p> <p><u>Oś priorytetowa IV. Ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego</u></p> <p>Cel tematyczny 5. Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem</p> <p>Cel tematyczny 6. Zachowanie i ochrona środowiska oraz promowanie efektywnego gospodarowania zasobami</p> <p><u>Oś priorytetowa V. Infrastruktura komunikacyjna</u></p> <p>Cel tematyczny 4 Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach</p> <p>Cel tematyczny 7. Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszej infrastruktury sieciowej</p> <p><u>Oś priorytetowa VI. Spójność przestrzenne i społeczna</u></p> <p>Cel tematyczny 8. Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników</p> <p>Cel tematyczny 9. Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją</p> <p>Cel tematyczny 10. Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie</p> <p><u>Oś priorytetowa VII. Regionalny rynek pracy</u></p>

		<p>Cel tematyczny 8. Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników</p> <p><u>Oś priorytetowa VIII. Integracja społeczna</u></p> <p>Cel tematyczny 9. Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją</p> <p><u>Oś priorytetowa IX. Jakość edukacji i kompetencji w regionie</u></p> <p>Cel tematyczny 10. Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie</p>
6.	Program Strategiczny Rozwoju Bieszczad	<p>Powiązania Strategii z PSRB widoczne są we wszystkich priorytetach PSRB</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Priorytet TURYSTYKA i REKREACJA 2. Priorytet PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ 3. Priorytet KAPITAŁ LUDZKI i SPOŁECZNY 4. Priorytet INFRASTRUKTURA SŁUŻĄCA POPRAWIE DOSTĘPNOŚCI i OCHRONIE ŚRODOWISKA
	Program Strategiczny „Błękitny San”	<p>Powiązania Strategii z PS „Błękitny San” widoczne są we wszystkich priorytetach PS „Błękitny San”</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Priorytet INNOWACYJNA PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ 2. Priorytet TURYSTYKA 3. Priorytet KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY 4. Priorytet ŚRODOWISKO I ENERGETYKA

Źródło: Opracowanie własne.

Ponadto strategia wpisuje się w logikę interwencji programów operacyjnych o zasięgu krajowym i europejskim, takich jak Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020, Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014-2020, Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020, Program Operacyjny Inteligentny Rozwój oraz Programy Operacyjne Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014-2020. Nie wszystkie z w/w programów operacyjnych otwierają możliwości pozyskiwania środków dla samorządu gminnego, ale spójność Strategii umożliwia aplikowanie o środki finansowe innym podmiotom, które bezpośrednio lub pośrednio przyczyniają się do rozwoju obszaru.

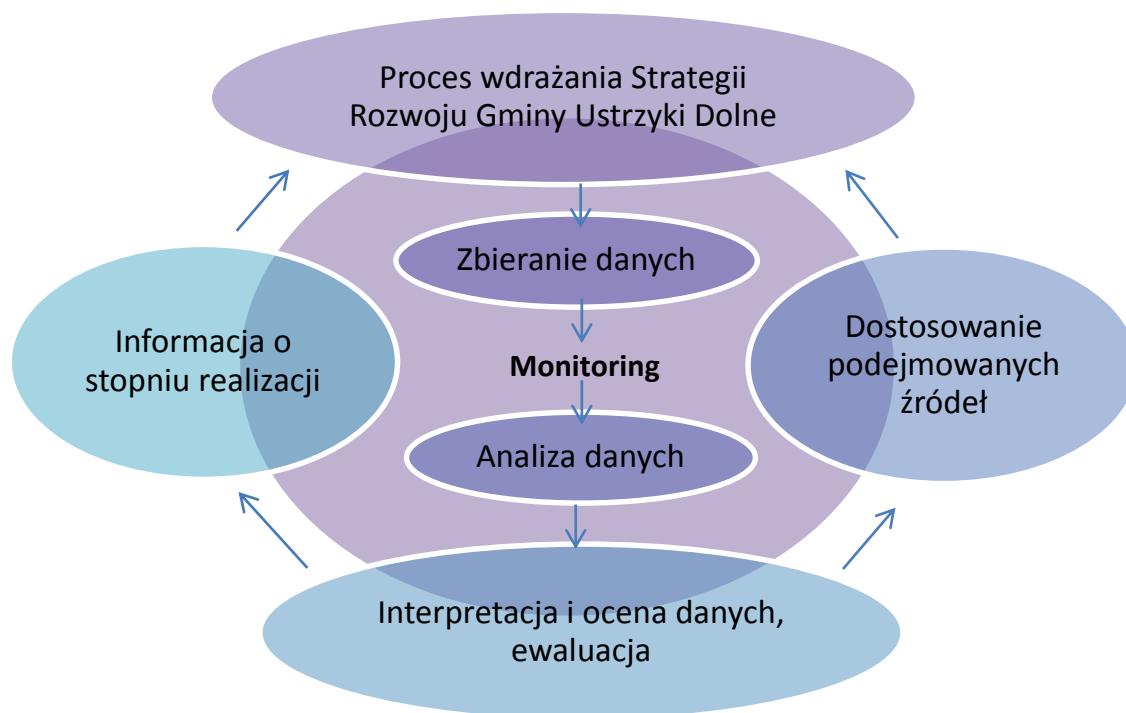
IX. System monitoringu i ewaluacji.

Sprawne osiągnięcie założonych celów wymaga systematycznego monitorowania zmian, wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań rozwoju gminy, ciągłej obserwacji i oceny pozytywnych i negatywnych doświadczeń przy wdrażaniu Strategii oraz opracowywania i wdrażania programów korygujących odstępstwa od planów.

W celu uzyskania właściwej kontroli nad procesem monitorowania postępów w realizacji i weryfikacji postępów, konieczne jest wprowadzenie zasad stałego, okresowego monitoringu, którego celem jest uzyskanie konkretnych mierników osiągnięcia założonych celów.

Wybór właściwych, mierzalnych wskaźników, wartości bazowej i docelowej, powinny uwzględniać zapisy niniejszej Strategii, dane dostępne w statystyce publicznej i wewnętrznej gminy. Konieczne jest zatem powołanie jednostki ds. Strategii odpowiedzialnej za monitoring i ewaluację oraz wybór wskaźników. W skład zespołu powinny wchodzić osoby z różnych środowisk opiniotwórczych. Rekomenduje się, aby powołany zespół dokonywał szczegółowej analizy realizacji celów strategicznych, nie rzadziej niż raz na okres wyborczy tj. raz na cztery lata. Analiza powinna być przygotowana w oparciu o opracowane wskaźniki dostępne w statystyce publicznej i wewnętrznej gminy. Ważnym elementem tego sprawozdania powinna być również analiza zagrożeń utrudniających jej realizację oraz opracowanie systemu działań naprawczych. Zaleca się, aby szczegółowa, systematyczna analiza opierała się na sporządzaniu rocznych sprawozdań tj. oceny stopnia realizacji Strategii do założonych wskaźników, prawidłowości ich realizacji, oceny przyjętych wskaźników w odniesieniu do celów strategicznych i operacyjnych. Rekomenduje się publikowanie raportów w wersji elektronicznej w Internecie, co ułatwia upowszechnianie wiedzy na temat postępu realizacji Strategii. Stworzenie obserwatorium na stronie www umożliwi mieszkańcom włączenie się do procesu monitoringu Strategii. Ewaluacja powinna dostarczyć odpowiedzi na pytanie, jakie są efekty realizacji Strategii, pokazać szanse i zagrożenia z nią związane oraz celowość przyjętych zasad i procedur, może także zmierzyć poziom zadowolenia mieszkańców z dokonanych zmian.

Schemat 4. System monitoringu i ewaluacji.

Źródło: Opracowanie własne

Poniżej przedstawiona została lista rekomendowanych mierników realizacji strategii. Stanowi propozycję oraz może podlegać modyfikacjom.

Tabela 42. Rekomendowane mierniki realizacji Strategii gminy Ustrzyki Dolne na lata 2015 – 2020.

Obszar	Przykładowe mierniki
SPOŁECZEŃSTWO	<ul style="list-style-type: none"> — liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy, — liczba osób/ rodzin korzystających z pomocy społecznej, — liczba udzielonych porad medycznych, — wydatki na opiekę społeczną w roku – kwota, — liczba dzieci w przedszkolach, — wartość inwestycji infrastrukturalnych w zakresie wyposażania placówek edukacyjnych (w tym sprzętu technologii teleinformatycznych), — ilość organizacji pozarządowych zarejestrowanych w rejestrze REGON,
INFRASTRUKTURA	<ul style="list-style-type: none"> — długość nowo wybudowanej lub zmodernizowanej sieci dróg — długość nowo wybudowanych lub zmodernizowany chodników, kładek, mostków in. — liczba odbiorców sieci światłowodowej — liczba obiektów użyteczności publicznej, w których przeprowadzono termomodernizację, — liczba odnowionych obiektów zabytkowych i historycznych,
GOSPODARKA	<ul style="list-style-type: none"> — liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON, — liczba podmiotów gospodarki narodowej zrzeszonych w klastrach — liczba gospodarstw rolnych zrzeszonych w grupach producenckich i kooperacyjnych, — liczba utworzonych miejsc pracy poza rolnictwem, — liczba zakładów przetwórstwa rolno - spożywczego i rzemiosła, — powierzchnia terenów zarezerwowana pod działalność usługowo- handlową, — liczba wydanych publikacji informacyjnych, — liczba zorganizowanych wydarzeń kulturalnych o tematyce gospodarczej,

	<ul style="list-style-type: none"> — ilość przeprowadzonych przedsięwzięć o charakterze edukacyjnym – szkoleń, warsztatów, — ilość obiektów prowadzących obsługę ruchu turystycznego, w tym gospodarstw agroturystycznych, — wartość inwestycji przeznaczonych na budowę i modernizację infrastruktury turystycznej, — liczba instytucji i podmiotów zaangażowanych w tworzenie i funkcjonowanie systemu promocji inwestycyjnej i gospodarczej gminy,
ŚRODOWISKO	<ul style="list-style-type: none"> — długość nowo wybudowanej lub zmodernizowanej sieci wodociągowej i kanalizacyjnej/ ilość przyłączy, — liczba nowo wybudowanych przydomowych oczyszczalni ścieków, — liczba gospodarstw domowych korzystających z innowacyjnych technologii grzewczych, — liczba powstałych na terenie gminy źródeł energii odnawialnych, — powierzchnia zrehabilitowanych terenów przyrodniczo zdegradowanych.

Źródło: Opracowanie własne.

Dla zwiększenia efektywności procesu sprawozdawczego z postępów wdrażania Strategii, sprawozdania składane są na ujednoczonym protokole, sprawdzającym postępy w realizacji Strategii, wg następującego wzoru:

Tabela 43. Protokół sprawdzający postępy w realizacji Strategii /wzór/.

PROTOKÓŁ SPRAWOZDAWCZY za rok...../wzór/			
- tytuł projektu -			
Cel	PRIORYTET	DZIAŁANIE	JEDNOSTKA REALIZUJĄCA
OPIS STANU REALIZACJI			
(m.in.: zrealizowane przedsięwzięcia w danym okresie, stopień realizacji, skuteczność zastosowanych instrumentów realizacyjnych, ocena partnerów realizacyjnych, sukcesy realizacyjne, uzyskane efekty)			
OPIS POWSTAŁYCH TRUDNOŚCI REALIZACYJNYCH			
(m.in.: problemy powstałe na etapie realizacji, opóźnienia i ich przyczyny, rekomendacje dotyczące zmian w realizacji, możliwe usprawnienia)			
OPIS ZASTOSOWANYCH DZIAŁAŃ NAPRAWCZYCH			
(m.in.: środki podjęte w celu przezwyciężenia trudności)			
OPIS ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA			
(wielkość środków finansowych wydatkowanych na realizację zadania w danym okresie (lata realizacji), w podziale na źródła finansowania)			
Budżet gminy	.....(kwota w zł)	.....(% kwoty ogółem)	
Budżet jednostki realizującej	.....(kwota w zł)	.....(% kwoty ogółem)	
Środki zewnętrzne	.....(kwota w zł)	.....(% kwoty ogółem)	
Ogółem	.....(kwota w zł)	.....(% kwoty ogółem)	

Źródło: Opracowanie własne.

Załącznik 1. Badanie ankietowe opinii społecznej dotyczące kierunków rozwoju, potrzeb społecznych i warunków życia w gminie Ustrzyki Dolne.

Szanowni Państwo!

W związku z prowadzeniem prac nad Strategią Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2015-2025, zwracamy się do Państwa z prośbą o wypełnienie poniższej ankiety. Zależy nam, aby jak największa liczba mieszkańców gminy udzieliła odpowiedzi na pytania zawarte w ankiecie tylko wtedy, bowiem będzie można uznać prowadzone badanie za w pełni wartościowe i miarodajne.

Ankieta jest całkowicie anonimowa – wszelkie zebrane informacje będą wykorzystywane wyłącznie do sporządzenia zbiorczych zestawień, a wypełnione przez Państwa ankiety nie będą publicznie udostępniane. Po wypełnieniu ankiety prosimy o złożenie jej w miejscu jej pobrania. Państwa opinie, jako cenne i ważne źródło informacji na temat konkretnych potrzeb mieszkańców gminy, zostaną uwzględnione w procesie przygotowywania Strategii w zakresie jej celów i priorytetów. Ponadto wyniki badania umożliwią przygotowanie raportu z przeprowadzonych konsultacji społecznych.

W przyszłości Strategia Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne będzie dokumentem niezbędnym, między innymi przy pozyskiwaniu środków zewnętrznych (krajowych, Unii Europejskiej i innych).

Ankieta przeznaczona jest dla:

- mieszkańców gminy,
- podmiotów gospodarczych działających na terenie gminy,
- stowarzyszeń oraz organizacji społecznych,
- osób przebywających na terenie gminy.

Termin zbierania ankiet upływa 16 września 2015 r.

Prosimy o odpowiedź na każde pytanie, poprzez zaznaczenie odpowiedniego pola.

PROSIMY O PODANIE TYLKO JEDNEJ ODPOWIEDZI W KAŻDYM WIERSZU

1. Jak ocenia Pan/Pani stan infrastruktury technicznej na terenie gminy Ustrzyki Dolne?

	bardzo dobrze	dobrze	średnio	źle	bardzo źle	trudno powiedzieć
Infrastruktura drogowa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Infrastruktura wodociągowa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Infrastruktura kanalizacyjna	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Infrastruktura teleinformatyczna	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gospodarka odpadami	☐	☐	☐	☐	☐	☐

2. Jak ocenia Pan/Pani stan infrastruktury społecznej na terenie gminy Ustrzyki Dolne?

	bardzo dobrze	dobrze	średnio	źle	bardzo źle	trudno powiedzieć
Infrastruktura kulturalna	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Infrastruktura turystyczna	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Infrastruktura wypoczynkowo- rekreacyjna	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Infrastruktura wychowawczo- edukacyjna	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dostępność usług medycznych	☐	☐	☐	☐	☐	☐

3. Jak ocenia Pan/Pani stan powiązań komunikacyjnych gminy Ustrzyki Dolne (zewnątrznych)?

	bardzo dobrze	dobrze	średnio	źle	bardzo źle	trudno powiedzieć
Transport drogowy (autobusy, busy)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ścieżki piesze	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ścieżki rowerowe	☐	☐	☐	☐	☐	☐

4. Jak ocenia Pan/Pani stan powiązań komunikacyjnych gminy Ustrzyki Dolne (wewnętrznych)?

	bardzo dobrze	dobrze	średnio	źle	bardzo źle	trudno powiedzieć
Transport drogowy (autobusy)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Transport drogowy (busy)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ścieżki piesze	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ścieżki rowerowe	☐	☐	☐	☐	☐	☐

5. Jak ocenia Pan/Pani estetykę gminy?

	bardzo dobrze	dobrze	średnio	źle	bardzo źle	trudno powiedzieć
	☐	☐	☐	☐	☐	☐

6. Jak ocenia Pan/Pani stan zagospodarowania przestrzeni publicznej w gminie (wyposażenie w parkingi, chodniki, ławki, kosze na śmieci)?

	bardzo dobrze	dobrze	średnio	źle	bardzo źle	trudno powiedzieć
	☐	☐	☐	☐	☐	☐

7. Jak ocenia Pan/Pani stan środowiska naturalnego na terenie gminy?

	bardzo dobrze	dobrze	średnio	źle	bardzo źle	trudno powiedzieć
	☐	☐	☐	☐	☐	☐

8. Jak ocenia Pan/Pani warunki do prowadzenia działalności gospodarczej w gminie, np. ewentualne udogodnienia i ulgi dla przedsiębiorców, dostęp do informacji na temat zakładania własnej działalności?

	bardzo dobrze	dobrze	średnio	źle	bardzo źle	trudno powiedzieć
	☐	☐	☐	☐	☐	☐

9. Jak ocenia Pan/Pani warunki do prowadzenia działalności rolniczej w gminie, np. czy organizowane są szkolenia, czy rolnicy mają dostęp do informacji na temat korzystnej specjalizacji gospodarstwa rolnego lub jej zmiany?

	bardzo dobrze	dobrze	średnio	źle	bardzo źle	trudno powiedzieć
	☐	☐	☐	☐	☐	☐

10. Jaka jest Pana/Pani zdaniem skala występowania wymienionych poniżej zjawisk:

	bardzo wysoka	wysoka	średnia	niska	trudno powiedzieć
Przestępczość	☐	☐	☐	☐	☐
Przemoc w rodzinie	☐	☐	☐	☐	☐
Bieda	☐	☐	☐	☐	☐
Alkoholizm	☐	☐	☐	☐	☐
Narkomania	☐	☐	☐	☐	☐
Przemoc rówieśnicza w szkole	☐	☐	☐	☐	☐

11. Jak ocenia Pan/Pani sposób rozwiązywania problemów społecznych w gminie i profilaktyki w tym zakresie?
(1-bardzo źle, 2-źle, 3-raczej źle, 4-dobrze, 5-bardzo dobrze)

	1	2	3	4	5	
bardzo źle	☐	☐	☐	☐	☐	bardzo dobrze

12. Czy Pana/Pani zdaniem w gminie można się czuć bezpiecznie?

- tak
 nie

14. Edukacja, kultura, czas wolny

	bardzo dobrze	dobrze	średnio	źle	bardzo źle	trudno powiedzieć
	☐	☐	☐	☐	☐	☐

13. Sytuacja na lokalnym rynku pracy

	bardzo dobrze	dobrze	średnio	źle	bardzo źle	trudno powiedzieć
Jak ocenia Pan/Pani możliwości uzyskania zatrudnienia na terenie gminy?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

---

	bardzo dobrze	dobrze	średnio	źle	bardzo źle	trudno powiedzieć
Jak ocenia Pan/Pani wsparcie osób bezrobotnych na terenie gminy (ewentualne kursy i zajęcia dla bezrobotnych, wsparcie w uruchamianiu działalności gospodarczej, działalność klubu pracy)?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

16. Jak ocenia Pan/Pani trafność, celowość zagospodarowania przestrzeni w gminie?

	bardzo dobrze	dobrze	średnio	źle	bardzo źle	trudno powiedzieć
	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jak ocenia Pan/Pani ofertę spędzania wolnego czasu na terenie gminy (dla dzieci, młodzieży, dorosłych, seniorów)?

☐	☐	☐	☐	☐	☐
-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

Jak ocenia Pan/Pani poziom edukacji w gminie (jakość kształcenia, dostępność zajęć dodatkowych dla uczniów, zajęcia wyrównawcze)?

☐	☐	☐	☐	☐	☐
-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

15. Jak określiliby Pan/Pani swoje uczestnictwo w wydarzeniach organizowanych na terenie gminy:

	bardzo często uczestniczę	często uczestniczę	rzadko uczestniczę	nigdy nie uczestniczę
Kulturalnych	☐	☐	☐	☐
Sportowych	☐	☐	☐	☐
Charytatywnych	☐	☐	☐	☐
Spółecznych	☐	☐	☐	☐

20. Co Pana/Pani zdaniem jest największą szansą dla rozwoju Gminy? (proszę wskazać nie więcej niż 3 punkty)

- Dobre kształcenie młodzieży
- Walory środowiska naturalnego

17. Jak ocenia Pan/Pani przygotowanie terenów inwestycyjnych na terenie gminy Ustrzyki Dolne

	bardzo dobrze	dobrze	źle	bardzo źle	trudno powiedzieć
Pod działalność gospodarczą	☐	☐	☐	☐	☐
Pod budownictwo mieszkaniowe	☐	☐	☐	☐	☐

18. Które z wymienionych poniżej działań mogą znacząco wpłynąć na ochronę środowiska w gminie?

- Utrzymanie walorów środowiskowych i racjonalna gospodarka zasobami
- Poprawa gospodarki wodno-ściekowej
- Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii
- Inne: .....

19. Co Pana/Pani zdaniem jest najważniejsze dla społecznego i gospodarczego rozwoju Gminy (proszę wskazać nie więcej niż 3 czynniki kluczowe dla rozwoju Gminy)

- Rozwój produkcji i przetwórstwa rolnego
- Rozwój produkcji pozarolniczej
- Rozwój handlu
- Rozwój turystyki i przedsięwzięć rekreacyjnych
- Rozwój usług społecznych
- Rozwój zorganizowanej działalności kulturalnej
- Posiadanie terenów inwestycyjnych
- Posiadanie terenów przeznaczonych na budownictwo mieszkaniowe
- Promocja gminy
- Estetyka gminy
- Inne: .....

METRYCZKA

PIĘĆ

- mężczyzna
- kobieta

Wiek

- Agroturystyka i ekoturystyka
  - Przeznaczenie więcej terenów pod inwestycje
  - Produkcja rolnicza
  - Rozwój małej przedsiębiorczości (handel, usługi)
  - Podnoszenie/zmiana kwalifikacji osób pracujących w celu dostosowania do potrzeb rynku
  - Produkcja pozarolnicza
  - Przetwórstwo rolne
  - Środki z Unii Europejskiej
  - Inne:.....
21. Czy uważa Pan/Pani, że młode pokolenie mieszkańców może wiązać swoją przyszłość z gminą?
- tak
  - nie
  - nie wiem
22. Czy planuje Pan/Pani mieszkać w gminie w ciągu następnych 5-10 lat?
- tak
  - nie
  - nie wiem
23. Jakie działania – inwestycyjne, społeczne –powinny zostać zrealizowane w gminie Ustrzyki Dolne do 2025 roku?

- do 18 roku życia
- 18-25
- 26-35
- 36-45
- 46-55
- 56-65
- 66 i więcej

Miejsce zamieszkania

- Miasto (osiedle)
- Miasto (dom jednorodzinny)
- Wieś

Stan cywilny

- kawaler (panna)
- żonaty (mężatka)
- wdowiec (wdowa)
- rozwiedziony (rozwiedziona)
- żyjący(a) w nieformalnym związku

Status na rynku pracy

- uczeń (uczennica)
- student (studentka)
- emeryt (emerytka)
- rencista (rencistka)
- przedsiębiorca
- zatrudniony(a) w prywatnej firmie
- zatrudniony(a) w instytucji publicznej
- zatrudniony(a) w NGO
- niepracujący (bezrobotny)
- rolnik

Wykształcenie

- podstawowe
- gimnazjalne
- zasadnicze zawodowe
- średnie
- pomaturalne
- wyższe

Jak ocenia Pan/Pani swoją sytuację materialną?

bardzo dobrze	dobrze	średnio	źle	bardzo źle	trudno powiedzieć
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Dziękujemy za wypełnienie ankiety!

Spis załączników:

Załącznik 1. Badanie ankietowe opinii społecznej dotyczące kierunków rozwoju, potrzeb społecznych i warunków życia w gminie Ustrzyki Dolne.	154
--	-----

Spis schematów:

Schemat 1. Stan szkieletowych sieci informatycznych w województwie podkarpackim (stan na 2011 r.).	36
Schemat 2. Obszary, cele, priorytety.	109
Schemat 3. Kluczowe kierunki rozwoju gminy Ustrzyki Dolne.	111
Schemat 4. System monitoringu i ewaluacji.	152

Spis tabel:

Tabela 1. Rezerwaty przyrody na terenie gminy Ustrzyki Dolne.	14
Tabela 2. Ochrona gatunkowa zwierząt na terenie gminy Ustrzyki Dolne.	18
Tabela 3. Użytkowanie gruntów w 2013 r.	18
Tabela 4. Powierzchnia gruntów leśnych w 2012 r.	19
Tabela 5. Ilość złożonych wniosków przez rolników o dopłaty i wartość wypłaconego wsparcia w Powiecie Bieszczadzkim w latach 2007 – 2013.	20
Tabela 6. Liczba miejsc noclegowych w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2010-2015.	25
Tabela 7. Projekty zrealizowane od 2011r. w związku ze współpracą zagraniczną.	28
Tabela 8. Budowa nowych oraz modernizacja już istniejących środków trwałych za lata 2000-2014 r.	31
Tabela 9. Linie magistralne SN zasilające teren gminy Ustrzyki Dolne.	34
Tabela 10. Liczba odbiorców energii elektrycznej wg napięcia zasilania w mieście Ustrzyki Dolne oraz w powiecie bieszczadzkim w 2014 r.	35
Tabela 11. Roczne zużycie energii elektrycznej wg napięcia zasilania w mieście Ustrzyki Dolne oraz w powiecie bieszczadzkim w 2014 r.	35
Tabela 12. Inwestycje w infrastrukturę drogową od 2000 r.	40
Tabela 13. Liczba mieszkańców wg wykazu sołectw i miejscowości w gminie Ustrzyki Dolne.	47
Tabela 14. Przyrost naturalny na 1000 ludności w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2005-2014 z podziałem na obszar wiejski i miasto.	50
Tabela 15. Nauczyciele w roku 2015 / liczba etatów /	54
Tabela 16. Ilości awansów nauczycieli w ostatnich 10 latach.	54
Tabela 17. Liczba wydanych odroczeń rozpoczęcia obowiązków szkolnego, lata 2011-2015	55
Tabela 18. Średni czas pobytu w Samodzielnym Publicznym Zespole Opieki Zdrowotnej (w dniach).	63
Tabela 19. Liczba porad w udzielonych w ramach Zespołu Poradni Specjalistycznych w Ustrzykach Dolnych.	63
Tabela 20. Liczba podopiecznych ŚDS oraz WTZ w latach 2009 – 2014	64
Tabela 21. Zasoby mieszkaniowe gminy znajdujące się w budynkach stanowiących własność gminy Ustrzyki Dolne.	65
Tabela 22. Zasoby mieszkaniowe gminy znajdujące się w budynkach wspólnot mieszkaniowych.	66
Tabela 23. Miejscowości posiadające świetlice wiejskie:	69
Tabela 24. Liczba imprez własnych, współorganizowanych i obcych wraz z liczbą ich odbiorców - UDK.	69
Tabela 25. Nakład Gazety Bieszczadzkiej w latach 2010 -2014.	70
Tabela 26. Liczba czytelników i wypożyczeni Biblioteki Publiczna Powiatowa i Miejska.	70
Tabela 27. Księgozbiór Biblioteki Publicznej Powiatowej i Miejskiej w gminie Ustrzyki Dolne.	71
Tabela 28. Środki finansowe na zakup księgozbioru w gminie Ustrzyki Dolne.	71
Tabela 29. Gminna ewidencja zabytków (architektura) stan na 26.05.2014 r.	72
Tabela 30. Gminna ewidencja zabytków (cmentarze) stan na 26.05.2014 r.	74
Tabela 31. Gminna ewidencja zabytków (parki zabytkowe) stan na 26.05.2014 r.	75
Tabela 32. Stopa bezrobocia (do aktywnych zawodowo) w %	77
Tabela 33. Liczba osób, które otrzymały pomoc z MGOPS wraz z powodem trudnej sytuacji życiowej.	80
Tabela 34. Dochody gminy Ustrzyki Dolne w przeliczeniu na 1-go mieszkańca (stan 2013 r.).	85

Tabela 35. Dochody gminy Ustrzyki Dolne w przeliczeniu na 1-go mieszkańca w latach 2010 - 2014.	85
Tabela 36. Zbiorcze wykonanie planu wydatków budżetowych w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2010-2014.	86
Tabela 37. Zbiorcze wykonanie planu w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2010-2014.	87
Tabela 38. Analiza SWOT.	88
Tabela 39. Charakterystyka grupy ze względu na stan cywilny.	95
Tabela 40. Potencjalne źródła finansowania zadań wskazanych w Strategii.	122
Tabela 41 Wykaz powiązań celów Strategii z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu.	146
Tabela 42. Rekomendowane mierniki realizacji Strategii gminy Ustrzyki Dolne na lata 2015 – 2020.	152
Tabela 43. Protokół sprawdzający postępy w realizacji Strategii /wzór/.	153

Spis map:

Mapa 1. Obszary chronione.	12
Mapa 2. Park krajobrazowy.	13
Mapa 3. Rezerваты przyrody.	14
Mapa 4. Obszary chronionego krajobrazu.	15
Mapa 5. Obszary chronione. Natura 2000 – obszary ptasie, obszary siedliskowe.	16
Mapa 6. Sieć wodociągowa rozdzielcza w Ustrzykach Dolnych.	30
Mapa 7. Sieć dróg w gminie Ustrzyki Dolne.	43

Spis wykresów:

Wykres 1. Roczne temperatury w gminie Ustrzyki Dolne.	10
Wykres 2. Struktura powierzchni gospodarstw rolnych w 2014 r. w gminie Ustrzyki Dolne.....	19
Wykres 3. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności.....	20
Wykres 4. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności.....	21
Wykres 5. Podmioty gospodarcze ogółem ze względu na rodzaj wykonywanej działalności w 2014 r.....	21
Wykres 6. Podmioty gospodarcze w sektorze prywatnym, ze względu na rodzaj wykonywanej działalności w 2014 r.	22
Wykres 7. Podmioty gospodarcze wg klas wielkości.	22
Wykres 8. Ilość korzystających z miejsc noclegowych na terenie gminy Ustrzyki Dolne, 2011-2014 r.....	25
Wykres 9. Ilość turystów odwiedzających Centrum Informacji i Promocji w Ustrzykach Dolnych.....	25
Wykres 10. Odpady niesegregowane.	33
Wykres 11. Odpady segregowane.	33
Wykres 12. Kolejowe przejście graniczne 2000-2005 i 2010.	45
Wykres 13. Drogowe przejście graniczne 2000-2010.	45
Wykres 14. Drogowe przejście graniczne 2010-2014.	46
Wykres 15. Liczba ludności w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2005- 2014.	46
Wykres 16. Liczba ludności w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2005- 2014 w podziale na miasto i obszar wiejski.	47
Wykres 17. Prognoza liczby ludności dla powiatu bieszczadzkiego na lata 2014 - 2050.	47
Wykres 18. Przyrost naturalny na 1000 ludności w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2005-2014.	48
Wykres 19. Przyrost naturalny na 1000 ludności w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2005-2014 z podziałem na obszar wiejski i miasto.	49
Wykres 20. Urodzenia żywe w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2005-2014.	49
Wykres 21. Struktura mieszkańców gminy Ustrzyki Dolne wg płci.	49
Wykres 22. Struktura mieszkańców miasta Ustrzyki Dolne wg płci.....	50
Wykres 23. Struktura mieszkańców obszarów wiejskich gminy Ustrzyki Dolne wg płci.....	50
Wykres 24. Struktura mieszkańców gminy Ustrzyki Dolne wg. wieku (stan na 31.12.2014 r.).....	51
Wykres 25. Migracje zagraniczne w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2005-2014.	51
Wykres 26. Migracje wewnętrzne w gminie Ustrzyki Dolne w latach 2005-2014.....	52
Wykres 27. Frekwencja w wyborach do sejmiku w %.....	53
Wykres 28. Oddziały przedszkolne w szkołach i przedszkola samodzielne.	55
Wykres 29. Liczba uczniów szkół podstawowych na obszarze miasta i terenach wiejskie – lata 2020- 2016.	56
Wykres 30. Liczba uczniów szkół gimnazjalnych na obszarze miasta i terenach wiejskie – lata 2020- 2016.	56
Wykres 31. Liczba uczniów Zespołu Szkół Licealnych w Ustrzykach Dolnych – lata 2010- 2015.	57
Wykres 32. Odsetek uczniów, którzy zdali maturę w Zespole Szkół Ogólnokształcących w – lata 2010- 2015.	57
Wykres 33. Odsetek uczniów, którzy zdali maturę w Bieszczadzkim Zespole Szkół Zawodowych – lata 2010- 2015.	57
Wykres 34. Odsetek uczniów, którzy zdali egzaminy zawodowe w Bieszczadzkim Zespole Szkół Zawodowych– lata 2010- 2015. ...	58
Wykres 35. Liczba uczniów Bieszczadzki Zespół Placówek Szkolno- Wychowawczych.....	59
Wykres 36. Uczniowie ze względu na stopień niepełnosprawności Bieszczadzki Zespół Placówek Szkolno- Wychowawczych.....	59
Wykres 37. Liczba dzieci przyjętych przez PPP w Ustrzykach Dolnych.....	60

Wykres 38. Rodzaj wydanych orzeczeń przez PPP w Ustrzykach Dolnych.	60
Wykres 39. Liczba pacjentów leczonych w Samodzielnym Publicznym Zespole Opieki Zdrowotnej.	62
Wykres 40. Średnioroczne wykorzystanie łóżek w Samodzielnym Publicznym Zespole Opieki Zdrowotnej(w %).	62
Wykres 41. Podopieczni ŚDS zamieszkujący teren gminy Ustrzyki Dolne.	64
Wykres 42. Podopieczni WTZ zamieszkujący teren gminy Ustrzyki Dolne.	65
Wykres 43. Liczba osób zwiedzających Muzeum Przyrodnicze Bieszczadzkiego Parku Narodowego w latach 2010- 2014.	72
Wykres 44. Liczba osób bezrobotnych w gminie z prawem i bez prawa do zasiłku w latach 2008-2014.	77
Wykres 45. Liczba osób bezrobotnych w gminie w podziale na grupy wiekowe (stan na 31.12.2014 r.).	78
Wykres 46. Liczba osób bezrobotnych w gminie w podziale na grupy wiekowe (stan na 31.12.2014r.).	78
Wykres 47. Liczba osób bezrobotnych w gminie w podziale na staż pracy (stan na 31.12.2014r.)	79
Wykres 48. Liczba osób bezrobotnych w gminie w podziale na okres pozostawania bez pracy (stan na 31.12.2014r.)	79
Wykres 49. Liczba osób bezrobotnych w gminie w podziale na wykształcenie (stan na 31.12.2014r.)	80
Wykres 50. Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie w postaci odpłatność za pobyt w domu pomocy społecznej.	81
Wykres 51. Liczba przestępstw popełnionych wg. kategorii na terenie gminy Ustrzyki Dolne w latach 2013 - 2014.	83
Wykres 52. Liczba wykroczeń popełnionych na terenie Gminy Ustrzyki Dolne w latach 2010- 2014.	83
Wykres 53. Poziom wykrywalności kategorii przestępstw.	83
Wykres 54. Dochody własne gminy Ustrzyki Dolne w latach 2010 – 2014.	85
Wykres 55. Charakterystyka grupy ze względu na płeć.	94
Wykres 56. Charakterystyka grupy ze względu wiek.	94
Wykres 57. Charakterystyka grupy ze względu na wykształcenie.	94
Wykres 58. Podział ze względu na miejsce zamieszkania.	95
Wykres 59. Charakterystyka grupy ze względu na status na rynku pracy.	95
Wykres 60. Ocena stanu infrastruktury technicznej.	96
Wykres 61. Ocena stanu infrastruktury społecznej.	97
Wykres 62. Stan powiązań komunikacyjnych zewnętrznych.	97
Wykres 63. Stan powiązań komunikacyjnych wewnętrznych.	98
Wykres 64. Estetyka gminy.	98
Wykres 65. Stan zagospodarowania przestrzeni publicznej w gminie Ustrzyki Dolne.	99
Wykres 66. Trafność, celowość zagospodarowania przestrzeni publicznej w gminie.	99
Wykres 67. Przygotowanie terenów inwestycyjnych pod działalność gospodarczą.	100
Wykres 68. Przygotowanie terenów inwestycyjnych pod budownictwo mieszkaniowe.	100
Wykres 69. Ocena stanu środowiska naturalnego.	100
Wykres 70. Działania mające wpływ na ochronę środowiska.	101
Wykres 71. Warunki do prowadzenia działalności gospodarczej w gminie.	101
Wykres 72. Warunki do prowadzenia działalności rolniczej w gminie.	102
Wykres 73. Problemy społeczne.	102
Wykres 74. Poczucie bezpieczeństwa w gminie.	103
Wykres 75. Sposób rozwiązywania problemów społecznych w gminie.	103
Wykres 76. Możliwość uzyskania zatrudnienia na terenie gminy.	104

Wykres 77. Wsparcie osób bezrobotnych.....	104
Wykres 78. Ocena oferty spędzania wolnego czasu na terenie gminy.....	105
Wykres 79. Uczestnictwo w wydarzeniach organizowanych na terenie gminy.	105
Wykres 80. Poziom edukacji.....	106
Wykres 81. Najważniejsze czynniki dla społecznego i gospodarczego rozwoju gminy.	106
Wykres 82. Szanse rozwoju gminy.....	107
Wykres 83. Czy uważa Pan/Pani, że młode pokolenie mieszkańców może wiązać swoją przyszłość z gminą?	107
Wykres 84. Czy planuje Pan/Pani mieszkać w gminie w ciągu następnych 5-10 lat?	107